

สัญญาเลขที่ RDC56E0012

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

นัยประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้ ปี 2556

จัดทำโดย

นายวิเชียร สอนจันทร์และคณะวิจัย

สนับสนุนโดย : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น)

คำนำ

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ ของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้ (Nodeทุ่งกุลาร้องไห้) เป็นการรายงานผลการดำเนินงานของปี 2556 ตั้งแต่เดือน ตุลาคม 2555-กันยายน 2556 ซึ่งเป็นการดำเนินงานที่ต่อเนื่องในประเด็นการศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่นทุ่งกุลาร้องไห้ เพื่อสร้างการเรียนรู้กับชุมชนในเขตทุ่งกุลาร้องไห้ ได้เข้าใจบริบทภาพรวมสถานการณ์เปลี่ยนแปลงของชุมชนตนเองผ่านช่วงเวลา ชุมชนสามารถวิเคราะห์เชื่อมโยงเนื้อหาดังกล่าวบนสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงที่กำลังเกิดขึ้นในทุ่งกุลาร้องไห้ แล้วร่วมกันกำหนดทิศทางอนาคตร่วมกันของคนทุ่งกุลาร้องไห้ ซึ่งกระบวนการดำเนินงานของศูนย์ประสานงานฯ ตลอดที่ผ่านมา มีการปฏิบัติตามแผนงานโดยสรุปดังนี้ 1)แผนการพัฒนา โครงการวิจัยประวัติศาสตร์เศรษฐกิจชุมชนทุ่งกุลาร้องไห้ 2)แผนการติดตามสนับสนุน โครงการวิจัย 3)แผนการจัดประชุมคณะทำงานสรุปวิเคราะห์ผลการศึกษาชุดโครงการ รวมถึงแผนการจัดเวทีเสนอผลการศึกษา

การศึกษาดังกล่าวมีเป้าหมายพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้จากมุมมองของคนใน เป็นมิติการพัฒนาแบบองค์รวม อันจะนำไปสู่การสร้างความร่วมมือของท้องถิ่น องค์กรและภาคีเกี่ยวข้องดำเนินการภายใต้วัฒนธรรมคนทุ่งกุลาร้องไห้ในอนาคต

อย่างไรก็ตามเนื้อหา รายงานฉบับนี้ยังเป็นเพียงรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ยังต้องการสังเคราะห์เพิ่มเติมและสร้างข้อเสนออนาคตในขั้นต่อไป

ขอขอบคุณ

**ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
เพื่อการพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้**

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
คำนำ	-
บทที่ 1 บทนำ	1-11
บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	12-38
บทที่ 3 กระบวนการดำเนินโครงการ	39-46
บทที่ 4 ผลการศึกษา	47-192
บทที่ 5 สรุปผลการดำเนินงาน	193-195

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมา

“ทุ่งกุลาร้องไห้” มีเนื้อที่ประมาณ 2.1 ล้านไร่ ครอบคลุมพื้นที่รอยต่อ 5 จังหวัด คือ ร้อยเอ็ด มหาสารคาม สุรินทร์ ศรีสะเกษ และยโสธร ลักษณะพื้นที่เป็นทุ่งราบแอ่งกระทะขนาดใหญ่ ทำให้เกิดภาวะน้ำท่วม จึงเป็นระยะเวลานานในฤดูน้ำหลาก แต่มีความแห้งแล้งจัดในฤดูแล้ง คนทั่วไปจึงรู้จักทุ่งกุลาร้องไห้ว่า “ท้องทุ่งแห่ง ความแห้งแล้งทุรกันดาร ผู้คนทุกข์ยาก ค่อยพัฒนา” ทศวรรษ 2520 เป็นต้นมา รัฐบาลได้กำหนดพื้นที่แห่งนี้เป็นที่พัฒนาเฉพาะเร่งด่วน และดำเนินการต่อเนื่องมา กระทั่งปัจจุบัน

ตลอดระยะเวลา 12 ปี(พ.ศ.2544-2555)ที่ผ่านมา ดำเนินงานของ NODE ทุ่งกุลาร้องไห้ ดำเนินการจากฐานการทำงานพัฒนาชุมชนต่อเนื่อง โดยความร่วมมือของกลุ่มเครือข่ายในชุมชน นักพัฒนาองค์กรพัฒนาเอกชน หน่วยงานราชการและสถาบันในท้องถิ่น ทุนเดิมของการทำงานจึงมี ทั้งชุดความรู้ประสบการณ์งานพัฒนา กลุ่มกิจกรรม/เครือข่ายขององค์กรชุมชน รวมทั้งกลุ่มคนที่ทำงาน การเคลื่อนไหวพัฒนาสังคมอย่างต่อเนื่อง ฉะนั้นการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นส่วนใหญ่จึงเป็นการต่อ ยอดยกระดับงานพัฒนาเดิม การเชื่อมโยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับฐานการพัฒนาเดิมจึงเป็นประเด็น สำคัญที่ Node และเครือข่ายต้องการหาคำตอบและเรียนรู้ร่วมกันท่ามกลางปฏิบัติ ในระยะเวลา 12 ปี ที่ผ่านมามีพื้นที่ 5 จังหวัด 12 อำเภอ 31 ตำบล ในเขตทุ่งกุลาร้องไห้หรือนัยหนึ่งลุ่มน้ำมูลตอนกลาง มีงานวิจัยระดับพื้นที่แล้วจำนวน 52 โครงการมีนักวิจัยชาวบ้านร่วมดำเนินการมากกว่า 600 คน ทั้งนี้ แบ่งช่วงระยะการทำงานได้เป็น 6 ช่วง ดังนี้

ช่วงที่ 1 (ปี 2544- 2545) เป็นช่วงเริ่มต้นของการเรียนรู้ร่วมกันทั้งคณะทำงานและ โครงการวิจัย เพื่อพัฒนาการทำงานร่วมกันตั้งแต่ การพัฒนาโครงการ การติดตามสนับสนุนโครงการ และการนำโครงการไปใช้ประโยชน์ ช่วงดังกล่าวมีโครงการวิจัย จำนวน 5 โครงการ

ช่วงที่ 2 (ปี 2546-2547) เป็นช่วงการขยายการทำงานโครงการวิจัยสู่กลุ่มเครือข่ายในพื้นที่ โดยใช้ความรู้ประสบการณ์ในช่วงแรกหนุนเนื่องการทำงาน มีโครงการที่ได้รับการสนับสนุนเพิ่มเติมอีก 10 โครงการ

ช่วงที่ 3 (ปี 2547-2548) เป็นช่วงรอยต่อการทำงานจากเดิมที่ Node สนับสนุนโครงการเป็นโครงการเดียว ได้มีการสรุปบทเรียนเพื่อการพัฒนาโครงการเป็นชุดโครงการ พร้อมกันนั้นได้พัฒนาชุดโครงการวิจัย 2 ชุด คือ ชุดประวัติศาสตร์ท้องถิ่นทุ่งกุลาร้องไห้ และชุดการจัดการพื้นที่ตาม

ช่วงที่ 4 (ปี 2549-2552) เป็นการดำเนินงานในรูปแบบของชุดโครงการวิจัย 2 ชุด คือ ชุดประวัติศาสตร์ท้องถิ่นทุ่งกุลาร้องไห้ จำนวน 6 โครงการ และชุดโครงการวิจัยการจัดการพื้นที่ตามจำนวน 10 โครงการ ระหว่างการดำเนินงานในช่วงปี 2550 โครงการชุดประวัติศาสตร์ท้องถิ่นทุ่งกุลาร้องไห้ ได้ปิดโครงการระยะที่ 1 ไป 1 โครงการ เหลือที่ดำเนินการอยู่ 5 โครงการ ส่วนโครงการชุดการจัดการพื้นที่ตามในปี 2551 ได้พัฒนาโครงการวิจัยในเขตพื้นที่ฝ่ายห้วยนาขึ้นมาอีก 3 โครงการ และได้รับการอนุมัติเพียง 2 โครงการ ทำให้โครงการวิจัยชุดการจัดการพื้นที่ตาม มีจำนวน 12 โครงการ ส่วนโครงการวิจัยชุดประวัติศาสตร์ท้องถิ่นทั้ง 5 โครงการ และปิดโครงการไปแล้วในเดือนเมษายน 2552 และทาง Node มีแผนงานในการพัฒนาโครงการวิจัยใหม่เพิ่มเติม ซึ่งทำให้ในช่วงนี้มีโครงการวิจัยชุดการจัดการพื้นที่ตาม จำนวน 12 โครงการ อยู่ในช่วงของการดำเนินการ

ช่วงที่ 5(ปี พ.ศ.2553) เป็นการดำเนินการต่อเนื่องโดยกระทำในสองลักษณะคือ การศึกษาวิจัยและการพัฒนาท้องถิ่นทุ่งกุลาร้องไห้จากฐานความรู้งานวิจัยที่ผ่านมา ในการศึกษาวิจัยจะดำเนินการใน 2 ชุดโครงการ คือ ชุดโครงการประวัติศาสตร์ท้องถิ่นทุ่งกุลาร้องไห้ จะนำชุดความรู้จากการวิจัยไปพัฒนาระดับงานจากพื้นที่ชุมชนสู่ความเป็นเครือข่ายท้องถิ่น ผ่านกิจกรรมพิพิธภัณฑ์ทุ่งกุลาร้องไห้และหลักสูตรท้องถิ่นทุ่งกุลาร้องไห้ โดยมีฐานการทำงานจากพื้นที่เดิม และขยายพื้นที่ให้ครอบคลุมทั้งในแง่ของพื้นที่(ภูมินิเวศน์)และ กลุ่มคน(ชาติพันธุ์) เช่น ชุมชนเขมรในเขตลุ่มน้ำพลับพลา กลุ่มไทเค็ง (ไทโคราช) ที่บ้านจานทุ่ง (บ้านจินตหรา พูลลาภ) กลุ่มเขอในเขตพื้นที่รายไสล นอกจากนี้มีการขยายผ่านประเด็นความเชื่อ/วัฒนธรรม เช่น ชุมชนที่เกี่ยวข้องกับเจ้าพ่อศรีนครเตา เป็นต้น

ช่วงที่ 6(ปี พ.ศ.2554-2555) ขยับเคลื่อนในประเด็นเศรษฐกิจชุมชนทุ่งกุลาร้องไห้ โดยเฉพาะในสถานการณ์ปัจจุบัน เพื่อเข้าใจชุมชนท้องถิ่นทุ่งกุลาร้องไห้ในยุคปัจจุบัน และขยับเคลื่อนงาน

เครือข่ายชุมชนจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำมูลตอนกลางไปพร้อมกัน โครงการวิจัยในช่วงนี้มี 10 โครงการ ประกอบด้วย การสร้างนโยบายสาธารณะการจัดการสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำมูลเขตอำเภอสตึก คนดัมเกลือ คนสาปลา ไทเบ็งดีหม้อ สถานการณ์น้ำปรางลำพลับปลา คนดักอ้อย คนดีเหล็ก สวัสดิการแท็กซี่ คนผลิตข้าวเม่า และคนสานกระติบข้าว ทั้งหมดกำลังอยู่ระหว่างดำเนินการ

ประเด็นงานและพื้นที่ทำงานทั้งหมดถูกกำหนดเป้าหมายไว้เพื่อตอบตัวคนทุ่งกุลาร้องไห้ และ/หรือลุ่มน้ำมูลตอนกลางนำไปสู่การพัฒนาจากรากเหง้าคนในทุ่งกุลาร้องไห้ในอนาคตในรูปแบบองค์กรเครือข่ายชุมชนจัดการทุ่งกุลาร้องไห้และ/หรือลุ่มน้ำมูลตอนกลาง มีโครงสร้างการทำงาน ยุทธศาสตร์ แผนงาน มีภาคีเกี่ยวข้องในระดับท้องถิ่นและการบริหารจัดการองค์กรร่วมกัน ทั้งนี้หากจะครอบคลุมเชิงประเด็นและพื้นที่มากขึ้นจำเป็นต้องศึกษาลำน้ำสาขาและชุมชนในเขตลำน้ำสาขาแม่น้ำมูล โดยเฉพาะลำน้ำเตา ลำเสียวน้อย ลำเสียวใหญ่ให้เข้าใจสภาพอดีตและปัจจุบันด้วยจึงจะเกิดการเรียนรู้ร่วม เกิดปฏิบัติการร่วมที่ครอบคลุม ขณะเดียวกันการติดตามสนับสนุน โครงการวิจัย การพัฒนาโครงการวิจัยใหม่จะดำเนินการควบคู่กันไปในการนี้ ดังนั้นในปีงบประมาณ 2556 ศูนย์ประสานงานวิจัยท้องถิ่นเพื่อพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้ จึงมีโครงการจะดำเนินการ ดังต่อไปนี้

1. สร้างเครือข่ายชุมชนจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำมูลตอนกลาง
2. ศึกษาชุดความรู้ลำน้ำสาขาลุ่มน้ำมูลตอนกลาง(ลำเตา ลำเสียวน้อย ลำเสียวใหญ่)
3. ติดตามสนับสนุนการพัฒนาโครงการวิจัยใหม่และการดำเนินโครงการวิจัยระดับพื้นที่

ชุดความรู้ที่ได้จะถูกนำไปกำหนดการตัดสินใจการพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้ของชุมชนท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภายนอกและรัฐบาลในอนาคต

คำถามวิจัยหลัก

-ทิศทางการพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้บนฐานนิเวศวัฒนธรรมลุ่มน้ำมูลร่วมกับเครือข่ายชุมชนจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำมูลตอนกลางควรเป็นอย่างไร

คำถามวิจัยรอง

1. กระบวนการสร้างเครือข่ายชุมชนจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำมูลตอนกลางที่สามารถกำหนดนโยบายสาธารณะร่วมการจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำมูลตอนกลางควรทำอย่างไร

2. ชุดความรู้การจัดการการใช้ประโยชน์ลำน้ำสาขากลุ่มน้ำมูลตอนกลางโดยเฉพาะลำเตาและลำเสียวมีอะไรบ้าง ชุดความรู้นี้จะนำไปใช้ประโยชน์ร่วมกับเครือข่ายได้อย่างไรชุมชนจัดการทรัพยากรกลุ่มน้ำมูลตอนกลางได้อย่างไร
3. กระบวนการติดตามสนับสนุนการพัฒนาโครงการวิจัยใหม่และการดำเนินโครงการวิจัยระดับพื้นที่ที่มีประสิทธิภาพควรทำอย่างไร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสร้างเครือข่ายชุมชนจัดการทรัพยากรกลุ่มน้ำมูลตอนกลางเป็นองค์กรสำหรับสร้างนโยบายสาธารณะการจัดการทรัพยากรกลุ่มน้ำมูลตอนกลาง
2. เพื่อศึกษาชุดความรู้การจัดการการใช้ประโยชน์ลำน้ำสาขากลุ่มน้ำมูลตอนกลางโดยเฉพาะลำเตาและลำเสียวนำไปใช้ประโยชน์ร่วมกับเครือข่ายชุมชนจัดการทรัพยากรกลุ่มน้ำมูลตอนกลาง
3. เพื่อจัดกระบวนการพัฒนาโครงการวิจัยใหม่ และติดตามสนับสนุนการดำเนินโครงการวิจัยระดับพื้นที่ที่มีประสิทธิภาพ

ขอบเขตเนื้อหา

ขอบเขตเนื้อหาการสร้างเครือข่ายชุมชนจัดการทรัพยากรกลุ่มน้ำมูลตอนกลาง

- รูปแบบการสร้าง
- กลไก/โครงสร้าง
- รูปแบบวิธีการดำเนินงานของเครือข่าย
- การบริหารจัดการองค์กร

ขอบเขตเนื้อหา นโยบายสาธารณะการจัดการทรัพยากรกลุ่มน้ำมูลตอนกลาง

- นโยบาย
- ยุทธศาสตร์
- กลุ่มเป้าหมาย
- องค์กรรับผิดชอบร่วม

กระบวนการวิธีการดำเนินงาน

1.แผนพัฒนาโครงการวิจัยใหม่

- 1.1 จัดประชุมคณะทำงานกำหนดประเด็นและกระบวนการขับเคลื่อนงาน
- 1.2 ลงพื้นที่เป้าหมายค้นหาผู้นำและชี้แจงแนวทางการวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- 1.3 จัดเวทีนำเสนอแนวคิดทิศทางการสร้างเครือข่ายชุมชนจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำมูลตอนกลาง และ กำหนดการทำงานชุดประเด็นร่วมกัน
- 1.4 จัดประชุมชุมชนพื้นที่เป้าหมายหารือสร้างข้อตกลงร่วมการวิจัยในพื้นที่
- 1.5 ลงพื้นที่พัฒนาข้อเสนอโครงการ
- 1.6 จัดเวทีถกแถลงโครงการระดับ Node

2. แผนการติดตามสนับสนุนโครงการ

- 2.1. จัดอบรมแนวคิดทักษะการวิจัยเพื่อท้องถิ่นแก่นักวิจัยใหม่
- 2.2. ติดตามสนับสนุนการดำเนิน โครงการวิจัยระดับพื้นที่
- 2.3. จัดเวทีสรุปผลการดำเนินการเบื้องต้นและจัดทำรายงานความก้าวหน้า
- 2.4. อบรมเชิงปฏิบัติการการเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์

3. แผนการสร้างเครือข่ายชุมชนจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำมูลตอนกลาง

- 3.1. จัดประชุมเครือข่ายนักวิจัยเพื่อท้องถิ่นลุ่มน้ำมูลตอนกลาง
- 3.2. จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมการจัดการการใช้ประโยชน์ทรัพยากรลุ่มน้ำมูลตอนกลาง และจัดตั้งเครือข่ายชุมชนจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำมูลตอนกลาง
- 3.3 ร่วมกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เครือข่ายจัดการลุ่มน้ำภาคอีสาน

ระยะเวลา 12 เดือน (1 ตุลาคม 2555-30 กันยายน 2556)

งบประมาณ 863,114 บาท (แปดแสนหกหมื่นสามพันหนึ่งร้อยสิบสี่บาท)

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. เกิดเครือข่ายชุมชนจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำมูลตอนกลางเป็นองค์กรชุมชนจัดการและใช้ประโยชน์ทรัพยากรในเขตลุ่มน้ำมูลตอนกลาง
2. เกิดนโยบายสาธารณะการจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำมูลตอนกลางที่นำไปสู่การปฏิบัติได้จากความร่วมมือของเครือข่ายชุมชนจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำมูลตอนกลางและภาคีเกี่ยวข้อง
3. ได้ชุดความรู้การจัดการการใช้ประโยชน์ลุ่มน้ำสาขาลุ่มน้ำมูลตอนกลาง ลำตะและลำเสียวนำไปใช้ประโยชน์ร่วมกับเครือข่ายชุมชนจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำมูลตอนกลาง
4. เกิดกระบวนการติดตามสนับสนุนการพัฒนาโครงการวิจัยใหม่และการดำเนินโครงการวิจัยระดับพื้นที่ที่มีประสิทธิภาพ

โครงสร้างการทำงานบทบาทหน้าที่เจ้าหน้าที่

ผู้รับผิดชอบ เจ้าหน้าที่ประจำสำนักงาน Node มี 3 คน คือ

1 นายวิเชียร สอนจันทร์ ผู้ประสานงานโครงการ

เกิด 23 เมษายน 2523

ภูมิลำเนา 53/5 ต.โนนสวรรค์ อ.ปทุมรัตน์ จ.ร้อยเอ็ด

โทรศัพท์ 080-4708289

E-mail s.wichian@hotmail.com

การศึกษา

พ.ศ. 2530-2536 โรงเรียนบ้านส้มโอง ต.โนนสวรรค์ อ.ปทุมรัตน์ จ.ร้อยเอ็ด

พ.ศ. 2536-2539	โรงเรียนขยายโอกาสบ้านดุน ต.โนนสวรรค์ อ.ปทุมรัตน์ จ.ร้อยเอ็ด
พ.ศ. 2539-2542	โรงเรียนปทุมรัตน์พิทยาคม อ.ปทุมรัตน์ จ.ร้อยเอ็ด
พ.ศ. 2542-2545	ประจำภาคเรขศิลป์ สาขาวิชานฤมิตศิลป์(Creative Arts) คณะสถาปัตยกรรม ผังเมืองและนฤมิตศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ประวัติการทำงาน	
พ.ศ. 2544-2546	-แผนกออกแบบสิ่งพิมพ์/โฆษณา โรงพิมพ์หยศึกษาภัณฑ์และการพิมพ์ จ.มหาสารคาม -นักออกแบบและช่างพิมพ์ Silk Screen ร้าน Ac Arts จ.มหาสารคาม
พ.ศ. 2546-2547	Graphic Designer โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา จ.ขอนแก่น
พ.ศ. 2547-2548	-เจ้าหน้าที่สนามโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ตามภูเขาคิมโดยองค์กรชุมชน มูลนิธิประสานความร่วมมือพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้ สนับสนุนโดย UNDP - เจ้าหน้าที่โครงการโครงการศึกษาการเรียนรู้การจัดการทรัพยากรทุนของบ้านส้มโอง อ.ปทุมรัตน์ จ.ร้อยเอ็ด มูลนิธิประสานความร่วมมือพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้ สนับสนุนโดย สรศ.
พ.ศ.2548-2549	-เจ้าหน้าที่สนามโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ตามภูเขาคิมโดยองค์กรชุมชนระยะที่ 2 สนับสนุนโดย UNDP มูลนิธิประสานความร่วมมือพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้ -เจ้าหน้าที่โครงการจัดการทรัพยากรพื้นที่ตามแบบมีส่วนร่วม สนับสนุนโดย SPARK
พ.ศ. 2550	-เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ศูนย์ประสานงานส่งเสริมการวิจัยเพื่อท้องถิ่นทุ่งกุลาร้องไห้ มูลนิธิประสานความร่วมมือพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้

พ.ศ. 2551-ปัจจุบัน -ผู้ช่วยผู้ประสานงาน ศูนย์ประสานงานส่งเสริมการวิจัยเพื่อท้องถิ่นทุ่งกุลาร้องไห้- เจ้าหน้าที่ประสานงานชุดโครงการวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นทุ่งกุลาร้องไห้

ประสบการณ์

- เป็นผู้ช่วยวิทยากรฝึกอบรม PRA แก่ นักวิจัย จ.หนองบัวลำภู,นักวิจัย อ.แม่สอด จ.ตาก,ทีมวิจัย มูลนิธิประชาสังคม จัด ณ จ.ยโสธร,ชาวบ้านในพื้นที่ของสำนักงานป่าไม้เขต 9 จัด ณ ลำเพาวย จ.ยโสธร,นักวิจัยชาวบ้าน ศูนย์ประสานงานส่งเสริมการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ประเด็นเกษตรกรรมยั่งยืน จ.มหาสารคาม,นักวิจัยชาวบ้าน ศูนย์ประสานงานส่งเสริมการวิจัยเพื่อท้องถิ่นทุ่งกุลาร้องไห้,นักวิจัยชาวบ้าน ประชาสังคมจังหวัดเพชรบูรณ์
- เป็นผู้ช่วยวิทยากรการอบรมวิธีคิดเชิงระบบ แก่เจ้าหน้าที่สำนักงานสาธารณสุข จ.ร้อยเอ็ด
- เป็นผู้ช่วยวิทยากรการอบรมวิธีคิดเชิงระบบ แก่เจ้าหน้าที่ประชาสังคมจังหวัดเพชรบูรณ์, ปรารจินบุรี,ยโสธร,อุทัยธานี ณ จังหวัดยโสธร
- เป็นผู้ช่วยวิทยากรการอบรมการพัฒนาโครงการแบบมีส่วนร่วม แก่เจ้าหน้าที่สำนักงานสาธารณสุข
จ.ร้อยเอ็ด ณ สำนักงานสาธารณสุข จ.ขอนแก่น
- เป็นผู้ช่วยวิทยากรการอบรมเชิงปฏิบัติการการเขียนข้อเสนอโครงการเสนอต่อ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค แก่นักวิจัยชาวบ้าน ศูนย์ประสานงานส่งเสริมการวิจัยเพื่อท้องถิ่นทุ่งกุลาร้องไห้
- เป็นผู้ช่วยวิทยากรฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการการทำแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วม แก่ อบต.โนนสวรรค์ อ.ปทุมรัตน์ จ.ร้อยเอ็ด
- เป็นผู้ช่วยวิทยากรกระบวนการการสรุปบทเรียนการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชน ณ สภาชุมชนตำบลศรีสว่าง อ.โพนทราย จ.ร้อยเอ็ด
- พ.ศ. 2549 ศึกษาดูงานการจัดการทรัพยากรแบบมีส่วนร่วม ณ อุทยานแห่งชาติ เขื่อนดาร์มเกาะกาลิมันตัน ประเทศอินโดนีเซีย จัดโดยองค์กร SPARK

- พ.ศ. 2549 ร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการอริปไตยทางอาหาร ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ณ เมืองยอร์ก ยากาตาร์ ประเทศอินโดนีเซีย จัดโดยองค์กร SPARK
- พ.ศ. 2550 ร่วมศึกษาฐานประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เมืองยอร์ก ยากาตาร์ ประเทศอินโดนีเซีย จัดโดยศูนย์ประสานงานส่งเสริมการวิจัยเพื่อท้องถิ่นทุ่งกุลาร้องไห้ มูลนิธิประสานความร่วมมือพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้ สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) สำนักงานภาค

บทบาทหน้าที่ปัจจุบัน

- กำกับดูแล สนับสนุนการดำเนินงานของโครงการวิจัยให้บรรลุวัตถุประสงค์
- ประสานงานและติดตามงาน
- เชื่อมงานโครงการวิจัยและองค์กรที่เกี่ยวข้องในระดับพื้นที่

2. ชื่อ – สกุล

นายปกป้อง บุโรทกานนท์

วันเดือนปีเกิด

23 เมษายน 2496 อายุ 53 ปี

ที่อยู่ติดต่อได้

178 หมู่ 7 ต.เกษตรวิสัย อ.เกษตรวิสัย จ.ร้อยเอ็ด

วุฒิการศึกษา

จบ มศ.6 (วิจิตรศิลป์) โรงเรียนเพาะช่าง กรุงเทพมหานคร

ประสบการณ์การทำงาน

2515- 2541

เป็นครูประจำการ โรงเรียนบุโรทกานนท์

2542-2544

เจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ มูลนิธิประสานความร่วมมือพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้

2545-2546

ทีมวิจัยโครงการศึกษาภูมิปัญญานายฮ้อยจ้าว-ควายทุ่งกุลาร้องไห้ อำเภอปทุม
รัตต์จังหวัดร้อยเอ็ด

2546-

ทีมวิจัยโครงการศึกษาสมุนไพรรักษาโรคปศุสัตว์ ของ โครงการเกษตรนำ
ร่องภูมิเวศน์ทุ่งกุลาร้องไห้

บาทหน้าที่ปัจจุบัน

- ดูแลการดำเนินงานให้เป็นไปตามเป้าหมายและแผนงาน
- สรุป/สังเคราะห์ พัฒนางานและความรู้จากการทำงานและ โครงการวิจัยในพื้นที่
- พัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้และสถาบัน
- เชื่อมงานในพื้นที่ ระดับนโยบายและหน่วยงาน

3 นางพิสมัย เปลื้องพัฒนกุล เจ้าหน้าที่การเงินโครงการ

วันเดือนปีเกิด 24 สิงหาคม 2505 อายุ 48 ปี

ที่อยู่ติดต่อได้ 6 หมู่ 4 ตำบลสระคู อำเภอสวรรคภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

วุฒิการศึกษา จบ ปวส. โรงเรียนรัตนพาณิชยการ กรุงเทพมหานคร

E-mail trftung@gmail.com

ประสบการณ์การทำงาน

ปี 2528 -2532 เจ้าหน้าที่การเงิน/บัญชี โครงการส่งเสริมเทคนิคการเกษตรผสมผสาน

ปี 2533 – 2543 เจ้าหน้าที่การเงิน/บัญชี มูลนิธิประสานความร่วมมือพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้

ปี 2544- 2553 เจ้าหน้าที่ ศูนย์ประสานงานส่งเสริมการวิจัยเพื่อท้องถิ่นทุ่งกุลาร้องไห้

บทบาทหน้าที่ปัจจุบัน

- เจ้าหน้าที่การเงิน บัญชี Node และ โครงการวิจัย
- ธุรการและสนับสนุนเอกสาร/สิ่งพิมพ์ Node และ โครงการวิจัย

- เจ้าหน้าที่ฝ่ายข้อมูล
- ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและ โครงการวิจัย

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การดำเนินการของศูนย์ประสานงานฯ ปี พ.ศ.2556 มุ่งไปที่การค้นหาทิศทางการพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้บนฐานนิเวศน์วัฒนธรรมลุ่มน้ำมูลร่วมกับเครือข่ายชุมชนจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำมูลตอนกลาง อาศัยชุดความรู้จากการวิจัยช่วงที่ผ่านมาและกลุ่ม/องค์กรเครือข่ายนักวิจัยเพื่อท้องถิ่นในเขตลุ่มน้ำมูลตอนกลาง เป็นกลไกนำไปสู่การขับเคลื่อนกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะการจัดการทรัพยากรระดับท้องถิ่นและลุ่มน้ำมูลตอนกลางในอนาคต อย่างไรก็ตามนับจากปี พ.ศ.2553 เป็นต้นมา ศูนย์ประสานงานฯ ได้ดำเนินการศึกษาในประเด็นเศรษฐกิจสังคมชุมชนท้องถิ่นทุ่งกุลาร้องไห้ ให้เข้าใจพัฒนาการด้านเศรษฐกิจสังคมชุมชนท้องถิ่นทุ่งกุลาร้องไห้แบบมีพลวัตรจากยุคอดีตจนถึงปัจจุบัน วรรณกรรมทบทวนตลอดจนแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องจึงอยู่ในกลุ่มแนวคิดวัฒนธรรมชุมชน และแนวคิดเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งยังคงจำเป็นต้องศึกษาอยู่ ทั้งนี้วรรณกรรมทบทวนในโครงการปี พ.ศ.2556 ได้ทำการศึกษาแนวคิดนโยบายสาธารณะเพิ่มเติมเข้ามาอีกโดยมุ่งหวังว่าจะเป็นแนวทางนำการพัฒนาเครือข่ายชุมชนจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำมูลตอนกลางให้บรรลุเป้าหมายได้ วรรณกรรมทบทวนดังกล่าวมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์เศรษฐกิจหมู่บ้านอีสาน ที่สำคัญมี 7 เล่ม คือ

1.ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจลุ่มน้ำชี ตั้งแต่ พ.ศ.2475-2528 ของ สุวิทย์ ชีรสอวัต, ขอบ คีสวน โสภและสุเมท แก่นมณี เป็นงานวิจัยประวัติศาสตร์เศรษฐกิจหมู่บ้านอีสานเล่มแรกที่ศึกษาตั้งแต่ พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา โดยศึกษาในปี 2527-2528 ใช้วิธีศึกษาแบบประวัติศาสตร์บอกเล่า โดยการสัมภาษณ์ ผู้รู้ ประวัติ ผู้นำหมู่บ้าน เจ้าของร้านค้า เจ้าของโรงสี เจ้าของรถสองแถว อดีตนายอ้อย รวม 309 คน กับยังสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือนอีก 644 คน จาก 24 หมู่บ้านในลุ่มน้ำชี ข้อค้นพบของงานเล่มนี้ คือระบบเศรษฐกิจในช่วงก่อนมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับแรก มีลักษณะพอเพียง มีการพึ่งพาตลาดน้อย แต่มีการพึ่งพาในหมู่บ้านและหมู่บ้านใกล้เคียงมาก โดยการแลกเปลี่ยนสิ่งของที่ครัวเรือน

ของคนขาดแคลนกับหมู่บ้านที่มีสิ่งนั้นมาก ตัวแปรสำคัญที่ทำให้เศรษฐกิจของหมู่บ้านเปลี่ยนแปลงไป คือ การสร้าง Infrastructure คือ ถนน ระบบชลประทาน และไฟฟ้า ถนนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด คือ ทำให้พ่อค้าคนจีนในหมู่บ้านต้องย้ายออกไปอยู่ในเมือง เพราะไม่อาจผูกขาดการค้าได้อย่างแต่ก่อน ขณะเดียวกันถนนทำให้ชาวบ้านเข้าเมืองมากขึ้น คนในหมู่บ้านสามารถซื้อขายสินค้ากับตลาดได้สะดวกกว่าเดิม ตัวแปรที่สำคัญอีกตัว คือ การนำพืชพาณิชย์เข้ามาปลูกในหมู่บ้าน คือ ปอ ในทศวรรษที่ 2500 และมันสำปะหลัง ในทศวรรษที่ 2510 ทำให้วิถีชีวิตของชาวบ้านเปลี่ยนไป ชาวบ้านลดเลิกการผลิตหลายอย่างหันไปผลิต ข้าว ปอ และมันสำปะหลัง ผลที่ตามมา คือ ป่ารอบๆหมู่บ้านที่เคยเป็นแหล่งอาหารธรรมชาติถูกทำลาย แหล่งน้ำถูกทำลายเพราะแช่ปอ การตีเหล็ก การต้มเกลือ การปั้นหม้อ เลิกไป เพราะขาดฟัน หันไปซื้อของตลาด การผลิตพืชพาณิชย์ต้องใช้ทุนมาก ใช้เทคโนโลยีมาก ใช้แรงงานมาก จึงเกิดการกู้ยืมเงินจากนายทุน เกิดการจ้างแรงงานแทนการลงแขก ชีวิตของชาวบ้านถูกกำหนดโดยนายทุนและตลาดในและต่างประเทศ

2.การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจชุมชนลุ่มแม่น้ำสงคราม ตั้งแต่ พ.ศ.2475 ถึงปัจจุบันของ สุวิทย์ ธีรศาศวัต, ชอบ ดีสวนโสภ และ สุรัตน์ วรารัตน์ เป็นงานวิจัยประวัติศาสตร์หมู่บ้าน เล่มที่ 2 ทำในปี 2529-2530 ใช้วิธีการศึกษาแบบเดียวกันกับเล่มแรก แต่ลดหมู่บ้านศึกษาลงเหลือ 4 หมู่บ้าน ในจังหวัดสกลนคร หนองคายและนครพนม ข้อค้นพบงานวิจัยแรก กล่าวคือ ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียง ซึ่งมีความสมดุลระหว่างคนกับธรรมชาติ มาเป็นงานเศรษฐกิจการตลาด มี 3 ปัจจัย โดย 2 ปัจจัยเหมือนกับงานวิจัยลุ่มแม่น้ำชี ปัจจัยที่เพิ่มขึ้นมา คือ การเพิ่มขึ้นของประชากร ส่วนผลของการเปลี่ยนแปลงที่เพิ่มจากลุ่มแม่น้ำชี คือ 1)การนำพืชพาณิชย์ คือ ปอ และมัน เข้ามาปลูก ไม่เพียงแต่ทำให้ป่าถูกทำลาย และทำลายแหล่งอาหารเท่านั้น แต่ทำลายปัจจัยสี่ด้วย 2)ทำให้ชาวบ้านมีรายจ่ายสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว เพราะต้องซื้อทั้งสินค้าที่จำเป็น สินค้าเทคโนโลยีการเกษตรและสินค้าฟุ่มเฟือย เนื่องจากรายได้ไม่แน่นอน สินค้าที่ชาวบ้านขายมักถูกนายทุนกดราคา ผลที่ตามาคือ หนี้สิน 3)ทางออกของชาวบ้านเพื่อหารายได้ให้พอกับรายจ่ายที่สูงขึ้น คือ แรงงานส่วนหนึ่งหันไปทำงานในเมืองและต่างประเทศ บางส่วนหันไปปลูกกัญชา งานวิจัยนี้ตอบคำถามวิจัยแรกในเรื่องผลของการเปลี่ยนแปลง คือ ความเป็นอริสภาพทางเศรษฐกิจของหมู่บ้านที่เคยมีอยู่ในยุคก่อนมีแผนพัฒนาฯ ได้หมดไปในยุคพืชเศรษฐกิจ

3. การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจชุมชนลุ่มแม่น้ำมูล ตั้งแต่ พ.ศ.2475 ถึงปัจจุบันของ ขอบ
ศีสวนโศก,สุวิทย์ ชีรสาควัด, เสกสรรค์ ขงวนิชย์ และ ชุมพล แนวจำปา วิจัยในปี 2530-2532 ใช้
วิธีการศึกษาแบบเดียวกันกับเล่ม 1 และใช้กลุ่มตัวอย่าง 4 หมู่บ้าน(เท่ากับเล่ม 2) ของจังหวัด บุรีรัมย์
ศรีสะเกษ สุรินทร์ และอุบลราชธานี ผลสรุปของงานวิจัยคล้ายกับเล่มแรก และเล่ม 2 เกือบทั้งหมด
ทั้งที่พื้นที่ต่างกัน ส่วนที่เพิ่มจากงานวิจัย 2 เล่มแรก คือ ผลของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ(ใน
ส่วนที่เพิ่ม)ทำให้คนจนกับคนรวยแตกต่างกันมากในด้านเศรษฐกิจสังคม ทั้งนี้เพราะโอกาสต่างๆเอื้อ
ให้กับคนรวยมากกว่าคนจน การช่วยเหลือของรัฐในการพัฒนา พบว่า หมู่บ้านยากจนยังได้รับ
ประโยชน์น้อยกว่าหมู่บ้านปานกลางและหมู่บ้านรวย ไม่ว่าจะเป็นสินเชื่อ ถนน ไฟฟ้า ชลประทาน

4. ชาวนาลุ่มแม่น้ำชี ของ พรพิไล เลิศวิชา วิจัยในปี พ.ศ.2532 เก็บข้อมูลจาก 58 หมู่บ้าน ใน
อำเภอเวียงน้อย จังหวัดขอนแก่น โดยการสัมภาษณ์อย่างกว้างทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ซึ่ง
สัมภาษณ์ชาวบ้านถึง 557 ราย ข้อค้นพบของ พรพิไล หลายส่วนคล้ายกับ 3 เล่มแรก จึงขอกล่าวเฉพาะ
ส่วนเพิ่มเติมจาก 3 เล่มแรก คือ 1)พ่อค้าจีนเป็นกลุ่มที่เอาเปรียบน้อยกว่า คือ ไม่โกงตาชั่ง ไม่ยึดที่ดินที่
ค้างส่งเงินกู้ ไม่คิดดอกเบี้ยทบต้น มีการระดมช่วยเหลือเวลาเกิดฝนแล้ง 2)หลังจากชาวนาพากัน
ไปปลูกพืชพาณิชย์ได้สักพักหนึ่ง คือ ปอกับมันสำปะหลัง พบว่าหมู่บ้านที่ปลูกพืชพาณิชย์มากเป็นหนี
มาก สภาพแวดล้อม(ป่า น้ำ ดิน)ถูกทำลายมาก และมีปัญหาสังคมตามมามากกว่าหมู่บ้านที่ปลูกพืช
พาณิชย์น้อย 3)เศรษฐกิจแบบทุนนิยมเข้ามาทำลายศักยภาพของหมู่บ้าน คุณค่าผลผลิตของหมู่บ้าน
และทั้งปัญหาหนี้สิน ปัญหาทรัพยากรเสื่อมโทรมเอาไว้ 4)ทางออกของชาวนาส่วนหนึ่งไปขาย
แรงงานในเมือง ส่วนที่อยู่ในหมู่บ้านบางส่วนลดพื้นที่ปลูกพืชเศรษฐกิจเอาไปปลูกข้าว เพราะข้าว ไม้
ขายไม่ได้หรือราคาไม่ดีก็เอาไว้กินได้ ชาวนาบางส่วนนำผลผลิตของตนไปแลกกับหมู่บ้านอื่นอย่าง
กว้างขวาง ที่สำคัญคือ ใช้ข้าว เกลือ พริก ปลายี่ และเส้นไหมแลกกัน และมีบ้านหนึ่ง คือ บ้านตลาด
มีพ่อจารย์ทองดี นันทะ ได้เป็นผู้นำชาวบ้านทำเกษตรผสมผสาน โดยมีหลักการว่า “ทำทุกอย่างด้วย
แรงงานของตนเองและครอบครัว” เปลี่ยนแปลงเกษตรที่ขึ้นต่อตลาดมาเป็นเกษตรแบบพื้นบ้าน ปลูก
ข้าว ปลูกผัก เลี้ยงสัตว์ เลี้ยงปลาเพื่อเลี้ยงตนเองและครอบครัวโดยไม่หวังพึ่งตลาดอีกต่อไป
นอกจากนี้ยังไม่ใช้สารเคมี แต่ปลูกสมุนไพร รักษาด้วยสมุนไพรและวิธีการรักษาแบบพื้นบ้าน มีผู้ทำ
เกษตรแบบผสมผสานในบ้านตลาด 53 ครัวเรือน ในปี 2532 (ปี 2528 มี 5 ครัวเรือน)

5. นายฮ้อย : พ่อค้าท้องถิ่นในภาคอีสานกับบทบาทการค้าขายในอดีต (พ.ศ.2398-2504)ของ
สุนทร สุรวาทกุล ศึกษาในช่วงปี พ.ศ.2529-2534 โดยศึกษาจากเอกสาร และสัมภาษณ์ผู้รู้ได้ข้อ
สรุปว่า 1)อาชีพนายฮ้อยเกิดขึ้นเพราะชาวบ้านอีสานต้องการหาเงินไปใช้จ่ายเป็นค่าส่วนหรือ
รัฐูปการให้กับทางการ 2) คนที่เป็นนายฮ้อยมาจากชาวนาที่มีลักษณะเชื้อสาย ก ล้าหาญ และฉลาด
ไม่จำเป็นต้องมาจากครอบครัวที่ฐานะดี 3)นายฮ้อยที่ค้าขายในภาคอีสานทั้งชาวอีสานและคนต่างชาติ
เช่น ชาวจีน กุล่า จีน ชาวกุลานิยมขายหม้อ เครื่องถม เครื่องเงินทอง สีย้อมผ้า ชาวจีน นานๆจะเข้า
มาซื้อควาย ส่วนเงินค้าขายของป่าและสินค้าสำเร็จรูปจากกรุงเทพฯ แต่นายฮ้อยอีสานมีจำนวนมาก
ที่สุด และค้าขายหลายอย่างที่สำคัญมี ข้าว หนุ่ย วัว ควาย ช้าง เกลือ ข้าว แต่ที่สำคัญที่สุดคือ ข้าว-ควาย
โดยมีตลาดอยู่ในภาคกลางเป็นส่วนใหญ่ เหนือสุดอยู่ที่นครสวรรค์ ใต้สุดอยู่ที่เพชรบุรี และ
ตะวันออกสุดอยู่ที่ชลบุรี เวลาที่ค้าขายคือ ฤดูแล้งหลังเกี่ยวข้าว 4)กำไรจากการค้าขายนายฮ้อยมิได้
นำไปซื้อสินค้ามาขายในหมู่บ้าน แต่นำมาซื้อที่ดินทำให้นายฮ้อยมีฐานะดี และเป็นที่ยอมรับนับถือ
ของชุมชน 5)อาชีพนายฮ้อยหมดไปเพราะการคมนาคมที่ดีขึ้น(ซึ่งในรายงานนี้กล่าวถึงการเข้ามาของ
ทางรถไฟสายอีสาน ซึ่งเป็นความเข้าใจผิดของผู้วิจัย)ในปัจจุบันเกิดตลาดนัดวัว-ควายในชนบทอีสาน
ขึ้นแทน มีพ่อค้าจากภาคกลางและภาคอื่นๆนำรถมาซื้อวัว-ควายไปขายโรงฆ่าสัตว์ต่างๆแทน

6.สภาพเศรษฐกิจของชุมชนบัวใหญ่ พ.ศ.2475-2506 ของ นิภาพร กุลมาตย์ เป็นวิทยานิพนธ์
มหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม ปี 2541 โดยศึกษาจากเอกสารชั้นต้น
และชั้นรอง กับใช้วิธีประวัติศาสตร์บอกเล่า ได้ข้อสรุปว่า ชุมชนบัวใหญ่เป็นศูนย์กลางการค้าข้าว ปอ
และไหม เพราะเป็นสถานีรถไฟ ทำให้สะดวกในการขนส่งสู่ตลาดกรุงเทพฯ ตั้งแต่เปิดสถานีรถไฟในปี
2347 ประกอบกับการเข้ามาประกอบธุรกิจของพ่อค้าชาวจีนทำให้การผลิตข้าวและเลี้ยงไหมที่เคยผลิต
เพื่อยังชีพมาเป็นการผลิตเพื่อการค้า พ่อค้าชาวจีนบางรายค้าข้าวและไหมกับตลาดกรุงเทพฯ มีนางข้าว
และโรงสีตั้งใกล้กับสถานีรถไฟ ซึ่งมีพ่อค้าชาวจีนและพ่อค้าไทยออกไปรับซื้อข้าว หนุ่ย เป็ด ไก่ ทั้ง
ภายในและภายนอกชุมชน นำมาขายให้พ่อค้าในตลาด มีพ่อค้าท้องถิ่นค้าวัว-ควายกับภาคกลาง ทำให้
เงินตราเข้ามามีบทบาทในวิถีชีวิตราษฎรมากขึ้น หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 นโยบายรัฐบาลในการ
พัฒนาเศรษฐกิจทำให้เศรษฐกิจชุมชนได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับตลาดภายนอกมากขึ้น มีการผลิตไปสู่
ตลาด นอกจากนั้นพ่อค้าจีนที่บัวใหญ่ได้ขยายกิจการธุรกิจสู่จังหวัดใกล้เคียง ทำโรงอัดปอที่ชัยภูมิ
ขอนแก่น ทำโรงเลื่อยที่ชัยภูมิ ขอนแก่น กาฬสินธุ์ อุดรธานี โรงสีที่ชัยภูมิ ขอนแก่น แต่เมื่อมีการเปิด
ถนนมิตรภาพช่วง นครราชสีมา-ขอนแก่น ในพ.ศ.2506 ทำให้สถานีรถไฟชุมทางบัวใหญ่ลดบทบาท

ลง เนื่องจากการใช้รถยนต์สะดวกรวดเร็วกว่า ชุมชนที่เคยค้ากับบัวใหญ่ก็หันไปค้ากับชุมชนอื่นที่ถนนผ่าน

7.การผลิตข้าวในบริเวณลุ่มแม่น้ำมูล ระหว่าง .ศ.2489-2516 เป็นวิทยานิพนธ์ มหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม 2537 ของ ปรานี วรรณปะเก ผลการวิจัยสรุปว่าการผลิตข้าวในลุ่มแม่น้ำมูลหลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา การผลิตข้าวได้เปลี่ยนจากการผลิตเพื่อบริโภคมาเป็นการผลิตเพื่อขาย เนื่องจากการขยายตัวของระบบเศรษฐกิจแบบเงินตรา ชาวนาจะเพิ่มผลผลิตข้าวด้วยการเพิ่มพื้นที่เพาะปลูก และนำเทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น พันธุ์ข้าวเกษตร ปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืชมาใช้ ที่ดินกลายเป็นสิ่งที่มีราคาสูงขึ้นมาก ชาวนามีความต้องการกรรมสิทธิ์ที่ดินที่มั่นคง การใช้แรงงานเปลี่ยนมาจ้างแทนการลงแขกมากขึ้น รวมทั้งการใช้เครื่องจักรกลมากขึ้น ทำให้การลงทุนสูงขึ้น แต่การทำนาส่วนใหญ่ยังคงอาศัยน้ำฝนเป็นหลัก ทำให้ผลผลิตไม่ค่อยแน่นอน เช่นเดียวกับราคาก็ขึ้นลงตามปริมาณการผลิตในประเทศและราคาตลาดโลกกับนโยบายของรัฐบาล ผลก็คือชาวนาส่วนใหญ่เป็นหนี้ ขากจน และอดอยาก ผลที่ตามมาคือ ชาวนาต้องไปขายแรงงานทั้งในและนอกภาคมากขึ้น และต่อมาได้ไปขายแรงงานถึงในต่างประเทศ

แนวคิดที่เกี่ยวข้อง

1.แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน

ในส่วนของแนวคิดวัฒนธรรมชุมชน จะได้กล่าวถึง ความเป็นมาของแนวคิด ฐานคิด แนวคิดหลักของวัฒนธรรมชุมชน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ความเป็นมาของแนวคิด

แนวคิดนี้ได้ถูกริเริ่มและเผยแพร่กันภายในบรรดานักพัฒนาขององค์กรพัฒนาเอกชนผ่านวารสารสังคมพัฒนา วารสารแซมซาย ปลายปีพุทธศักราช 2510 ถึงต้นปีพุทธศักราช 2520 ผลงานการเขียนเป็นเพียงการเสนอประสบการณ์การทำงานพัฒนานักพัฒนาในพื้นที่ต่างๆ และข้อมูลรายละเอียดของประเพณี พิธีกรรมหรือขนบธรรมเนียมบางอย่างของชาวชนบทในบางท้องถิ่น ซึ่งยังไม่ได้นำเสนอแนวคิดวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ แต่ก็ได้แสดงให้เห็นความพยายามของนักพัฒนาที่จะ

เข้าถึง ทำความเข้าใจและสะท้อนวิถีชีวิตของชาวชนบท ความพยายามจะหาแนวทางฟื้นฟูวิถีชีวิต และพัฒนาตนเองขึ้นมาบนพื้นฐานทางประเพณี พิธีกรรมหรือขนบธรรมเนียมของชาวชนบทในบางท้องถิ่น ผลงานระยะนั้น ได้แก่ ผ้าป่าข้าวช่วยชาวบ้าน และบทบาทของนักพัฒนาเอกชนต่อการพัฒนาชนบท ข้อเขียนเหล่านี้เน้นว่ามีความสำคัญต่อการพัฒนาแนวคิดวัฒนธรรมในเวลาต่อมา(บุกดี มุกดาวิจิตร. 2548 : 18-19)

ปีพุทธศักราช 2524 สภาคทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนาได้จัดให้มีการประชุมสัมมนาเรื่อง “วัฒนธรรมไทยกับงานพัฒนาชนบท” เมื่อวันที่ 23-24 ตุลาคม ณ สว่างนิवास จังหวัดสมุทรปราการ แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนจึงเริ่มเป็นรูปเป็นร่างมากขึ้น สาระการประชุมได้แก่ การชี้ให้เห็นความสำคัญของวัฒนธรรมต่อการพัฒนาชนบท และการนำเสนอประสบการณ์ของการพัฒนาชนบทโดยอาศัยวัฒนธรรมของชาวชนบทเป็นเครื่องมือสำคัญ จากประสบการณ์ของนักพัฒนาเอกชน(บุกดี มุกดาวิจิตร. 2548 : 15)

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา ได้เสนอการแบ่งลักษณะและฐานะของกระแสแนวคิดชุมชนออกเป็น 4 ช่วงตามพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ คือ หนึ่งแนวคิดชุมชนแบบลัทธิพระศรีอริย์ในช่วงสมัยศักดินา (โบราณ- พ.ศ.2475) สองแนวคิดลัทธิชาตินิยมในช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง(พ.ศ.2475-2550) สามการก่อรูปของแนวคิดวัฒนธรรมชุมชน(ทศวรรษ 2520-2540) สี่ แนวคิดเศรษฐกิจและวัฒนธรรมชุมชนในฐานะแนวคิดคู่ขนานกับแนวคิดทุนนิยม(พ.ศ.2540-ปัจจุบัน)

การก่อรูปของแนวคิดวัฒนธรรมชุมชน(ทศวรรษ 2520-2540) ช่วงระหว่าง พ.ศ. 2500-2520 แนวคิดชุมชนหายไปจากสังคมไทย เพราะรัฐบาลมีแนวคิดแบบทุนนิยมเต็มที่เป็นช่วงเริ่มแผนพัฒนาประเทศ ฉบับที่ 1 ตั้งแต่ พ.ศ. 2504 ระบบทุนนิยมแผ่ขยายไปสู่ชนบท อีกด้านหนึ่งพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยขยายอิทธิพลเข้าเขตชนบทเช่นเดียวกัน มีอุดมการณ์แบบชนชั้น และการต่อสู้แบบใช้อาวุธ ระหว่างอุดมการณ์สองข้างจึงไม่มีที่ว่างให้แนวคิดชุมชน

ต้นทศวรรษ 2520 มีการเปลี่ยนแปลงสำคัญ คือ นักพัฒนาเอกชนหลายคน เช่น บำรุง บุญปัญญา และบาทหลวงนิพจน์ เทียนวิหาร ได้ไปฝังตัวทำงานกับชาวบ้าน และได้เสนอความคิดเรื่อง ความช่วยเหลือพึ่งพากันในชุมชน เป็นวัฒนธรรมของสังคมไทยที่แตกต่างจากทุนนิยม ซึ่งเน้นความเป็นปัจเจกชน ต่อมาแนวคิดนี้เรียกกันว่า“แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน” พอถึงปลายทศวรรษที่ 2520 แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนก็เป็นแนวคิดหลักของนักพัฒนาเอกชน สาเหตุอาจเป็นเพราะการตื่นตัวของพลังประชาชน 14 ตุลาคม 2516 ประจวบกับนักศึกษาและปัญญาชนที่เข้าไปร่วม และ

ผิดหวังกับความไม่เป็นประชาธิปไตยของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ส่วนหนึ่งได้ออกมาสนับสนุนแนวคิดวัฒนธรรมชุมชน อาทิ ศ.นายแพทย์ประเวศ วะสี ศ.เสน่ห์ จามริก ดร.เสรี พงศ์พิศ(อาณัติ แสนโท และกิตติศักดิ์ สุจิตตารมย์. ม.ป.ป. : 46-47)

พระไพศาล วิสาโล กล่าวว่า เป้าหมายหรืออุดมคติของวัฒนธรรมชุมชน คือ การทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์มีความเอื้อเพื่อเกื้อกูลกันมากขึ้น คือ เกิดความเป็นชุมชนสามารถรับมือกับการรุกรานหรือการเอาเปรียบจากภายนอก มีความสัมพันธ์สอดคล้องกับธรรมชาติ รวมทั้งมีความสุขที่ไม่ผูกติดกับวัตถุหรือการบริโภค พุดง่าย ๆ คือ การครอบงำจากอำนาจนิยมหรือบริโภคนิยมให้น้อยที่สุด และกล่าวว่าพุทธศาสนาจะมีบทบาทมากเวลาอยู่ในสภาพแวดล้อมแบบชุมชน วัฒนธรรมชุมชนกับพระพุทธศาสนาจึงเกี่ยวโยงกันมาก จะว่าไประบบคุณค่าและการมองโลกอย่างเชื่อมโยงสัมพันธ์กันของวัฒนธรรมชุมชนได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนาไม่น้อย อีกส่วนมาจากแนวความคิดเรื่องผี ผีมีบทบาทในการควบคุมให้ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน และชุมชนกับธรรมชาติเป็นไปด้วยดี ตรงนี้อาจจะเป็นการแบ่งบทบาทกับพุทธ พุทธเน้นการพัฒนาตนเองจากระดับโลกียะไปถึงโลกุตระ ส่วนผีจะเน้นเรื่องการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของชุมชน และการอยู่อย่างไม่เบียดเบียนธรรมชาติ อยากขึ้นสวรรค์หรือนิพพานก็ต้องทำตามคำสอนของพุทธศาสนา เช่น รักษาศีล ทำสมาธิภาวนา แต่ถ้าอยากให้ฟ้าฝนตกต้องตามฤดูกาล ชุมชนอยู่กันอย่างราบรื่นก็ต้องบวงสรวงผี ไม่ผิผีจริงๆ เรื่องผีกับพุทธไม่ได้แยกกัน ไม่ได้อยู่ตรงข้ามกัน เสริมกันด้วยซ้ำคือทำให้ชุมชนเข้มแข็งขึ้นและอยู่กันอย่างราบรื่น(พระไพศาล วิสาโล. ม.ป.ป. : 48) ส่วนฉัตรทิพย์ นาถสุภา กล่าวว่าสิ่งสำคัญ คือ วัฒนธรรมชาวบ้าน คือ น้ำใจ การช่วยเหลือกันเองในชุมชน ระบบญาติมิตร และเครือข่าย การแลกเปลี่ยนระหว่างชุมชน เพื่อให้ชุมชนเลี้ยงตัวได้ และมีความพอเพียงยิ่งขึ้น ระบบเศรษฐกิจของหมู่บ้านไทยจึงเป็นระบบเศรษฐกิจที่ฝังตัวอยู่ในระบบวัฒนธรรม เป็นที่มาของแนวคิดเรื่องวัฒนธรรมชุมชน (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. 2546 : 102)

ปัจจัยที่รวมเป็นชุมชนมี 3 ประการ คือ หนึ่งการใช้ทรัพยากรอย่างไรจึงจะนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน เป็นธรรม และจะนำไปสู่ให้ประชาชนมีส่วนร่วม สองจะต้องมีวิถีชีวิตการเกษตรที่มีทางเลือกหลายทางจึงจะนำไปสู่การไม่ทำลายทรัพยากร ป่า ดิน น้ำ สาม คือ มีกฎระเบียบวัฒนธรรม ประเพณี ข้อตกลงดั้งเดิมอยู่แล้วอย่างไร ควรเข้าไปจัดการฟื้นฟูวัฒนธรรมชุมชนเพื่อการจัดการทรัพยากร จัดระเบียบชุมชน โดยกระแสวัฒนธรรมไทยมี 2 กระแส คือ กระแสทุนนิยม และกระแสวัฒนธรรมชาวบ้านในการพัฒนาท้องถิ่นต้องเน้นการฟื้นฟูกระแสวัฒนธรรมชาวบ้าน การ

พัฒนาจึงจะได้ผล อีกประการหนึ่งหากจะพัฒนาโดยมีชาวบ้านเป็นศูนย์กลาง ที่ชาวบ้านได้ประโยชน์ เป็นกระบวนการและเป็นชีวิตของเขาจริงๆ ก็จะต้องพัฒนาเศรษฐกิจและวัฒนธรรมชุมชน(ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. 2548 : 171-193)

ฐานคิดแนวคิดหลักของวัฒนธรรมชุมชน

ฐานคิดสำคัญของแนวคิดหลักที่สำคัญของวัฒนธรรมชุมชน ได้แก่ แนวคิดว่าด้วยชุมชน ชุมชนกับสังคมภายนอก และการพัฒนา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1).ชุมชน เป็นชีวิตของชาวบ้าน เป็นศูนย์กลางของการดำรงอยู่ ในชุมชนสมาชิกต่างมีความเกี่ยวพันซึ่งกันและกัน พวกเขาเคยพึ่งตนเองได้ ทั้งนี้ชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้ด้วยตนเอง พวกเขาไม่ต้องพึ่งพิงสังคม ตามทัศนะนี้จะเห็นว่าวิถีชาวบ้านในสังคมเป็นอย่างไร

ด้านเศรษฐกิจและการทำมาหากิน ชาวบ้านมีการผลิตแบบเกษตรกรรม หัตถกรรมพื้นบ้าน เป็นการผลิตแบบพออยู่พอกินเป็นหลัก เมื่อเหลือจึงนำไปแลกเปลี่ยนชาวบ้านจะใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างคุ้มค่า และเห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อมว่าควรใช้อย่างพอประมาณ ชาวบ้านมีนิสัยการบริโภคอย่างพอคิ ไม่ฟุ้งเฟ้อและประหยัดในแง่นี้ชุมชนจึงสามารถพึ่งตนเองได้ในทางเศรษฐกิจ ทางสังคม การเมือง ชาวบ้านมีความสัมพันธ์กันผ่านระบบเครือญาติ และปกครองกันเองผ่านระบบอาวุโส ซึ่งเป็นผู้นำ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านต่างๆ ที่ชาวบ้านให้ความเคารพยกย่องในชุมชน นอกจากระบบดังกล่าวแล้ว กล่าวได้ว่าชาวบ้านในชุมชนมีความเสมอภาคกัน ไม่มีชนชั้นและขัดแย้งทางชนชั้น แม้จะมีการทะเลาะเบาะแว้งกันบ้าง ก็ไม่ถึงกับจะนำไปสู่ความขัดแย้งแตกแยกกันในชุมชน ในด้านความเชื่อก่อนพระพุทธศาสนาจะแทรกเข้าไปในหมู่บ้าน ชาวบ้านเชื่อในธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ให้ความเคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์เสมือนมีพลังอำนาจวิเศษสถิตอยู่ในที่ต่างๆ รอบตัว ในการที่จะมีกิจกรรมสัมพันธ์กับธรรมชาติแวดล้อมเหล่านั้น ชาวบ้านจึงต้องประกอบพิธีกรรมขอขมาลาโทษเพื่อแสดงความเคารพต่อการล่วงเกินสิ่งเหล่านั้น ชาวบ้านยังนับถือผีบรรพบุรุษในฐานะพลังที่คอยควบคุมระบบระเบียบสังคมในชุมชน หลังจากพระพุทธศาสนาเข้าไปในชุมชนแล้ว ชาวบ้านได้ผสมผสานความเชื่อดังกล่าวเข้ากับพระพุทธศาสนาโดยยังอาศัยสิ่งเหนือธรรมชาติเป็นพื้นฐานองค์ประกอบสำคัญต่อการดำรงอยู่ของชุมชนที่มักจะถูกเน้นย้ำอยู่เสมอ โดยนักคิดแนววัฒนธรรมชุมชน ได้แก่ ภูมิปัญญา ด้านความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ ชาวบ้านให้คุณค่ากับทุกสิ่งทุกอย่าง ป่าเขา สายน้ำ พืชนา สัตว์ป่า บ้าน และสิ่งของต่างๆ ล้วนมีเจ้าของคือ ผี ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

เป็นความเชื่อของชาวบ้านผสมกับความเชื่อผี พุทธและพราหมณ์ ซึ่งมีอิทธิพลมากที่สุดเป็นตัวแทนอำนาจเหนือธรรมชาติ ซึ่งให้กฎเกณฑ์สังคมและให้ความชอบธรรมในการดำเนินชีวิต ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคนในชุมชนและกับชุมชนอื่นๆ ฉะนั้นพี่น้องญาติเดียวกัน การพัวพันเครือญาติ

2). ชุมชนกับสังคมภายนอกนักคิดแนววัฒนธรรมชุมชนคิดว่าเดิมหมู่บ้านในชนบทมีศักยภาพพึ่งตนเองสูง แต่ก็มีความสัมพันธ์ซึ่งกันกับสังคมภายนอกมาตลอด มิได้เป็นสังคมปิดตัวเองอยู่อย่างโดดเดี่ยว สังคมจึงมีลักษณะพึ่งพิงกันและกัน แต่วัฒนธรรมโดยหลักด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และชุมชนเป็นสังคมพึ่งตนเอง และอำนาจการตัดสินใจมักจะเกิดขึ้นและดำเนินไปอย่างเป็นตัวของตัวเอง สนธิสัญญาเบาริ่ง พุทธศักราช 2398 มีผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรง เพราะเป็นการเปิดประตูการค้ากับประเทศตะวันตกส่งผลต่อชุมชน ด้านเศรษฐกิจ เกิดการขยายตัวของเศรษฐกิจแบบการค้าและกลายเป็นเศรษฐกิจทุนนิยมรุกรานชุมชนมากขึ้น เปลี่ยนวิถีชาวบ้านที่ผลิตเพื่อยังชีพมาเป็นการผลิตเพื่อขายเป็นหลัก เน้นผลิตจำนวนมากด้วยพื้นที่ขนาดใหญ่ ส่งผลต่อการทำลายสภาพแวดล้อม ด้านการเมืองก่อให้เกิดการรวบอำนาจทางการเมืองจากรัฐท้องถิ่นเข้าสู่ส่วนกลาง และยังแทรกแซงอำนาจการปกครองลงไปยังชุมชนในระดับหมู่บ้านด้วย เดิมชุมชนมีแบบแผนระบบเครือญาติระบบอาวุโสและอำนาจจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ ค่อยๆ เลือนหายไปจากชุมชน

กระแสวัฒนธรรมที่กระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรง คือ ระบบทุนนิยมส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงชุมชน โดยเฉพาะคุณค่าทางวัฒนธรรมที่แฝงอยู่ในแบบแผนการดำรงชีวิตด้านต่างๆ ของชาวบ้านถูกทำลายไปเกือบหมดสิ้นผลการครอบงำชุมชนจำแนกได้ 3 ลักษณะ คือ หนึ่งชุมชนที่ยังคงพึ่งตนเองได้หรือพึ่งตนเองได้มากกว่าพึ่งพิง สองชุมชนที่พึ่งตนเองได้น้อยกว่าพึ่งสังคมภายนอก สามสังคมที่พึ่งตนเองไม่ได้โดยสิ้นเชิง

3).การพัฒนา นักคิดแนววัฒนธรรมชุมชนการพัฒนาที่ยึดเอาสังคมเมือง ซึ่งเป็นรูปแบบสังคมต่างวัฒนธรรมจากวัฒนธรรมตะวันตกมาเป็นเป้าหมายของการพัฒนาหรือปรับเปลี่ยนให้สังคมมุ่งไปนั้น เป็นสิ่งที่ผิดพลาดเป็นการทำลายชุมชน ทำลายความคิดความงามในอดีต มากกว่าจะพัฒนาให้สิ่งดีงามในอดีตเจริญงอกงาม อย่างไรก็ตามแนวคิดนี้ไม่ใช่การส่งเสริมให้ชาวบ้านกลับไปสู่อดีต แต่เป็นการกลับไปสู่คุณค่าดั้งเดิม เพราะมันคือพื้นฐานการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน โดยนำเอาสิ่งดีงามเหมาะสมสำหรับการพัฒนาชีวิตในปัจจุบันเพื่อประยุกต์และสร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่ตามสภาพยุคและสร้างสรรค์ปัจจุบัน ซึ่งนักพัฒนาต้องทำความเข้าใจความเป็นจริงของชาวบ้าน เพื่อหาพลังอุดมการณ์ของชาวบ้าน ในด้านกลับอุดมการณ์ภายนอก ถ้าไม่ศึกษาวัฒนธรรมชาวบ้านความเข้าใจ

ของเรากับชาวบ้านก็จะเป็นคลื่นคนละคลื่นเชื่อมกันไม่ติด การศึกษาวิถีชีวิตและความเป็นชุมชนของชาวบ้านเริ่มต้นที่การเรียนรู้ภาษา จนกระทั่งสิ่งต่างๆจากมุมมองของชาวบ้าน

กระบวนการพัฒนาได้แก่การปลูกจิตสำนึกให้ชาวบ้านตระหนักถึงคุณค่าในพลังตนเองบนพื้นฐานของความเข้าใจต่อวัฒนธรรมชุมชนอย่างถ่องแท้ของนักพัฒนา ในกระบวนการนี้จึงเป็นกระบวนการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันระหว่างชาวบ้านกับนักพัฒนาให้ชาวบ้านตระหนักถึงคุณค่าในพลังพัฒนา เพื่อแสวงหาวัฒนธรรมชุมชนมาต่อต้านและเป็นทางออกจากการครอบงำโดยกระแสวัฒนธรรมจากสังคมเมือง(ยุคติ มุกดาวิจิตร. 2548 : 14-42) การพัฒนาในมิติวัฒนธรรมต้องอาศัยอุบายที่เป็นศรีอินทรีย์ที่แก่กล้าและปฏิบัติที่สมบูรณ์ ซึ่งคุณสมบัติทั้งสามส่วนนี้จะต้องปฏิบัติด้วยฉันทะอันบริสุทธิ์เหนียวแน่นและมั่นคง เป็นทุนวัฒนธรรม จนตกผลึกเป็นอัตลักษณ์ของประชากรส่วนใหญ่ของชุมชน ดังนั้นพลังขับเคลื่อนที่แท้จริงเพื่อการพัฒนาจึงอยู่ที่พลังภายในชุมชน นั่นคือการพัฒนาในมิติวัฒนธรรม ต้องเกิดจากคนภายในเป็นจิตสำนึกร่วมของคนภายใน เข้มแข็งจากภายในและสามารถใช้อัตลักษณ์นั้นสร้างสัมพันธ์กับชุมชนอื่นๆ เพื่อขยายวิถีและพลังเป็นชุมชนใหญ่ให้มั่นคง และมีคุณค่ายิ่งขึ้น การพัฒนาในมิติวัฒนธรรมจึงไม่ควรอ่อนตามกระแสหลักดันจากภายนอกไม่ได้ตามหรืออนุวัตตามจนขาดความเป็นไทในชุมชนของตน(สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. 2544 : 157)

2. แนวคิดเศรษฐกิจชุมชน

แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนในประเทศไทยมีมานาน โดยเริ่มจากการเป็นระบบสหกรณ์ แนวคิดเชิงวัฒนธรรม และชุมชนหมู่บ้าน แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนของนักคิดที่สำคัญๆ ของไทยมีดังนี้

สด กุรมะโรหิต (พ.ศ. 2451-2521) ได้เสนอระบบสหกรณ์ ซึ่งสดเห็นว่าเป็น “ระบอบเศรษฐกิจแรงงานของประชาชนจัดโดยประชาชน และเพื่อประชาชน ไม่อยู่ใต้การบงการของรัฐ ประชาชนจับกลุ่มประสานกันในรูปแบบพื้นราบ ไม่มียอด กลุ่มสหกรณ์ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านทั่วราชอาณาจักรเหล่านี้จะไม่ขึ้นอยู่อย่างโดดเดี่ยว แต่จะเข้าสู่ความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันในวงจรของกิจกรรมและเกิดเป็นตาข่ายสหกรณ์” สดได้พยายามเรียกร้องให้นำสหกรณ์มาใช้เป็นนโยบายเศรษฐกิจของชาติมาตลอดอายุของเขา เขาได้เขียนบทความเกี่ยวกับแนวคิดสหกรณ์เรื่อง เมืองสหกรณ์ และข้อคิดจากไร่แผ่นดินไทย

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 แนวคิดเกี่ยวกับสหกรณ์ยังคงอยู่ แต่มีฐานะเป็นเครื่องมือของรัฐในการให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชน และเมื่อมีการพัฒนาเศรษฐกิจโดยยึดแนวทางการพัฒนาอุตสาหกรรม ในช่วง พ.ศ. 2510 เป็นต้นมาแนวคิดเศรษฐกิจสหกรณ์ก็เริ่มจางหายไป

การนำเสนอแนวคิดเรื่อง ชาวนา ของนักคิดไทยเริ่มปรากฏชัดอีกครั้งหนึ่งตั้งแต่ปี พ.ศ. 2525 เป็นต้นมา เป็นแนวคิดของสำนักวัฒนธรรมชุมชน แนวคิดนี้ศึกษาจิตสำนึกของชาวนา พยายามเข้าใจชาวนาตามแบบแผนของชาวนาเอง มีการนำเสนอทั้งแนวคิด และตัวอย่างการปฏิบัติการอย่างเป็นรูปธรรมของนักพัฒนาเอกชน

บาทหลวงนิพนธ์ เทียนวิหารสาระสำคัญของแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนอาจสรุปได้จากแนวคิดของบาทหลวงนิพนธ์ เทียนวิหาร (พ.ศ.2490 -) คือชุมชนมีวัฒนธรรมของคนอยู่แล้ว มีระบบคุณค่าที่รวบรวมมาได้จากประวัติศาสตร์ เป็นบทสรุปของความคิดและการปฏิบัติของชุมชนนั้นๆ เป็นวิถีชีวิตและทิศทางของการพัฒนาชุมชนที่ชาวบ้านสรุปขึ้นมา แกนกลางของวัฒนธรรมชุมชนคือ การให้ความสำคัญแก่ความเป็นคน และแก่ความผสมกลมกลืน (harmony) กันในชุมชนการที่ชุมชนหรือหมู่บ้านอยู่มาได้เป็นเวลายาวนานเพราะว่ามีความผสมกลมกลืนกันในชุมชน ทั้งในขณะปัจจุบันระหว่างสมาชิกด้วยกันและหากนับย้อนขึ้นไปสมาชิกก็มีบรรพบุรุษร่วมกันด้วย การพัฒนาชุมชนจึงต้องเริ่มจากฐานวัฒนธรรมชุมชนซึ่งเป็นปรากฏที่แข็งแกร่งที่สุดของชาวบ้าน ถ้ามีวัฒนธรรมชุมชนเข้มแข็ง การรวมกลุ่มของชาวบ้านเพื่อทำกิจกรรมจะสำเร็จได้ไม่ยาก การต่อต้านการ เอารัดเอาเปรียบจากภายนอกจะกระทำได้

ศาสตราจารย์ นายแพทย์ประเวศ วะสีนักคิดแนววัฒนธรรมชุมชนคนสำคัญที่ทำให้แนวคิดนี้ได้รับการยอมรับในวงกว้างในสังคมไทยทั่วประเทศคือ ศาสตราจารย์ นายแพทย์ประเวศ วะสี (พ.ศ. 2474 -) อาจารย์ประเวศเสนอให้ประชาชนรวมตัวกันเป็นกลุ่มและองค์กรย่อยๆ เพื่อช่วยเหลือและสร้างความเข้มแข็งให้สมาชิกแต่ละคน กลุ่มและองค์กรเหล่านี้อาจปรากฏในรูปชุมชน หมู่บ้าน องค์กรพัฒนาเอกชน หรือกลุ่มทางปัญญา ความสัมพันธ์ภายในกลุ่มและระหว่างกลุ่มเป็นแบบเท่าเทียมกัน ควรลดอำนาจและหน้าที่ของรัฐลง แล้วนำเอาอำนาจและหน้าที่นั้นกลับคืนมาที่องค์กร ซึ่งเมื่อหน้าที่เหล่านี้กลับเป็นขององค์กรย่อยแล้วก็อาจไม่ต้องใช้อำนาจก็ได้ นอกจากนี้ อาจารย์ประเวศยังต้องการให้ปรับปรุงวัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยเพิ่มธรรมะของศาสนาพุทธ และนำเอาวัฒนธรรม โดยเฉพาะวิชาการจากสากลเข้ามาผสมด้วยขณะเดียวกันชุมชนหมู่บ้านที่ปรับใหม่ก็จะมีภาระหน้าที่

เพิ่มขึ้น เพราะจะได้มีการโยกย้ายหน้าที่ ซึ่งขณะนี้ เป็นของรัฐ คือ การพัฒนากลับมาเป็นของชุมชน และสลาย อำนาจรัฐลง

แนวคิดเศรษฐกิจวัฒนธรรมชุมชน ในทัศนะของฉัตรทิพย์ นาถสุภา นำเสนอว่าเศรษฐกิจวัฒนธรรมชุมชนวิเคราะห์ได้เป็น 2 ส่วน ส่วนแรกว่าด้วยองค์ความรู้ ว่าสังคมและวัฒนธรรมไทยมีแกนกลางเป็นสังคมและวัฒนธรรมแบบชุมชน ส่วนนี้เป็นองค์ความรู้ เป็นข้อเท็จจริง เป็นความรู้ วิชาการที่เป็นฐานสนับสนุนข้อเสนอการพัฒนาแนวเศรษฐกิจวัฒนธรรมชุมชน และส่วนที่สองว่าด้วยแนวคิด เป็นข้อเสนอการพัฒนาแนวเศรษฐกิจวัฒนธรรมชุมชน

ส่วนที่หนึ่ง : สังคมและวัฒนธรรมไทยมีแกนกลางเป็นสังคมและวัฒนธรรมแบบชุมชน

เศรษฐกิจไทยประกอบด้วยเศรษฐกิจสองระบบ คือระบบเศรษฐกิจชุมชนและระบบเศรษฐกิจทุน การดำรงอยู่ของระบบเศรษฐกิจทุนเราทราบกันอยู่แล้ว ต่อมาในระยะหลังการวิจัยของคณะนักวิชาการและประสบการณ์การทำงานของนักพัฒนาเอกชนได้ให้ความรู้เพิ่มเติมว่าระบบเศรษฐกิจชุมชนดำรงอยู่ เป็นชีวิตการทำมาหากินของชาวไทยจำนวนมากที่สุด คิดในแง่ของจำนวนชีวิตผู้คนชาวไทย ใหญ่กว่าระบบทุน ดำรงอยู่ในทุกภาคของประเทศไทย โดยเฉพาะในชนบท

ลักษณะสำคัญของระบบเศรษฐกิจชุมชนคือครอบครัวและชุมชนเป็นหน่วยการผลิต เป้าหมายของการผลิตคือการดำรงอยู่การรักษาคัวให้รอดอยู่ของครอบครัวและชุมชน ให้สามารถเลี้ยงตัวเองได้และผลิตซ้ำครอบครัวและชุมชนได้ การผลิตจึงมีลักษณะเพื่อบริโภคในครัวเรือน ผลิตเพื่อขายก็ได้แต่ก็เพื่อให้ได้เงินมาซื้อสินค้าให้ครอบครัวดำรงชีวิตอยู่ได้และเลี้ยงดูบุตรได้ มากกว่าที่จะคิดขยายการผลิตให้ใหญ่โต ให้มีกำไรสูงสุด ให้ร่ำรวย ครัวเรือนมีลักษณะเป็นผู้ผลิตเล็กอิสระ ขายสินค้าไม่ใช่ขายแรงงาน วิธีการผลิตหลักคือผู้ผลิตเล็กอิสระใช้แรงงานของสมาชิกของครอบครัวเพราะเป็นสิ่งที่ครอบครัวมีอยู่แล้วโดยธรรมชาติ โดยเฉพาะใช้แรงงานครอบครัวให้รอด เดิมปลูกข้าว แต่ต่อมาเมื่อจำนวนคนต่อเนื้อที่เพิ่มขึ้น ก็ผันใช้แรงงานครอบครัวปลูกพืชที่ใช้ดินน้อยแต่ใช้แรงงานเข้มข้น เช่น ผักและผลไม้ หรือเลี้ยงสัตว์ เช่น วัวและเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ หรือทำกิจกรรมการค้าขายและบริการ เช่น ซ่อมเครื่องจักรต่างๆ หัตถกรรมหรือบริการท่องเที่ยว หรือหากส่งสมาชิกบางคนออกไปขายแรงงาน ก็ส่งไปในฐานะเป็นวิธีหารายได้อย่างหนึ่งของครอบครัวซึ่งอยู่ในชนบท ต้องส่งเงินกลับให้ครอบครัว เพื่อจุนเจือครอบครัวซึ่งก็ทำการเกษตรอยู่ด้วยในชนบทได้ การผลิตของผู้ผลิตเล็กอิสระนี้ต่างจากการผลิตแบบทุนนิยม การผลิตในระบบทุนเป็นการผลิตขนาดใหญ่ใช้ทุนสูงเป็นหลักไม่ใช่แรงงาน ใช้ที่ดินมากเป็นแบบไร่ขนาดใหญ่ ใช้แรงงานรับจ้าง

ระบบเศรษฐกิจครอบครัวและชุมชนเป็นระบบที่ฝังตัวอยู่ในพื้นที่สายญาติมิตรสังคม วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ความอาทรต่อกันและกัน แลกเปลี่ยนเพื่อความพอเพียงยิ่งขึ้น แกนกลางของสังคมและวัฒนธรรมไทยคือน้ำใจ เป็นสังคมและวัฒนธรรมแบบชุมชน ไม่ใช่แบบปัจเจกชนสุดโต่ง ไม่ใช่การแข่งขันและเอารัดเอาเปรียบ เขตพื้นที่อาจครอบคลุมตั้งแต่หมู่บ้านเดียวและขยายกว้างถึงเป็นเขตภาษาและวัฒนธรรมชนชาติ

การรักษาตัวดำรงอยู่ได้ของเศรษฐกิจครอบครัวและหมู่บ้านในช่วง 50 ปีที่ผ่านมา เป็นเพราะการปรับตัวและการต่อสู้ของครอบครัวและชุมชนของชาวบ้านเอง ชาวบ้านปรับตัวโดยการผันการใช้แรงงานครอบครัวจากข้าวไปสู่พืชหลายชนิด ไปสู่งานบริการและการค้า โรงงานขนาดเล็กในชนบทใช้แรงงานเข้มข้นขึ้น คือทำงานหนักขึ้น และแม้จะต้องส่งแรงงานส่วนหนึ่งไปขายในเมืองไกลก็ยอมทั้งหมดนี้เพื่อรักษาครอบครัวและชุมชนเอาไว้

กระบวนการพยายามรักษาตัวเองของครอบครัวและชุมชนนี้มีทั้งต่างทำกัน และทั้งทำกันเป็นเครือข่ายช่วยเหลือซึ่งกันและกันในท้องถิ่น สายญาติมิตรระหว่างหมู่บ้าน และอาจกว้างขวางถึงภายในเขตชนชาติและเขตวัฒนธรรม แสดงถึงความสำคัญและพลังผูกพันของสถาบันครอบครัวและชุมชนในเศรษฐกิจชาวบ้านของไทย การรู้สำนึกในความผูกพันและพลังของครอบครัวและชุมชนนี้ปรากฏเด่นขึ้นมาเมื่อมีปัญหาหรือวิกฤติ สมาชิกของครอบครัวช่วยกันทุกวิถีทางเพื่อรักษาที่ดินของครอบครัว ชาวบ้านรวมตัวกันเป็นกลุ่มออมทรัพย์เพื่อสู้กับระบบทุน ชาวบ้านรวมตัวกันปกป้องรักษาทรัพยากรและป่าไม้ ฯลฯ ลักษณะพิเศษของชุมชนหมู่บ้านไทยนี้เองที่อธิบายการหนีตัวของกระบวนการแปรรูปจากระบบเศรษฐกิจชุมชนเป็นระบบเศรษฐกิจทุน

ส่วนที่สอง : ข้อเสนอแนวคิดเศรษฐกิจวัฒนธรรมชุมชน

ประเทศไทยมาถึงปัญหานาคคของเศรษฐกิจสังคมไทย กระบวนการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจสังคมหรือเส้นทางของชาติที่มีระบบชุมชนเป็นระบบใหญ่อยู่ภายใน ควรเป็นอย่างไร

คณะนักพัฒนาเอกชน เช่นคุณบำรุง บุญปัญญา บาทหลวงนิพนธ์ เทียนวิหาร คุณอภิชาติ ทองอยู่ เป็นต้น ได้เสนอแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนตั้งแต่ศตวรรษที่ 2520 แล้ว ว่าเส้นทางของชาติที่สอดคล้องกับความเป็นจริงและความมุ่งหวังของชาวไทย ควรเป็นเส้นทางที่ชุมชนและวัฒนธรรมชุมชนมีบทบาทนำเพราะชุมชนเป็นแกนของสังคมและวัฒนธรรมไทย เป็นสถาบันหรือเป็นระบบ

ชีวิตของผู้คนชาวไทยจำนวนมากที่สุด การพัฒนาประเทศชาติที่แท้จริงจะต้องเป็นการพัฒนาที่ระบบใหญ่สุดในแง่ผู้คนนี้คือระบบชุมชน ศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี เรียกเส้นทางของสังคมแนวทางนี้ว่า “เศรษฐกิจวัฒนธรรม” คือเป็นเศรษฐกิจที่ไม่ได้คำนึงถึงเงิน โคลงๆ “สัมพันธ์อยู่กับครอบครัว ชุมชน วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมพร้อมกันไป เป็นเศรษฐกิจที่ไม่ทอดทิ้งฝึกหัดจากกัน แต่เป็นเศรษฐกิจบูรณาการที่เชื่อมโยงชีวิตจิตใจ สังคมและสิ่งแวดล้อม...”

ฉัตรทิพย์มอญเช่นเดียวกันกับนักวิชาการกลุ่มนี้ว่า สังคมไทยเป็นสังคมแบบชุมชน โดยเฉพาะสังคมส่วนใหญ่ของผู้คนธรรมดาสามัญ ประกอบด้วยผู้ผลิตเล็กอิสระที่ผู้ผลิตเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตคนละเล็กละน้อย เช่น ที่ดิน มีเป้าหมายการผลิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงและผู้ผลิตแบ่งปันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เส้นทางอนาคตในแง่ของภาคชนบทโดยเฉพาะที่พึงปรารถนา คือ รักษาและพัฒนาระบบชุมชนเกษตรกรรมรายย่อย ไม่ให้ปล่อยให้เกิดระบบเกษตรกรรมที่เกษตรกรสูญเสียที่ดิน กลายเป็นกรรมกรรับจ้างในไร่นาขนาดใหญ่ที่เป็นของนายทุนการเกษตร สถาบันครอบครัวและชุมชนหมู่บ้านแตกสลาย เราไม่ต้องการให้ระบบเกษตรกรรมของเราเป็นแบบลาตินอเมริกา ที่เต็มไปด้วยไร่นาใหญ่ของนายทุน ชาวไร่ชาวนากลายเป็นเพียงกรรมกรรับจ้างในไร่นานิคม

ว่าด้วยเกษตร :

สำหรับแนวคิดว่าด้วยเกษตร ฉัตรทิพย์ มีข้อเสนอ 2 ประการคือ 1) สร้างเครือข่ายของเกษตรกรรายย่อยขึ้นเป็นระบบเศรษฐกิจอิสระหนึ่ง คือ ระบบเศรษฐกิจชุมชนที่เข้มแข็ง มีกิจกรรมหลายด้าน และครอบคลุมพื้นที่กว้างขวางและ 2) เกษตรกรขยายอาชีพไปสู่กิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับการแปรรูปผลผลิตเกษตร หัตถกรรมและบริการ

ในประการแรกเกษตรกรแต่ละคนไม่ควรคิดเป็นนายทุนตามลำพังตนเอง เพราะเกษตรกรแต่ละคนไม่มีทุนมากพอ หากจะลงทุนก็ต้องกู้หนี้ยืมสิน ธุรกิจทุนนิยมขึ้นกับสภาพตลาด ซึ่งมักถูกควบคุมโดยทุนใหญ่ มีความเสี่ยงสูง เกษตรกรแต่ละคนที่คิดจะเป็นนายทุนจะขาดทุนได้ง่ายๆ เกษตรกรควรร่วมกันลงทุนในนามชุมชน คือ การรวมกลุ่มเกษตรกรเป็นสหกรณ์การขาย เพื่อต่อรองและพยายามเข้าแทนที่ธุรกิจทุนนิยมในตลาดสินค้าเกษตรกรรม ผลักดันระบบทุนนิยมออกไปจากการควบคุมเศรษฐกิจชนบท

นี่คือข้อเสนอขั้นแรกของนักเศรษฐศาสตร์ชาวนาของรัสเซียตั้งแต่ศตวรรษที่ 20 A.V. Chayanov (1888 – 1937) ในข้อเสนอเต็มรูปชายานอฟเสนอให้ฟาร์มครอบครัวชาวนากระจุกตัวกันทางด้านตั้ง รวมกันเป็นสหกรณ์แนวตั้ง คือขยายกิจกรรมจากการเพาะปลูกไปสู่การขายและการแปรร

รูปหลังจากเริ่มโดยการรวมผู้ผลิตเล็กๆเข้าด้วยกัน สหกรณ์จะจัดการรวมการขายผลผลิตการเกษตรทำหน้าที่เป็นคนกลางเสียเอง จะมีการสะสมทุนในระบบสหกรณ์คู่ขนานกันกับการขยายผลผลิต จัดสร้างกิจการแปรรูปวัตถุดิบการเกษตร แยกออกมาจากกิจการภายในฟาร์มครอบครัว ก่อให้เกิดกิจการอุตสาหกรรมขึ้นในชนบท

พัฒนาการขั้นต่อไป คือ สหกรณ์จะจัดขอให้ผู้ผลิตขนาดเล็กเปลี่ยนแผนขององค์การผลิตของตน ให้เป็นไปตามนโยบายของสหกรณ์ในการขายและแปรรูป ปรับปรุงเทคนิคการผลิตและเปลี่ยนมาใช้วิธีการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ที่ดีขึ้น เป็นการผลักดันผลผลิตให้ได้มาตรฐาน มีการคัดแปรรูป จัดหีบห่อ และทำเป็นเครื่องกระป๋อง แล้วแต่ตลาดโลกจะต้องการ หลังจากนั้นสหกรณ์จะเข้าไปในเรื่องการผลิตมากขึ้น เช่น เข้าเป็นหุ้นส่วนในการจัดหาเครื่องจักร คอกสัตว์ พืชพันธุ์และแม่พันธุ์ชลประทาน ฯลฯ โดยใช้จ่ายจากกำไรจากการซื้อขายและให้ยืม โดยการพัฒนากระแสไฟฟ้าและการก่อสร้างด้านเทคนิคหลายๆอย่าง คือ โกดัง ที่สาธารณะ และเครือข่ายถนน รวมทั้งตั้งกองทุนสหกรณ์

จะเห็นได้ว่าเส้นทางการพัฒนาของเกษตรกรรายย่อย คือ ต้องคิดสร้างระบบเศรษฐกิจชุมชนของเกษตรกรรายย่อยให้เป็นอีกระบบเศรษฐกิจหนึ่งที่เข้มแข็ง โยงยึดกันภายใน ช่วยเหลือซึ่งกันและกันในระบบอย่างแน่นแฟ้น เป็นอีกระบบเศรษฐกิจของประเทศนอกเหนือจากระบบทุน ระบบทุนมีความกว้างขวางใหญ่โต เกษตรกรรายย่อยจะอยู่ผู้แต่ตามลำพังนั้นจะไม่สำเร็จ เกษตรกรรายย่อยควรรวมกันเป็นสหกรณ์ และสหกรณ์ทั้งหลายรวมกันเป็นอีกระบบเศรษฐกิจหนึ่ง มีกิจกรรมหลายด้านและครอบคลุมพื้นที่กว้างขวาง

เส้นทางการพัฒนาของเกษตรกรรายย่อยสู่การสถาปนาระบบเศรษฐกิจคู่ขนาน คือ สถาปนาเศรษฐกิจชุมชนหรือระบบเศรษฐกิจสหกรณ์ระดับท้องถิ่นและระดับชาตินี้ ในประเทศไทยมีศักยภาพอยู่มาก เป็นระบบที่เราเมื่ออยู่แล้วแต่ยังไม่เข้มแข็ง เป็นระบบที่ตรงใจของชาวนาชาวไร่ อีกทั้งชาวนาชาวไร่ เกษตรกรรายย่อยและผู้ผลิตเล็กอิสระเป็นประชาชนส่วนข้างมากของประเทศ ขบวนการเคลื่อนไหวสู่การสถาปนาระบบเศรษฐกิจชุมชนที่เข้มแข็งนี้ประชาชนชั้นอื่นก็สามารถมาร่วมได้ เพราะความเป็นชุมชนและวัฒนธรรมชุมชนเป็นจิตสำนึกพื้นฐานของชาวไทยอยู่แล้ว เป็นวิถีชีวิตของชาวไทย

ในประการที่สอง ณ ระดับแต่ละเกษตรกรแต่ละครอบครัว เกษตรกรไม่จำเป็นต้องทำเฉพาะการเพาะปลูก ประชากรของประเทศไทยเพิ่มขึ้นตลอดเวลา เพื่อให้มีการใช้แรงงานที่เพิ่มขึ้นอย่างเต็มที่และเพิ่มมูลค่าของผลผลิต เกษตรกรควรพิจารณาแปรรูปผลผลิตเกษตร เช่น ถนอมอาหาร ทำ

ขนม บรรจุกาชาชนะ กล่อง และหีบห่อ รวมทั้งทำหัตถกรรมด้วย จากการวิจัย ณ ชุมชนหลายแห่งในประเทศไทย พบว่า ชาวบ้านไทยเป็นหัตถกรที่มีความประณีตและสุนทรีย์สูง การผลิตหัตถกรรมต่างๆ ทอผ้า สมุนไพร เครื่องปั้นดินเผา จักสาน เหล้าไวน์ งานบริการ เช่น นวดและต้อนรับแขกท่องเที่ยว ฯลฯ น่าจะเป็นทางเลือกเพิ่มเติมที่ดี แต่ทว่าให้รักษานโยบายการผลิตแบบผู้ผลิตเล็กอิสระ และโครงสร้างระบบเศรษฐกิจชุมชนไว้ให้มั่นคง เพราะเป็นหน่วยการผลิตและเป็นระบบเศรษฐกิจของชาวบ้านเอง การปรับเปลี่ยนและเพิ่มเติมอาชีพก็จะดำเนินไปได้ราบเรียบมากขึ้น กิจกรรมเหล่านี้มักมีแม่บ้านผู้หญิงเป็นผู้นำและผู้สืบทอด ควรส่งเสริมการผลิตที่เป็นผลจากวัฒนธรรมชุมชนภูมิปัญญา และงานฝีมือเหล่านี้ คือเส้นทางของเศรษฐกิจหัตถกร

อนึ่งการรักษาและฟื้นฟูระบบเกษตรกรรายย่อย ไม่ได้หมายความว่าให้หันกลับไปใช้เทคโนโลยีแบบเดิม ในบริบทความก้าวหน้าทางวิทยาการที่เปลี่ยนแปลง เกษตรกรควรเลือกสรรและดัดแปลงใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มผลผลิตการผลิต ลดการใช้แรงงานแบบตรากตรำ ทั้งนี้โดยพิจารณาเปรียบเทียบผลผลิตกับราคาของเทคโนโลยีใหม่นั้น ระบบชุมชนเกษตรกรรายย่อยไม่ได้ปฏิเสธเทคโนโลยี แต่ปฏิเสธระบบทุน กระบวนการปรับเปลี่ยนอาชีพ เพิ่มเติมและเปลี่ยนชนิดของผลผลิต รวมทั้งปรับและเปลี่ยนเทคโนโลยีในการผลิต แต่ดำรงไว้ซึ่งหน่วยการผลิตแบบผู้ผลิตเล็กอิสระและระบบเศรษฐกิจชุมชน เป็นทางออก เป็นเส้นทางเดินระยะยาวของระบบชุมชนเกษตรกรรายย่อย กรณีหัตถกรผู้ผลิตผ้าไหมในตอนเหนือของประเทศไทย และสหกรณ์มอญครากอนของสเปน อาจยกเป็นกรณีตัวอย่างได้

ว่าด้วยรัฐ :

รัฐที่แท้จริงแล้วคือตัวแทนของชุมชนเพื่อทำบริการสาธารณะ แต่สถาบันรัฐไทยค่อนข้างจะแปลกแยกจากชุมชนตลอดมา เดิมเป็นรัฐศักดินา ต่อมาก็เป็นรัฐทุนนิยม เราจะต้องพยายามประกอบรัฐใหม่ ให้เป็นตัวแทนของชุมชน วิธีการคือกระจายหน้าที่จากรัฐส่วนกลางให้เป็นหน้าที่หรือบริการสาธารณะที่รัฐท้องถิ่นจะจัดทำให้มากที่สุดเท่าที่จะมีประสิทธิภาพ และจะยิ่งดีถ้าองค์กรชุมชนในด้านต่างๆ จะเข้ามารับทำบริการสาธารณะที่เดิมทำโดยรัฐ พยายามให้รัฐไม่ว่าส่วนกลางหรือท้องถิ่นปกครองให้น้อยที่สุด แต่ใช้การโยงหน่วยต่างในสังคมด้วยวัฒนธรรมแทน แบ่งประเทศเป็นเขตเศรษฐกิจวัฒนธรรมตามสภาพภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์วัฒนธรรม แล้วกระจายหน้าที่บริการสาธารณะให้เขตต่างๆ เหล่านี้ ให้มีการปฏิบัติตามโดยสมัครใจเพราะเป็นเรื่องประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชนแทนการให้ปฏิบัติตามเพราะรัฐใช้กำลังบังคับ

สุดท้าย ฉัตรทิพย์ เน้นว่าชาวบ้านจะต้องคิดพึ่งตัวเอง และพึ่งกันเองภายในชุมชน และระหว่างชุมชนเป็นหลัก สร้างระบบของตัวเองขึ้นมาให้ได้ ถ้าจะพึ่งรัฐก็ขอให้ป็นรัฐท้องถิ่น อย่าคิดพึ่งระบบทุนหรือฝากความหวังไว้กับรัฐส่วนกลาง การจัดการบางอย่างอาจดูเป็นประโยชน์แก่ชาวบ้าน แต่ในระยะยาวก็เป็นการควบคุมชาวบ้านให้เป็นเพียงบริวารของระบบทุน เช่นการทำเกษตรพันธะสัญญา เป็นกรณีที่ควรระวัง การรับสวัสดิการต่างๆจากรัฐส่วนกลางขอให้คิดว่าเป็นเพียงทรัพยากรเสริม ชีวิตจะมีความสุขและมีศักดิ์ศรีได้จริงและยั่งยืนนั้น ขึ้นกับการเพิ่มพลังการผลิตของชุมชนชาวบ้าน และการโยกย้ายกันภายในของระบบของชาวบ้านเอง.

3. แนวคิดนโยบายสาธารณะ

คำจำกัดความของนโยบายสาธารณะ

Ira Sharkansky (1970: 1) นโยบายสาธารณะ คือ กิจกรรมที่กระทำโดยรัฐบาลซึ่งครอบคลุมกิจกรรมทั้งหมดของรัฐบาล

Thomas R. Dye (1984: 1) นโยบายสาธารณะ คือ สิ่งที่รัฐบาลเลือกจะกระทำหรือไม่กระทำ ในส่วนที่จะกระทำครอบคลุมกิจกรรมต่างๆ ทั้งหมดของรัฐบาล ทั้งกิจกรรมที่เป็นกิจวัตรและกิจกรรมที่เกิดขึ้นในบางโอกาส

James E. Anderson (1994: 5-6) นโยบายสาธารณะคือ แนวทางการปฏิบัติหรือการกระทำซึ่งมีองค์ประกอบหลายประการ ได้แก่ ผู้ปฏิบัติหรือชุดของผู้กระทำที่จะต้องรับผิดชอบในการแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้องกับสังคม โดย มีจุดมุ่งหมายชัดเจนว่า สิ่งใดที่จะต้องกระทำให้สำเร็จ มิใช่สิ่งที่รัฐบาลเพียงแต่ตั้งใจกระทำหรือเสนอให้กระทำเท่านั้น เป็นการจำแนกให้เห็นความแตกต่างที่ชัดเจนระหว่างนโยบายกับ การตัดสินใจของรัฐบาล ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญระหว่างทางเลือกทางเลือกที่ต้องเปรียบเทียบกัน (Competing Alternatives)

Kenneth Prewitt and Sidney Verba (1983: 652-653) นโยบายสาธารณะ คือ พันธะสัญญาระยะยาวในการดำเนินกิจกรรมอย่างเป็นแบบแผนของรัฐบาล โดยมุ่งถึงสิ่งที่รัฐบาลกระทำจริงมากกว่าสิ่งที่รัฐบาลพูดดังนั้นเพื่อให้สามารถเข้าใจนโยบายสาธารณะของรัฐบาลได้อย่างชัดเจน

ประชาชนต้องติดตามการบัญญัติกฎหมายของฝ่ายนิติบัญญัติและการนำนโยบายไปปฏิบัติของฝ่ายรัฐบาลอย่างใกล้ชิด

Carl J. Friedrich (1963: 70) นโยบายสาธารณะ คือ ชุดของข้อเสนอเกี่ยวกับการกระทำของบุคคล กลุ่มบุคคล หรือรัฐบาลภายใต้สิ่งแวดล้อมที่ประกอบด้วยปัญหา อุปสรรคและโอกาส นโยบายจะถูกนำเสนอเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาของประชาชน โดยมุ่งที่จะกระทำให้บรรลุเป้าหมาย

David Easton (1953: 129) นโยบายสาธารณะ หมายถึง อำนาจในการจัดสรรค่านิยมของสังคมทั้งมวลและผู้ที่มีอำนาจในการจัดสรร ก็คือ รัฐบาลและสิ่งที่รัฐบาลตัดสินใจที่จะกระทำหรือไม่กระทำเป็นผลมาจาก “การจัดสรรค่านิยมของสังคม”

Heinz Eulau and Kennett Prewitt (1973: 465) นโยบายสาธารณะ หมายถึง การตัดสินใจที่มีจุดยืนของรัฐบาล ซึ่งจะต้องมีการกระทำที่ต่อเนื่องสม่ำเสมอ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การตัดสินใจเกี่ยวกับกิจกรรมที่มีพันธะผูกพันในการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

Hugh Heclo (1972: 85) นโยบายสาธารณะ หมายถึง ชุดของการกระทำของรัฐบาล หรือสิ่งที่รัฐบาลไม่กระทำ หรือสิ่งที่รัฐบาลตกลงใจที่จะกระทำจริงๆ โดยประกอบไปด้วยชุดของการกระทำ ที่เป็นระบบที่จะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายที่พึงปรารถนา

Mark Considine (1994: 3-6) นโยบายสาธารณะมีความหมายดังนี้

- ประการแรก การกำหนดความชัดเจนของค่านิยมและความตั้งใจของสังคม
- ประการที่สอง พันธะผูกพันในการจัดสรรงบประมาณ และบริการแก่ประชาชน
- ประการที่สาม ให้สิทธิและเอกสิทธิ์แก่ประชาชน

องค์ประกอบของนโยบายสาธารณะ

- เป็นกิจกรรมที่รัฐบาลเลือกที่จะกระทำหรือไม่กระทำ
- เป็นการใช้อำนาจหน้าที่ของรัฐในการจัดสรรกิจกรรมเพื่อตอบสนองค่านิยมของสังคม
- ผู้มีอำนาจในการกำหนดนโยบายสาธารณะ ได้แก่ ผู้นำทางการเมือง ฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายตุลาการ พรรคการเมือง สถาบันราชการ ข้าราชการ และประมุขของประเทศ
- กิจกรรมที่รัฐบาลเลือกที่จะกระทำต้องเป็นชุดของการกระทำที่มีแบบแผน ระบบและ

กระบวนการอย่างชัดเจนเป็นการกระทำที่มีการสานต่ออย่างสม่ำเสมอ และต่อเนื่อง

- กิจกรรมที่รัฐบาลเลือกที่จะกระทำต้องมีเป้าหมาย วัตถุประสงค์ หรือจุดมุ่งหมายเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนจำนวนมาก
- เป็นกิจกรรมที่ต้องกระทำให้ปรากฏเป็นจริง มิใช่เป็นเพียงการแสดงเจตนารมณ์หรือความตั้งใจที่จะกระทำด้วยคำพูดเท่านั้น
- กิจกรรมที่เลือกกระทำต้องมีผลลัพธ์ในการ แก้ไขปัญหาที่สำคัญของสังคม ทั้งปัญหาความขัดแย้ง หรือความร่วมมือของประชาชน
- เป็นการตัดสินใจที่จะกระทำเพื่อผลประโยชน์ของประชาชนจำนวนมาก มิใช่การตัดสินใจเพื่อประโยชน์เฉพาะบุคคล และเป็นชุดของการตัดสินใจที่เป็นระบบมิใช่เป็นการตัดสินใจแบบเอกเทศ
- เป็นการเลือกทางเลือกที่จะกระทำ โดยพิจารณาจากผลการวิเคราะห์ทางเลือกที่เหมาะสมที่สุดทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม
- เป็นกิจกรรมที่เกิดจากการต่อรองหรือประนีประนอมระหว่างกลุ่มผลประโยชน์ที่เกี่ยวข้อง
- เป็นกิจกรรมที่ครอบคลุมทั้งกิจกรรมภายในประเทศและระหว่างประเทศ
- กิจกรรมที่รัฐบาลเลือกที่จะกระทำหรือไม่กระทำอาจก่อให้เกิดผลทั้งทางบวกและทางลบต่อสังคม
- เป็นกิจกรรมที่ชอบด้วยกฎหมาย

ความสำคัญของนโยบายสาธารณะ

- ประการแรก คอผู้กำหนดนโยบาย : รัฐบาลที่สามารถกำหนดนโยบายให้สอดคล้องกับ ความต้องการของประชาชน และสามารถนำนโยบายไปปฏิบัติงานประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล จะได้รับความเชื่อถือและความนิยมจากประชาชนส่งผลให้รัฐบาลดังกล่าวมีโอกาสในการดำรงอำนาจในการบริหารประเทศยาวนานขึ้น
- ประการที่ 2 ต่อประชาชน : นโยบายสาธารณะเป็นผลผลิตทางการเมืองเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน ดังนั้นประชาชนสามารถแสดงออกซึ่งความต้องการของพวกเขาผ่านกลไกทางการเมืองต่างๆ เช่น ระบบราชการ นักการเมือง ความต้องการดังกล่าวจะถูกนำเข้าสู่ระบบการเมือง

ไปเป็นนโยบายสาธารณะ เมื่อมีการนำนโยบายไปปฏิบัติและได้ผลตามเป้าประสงค์ ก็จะทำให้ประชาชนมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

- ประการที่ 3 ในฐานะที่เป็นเครื่องมือในการบริหารประเทศของรัฐบาล ประกอบด้วย

1. เป็นเครื่องมือสำคัญในการกำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศ
2. เป็นเครื่องมือของรัฐบาลในการตอบสนองความต้องการของประชาชน
3. เป็นเครื่องมือของรัฐบาลในการแก้ไขปัญหาที่สำคัญของประชาชน
4. เป็นการใช้อำนาจของรัฐบาลเพื่อจัดสรรค่านิยมทางสังคม
5. เป็นเครื่องมือของรัฐบาลในการเสริมสร้างความเป็นธรรมในสังคม
6. เป็นเครื่องมือของรัฐบาลในการเสริมสร้างความเสมอภาคในโอกาสแก่ประชาชน
7. เป็นเครื่องมือของรัฐบาลในการกระจายรายได้ให้แก่ประชาชน
8. เป็นเครื่องมือของรัฐบาลในการกระจายความเจริญไปสู่ชนบท
9. เป็นเครื่องมือของรัฐบาลในการพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
10. เป็นเครื่องมือของรัฐบาลในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
11. เป็นเครื่องมือของรัฐบาลในการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ
12. เป็นเครื่องมือของรัฐบาลในการรักษาความมั่นคงของประเทศ
13. เป็นเครื่องมือของรัฐบาลในการเจริญสัมพันธภาพระหว่างประเทศ
14. เป็นเครื่องมือของรัฐบาลในการรักษาผลประโยชน์ระหว่างประเทศ
15. เป็นเครื่องมือของรัฐบาลในการส่งเสริมการลงทุนและการจ้างงานในประเทศ
16. เป็นเครื่องมือของรัฐบาลในการคุ้มครองสิทธิประโยชน์ของประชาชน
17. เป็นเครื่องมือของรัฐบาลในการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมของสังคม
18. เป็นเครื่องมือของรัฐบาลในการขยายโอกาสทางการศึกษาแก่ประชาชนอย่างเสมอภาคและทั่วถึง
19. เป็นเครื่องมือของรัฐบาลในการพัฒนาชุมชนเมือง
20. เป็นเครื่องมือของรัฐบาลในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชาติ
21. เป็นเครื่องมือสำคัญของรัฐบาลในการพัฒนาระบบประชาธิปไตยให้มีเสถียรภาพมั่นคง

นโยบายสาธารณะกับระบอบการเมือง

ระบอบการปกครองแบบอำนาจนิยมการตัดสินใจในนโยบายขึ้นอยู่กับความเห็นชอบหรือความพอใจส่วนตัวของผู้ปกครองเป็นสำคัญ

ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยในการปกครองแบบประชาธิปไตยจะส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง อำนาจอสูงสุดในการปกครองเป็นของประชาชน ดังนั้นจึงเป็นการปกครองที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทหรือมีอิทธิพลในการกำหนดนโยบาย

แนวทางการศึกษานโยบายสาธารณะ

การศึกษานโยบายตามแนวทางรัฐศาสตร์

- จุดมุ่งเน้นของการศึกษานโยบายตามแนวทางรัฐศาสตร์ คือ เรื่องของเนื้อหาสาระของนโยบาย, เนื้อหาของนโยบาย, ข้อเสนอแนะสำหรับนโยบาย
- นโยบายสาธารณะที่เน้นเรื่องเนื้อหาสาระจะครอบคลุมประเด็นนโยบายในเรื่องนโยบายสิ่งแวดล้อม สวัสดิการการศึกษา หรือการพลังงาน
- ความโดดเด่นของนโยบายสาธารณะในด้านเนื้อหาสาระ คือ ประเด็นปัจจุบันของการเมืองที่เกิดขึ้นในแต่ละขณะนั่นเอง

การศึกษานโยบายตามแนวทางรัฐประศาสนศาสตร์

- การศึกษานโยบายตามแนวทางนี้ให้ความสำคัญในเรื่องนโยบายสาธารณะเป็นอย่างมาก โดยให้ความสนใจเกี่ยวกับความคิดเชิงทฤษฎี เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่างๆที่มีผลต่อการกำหนดนโยบายและความสำเร็จหรือล้มเหลวของการนำนโยบายไปปฏิบัติ
- นอกจากนี้ยังให้ความสนใจเรื่องการวิเคราะห์ผลผลิตนโยบาย และผลกระทบของนโยบายสาธารณะว่าสอดคล้องกับเป้าประสงค์หรือไม่

การนำนโยบายสาธารณะของรัฐไปปฏิบัติให้เป็นจริง จำแนกได้ 2 ลักษณะ

1.เป็นการนำนโยบายของรัฐไปปฏิบัติโดยหน่วยงานที่รับผิดชอบ ซึ่งสามารถปฏิบัติได้ทันที โดยไม่ต้องมีการวางแผน

2.เป็นการนำนโยบายของรัฐไปปฏิบัติโดยต้องมีการวางแผนรองรับ

แผน (Plan) คือ รูปธรรมของนโยบายที่ประกอบด้วยมาตรการและกิจกรรมต่างๆที่ทำให้การนำนโยบายไปปฏิบัติปรากฏเป็นจริง และเป็นผลผลิตของการวางแผน Planning มีรากศัพท์มาจากภาษาละตินว่า Planum แปลว่า แบนหรือราบ โดยนำมาใช้ในความหมายเกี่ยวกับการวาดภาพตัดดูลงบนพื้นผิวที่ราบเรียบ

ปรัชญาของการวางแผน

ปรัชญาของการวางแผนสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ลักษณะ คือ

1. การวางแผนโดยมุ่งความพอใจระดับหนึ่ง
2. การวางแผนโดยมุ่งผลตอบแทนที่ดีที่สุด
3. การวางแผนโดยมุ่งการปรับตัวขององค์กร

1.การวางแผนโดยมุ่งความพอใจระดับหนึ่ง (Satisfying Planning)

หลักการคือ “ถ้าเราไม่สามารถวัดสิ่งที่เราต้องการได้ เราก็ควรต้องการเฉพาะสิ่งที่เราวัดได้เท่านั้น หรืออาจไม่จำเป็นต้องวัดสิ่งที่เราต้องการ

ลักษณะสำคัญคือ ความต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากเดิมเพียงเล็กน้อย มีลักษณะอนุรักษ์นิยม เพื่อให้การดำเนินนโยบายเป็นไปโดยเรียบง่าย มุ่งแก้ไขเฉพาะปัญหาและอุปสรรคให้ผ่านพ้นไป มุ่งความอยู่รอดขององค์กรมากกว่ามุ่งการพัฒนาและการเติบโตขององค์กร

- หลักการสำคัญของการวางแผนโดยมุ่งความพอใจระดับหนึ่ง

1. ทำการเปลี่ยนแปลงจำนวน และขนาด จากนโยบายและการปฏิบัติที่เป็นอยู่ให้น้อยที่สุด

2. เพิ่มการใช้ทรัพยากรเพื่อการวางแผนให้น้อยที่สุด

3. ทำการวางแผนโดยให้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างขององค์การให้น้อยที่สุด เพื่อลดการต่อต้านจากบุคลากรภายในองค์การ

-จุดอ่อนของการวางแผนโดยมุ่งความพอใจระดับหนึ่ง

1. ขาดการวิเคราะห์ข้อมูลรอบด้านทำให้ขาด โอกาส

2. ไม่ส่งเสริมให้นักวางแผนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบและกระบวนการวางแผนที่มีประสิทธิภาพ

3. การวางแผนแบบนี้จะหลีกเลี่ยงการกระทำใดๆที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงองค์การ

4. ใช้ข้อมูลจากการพยากรณ์เพียงด้านเดียวและหลีกเลี่ยงข้อมูลที่มาจากการพยากรณ์ความเป็นไปได้

2.การวางแผนโดยมุ่งผลตอบแทนที่ดีที่สุด(Optimizing Planning)

ต้องการทำการวางแผนเพื่อให้ได้ผลตอบแทนที่ดีที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ โดยใช้ตัวแบบในการพัฒนาและการคำนวณที่เป็นระบบมาเป็นเครื่องมือในการวางแผน

วัตถุประสงค์ และเป้าประสงค์จะถูกกำหนด โดยใช้แนวคิดเชิงปริมาณเป็นหลัก ในกรณีที่มีวัตถุประสงค์เชิงคุณภาพ จะมีการปรับให้เป็นเชิงปริมาณ

ความสำเร็จของการวางแผนขึ้นอยู่กับปัจจัยของข้อมูลที่สมบูรณ์และเที่ยงตรงมากพอสำหรับการวิเคราะห์ และความสามารถในการหาตัวแบบที่เหมาะสมที่จะนำมาใช้ในการวิเคราะห์ เพื่อให้ได้ทางเลือกที่ดีที่สุดสำหรับการวางแผน

หลักการสำคัญของการวางแผนโดยมุ่งผลตอบแทนที่ดีที่สุด

1. ใช้ทรัพยากรน้อยในการบรรลุเป้าประสงค์ขององค์การ

2. ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดจากการใช้ทรัพยากรให้น้อยที่สุด

3. เพื่อให้ได้รับความสมดุลระหว่างผลประโยชน์และต้นทุน ให้มากที่สุด

-จุดอ่อนของการวางแผนโดยมุ่งผลตอบแทนที่ดีที่สุด

1. มีแนวโน้มละเลยต่อสิ่งที่วัดไม่ได้ในเชิงปริมาณซึ่งนำไปสู่ความคลาดเคลื่อนในการวิเคราะห์
2. ข้อมูลที่ใช้ต้องมีความเที่ยงตรงและเพียงพอ
3. ผลสำเร็จของการวางแผนขึ้นอยู่กับการพัฒนาตัวแบบที่เหมาะสมที่จะนำมาใช้ในการวิเคราะห์
4. ไม่สามารถสร้างตัวแบบเฉพาะสำหรับใช้เป็นตัวแทนของเป้าประสงค์ทั้งหมดขององค์การ
5. ข้อมูลที่ใช้ในการวางแผนโดยมากจะมาจากการวิจัย ซึ่งอาจทำให้การวางแผนไม่ทันกับความต้องการที่เกิดขึ้น

3.การวางแผนโดยมุ่งการปรับตัวขององค์การ (Adaptivizing Planning)

มุ่งเน้นการวางแผนแบบนวัตกรรม ซึ่งยังไม่เป็นที่แพร่หลาย เนื่องจาก ยังไม่สามารถพัฒนาแนวคิดที่ชัดเจนและครอบคลุมในการวางแผนเพื่อให้เกิดการปรับตัวอย่างสร้างสรรค์

ลักษณะสำคัญของการวางแผนโดยมุ่งการปรับตัวขององค์การอย่างสร้างสรรค์ คือ

- 1.การวางแผนในแนวนี้ ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเชื่อที่ว่าค่านิยมหลักของการวางแผนเกิดอยู่ในกระบวนการวางแผน ความสำเร็จของแผนขึ้นอยู่กับความร่วมมือของนักบริการในกระบวนการวางแผน มิใช่การใช้แผน
- 2.ความต้องการในการวางแผนเกิดขึ้นจากความบกพร่องในการจัดการและการควบคุมอย่างมีประสิทธิภาพขององค์การ ดังนั้น วัตถุประสงค์หลักของการวางแผนควรจะมุ่งเน้นการออกแบบองค์การและระบบการจัดการเพื่อลดความต้องการในอนาคตที่จะต้องวางแผนซ้ำรอยอดีตขององค์การ
- 3.ความรู้ของนักวางแผนเกี่ยวกับอนาคต จำแนกได้ 3 ลักษณะคือ ความแน่นอน ความไม่แน่นอน และการเพิกเฉย ซึ่งลักษณะที่แตกต่างกันนี้ ต้องมีการวางแผนที่แตกต่างกัน เพื่อให้สามารถปรับตัวได้ตามสภาพการณ์ของอนาคต

ความหมายของการวางแผน

Stephen P. Robbins and Mary coulter : การวางแผน หมายถึง การกำหนดเป้าประสงค์ หรือวัตถุประสงค์ขององค์การ รวมทั้งการกำหนดกลยุทธ์ทั้งหมด เพื่อบรรลุเป้าประสงค์ของ

วัตถุประสงค์ดังกล่าว ตลอดจนการพัฒนาลำดับขั้นของการวางแผนอย่างครอบคลุม เพื่อที่จะบูรณาการและประสานกิจกรรมที่เกี่ยวข้องให้เป็นหนึ่งเดียวกัน การวางแผนจึงเกี่ยวข้องทั้งเป้าหมายและวิธีการ

David H.Holt : การวางแผน หมายถึง กระบวนการในการกำหนดวัตถุประสงค์ขององค์การ และวิธีการเพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ วัตถุประสงค์ขององค์การคือ ผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ จะให้บังเกิดขึ้น ณ จุดหนึ่งของเวลาในอนาคตที่ต้องการ

Brain W. Scott : การวางแผน หมายถึง กระบวนการวิเคราะห์ซึ่งครอบคลุมการประเมินสิ่งที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต โดยมีความมุ่งมั่นที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการภายใต้บริบทของอนาคตที่คาดหมายไว้ รวมทั้งการพัฒนาทางเลือก หรือชุดของการกระทำ เพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว ในการเลือกทางเลือกสำหรับการวางแผนที่จะนำไปปฏิบัตินั้น อาจเลือกทางใดทางหนึ่ง หรือเลือกหลายๆทางจากทางเลือกที่มีอยู่ทั้งหมด

George A. Steiner : การวางแผนมีลักษณะเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่อง จุดเริ่มต้นของกระบวนการวางแผน เริ่มจากการกำหนดวัตถุประสงค์ กลยุทธ์และรายละเอียดของแผน เพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว ภายใต้กระบวนการนี้จะต้องจัดตั้งองค์การขึ้นมา สำหรับรับผิดชอบการตัดสินใจนำแผนไปปฏิบัติ รวมทั้งทบทวนผลจากการปฏิบัติตามแผน และผลกระทบที่เกิดขึ้น เพื่อประโยชน์ในการวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรค และการปรับปรุงวงจรของการวางแผนใหม่

Russell L. Ackoff : การวางแผน หมายถึง การออกแบบสิ่งที่พึงประสงค์ในอนาคต และการกำหนดแนวทางที่มีประสิทธิผลเพื่อบรรลุสิ่งที่พึงประสงค์ดังกล่าว การวางแผนเป็นเครื่องมือของผู้บริหารที่มีวิสัยทัศน์ และเป็นเรื่องของคนที่เกี่ยวข้องในกระบวนการทั้งหมด

การวางแผน คือ กระบวนการตัดสินใจ มีลักษณะพิเศษ 3 ประการ คือ

1. เป็นการตัดสินใจที่กระทำล่วงหน้าก่อนที่การกระทำตามแผนจะเกิดขึ้นจริง
2. เป็นการตัดสินใจที่พึ่งพาซึ่งกันและกันและเป็นชุดของการตัดสินใจที่เป็นระบบ
3. เป็นกระบวนการตัดสินใจเพื่อการบรรลุสิ่งที่พึงประสงค์ในอนาคต

สิ่งที่มีใช้การวางแผน คือ

1. การวางแผนไม่ใช่การพยากรณ์ แต่การพยากรณ์เป็นปัจจัยพื้นฐานสำหรับการวางแผน
2. การวางแผนไม่ใช่การตัดสินใจในอนาคต แต่เป็นการตัดสินใจในปัจจุบัน เพื่อให้เกิดผลที่พึงประสงค์ในอนาคต
3. ปัญหาพื้นฐานของการวางแผน คือ ไม่ใช่เรื่องที่จะทำอะไรในอนาคต แต่เป็นสิ่งที่ต้องกระทำในปัจจุบัน เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ในอนาคตที่ไม่แน่นอน
4. การวางแผนสำหรับอนาคต ไม่ใช่การพยายามกำจัดความเสี่ยง แต่ต้องทำความเข้าใจธรรมชาติของความเสี่ยง แล้วตัดสินใจเลือกทางเลือกที่จะนำไปปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมายมากที่สุด

ความสำคัญและความจำเป็นของการวางแผน

ความสำคัญของการวางแผน ซึ่งสามารถระบุเป็นรูปธรรมได้

1. เพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศหรือพัฒนาองค์กร
2. เพื่อลดผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม
3. เพื่อลดความสูญเสียและความซ้ำซ้อนในองค์กร
4. เพื่อกำหนดมาตรฐานการควบคุม
5. เพื่อกำหนดแนวทางการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
6. เพื่อสร้างความผูกพันในหมู่พนักงานต่อการบรรลุเป้าหมายร่วมกัน
7. เพื่อการบรรลุเป้าประสงค์ขององค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ
8. เพื่อการพยากรณ์การเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต
9. เพื่อพัฒนาแนวทางรับมือต่อการเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสม
10. เพื่อลดความเสี่ยงจากความไม่แน่นอนของอนาคต
11. เพื่อการระบุผลลัพธ์ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นอย่างชัดเจน
12. เพื่อการสำรวจและจัดสิ่งที่มีประสิทธิภาพออกจากองค์กร
13. เพื่อการเปรียบเทียบระดับความสำเร็จที่เกิดขึ้นจริงกับเป้าประสงค์ที่กำหนดไว้

14. เพื่อเป็นเครื่องมือของผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ในการเพิ่มพูนสมรรถนะในการบรรลุเป้าประสงค์ขององค์การ
15. เพื่อเป็นเครื่องมือสำคัญในการแข่งขันเพื่อช่วงชิงการนำ

ความจำเป็นในการวางแผน

1. เพื่อดึงดูดความสนใจของผู้รับผิดชอบเข้าสู่ปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่ และเพื่อก่อให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์สถานะของปัญหาดังกล่าวอย่างกว้างขวาง
2. เพื่อกระตุ้นให้เกิดการถกเถียงและอภิปรายเกี่ยวกับทางเลือกที่ควรกระทำ
3. เพื่อนำเสนอแนวทางปฏิบัติหรือชุดของการกระทำที่เฉพาะเจาะจง
4. เพื่อให้เป็นไปตามเกณฑ์ของการจัดสรรงบประมาณ
5. เพื่อนำเสนอการบริหารโดยใช้หลักเหตุผล
6. เพื่อนำเสนอการวางแผนที่ก่อให้เกิดผลผลิต
7. เพื่อการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด หลีกเลี่ยงการสูญเสียและปรับปรุงการประสานงาน
8. เพื่อรักษาสัมพันธภาพกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
9. เพื่อการเปิดเผยกิจกรรมขององค์การให้เป็นที่ประทับใจแก่บุคคลภายนอก

บทที่ 3

กระบวนการดำเนินโครงการ

การดำเนินโครงการ ปี พ.ศ.2556 ศูนย์ประสานงานมีเป้าหมายการดำเนินการ 3 เป้าหมาย ประกอบด้วย 1.) สร้างเครือข่ายชุมชนจัดการทรัพยากรกลุ่มน้ำมูลตอนกลางเป็นองค์กรสำหรับสร้างนโยบายสาธารณะการจัดการทรัพยากรกลุ่มน้ำมูลตอนกลาง 2.) ศึกษาชุดความรู้การจัดการและการใช้ประโยชน์ลำนํ้าสาขากลุ่มน้ำมูลตอนกลางโดยเฉพาะลำเตาและลำเสียวนำไปใช้ประโยชน์ร่วมกับเครือข่ายชุมชนจัดการทรัพยากรกลุ่มน้ำมูลตอนกลาง และ 3.) จัดกระบวนการพัฒนาโครงการวิจัยใหม่ และติดตามสนับสนุนการดำเนินโครงการวิจัยในระดับพื้นที่ที่มีประสิทธิภาพ ดังนั้นศูนย์ประสานงานได้ดำเนินการเพื่อบรรลุเป้าหมาย โดยมีแผนกระบวนการดำเนินงานจำนวน 3 แผน ประกอบด้วย 1.)แผนพัฒนาโครงการวิจัยใหม่ 2.)แผนติดตามสนับสนุนโครงการ และ 3.)แผนการสร้างเครือข่ายชุมชนจัดการทรัพยากรกลุ่มน้ำมูลตอนกลางการดำเนินการแต่ละแผนมีรายละเอียดกระบวนการดังต่อไปนี้

1.แผนพัฒนาโครงการวิจัยใหม่

การพัฒนาโครงการวิจัยใหม่มี 2 ลักษณะคือ 1.) การต่อยอดจากโครงการเดิมนำมาสรุปผลแล้วพัฒนาเป็นข้อเสนอโครงการระยะที่ 2 มี จำนวน 2 โครงการ คือ 1.)โครงการศึกษาองค์ความรู้ปลาธรรมชาติในเขตทุ่งกุลาร้องไห้จากภูมิปัญญาคนสาปสถาบันโนนสวรรค์ ตำบลโนนสวรรค์ อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด และ 2.)โครงการวิจัยกระบวนการสร้างนโยบายสาธารณะระดับท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมเพื่อการอนุรักษ์ฟื้นฟูและจัดการทรัพยากรกลุ่มน้ำมูลตอนกลาง กรณีศึกษา : ตำบลนิคมและเทศบาลตำบลสตึก อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ 2.)การพัฒนาโครงการในพื้นที่ใหม่ประเด็นเศรษฐกิจชุมชนทุ่งกุลาร้องไห้ในสถานการณ์ปัจจุบัน มีจำนวน 2 โครงการ คือ 1.)โครงการวิจัยรูปแบบการจัดการที่ดินและระบบนิเวศในพื้นที่สวนป่ายูคาลิปตัสเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน กรณีศึกษา : พื้นที่สาธารณะคงขุ บ้านบักคู้ ตำบลโนนสวรรค์ อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด” และ

2.) โครงการวิจัยเรื่อง “การปลูกแตงโมแดงปลอดสารพิษเพื่อเป็นรายได้เสริมในระดับครอบครัว”
กรณีศึกษา : บ้านโพธิ์โพธิ์ บ้านโพธิ์โพธิ์ทอง บ้านห้วยงาม ตำบลเกษตรวิสัย อำเภอกเกษตรวิสัย
จังหวัดร้อยเอ็ด ทั้งสองลักษณะมีการดำเนินการโดยกระบวนการดังนี้

1.การต่อยอดจากโครงการเดิมนำมาสรุปผลแล้วพัฒนาเป็นข้อเสนอโครงการระยะที่ 2

ใช้กระบวนการสรุปวิเคราะห์ผลการศึกษาล่วงกว้างข้อเสนอโครงการระยะที่ 2 จัด
กระบวนการดังนี้

1.1.จัดสรุปผลการศึกษารายโครงการ การสรุปผลการศึกษาทำโดยใช้วัตถุประสงค์
โครงการเป็นตัวตั้ง ใช้กรอบการศึกษาเป็นแนวทางสรุปความครบถ้วนของเนื้อหาได้เรียงราย
วัตถุประสงค์จนครบทุกวัตถุประสงค์จากนั้นสรุปกระบวนการดำเนินงาน และผลเชิงรูปธรรม การ
ดำเนินการที่เลี้ยงเป็นผู้จัดกระบวนการแลกเปลี่ยนกับทีมวิจัย

1.2.การวิเคราะห์ผลการศึกษาร่วมกันระหว่างทีมวิจัยกับพี่เลี้ยง การวิเคราะห์ใช้
เครื่องมือต้นไม้ปัญหา(Problem tree Analysis)วิเคราะห์ต้นเหตุที่มาปัญหาและหาทางออกปัญหา การ
กำหนดทางเลือกทางออกปัญหาและปฏิบัติการใช้เครื่องมือ SWOT Analysis วิเคราะห์ว่ามีความ
เหมาะสมและเป็นไปได้มากน้อยเพียงใดก่อนกำหนดเลือกรูปแบบการปฏิบัติการ

1.3.ขกร่างข้อเสนอโครงการ โดยให้ทีมวิจัยเป็นผู้กร่าง พี่เลี้ยงช่วยกำหนดกรอบเนื้อหา
โครงการ โจทย์และวัตถุประสงค์การวิจัย จากนั้นให้ทีมวิจัยเป็นผู้กร่างโครงการและนัดหมายส่งร่าง
ข้อเสนอโครงการมายังศูนย์ประสานงานฯ

2.การพัฒนาโครงการในพื้นที่ใหม่ประเด็นเศรษฐกิจชุมชนทุ่งกุลาร้องไห้ในสถานการณ์ปัจจุบัน มีกระบวนการพัฒนาโครงการดังนี้

1.1.เจ้าหน้าที่ศูนย์ประสานงานประชุมกำหนดประเด็นการพัฒนาโครงการใหม่ในที่นี้กำหนด
เป็นชุกาติปัดส และแตงโม แล้ววางแผนการลงพื้นที่พัฒนาโครงการใหม่

1.2.เจ้าหน้าที่ลงพื้นที่พบผู้นำชุมชน ทั้งสองโครงการเริ่มจากการเข้าพบผู้ใหญ่บ้านก่อน
จากนั้นชี้แจงที่มาการลงพื้นที่ เป้าหมายและกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นและความคาดหวังต่อ
พื้นที่เป้าหมาย จากนั้นนัดหมายผู้ใหญ่บ้านเชิญผู้นำและผู้เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ประชุมหารือแนวทางการ
พัฒนาโครงการและค้นหานักวิจัย

1.3. จัดประชุมในพื้นที่ชี้แจงเป้าหมายและกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นและความคาดหวังต่อพื้นที่เป้าหมาย จากนั้นระดมสถานการณ์พื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นศึกษา ปัญหาที่ชุมชนพบ มีพี่เลี้ยงเป็นผู้ดำเนินการ การวิเคราะห์และกำหนดเลือกปัญหาเกิดขึ้นจากเวทีนี้ เมื่อเห็นปัญหาร่วมกันแล้วผู้นำคัดเลือกกลุ่มคนที่สนใจ มีความพร้อมทำงานเพื่อเป็นนักวิจัย และจากนั้นกำหนดโจทย์วัตถุประสงค์โครงการแล้วเสนอให้ทีมที่เลือกเป็นผู้ร่างโครงการ

การกลั่นกรองโครงการ

ทั้ง 4 โครงการถูกนำมากลั่นกรองร่วมกัน โดยศูนย์ประสานงานเชิงพื้นที่วิจัยมาร่วมกลั่นกรองโครงการที่ศูนย์ประสานงานฯ การกลั่นกรองทำ 2 ครั้ง มีคณะทำงานของศูนย์ประสานงานฯ เป็นผู้ทรงคุณวุฒิให้ความเห็นและข้อเสนอแนะต่อโครงการ ประกอบด้วย ดร.อำคา แสงงาม อาจารย์ไพจิตร วสันตเสนานนท์ คุณบุญมี โสภัง และคุณบุญเสริม เสียงสนั่น การกลั่นกรอง ครั้งที่ 1 เป็นการวิเคราะห์ปัญหาการวิจัย โจทย์และวัตถุประสงค์การวิจัย ผู้ทรงคุณวุฒิช่วยวิเคราะห์และปรับปรุงข้อเสนอโครงการแล้วให้นำกลับไปปรับแก้อีกครั้ง ครั้งที่ 2 เป็นการพิจารณาโครงการที่ปรับแล้วให้มีความคมชัดของ ปัญหา โจทย์ และวัตถุประสงค์ มากขึ้น พร้อมทั้งระบุตัวนักวิจัยที่แน่นอนก่อนปรับข้อเสนอโครงการอีกครั้งแล้วนำเสนอต่อ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

การนำเสนอโครงการเพื่อพิจารณาอนุมัติ

กระบวนการนี้ดำเนินการ โดยเจ้าหน้าที่ศูนย์ประสานงานฯ นำข้อเสนอโครงการเข้าเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิ สกว. เมื่อผู้ทรงคุณวุฒิให้ความเห็นแล้ว เจ้าหน้าที่ศูนย์ประสานงานฯ ทำบันทึกส่วนหนึ่งรับข้อเสนอที่เรียบเรียงโดยกลไกส่วนหนึ่ง นัดหมายทีมวิจัยปรับแก้ข้อเสนอโครงการตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ และประเมินร่วมกับทีมวิจัยว่าโจทย์ที่ถูกเสนอปรับเป็นความต้องการของชุมชนจริงหรือไม่ เนื้อหาบางส่วนถูกจัดปรับ บางส่วนคงไว้เนื่องจากประเมินร่วมกันว่าเป็นความจำเป็นของพื้นที่จริง การปรับข้อเสนอโครงการครั้งสุดท้ายดำเนินการ โดยเจ้าหน้าที่แต่ชาวบ้านเจ้าของพื้นที่รับทราบการปรับและยอมรับการปรับนั้น

2.แผนติดตามสนับสนุนโครงการ

ตลอดช่วงระยะเวลาโครงการศูนย์ประสานงานมีระบบการติดตาม สนับสนุนโครงการพื้นที่ เป็น 3 ลักษณะ คือ 1.) การสนับสนุนการดำเนินกระบวนการวิจัยของทีมวิจัยโครงการพื้นที่ ชุดปี พ.ศ. 2555 จำนวน 5 โครงการ 2.) การติดตามรายงานฉบับสมบูรณ์ ชุดโครงการวิจัย ปี พ.ศ.2554 จำนวน 3 โครงการ และ 3.)การจัดประชุมสรุปผลการดำเนินงานโครงการช่วงที่ 1 และเขียนรายงานความก้าวหน้า ชุดโครงการ ปี พ.ศ.2555 การดำเนินการเป็นดังต่อไปนี้

1).การสนับสนุนการดำเนินกระบวนการวิจัยของทีมวิจัยโครงการพื้นที่ ชุดปี พ.ศ.2555 จำนวน 5 โครงการ ดำเนินการสนับสนุน จำนวน 49 ครั้ง การสนับสนุนเกิดจากการวางแผนร่วม 5 โครงการกับศูนย์ประสานงาน โดยทุกโครงการวางแผนประจำเดือนโดยออกแบบในปฏิทินรวมเพื่อไม่ให้ซ้อนกันให้พี่เลี้ยงสามารถลงพื้นที่สนับสนุนได้ทุกโครงการ การดำเนินการของชุดโครงการนี้อยู่ในช่วงการศึกษาบริบทชุมชนและศึกษาประเด็นเฉพาะโครงการยังไม่มีปฏิบัติการ

2).การติดตามรายงานฉบับสมบูรณ์ ชุดโครงการวิจัย ปี พ.ศ.2554 จำนวน 3 โครงการ ประกอบด้วย โครงการศึกษาสถานการณ์การทำนาปรังและทางเลือกที่เหมาะสมสำหรับบ้านตาหยวก,โครงการวิจัยการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมดื่มเกลือในเขตทุ่งกุลาร้องไห้ กรณีศึกษา : บ้านสองห้อง ตำบลโนนสว่าง อำเภอกะหรัง จ.นครศรีธรรมราช และ โครงการวิจัยกระบวนการใช้พลังความเชื่อความศรัทธาคุณเฒ่าคุณย่าบ้านหนองกก-หนองยาวเพื่อฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม ตำบลเมืองเสือ อำเภอพยุหะคีรี จ.นครราชสีมา ระยะที่ 2 ทั้งสามโครงการนี้ ศูนย์ประสานงานฯ ได้ลงพื้นที่สนับสนุนการกำหนดกรอบการเขียนรายงาน สรุปเนื้อหา และผลการวิจัย แก่ทีมวิจัย จากนั้นมอบหมายทีมวิจัยเขียนรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์แล้วส่งร่างให้ศูนย์ประสานงานช่วยตรวจสอบความสมบูรณ์ก่อนนำเสนอ สกว.

3). การจัดประชุมสรุปผลการดำเนินงานโครงการช่วงที่ 1 และเขียนรายงานความก้าวหน้า ชุดโครงการ ปี พ.ศ.2555 ศูนย์ประสานงานฯมีการปรับกระบวนการนี้จากการจัดประชุมร่วม 5 โครงการ แล้วสรุปผลร่วมกันเป็นการประชุมรายโครงการแทน เนื่องจากกระบวนการทำงานแต่ละโครงการมีความก้าวหน้าแตกต่างกัน เพื่อให้สามารถสรุปผลและเขียนรายงานความก้าวหน้าได้ตามกำหนดเวลา จึงดำเนินการกับโครงการที่มีความพร้อมก่อนให้สามารถเขียน

รายงานได้ก่อน ส่วนโครงการที่ดำเนินกิจกรรมอยู่ได้กระตุ้นให้ดำเนินการให้แล้วเสร็จก่อน หลังจากนั้นจึงจัดกระบวนการเช่นเดียวกันกับโครงการก่อนหน้านี้ นอกจากนี้ศูนย์ประสานงานฯ มีแผนการจัดเวทีสรุปบทเรียนการดำเนินโครงการพื้นที่ช่วงที่ 1 วันที่ 1 สิงหาคม 2556 ให้ทีมวิจัยนำบทเรียนกลับไปดำเนินการต่อได้อย่างเหมาะสมมากขึ้นด้วย

1.1 จัดอบรมแนวคิด ทักษะการวิจัยเพื่อท้องถิ่นการอบรมครั้งนี้กลุ่มเป้าหมายแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ 1.) นักวิจัยใหม่ 2 โครงการ ประกอบด้วยโครงการบุคลากรปัสและโครงการแดงโมหมอก และ 2.) นักวิจัยโครงการระยะที่ 2 ประกอบด้วย 2 โครงการ คือ โครงการนโยบายสาธารณะสตึก และโครงการปลาทุ่งกุลาร้องไห้ ดังนั้นเนื้อหาการอบรมจึงมีสองส่วนเช่นกัน นักวิจัยใหม่เน้นการทำความเข้าใจแนวคิดการวิจัย การสร้างกรอบการศึกษาและเครื่องมือวิธีการในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ส่วนนักวิจัยโครงการต่อเนื่องเน้นการวิเคราะห์ผลการศึกษาเพื่อกำหนดแผนปฏิบัติการ

1.2 ติดตามสนับสนุนการดำเนินโครงการวิจัยระดับพื้นที่ ดำเนินการกับโครงการวิจัย 2 ลักษณะ คือ ชุดโครงการวิจัย ปี 2554/2555 จำนวน 5 โครงการ และโครงการวิจัยใหม่ ปี 2556 จำนวน 4 โครงการ และดำเนินการสนับสนุนจึงมีสองระดับ คือ ชุดโครงการเก่าอยู่ในระดับการสรุปวิเคราะห์ข้อมูล/การวิเคราะห์ผลการศึกษา/และการเขียนรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์การติดตามสนับสนุนศูนย์ประสานงานฯ ดำเนินการรายโครงการแบบทำไปพร้อมกันกับพื้นที่ในทุกกิจกรรมตามแผนการวิจัยรายโครงการ ปัจจุบันโครงการชุดนี้อยู่ในช่วงการเขียนรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ ส่วนโครงการวิจัยใหม่สนับสนุนการดำเนินการในระดับการเก็บข้อมูลบริบทชุมชน/การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมกับชุมชนและผู้ผู้นำในพื้นที่การติดตามทำแบบดำเนินการร่วมทุกกิจกรรมตามแผนดำเนินการโครงการวิจัยพื้นที่เช่นกันและปัจจุบันอยู่ในระดับการสรุปข้อมูลเพื่อจัดทำรายงานความก้าวหน้า

1.3 จัดเวทีสรุปผลการดำเนินการเบื้องต้นและจัดทำรายงานความก้าวหน้าครั้งที่ 1 เป็นกิจกรรมสำหรับโครงการวิจัยใหม่ จำนวน 4 โครงการเพื่อสนับสนุนให้ทีมวิจัยได้สรุปผลการดำเนินกิจกรรมวิจัย สรุปบทเรียนและผลการดำเนินงาน การวางแผนการดำเนินโครงการระยะต่อไปรวมทั้งกำหนดบทบาทหน้าที่การเขียนรายงานความก้าวหน้า

อบรมเชิงปฏิบัติการการเขียนรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ ดำเนินการกับ โครงการวิจัยชุดปี 2554/2555 จำนวน 5 โครงการ ได้แก่ คนตีเหล็ก คนขับแท็กซี่ คนสานกระติบข้าว คนคัดอ้อย และคนผลิตข้าวเม่า การจัดกระบวนการกระทำร่วมกับกลไกวิจัยอีสานกลางโดยการให้แต่ละโครงการทบทวนเนื้อหาโครงการ/โจทย์วิจัย/วัตถุประสงค์ จากนั้นสรุปข้อมูล/ผลการศึกษารายวัตถุประสงค์ จากนั้นวิเคราะห์ประเด็นสรุปผลการวิจัยพร้อมทั้งข้อเสนอแนะจากโครงการ สุดท้ายกำหนดกรอบการเขียนรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์และนัดหมายการส่งรายงาน(เอกสารการเงินโครงการตรวจสอบในพื้นที่รายโครงการ)

3.แผนการสร้างเครือข่ายชุมชนจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำมูลตอนกลาง

แผนการนี้เป็นความพยายามในการสรุป รวบรวม กลุ่มคน/ทีมวิจัยในเขตพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้/และ/หรือลุ่มน้ำมูลตอนกลาง รวบรวมประเด็นเนื้อหางานที่เคยดำเนินการมาและรูปธรรมที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการที่ผ่านมาว่ามีอะไรบ้าง อย่างไร จากนั้นจัดประชุมกลุ่มคน พื้นที่เหล่านี้เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมการจัดการการใช้ประโยชน์ทรัพยากรลุ่มน้ำมูลตอนกลางให้เห็นกระบวนการเคลื่อนไหวของชุมชนท้องถิ่นด้านการจัดการการใช้ประโยชน์ทรัพยากรของตนเอง แล้วยกระดับเป็นเครือข่ายชุมชนจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำมูลตอนกลางเพื่อดำเนินการนโยบายสาธารณะระดับท้องถิ่นและระดับลุ่มน้ำร่วมกัน

ขณะเดียวกันก่อนมีการยกระดับสร้างนโยบายสาธารณะ ศูนย์ประสานงานฯได้เข้าร่วมกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์กับกลไกจัดการน้ำของกลุ่มศูนย์ประสานงานในชุดประเด็นเดียวกัน ได้แก่ เลข อุตรธานี สุรินทร์ อุบลราชธานีและนักวิชาการมหาสารคาม มีการประชุมแลกเปลี่ยนเป็นระยะอย่างต่อเนื่อง เพื่อร่วมประเมินสถานการณ์การจัดการลุ่มน้ำภาคอีสานและออกแบบการดำเนินการของแต่ละแห่งให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป สำหรับในส่วน of ศูนย์ประสานงานฯทุ่งกุลาร้องไห้ เมื่อได้ร่วมกระบวนการแล้วมีข้อเสนอแนะจากกลไกทั้งในระดับโครงการพื้นที่และการกำหนดทิศทางยุทธศาสตร์ของศูนย์ประสานงานเพื่อให้ตรงเป้าและบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ สำหรับในส่วน of ศูนย์ประสานงานมีข้อคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิและกลไกว่ายุทธศาสตร์ของพื้นที่เกี่ยวกับสถานการณ์ในพื้นที่ยังไม่สอดคล้องกัน เนื่องจากสถานการณ์ที่ทุ่งกุลาร้องไห้ เป็นอยู่ตอนนี้มีการเปลี่ยนแปลงไปมาก มีปัจจัยที่เข้ามากระทบมาก ขณะที่ยุทธศาสตร์

ที่มีอยู่ตอนนี้ยังไม่ตอบโจทย์สถานการณ์ในพื้นที่เท่าที่ควร ดังนั้นมีข้อเสนอแนะว่าควรปรับยุทธศาสตร์งานของพี่เลี้ยงให้เห็นประเด็นที่ชัดเจน เช่น ประเด็นการจัดการทรัพยากร ในการสร้างยุทธศาสตร์เสนอแนะว่าควรพิจารณาประเด็นสำคัญๆที่พบในพื้นที่มา “สร้างยุทธศาสตร์” เช่น ยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากร โดยการพิจารณาช่องว่างของงานทั้งระบบ กระบวนการสร้างยุทธศาสตร์ควรมีกระบวนการวิเคราะห์สถานการณ์นโยบายที่เข้ามาในพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้ และควรที่จะมีการสร้างกระบวนการกับผู้คนในพื้นที่ในรูปแบบ “เวที” เพื่อวิเคราะห์ “มุมมองของคนทุ่งกลา – และคนนอกที่เฝ้ามองการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ว่า ทุ่งกลา ณ ปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร และจะทำอะไรร่วมกัน” จะได้มุมมองการสะท้อนย้อนกลับไปสู่ทรัพยากร เช่นว่า เป็นแหล่งปลูกข้าวส่งออกแต่ไม่มีปลาเหลืออยู่ เป็นต้น ส่วนการเชื่อมโยงยุทธศาสตร์ศูนย์ประสานงานฯกับโครงการระดับพื้นที่ควรมีงานวิจัยเชิงสังเคราะห์มากกว่าโครงการเฉพาะ (ความรู้เชิงสังเคราะห์) เช่น ชาวบ้านปรับตัวอย่างไรในท่ามกลางสถานการณ์ปัจจุบัน และจะมีความหมายไปสู่การกำหนดแนวทางการใช้ทรัพยากรในเชิงพื้นที่ (การจัดการทรัพยากรในเชิงพื้นที่แบบองค์รวม) หากจะทำงานเชิงสังเคราะห์เสนอให้ศูนย์ประสานงานฯ ไม่ควรเน้นการจัดการทรัพยากรเพียงอย่างเดียว ทว่า ควรให้ความสำคัญกับประเด็นทรัพยากรน้ำเพียงอย่างเดียว ได้แก่ การวิเคราะห์สถานการณ์และการใช้ประโยชน์ของทรัพยากรน้ำในทุ่งกลา โดยการทำ Mapping พื้นที่ เพื่อเป็นตัวแทนในการศึกษาให้เห็นการจัดการน้ำ อีกทั้งยังสามารถเชื่อมโยงไปสู่การจัดการน้ำในพื้นที่ทุ่งกลาในอนาคตได้หากไม่ใช่ทรัพยากรน้ำ อาจเป็นเรื่องอื่นก็ได้ เช่น ที่ดิน การตั้งประเด็นของทรัพยากรที่ดินอาจตั้งประเด็นได้ว่า ปัจจุบันการถือครองที่ดินของชาวบ้านในพื้นที่ทุ่งกลาเพิ่มขึ้นหรือลดลง ซึ่งการเพิ่ม-ลด นี้มีความหมายว่าอะไร ตลอดจนกลไกในการเชื่อมโยงควรให้ความสำคัญกับเครือข่ายระดับชาวบ้านด้วย

ข้อเสนอแนะทั้งหมดนี้ส่วนหนึ่งศูนย์ประสานงานฯนำกลับมาปรับใช้กับกระบวนการทำงานแล้ว และในการจัดประชุมเครือข่ายนักวิจัยเพื่อท้องถิ่นกลุ่มน้ำมูลตอนกลาง และเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมการจัดการการใช้ประโยชน์ทรัพยากรกลุ่มน้ำมูลตอนกลาง และจัดตั้งเครือข่ายชุมชนจัดการทรัพยากรกลุ่มน้ำมูลตอนกลาง ศูนย์ประสานงานจะดำเนินการในระยะต่อไป ทั้งสองเวทีนี้ผลลัพธ์สุดท้ายจะได้เครือข่ายที่มีพื้นที่ทำงาน คนทำงาน มีแผนการดำเนินการร่วมกัน ตลอดจนศูนย์ประสานงานฯจะอาศัยเวทีนี้ในการสร้างยุทธศาสตร์การทำงานตามข้อเสนอแนะที่กลไกฯแนะนำอีกด้วย

แผนการสร้างเครือข่ายชุมชนจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำมูลตอนกลาง ดำเนินการดังนี้

1.1 โดยเชิญโครงการวิจัยจำนวน 11 พื้นที่ ได้แก่ บ่อพันขัน สดึก เมืองบัว กู่กาสิงห์ หนองกก-หนองขาว สัมโง่ง บ้านจานทุ่ง เมืองเตา กุศขาคิม ยางคำ หนองแค มาสรุปบทเรียนการดำเนินการแต่ละพื้นที่นำชุดประสบการณ์มาแลกเปลี่ยนในเวทีสร้างการเรียนรู้ร่วมกันจากนั้นกำหนดทิศทางการทำงานร่วมในลักษณะเครือข่าย อาศัยลักษณะสำคัญของแต่ละพื้นที่นำมาสร้างเป็นกระบวนการเรียนรู้ในพื้นที่และเชื่อมโยงเป็นกระบวนการเรียนรู้ระดับเครือข่ายชุมชนจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำมูลตอนกลาง ในที่นี้กำหนดประเด็นสำคัญเป็น 3 ประเด็น ได้แก่ การจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำมูลตอนกลาง วัฒนธรรมชุมชนลุ่มน้ำมูลตอนกลางและเศรษฐกิจชุมชนลุ่มน้ำมูลตอนกลาง การขับเคลื่อนกระบวนการนี้ศูนย์ประสานงานฯประสานภาคีร่วมสนับสนุนซึ่งได้แก่กลุ่มในพื้นที่และกรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาดำเนินการในรูปแบบการจัดการความรู้ชุมชนเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้และการท่องเที่ยวชุมชน ปัจจุบันอยู่ในช่วงการดำเนินการ

1.2 ร่วมกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเครือข่ายจัดการลุ่มน้ำอีสาน เป็นกระบวนการที่ดำเนินการในกระบวนการของกลไกวิจัยการจัดการลุ่มน้ำอีสาน ในช่วงที่ผ่านมาศูนย์ประสานงานฯได้ร่วมกระบวนการกับกลไกลุ่มน้ำอีสานเป็นทั้งเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เวทีสร้างแผนปฏิบัติการจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำและการผลักดันแผนการจัดการสู่นโยบายกับลุ่มน้ำห้วยหลวง ลุ่มน้ำเลย ลุ่มน้ำห้วยหลวง ลุ่มน้ำชี ตามกระบวนการของกลไก ทั้งนี้ในส่วนของกลุ่มน้ำมูลตอนกลาง ศูนย์ประสานงานฯหรือนัยหนึ่งมูลนิธิประสานความร่วมมือพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้ได้ร่วมกระบวนการกับสมาคมคนทามรายไสล และโครงการทามมูลจัดเวทีสรุปวิเคราะห์ชุดประสบการณ์ บทเรียนพื้นที่กุศขาคิม ยางคำ คอนแรดและหนองแคแล้วร่างแผนฟื้นฟูสังคมและทรัพยากรกรณีการสร้างเขื่อนรายไสลเพื่อเสนอต่อคณะรัฐมนตรีปฏิบัติการต่อไป การดำเนินการนี้ปัจจุบันแผนอยู่ระหว่างการประเมินความเป็นไปได้ของแผนก่อนนำเสนอปฏิบัติการต่อไป

บทที่ 4

ผลการศึกษา

1. แผนการติดตามสนับสนุนโครงการวิจัย

การติดตามสนับสนุนโครงการวิจัยของศูนย์ประสานงาน ได้มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง จากปี 2555 (ตุลาคม 2555-มีนาคม 2556) ดังรายงานการติดตามสนับสนุนโครงการวิจัยในพื้นที่ดังนี้

เดือน ตุลาคม 2555

วันที่ 11 ตุลาคม 2555 : เข้าร่วมโครงการวิจัยรูปแบบการบริหารจัดการปัจจัยการผลิต ผลผลิต และการตลาดหลักของกลุ่มคนตีเหล็ก บ้านกุดแคน

เวลา : 09.30 – 13.00 น.

สถานที่ : ณ วัดบ้านกุดแคน บ้านกุดแคน ตำบลคงกลาง อำเภอดุสิตพัฒนา จังหวัดร้อยเอ็ด

วัตถุประสงค์ :

-เพื่อร่วมประชุมชี้แจงโครงการต่อชุมชนและเจ้าของโรงงานตีเหล็กบ้านกุดแคน

กลุ่มเป้าหมาย

1.ทีมวิจัย	16 คน
2.เจ้าหน้าที่ Node	3 คน
3.ผู้ประกอบการ	12 คน
4.ที่ปรึกษาโครงการ	1 คน
5.ชาวบ้าน/ผู้นำ	70 คน

รวม 102 คน

ขั้นตอน/วิธีการ

1. ทีมวิจัยประสานเจ้าหน้าที่ Node และกลุ่มเป้าหมายเพื่อเข้าร่วมประชุม
2. นายวุฒิพล ทับธานี หัวหน้าโครงการ แนะนำทีมวิจัยในส่วนของผู้เจ้าหน้าที่จาก กศน. อำเภอดุสิตศรีพิกุล และทีมวิจัยชาวบ้านกุศเคน พร้อมทั้งแนะนำเจ้าหน้าที่ Node จากนั้นทำความเข้าใจเรื่องงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และความเป็นมาของโครงการวิจัย โจทย์วิจัย วัตถุประสงค์ ขั้นตอน/วิธีการดำเนินงาน และผลที่คาดว่าจะได้รับ
3. เจ้าหน้าที่ Node แนะนำแหล่งทุนที่สนับสนุนงบประมาณการดำเนินงานของโครงการวิจัย ระยะเวลา 1 ปี การบริหารจัดการโครงการ ตลอดจนการติดตามสนับสนุน โดยการวางแผนการทำงาน ร่วมกันของทีมวิจัย ชุมชน และศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นฯ
4. เปิดเวทีอภิปราย แลกเปลี่ยนร่วมกับชุมชน มีการอธิบายถึงผลที่ชุมชนจะได้รับ และความชัดเจนเรื่องการบริหารจัดการเรื่องงบประมาณที่มีความโปร่งใสสามารถตรวจสอบได้ และขอความร่วมมือในการดำเนินงาน โครงการวิจัยร่วมกับชุมชน
5. ปิดการประชุม
6. สรุป/วางแผนการดำเนินการต่อเนื่อง

ผลการดำเนินงาน

ชาวบ้านมีความเข้าใจกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และเป้าหมายการดำเนินงาน โครงการวิจัย การบริหารจัดการโครงการ ตลอดจนการสนับสนุนงบประมาณจาก สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น และมีแผนการทำงานร่วมกันกับทีมวิจัย

ปัญหา/อุปสรรค

ชาวบ้านมีความเข้าใจงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในเบื้องต้น ซึ่งทีมวิจัยจะต้องมีการอธิบายทำความเข้าใจกับชาวบ้านในช่วงการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างประสิทธิภาพในการทำงาน

วันที่ 12-13 ตุลาคม 2555 : เข้าร่วมโครงการ “พลังคุณค่ากระตือรือร้นจากกล้าต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต ครอบครัวและชุมชน”

เวลา : 09.30 - 13.00 น.

สถานที่ : ณ บ้านเลขที่ 53 หมู่ 5 ตำบลโนนสวรรค์ อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด

วัตถุประสงค์ :

-เพื่อเก็บข้อมูลบริบทชุมชน ประเด็นทรัพยากร สังคมและเศรษฐกิจชุมชนบ้านส้มโองเชิงพัฒนาการ

กลุ่มเป้าหมาย

1.ทีมวิจัย	11 คน
2.เจ้าหน้าที่ Node	1 คน
3.ที่ปรึกษาโครงการ	2 คน
4.ผู้สูงอายุ	3 คน
5.ผู้นำหมู่บ้าน	1 คน
รวม	18 คน

ขั้นตอน/วิธีการ

วันที่ 12 ตุลาคม 2555

หลังจากการออกแบบการดำเนินโครงการ และแบ่งบทบาทหน้าที่ทีมวิจัยแล้ว ทีมวิจัยได้สัมภาษณ์ผู้รู้(ที่ปรึกษา)และผู้ใหญ่บ้านเรื่องขอบเขตพื้นที่ของหมู่บ้าน จำนวนพื้นที่ทำนา แหล่งน้ำ/ขนาด ป่าชุมชนของหมู่บ้าน จากนั้นยกร่างแผนวาดทรัพยากรโดยนักวิจัยเยาวชน เสร็จแล้วให้ผู้รู้และผู้ใหญ่บ้านช่วยกันตรวจสอบความถูกต้องแล้วลงเส้นจริงเป็นขอบเขต เมื่อได้ขอบเขตเป็นที่

แน่นอนแล้ว ระบุแปลงปลูกกล้าทุกแปลงในหมู่บ้าน ระบุครัวเรือนที่จักสานกระบิข้าว จากนั้นลงสี
แสดงเป็นสัญลักษณ์แต่ละประเภทและตรวจสอบร่วมกัน

ต่อมาयर่างแผนวาดแสดงพัฒนาการการตั้งถิ่นฐานของชาวบ้านบ้านส้มโอง โดยอาศัยแผน
วาดชุดแรกเป็นแนวทาง แสดงที่ตั้งหมู่บ้านตั้งแต่ยุคแรกจนถึงยุคปัจจุบันระบุกลุ่มคนแกนนำในการ
ตั้งถิ่นฐานแต่ละกลุ่ม แต่ละช่วง เพื่อให้เข้าใจระบบเครือญาติของหมู่บ้านไปพร้อมกัน ในช่วงท้ายตั้ง
วงคุยเรื่องตระกูลหลักๆของหมู่บ้านพอสังเขป เพื่อเป็นประเด็นในการเก็บข้อมูลต่อไป และเมื่อ
เรียบร้อยทั้งหมดแล้ว ผู้รู้แนะนำเพิ่มเติม ระหว่างที่ร่างแผนวาดมีการถ่ายภาพประกอบไปด้วย

วันที่ 13 ตุลาคม 2555

เป็นการเก็บข้อมูลต่อเนื่องจากประเด็นเมื่อวานนี้ คือ กลุ่มตระกูล เครือญาติและความสัมพันธ์
เชิงอำนาจ ได้แก่ การถือครองที่ดินของแต่ละตระกูล การปกครองหมู่บ้านและการเป็นผู้นำในมิติต่างๆ
ของกลุ่มตระกูลในหมู่บ้านส้มโอง มีกระบวนการดังนี้

1.พี่เลี้ยงสาธิตการใช้เครื่องมือผังเครือญาติกับตระกูลชาติมูลตรี ให้ทีมวิจัยดูพอเข้าใจ จากนั้น
แบ่งกลุ่มย่อยออกเป็น 3 กลุ่ม ศึกษา 3 ตระกูลหลัก โดยแต่ละกลุ่มมีผู้รู้ให้ข้อมูล

2.ทีมวิจัยใช้ผังเครือญาติเก็บข้อมูลสมาชิกตระกูลหลักอย่างน้อย 3 ช่วงอายุ พร้อมมีการ
ตรวจสอบไปในตัว

3.เสนอข้อมูลจากผังที่ได้และตรวจสอบร่วมกัน

4.พี่เลี้ยงนำวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงอำนาจของกลุ่มตระกูลหลักในมิติการถือครองที่ดินของ
แต่ละตระกูล การปกครองหมู่บ้านและการเป็นผู้นำในมิติทางสังคมของหมู่บ้าน

5.พี่เลี้ยงเขียนแผนผังเชิงวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตระกูลในหมู่บ้านให้เข้าใจร่วมกัน

6.สรุปผล

ผลการดำเนินงาน

1.ทีมวิจัยได้แผนวาดทรัพยากรหมู่บ้านส้มโอง เห็นพัฒนาการกลุ่มคน การตั้งถิ่นฐาน การ
โยกย้ายถิ่นฐาน ตามช่วงเหตุการณ์สำคัญ และ โดยเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับกล้าและการจักสาน
กระบิข้าว ทั้งหมดถูกระบุลงในแผนวาดทรัพยากร

2.ทีมวิจัยได้ข้อมูลกลุ่มตระกูล เครือญาติและความสัมพันธ์เชิงอำนาจ การถือครองที่ดินของแต่ละตระกูล การปกครองหมู่บ้าน และผู้นำทางสังคมของกลุ่มตระกูลหลักในหมู่บ้านส้มโองเชิงพัฒนาการ

ปัญหา/อุปสรรค

การศึกษาบริบทชุมชนเป็นประเด็นที่มีเนื้อหา มีรายละเอียดมาก การดำเนินการเก็บข้อมูลเพียง 2 วัน ทีมวิจัยไม่อาจเก็บข้อมูลจนครบทุกประเด็นได้

วันที่ 15 ตุลาคม 2555 : เข้าร่วมโครงการรูปแบบการบริหารจัดการปัจจัยการผลิต ผลิตภัณฑ์และการตลาดหลักของกลุ่มคนดีเหล็ก บ้านกุดแคน

เวลา : 09.30 - 13.00 น.

สถานที่ : ณ ห้องประชุมศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด

วัตถุประสงค์ :

-เพื่อร่วมสืบค้นเอกสารและวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง

กลุ่มเป้าหมาย

1.ทีมวิจัย 16 คน

2.เจ้าหน้าที่ Node 2 คน

รวม 18 คน

ขั้นตอน/วิธีการ

1. ทีมวิจัยประสานงานเจ้าหน้าที่ Node เพื่อขอทราบแหล่งข้อมูล และร่วมกันออกสืบค้นเอกสารจากแหล่งข้อมูล กรณีของโครงการฯ จะเป็นอุตสาหกรรมจังหวัดร้อยเอ็ด และสำนักงานวิทยบริการ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม พร้อมทั้งถ่ายสำเนาเพื่อนำมาใช้ข้อมูลวิเคราะห์ร่วมกับทีมวิจัย
2. จัดประชุมทีมวิจัยศึกษาเอกสาร/สำเนาเอกสารที่สืบค้นมาได้ ร่วมกันศึกษาและมีความพร้อมวิเคราะห์ความสอดคล้องของข้อมูลกับสถานการณ์จริงของพื้นที่
3. สรุปและจัดพิมพ์เป็นเอกสารสำหรับเป็นแนวทางในการศึกษาของโครงการ

ผลการดำเนินงาน

- ทีมวิจัยได้เอกสารงานวิจัยและข้อมูลที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานมาปรับใช้ได้อย่างเหมาะสม
- ทีมวิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลให้มีความสอดคล้องกับสถานการณ์จริงในพื้นที่ในการนำข้อมูลมาอ้างอิง

ปัญหา/อุปสรรค

การศึกษาข้อมูลและเอกสารที่เกี่ยวข้อง นับว่าเป็นอุปสรรคของทีมวิจัยชาวบ้านที่มีภารกิจในการดูแลครอบครัว ทำให้ไม่มีเวลาศึกษาข้อมูล จึงเป็นหน้าที่ของทีมวิจัยในส่วนของเจ้าหน้าที่ กศน. ศึกษาและถ่ายทอดความรู้ร่วมกัน

วันที่ 16 ตุลาคม 2555 : เข้าร่วมโครงการรูปแบบการบริหารจัดการปัจจัยการผลิต ผลิตภัณฑ์และ
การตลาดหลักของกลุ่มคนตีเหล็ก บ้านกุดแคน

เวลา : 09.30 – 13.00 น.

สถานที่ : วัดบ้านกุดแคน หมู่ 2 ตำบลคงกลาง อำเภอดุสิตบุรีพินาน จังหวัดร้อยเอ็ด

วัตถุประสงค์ :

1. เพื่อศึกษาและสำรวจบริบทชุมชน
2. เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนที่เกี่ยวข้องกับเหล็ก

กลุ่มเป้าหมาย

1. ทีมวิจัย	16 คน
2. เจ้าหน้าที่ Node	3 คน
3. ผู้ประกอบการ	12 คน
4. ผู้อาวุโส	20 คน
รวม	50 คน

ขั้นตอน/วิธีการ

1. ทีมวิจัยประสานเจ้าหน้าที่ Node และกลุ่มเป้าหมายเพื่อเข้าร่วมการศึกษา และสำรวจบริบทชุมชน ทีมวิจัยมีการดำเนินการ 2 ช่วง

ช่วงที่ 1 เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนที่เกี่ยวข้องกับเหล็ก

- จัดเวทีเล่าตำนานหมู่บ้านและประวัติศาสตร์เชิงพัฒนาประเด็นเกี่ยวข้องกับชุมชนและเหล็ก โดยเชิญผู้อาวุโส ผู้นำ และเจ้าของโรงงานดีเหล็กร่วมกันถ่ายทอดความทรงจำ ทีมวิจัยร่วมตั้งประเด็นแลกเปลี่ยน

ช่วงที่ 2 ศึกษาและสำรวจบริบทชุมชน

- ทีมวิจัยศึกษาเอกสารข้อมูลหมู่บ้าน

- เดินสำรวจเก็บข้อมูลพื้นฐานชุมชน ประชากร โครงสร้างทางสังคม วัฒนธรรมและกลุ่มองค์กรในหมู่บ้าน พร้อมทั้งจัดทำร่างแผนที่ชุมชน

2. ทีมวิจัยและกลุ่มเป้าหมายร่วมกันสรุปข้อมูล และจัดทำแผนวาดแสดงขอบเขตหมู่บ้าน พร้อมทั้งลงรายละเอียดให้ถูกต้องชัดเจน

3. สรุปและตรวจสอบข้อมูลร่วมกันกับกลุ่มเป้าหมาย

ผลการดำเนินงาน

ทีมวิจัยได้ข้อมูลหมู่บ้านและประวัติศาสตร์ชุมชนเชิงพัฒนาเกี่ยวกับเหล็ก พร้อมทั้งแผนวาดชุมชน

ปัญหา/อุปสรรค

กิจกรรมการศึกษาสำรวจบริบทชุมชน ซึ่งแผนการดำเนินงานของโครงการได้กำหนดเวลาการดำเนินการไว้เพียงวันเดียว ไม่สามารถเก็บข้อมูลได้ละเอียดครบถ้วน ทีมวิจัยจึงได้ทำงานอย่างต่อเนื่องเพิ่มขึ้น

วันที่ 17 ตุลาคม 2555 : เข้าร่วมโครงการวิจัย “ทางเลือกทางออกเพื่อแก้ปัญหาการอพยพแรงงานไปค้าอ้อยโดยคนตัดอ้อย” กรณีศึกษา บ้านเขวโคกและบ้านเขวพัฒนา ตำบลสระบัว อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด

เวลา : 09.30 – 13.00 น.

สถานที่ : วัดบ้านเขวโคก ตำบลสระบัว อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด

วัตถุประสงค์ :

- เพื่อร่วมชี้แจงโครงการต่อชุมชน/ครอบครัวคนตัดอ้อย

กลุ่มเป้าหมาย

1.ทีมวิจัย	16 คน
2.เจ้าหน้าที่ Node	2 คน
3.ที่ปรึกษาโครงการ	2 คน
4.ชาวบ้าน	50 คน
รวม	70 คน

ขั้นตอน/วิธีการ

- 1.ทีมวิจัยติดต่อประสานงานเจ้าหน้าที่ Node และกลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมกิจกรรม
- 2.การดำเนินกิจกรรม

-นายคุณ สงค์มา หัวหน้าโครงการ แนะนำผู้เข้าร่วม ทีมวิจัยและเจ้าหน้าที่ Node พร้อมทั้งชี้แจงวัตถุประสงค์

-ชี้แจงความเป็นมาของโครงการวิจัย หลักการและเหตุผล โจทย์วิจัย วัตถุประสงค์ ขั้นตอนวิธีการดำเนินงานโครงการ และผลที่คาดว่าจะได้รับ

-เจ้าหน้าที่ Node แนะนำแหล่งทุนที่ให้การสนับสนุนงบประมาณการบริหารจัดการโครงการ พร้อมทั้งการติดตามสนับสนุนจากศูนย์ประสานงาน

-เจ้าหน้าที่ Node อธิบายและทำความเข้าใจกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ตลอดจนกระบวนการร่วมมือของชุมชน

-อภิปราย/แลกเปลี่ยน ซึ่งชาวบ้านขอความชัดเจนเรื่องการใช้งบประมาณของโครงการ

-ปิดการประชุม

3.สรุปผลการดำเนินงานและวางแผนต่อเนื่อง

ผลการดำเนินงาน

ชุมชนได้รับรู้และเข้าใจกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น พร้อมทั้งให้ความร่วมมือในการดำเนินงานของโครงการวิจัย

ปัญหา/อุปสรรค

การจัดกิจกรรมของโครงการครั้งนี้ ผู้เข้าร่วมทั้งทีมวิจัยและชาวบ้านเดินทางเข้าร่วมล่าช้า เลยกำหนดเวลาไปบ้าง เพราะในชุมชนมีผู้เสียชีวิต แต่เมื่อพร้อมแล้วก็สามารถดำเนินการได้

วันที่ 18 ตุลาคม 2555 : เข้าร่วมโครงการวิจัย “ทางเลือกทางออกเพื่อแก้ปัญหาการอพยพแรงงานไปตัดอ้อยโดยคนตัดอ้อย” กรณีศึกษา บ้านเขวาคอกและบ้านเขวาคพัฒนา ตำบล สระบัว อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด

เวลา : 09.30 – 13.00 น.

สถานที่ : ณ ที่ทำการกองทุนหมู่บ้าน บ้านเขวาคอก อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด

วัตถุประสงค์ :

- เพื่อศึกษาและเก็บข้อมูลบริบทชุมชน

กลุ่มเป้าหมาย

1.ทีมวิจัย	16 คน
2.เจ้าหน้าที่ Node	2 คน
3.ผู้รู้	4 คน
4.ชาวบ้าน/ผู้นำ	10 คน
รวม 32 คน	

ขั้นตอน/วิธีการ

- 1.ทีมวิจัยติดต่อประสานงานเจ้าหน้าที่ Node และกลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมกิจกรรม
- 2.การดำเนินกิจกรรม โดยทีมวิจัยแบ่งการดำเนินการเป็น 2 ช่วง คือ

ช่วงที่ 1 - ทีมวิจัยและกลุ่มเป้าหมายร่วมกันศึกษาข้อมูลบริบทชุมชนของบ้านเขวาคอกและบ้านเขวาพัฒนา จากเอกสารที่ทีมวิจัยได้จัดหารวบรวมมา

ช่วงที่ 2 - ทีมวิจัยและกลุ่มเป้าหมาย แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม เพื่อศึกษาและเก็บข้อมูลบริบทชุมชนในด้านต่างๆ เช่น ทรัพยากร สังคม เศรษฐกิจชุมชน วัฒนธรรม/ความเชื่อ กลุ่มองค์กรในชุมชน

-เดินสำรวจขอบเขตพื้นที่ทั้ง 2 หมู่บ้าน พร้อมทั้งจัดทำร่างแผนวาด

-ทีมวิจัยและกลุ่มเป้าหมาย นำข้อมูลมาสรุปร่วมกัน และจัดทำแผนวาด โดยระบุตำแหน่งความสำคัญลงในแผนวาด โดยเน้นประเด็นครอบครัวคนคัด้อย

3. สรุปผลการดำเนินงาน

ผลการดำเนินงาน

ทีมวิจัยได้ข้อมูลชุมชนของบ้านเขวาคอกและบ้านเขวาพัฒนาอย่างละเอียดชัดเจน พร้อมทั้งมีแผนวาดบริบทชุมชน

ปัญหา/อุปสรรค

ในช่วงแรกทีมวิจัยและกลุ่มเป้าหมายยังไม่เข้าใจวิธีการจัดทำแผนวาคบริบทชุมชนที่จะต้องลงรายละเอียดทั้ง 2 ชุมชน ให้อยู่ในแผ่นเดียวกัน

วันที่ 22 ตุลาคม 2555 : เข้าร่วมโครงการวิจัย “แนวทางการพัฒนาข้าวแม่อินทรีย์โดยความร่วมมือของกลุ่มผู้ปลูกข้าวอินทรีย์และกลุ่มแปรรูปข้าวแม่

เวลา : 09.30 – 13.00 น.

สถานที่ : ณ ศรช.เหล่าหลวง ตำบลเหล่าหลวง อำเภอกษัตริย์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด

วัตถุประสงค์ :

-เพื่อร่วมประชุมชี้แจงการดำเนินโครงการวิจัยต่อชุมชนและผู้นำ 2 ตำบล คือ ตำบลน้ำอ้อม 6 หมู่บ้าน และตำบลเหล่าหลวง 5 หมู่บ้าน รวมทั้งหมด 11 หมู่บ้าน

กลุ่มเป้าหมาย

1.ทีมวิจัย	17 คน
2.เจ้าหน้าที่ Node	2 คน
3.ที่ปรึกษา	1 คน
4.ชาวบ้าน/ผู้นำ	50 คน
รวม	70 คน

ขั้นตอน/วิธีการ

- 1.ทีมวิจัยติดต่อประสานงานเจ้าหน้าที่ Node และกลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมกิจกรรม
- 2.นายไพฑูรย์ ทะวะลย์ หัวหน้าโครงการชี้แจงวัตถุประสงค์ แนะนำผู้เข้าร่วมกิจกรรม เจ้าหน้าที่ Node ทีมวิจัยและที่ปรึกษาโครงการ
- 3.เจ้าหน้าที่ Node อธิบายทำความเข้าใจงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในเบื้องต้น แนะนำที่มาของแหล่งทุนที่ให้การสนับสนุนงบประมาณโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น)

นำเสนอความเป็นมาของโครงการ หลักการและเหตุผล วิทยุวิจัย วัตถุประสงค์ วิธีการ กระบวนการ ศึกษาวิจัย และผลที่คาดว่าจะได้รับ งบประมาณในการดำเนินการ ตลอดจนการบริหารจัดการ การติดตามสนับสนุนจากทางศูนย์ประสานงานฯ พร้อมทั้งขอความร่วมมือในการศึกษาวิจัยของทีมวิจัย จนบรรลุวัตถุประสงค์

4.เปิดเวทีแลกเปลี่ยน

5.สรุปผลการดำเนินงานและวางแผนต่อเนื่อง

ผลการดำเนินงาน

1.ผู้นำชุมชนและชาวบ้านได้รับรู้ถึงการดำเนินโครงการวิจัย และให้ความร่วมมือในการดำเนินโครงการของทีมวิจัยในพื้นที่ของทั้ง 2 ตำบล

2.เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แนวคิดประสบการณ์ของกลุ่มแปรรูปข้าวเม่านะและกลุ่มปลูกข้าวอินทรีย์ในเบื้องต้น

ปัญหา/อุปสรรค

การจัดกิจกรรมในครั้งนี้กลุ่มเป้าหมายไม่สามารถเดินทางเข้าร่วมได้ทันตามกำหนดเวลา เพราะเป็นโครงการที่ดำเนินการร่วมกัน 2 ตำบล จึงมีการปรึกษาหารือร่วมกันทั้งทีมวิจัยและกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งมีข้อตกลงร่วมกันทีมวิจัยจะต้องแจ้งกำหนดนัดหมายก่อนล่วงหน้า ประมาณ 3 วัน เพื่อเตรียมความพร้อมในการดูแลครอบครัวและงานที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มเป้าหมาย

วันที่ 23 ตุลาคม 2555 : เข้าร่วมโครงการวิจัย “แนวทางการพัฒนาข้าวเม่านะอินทรีย์โดยความร่วมมือของกลุ่มผู้ปลูกข้าวอินทรีย์และกลุ่มแปรรูปข้าวเม่านะ

เวลา : 09.30 – 13.00 น.

สถานที่ : ณ ศรช.เหล่าหลวง ตำบลเหล่าหลวง อำเภอกะหรังวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด

วัตถุประสงค์ :

- เพื่อร่วมศึกษาและทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยของโครงการ
- เพื่อให้ทีมวิจัยมีข้อมูลเกี่ยวข้องกับงานวิจัยที่ผ่านมาเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัย

กลุ่มเป้าหมาย

1.ทีมวิจัย 17 คน

2.เจ้าหน้าที่ Node 2 คน

รวม 19 คน

ขั้นตอน/วิธีการ

1.นายไพฑูรย์ ทะวะลย์ หัวหน้าโครงการติดต่อประสานงานเจ้าหน้าที่ Node เพื่อขอรับการสนับสนุนหนังสือ เอกสาร และรายงานการวิจัย ซึ่งทางเจ้าหน้าที่ Node ได้ค้นคว้าจากทางอินเทอร์เน็ต และจากการเดินทางไปค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลจากสถานศึกษาและหน่วยงานทางราชการ

2.เจ้าหน้าที่ Node ลงพื้นที่พร้อมหนังสือ เอกสาร และรายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น มีการแนะนำแลกเปลี่ยนความรู้เกี่ยวกับกลุ่มข้าวเม่าและกลุ่มปลูกข้าวอินทรีย์ที่มีผู้ศึกษาเอาไว้แล้ว เจ้าหน้าที่ Node นำเสนอภาพรวมของกลุ่มข้าวเม่าและกลุ่มปลูกข้าวอินทรีย์แก่ทีมวิจัย จากนั้นเปิดให้มีการแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์ร่วมกัน

3.เจ้าหน้าที่ Node นำเสนอแนวคิดการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ความสำคัญ และผลที่ชุมชนจะได้รับ พร้อมทั้งนำเสนอแนวคิดทฤษฎีการเป็นหุ้นส่วน ความร่วมมือ กระบวนการมีส่วนร่วม และแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนแก่ทีมวิจัย

4.สรุปผลร่วมกันและมอบหมายให้ทีมวิจัยบันทึกข้อมูลได้มอบหนังสือบางส่วนให้ทีมวิจัยศึกษาเพิ่มเติม

ผลการดำเนินงาน

- 1.ทีมวิจัยได้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องร่วมกัน

2. ทีมวิจัยมีข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนำมาสรุปเรียบเรียงจัดทำเป็นชุดความรู้เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยของโครงการ

ปัญหา/อุปสรรค

ในการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องของทีมวิจัย ซึ่งจะต้องมีการศึกษาข้อมูลโดยการอ่านทำความเข้าใจและนำมาวิเคราะห์ ทีมวิจัยส่วนมากผ่านพ้นวัยการศึกษาเรียนรู้ บางครั้งทำให้ไม่มีความถนัดในการอ่าน จำเป็นต้องกำหนดทีมวิจัยที่มีความคล่องแคล่วในการศึกษาข้อมูล ช่วยอ่านและทบทวนทำความเข้าใจร่วมกัน

วันที่ 24 ตุลาคม 2555 : เข้าร่วมโครงการวิจัย “การสร้างระบบสวัสดิการเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนขับ ครอบครัวและชุมชนแท็กซี่บ้านหนองพลับ

เวลา : 09.00 – 16.30 น

สถานที่ : ณ ศาลาเอนกประสงค์ หมู่ที่ 10 บ้านหนองพลับ ตำบลท่าหาดยาว อำเภอโพธาราม

จังหวัดร้อยเอ็ด

วัตถุประสงค์

-เพื่อร่วมกับทีมวิจัยสืบค้นและศึกษาเอกสารข้อมูลที่เกี่ยวข้อง

กลุ่มเป้าหมาย

1. ทีมวิจัย	15 คน
2. เจ้าหน้าที่ Node	2 คน
รวม	17 คน

ขั้นตอน/วิธีการ

- 1.นายสมพงษ์ กมลเลิศ หัวหน้าโครงการ ได้ติดต่อประสานงานกับเจ้าหน้าที่ Node เพื่อขอรับการสนับสนุน เอกสาร ข้อมูล ที่เกี่ยวข้องกับ โครงการวิจัย จากการค้นคว้าทางอินเทอร์เน็ต โดยศูนย์ประสานงานฯ
- 2.เจ้าหน้าที่ Node ได้พาทีมวิจัยส่วนหนึ่งเดินทางสืบค้นเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากมหาวิทยาลัยมหาสารคาม และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในจังหวัดร้อยเอ็ด
- 3.เจ้าหน้าที่ Node ลงพื้นที่พร้อมรับหนังสือ เอกสารและรายงานวิจัยที่ทางเจ้าหน้าที่ได้ค้นคว้าและเรียบเรียง โดยการแนะนำแลกเปลี่ยนความรู้ที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิการแท็กซี่และสวัสดิการด้านต่างๆที่มีผู้ศึกษาเอาไว้แล้ว เพื่อศึกษาทำความเข้าใจร่วมกับทีมวิจัย
- 4.เจ้าหน้าที่ Node นำเสนอแนวทางการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ความสำคัญและผลที่ชุมชนจะได้รับ พร้อมทั้งนำเสนอฐานคิดการวิจัยของโครงการ ประกอบด้วยแนวคิดทฤษฎีว่าด้วยเรื่องสวัสดิการและความยากจน แนวคิดเศรษฐกิจชุมชน และแนวคิดนิเวศวัฒนธรรมชุมชน
- 5.สรุปผลร่วมกันและเรียบเรียง จัดทำเป็นชุดความรู้เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยของโครงการ

ผลการดำเนินงาน

- 1.ทีมวิจัยได้เรียนรู้แลกเปลี่ยนข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.ทีมวิจัยมีข้อมูลที่ได้มีการสรุปร่วมกัน และนำมาจัดเป็นชุดความรู้เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยของโครงการ

ปัญหา/อุปสรรค

- ทีมวิจัยส่วนใหญ่เป็นชาวบ้านธรรมดา การสืบค้นข้อมูลและนำมาสรุปวิเคราะห์เรียบเรียง ทีมวิจัยไม่สามารถดำเนินการได้ต้องอาศัยเจ้าหน้าที่ Node ช่วยแนะนำ

วันที่ 25-26 ตุลาคม 2555 : เข้าร่วมโครงการวิจัย “การสร้างระบบสวัสดิการเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนขับ ครอบครัวและชุมชนแท็กซี่บ้านหนองพลับ”

เวลา : 09.00-16.00 น.

สถานที่ : ณ ศาลาเอนกประสงค์ หมู่ที่ 10 บ้านหนองพลับ ตำบลท่าหาดยาว อำเภอโพธาราม
จังหวัดร้อยเอ็ด

วัตถุประสงค์

- เพื่อร่วมทีมวิจัยศึกษาบริบทชุมชนทั้ง 2 หมู่บ้าน

กลุ่มเป้าหมาย

1.ทีมวิจัย	15 คน
2.เจ้าหน้าที่ Node	2 คน
3.ผู้รู้ 2 หมู่บ้าน	4 คน
รวม	21 คน

ขั้นตอน/วิธีการ

- 1.นายสมพงษ์ กมลเลิศ หัวหน้าโครงการติดต่อประสานงานเจ้าหน้าที่ Node
- 2.ทีมวิจัยประสานกลุ่มเป้าหมายเพื่อเข้าร่วมกิจกรรม พร้อมทั้งเตรียมประเด็น เนื้อหาและวางแผนการสำรวจ ศึกษาบริบทชุมชน

3.ดำเนินการ

- ทีมวิจัยและกลุ่มเป้าหมาย ทำความเข้าใจร่วมกัน พร้อมทั้งศึกษาข้อมูลชุมชนจากเอกสาร และวางแผนการศึกษาสำรวจ โดยแบ่งทีมวิจัยและกลุ่มเป้าหมายออกเป็น 4 กลุ่ม

-ทีมวิจัยแต่ละกลุ่มสำรวจและเก็บข้อมูลตามที่ได้แบ่งบทบาทหน้าที่ตามประเด็น ดังนี้
ทรัพยากร สังคม/เครือญาติ วัฒนธรรม/ประเพณี/ความเชื่อ กลุ่มองค์กรในชุมชน พร้อมทั้งจัดทำร่าง
แผนวาคชุมชน

-ทีมวิจัยและกลุ่มเป้าหมายร่วมกันสรุปข้อมูลจากการสำรวจ และจัดทำแผนวาทชุมชนร่วมกัน โดยลงรายละเอียดให้ชัดเจน และเน้นรายละเอียดที่เกี่ยวกับครอบครัวแท้กซี่ พร้อมทั้งลงสีให้ ความหมายอย่างละเอียด

4.สรุปผลการดำเนินงานและวางแผนต่อเนื่อง

ผลการดำเนินงาน

-ทีมวิจัยมีข้อมูลจากการศึกษาสำรวจบริบทชุมชนทั้ง 2 หมู่บ้าน พร้อมแผนวาด แสดง ขอบเขตเนื้อที่ด้านทรัพยากร ด้านพื้นที่สาธารณะ พื้นที่ทำกิน และพื้นที่ชุมชนและข้อมูลด้านสังคม/ เครือญาติ วัฒนธรรม/ประเพณี/ความเชื่อ กลุ่มองค์กรในชุมชน เพื่อเป็นข้อมูลในการวิเคราะห์แนวทางการจัดสวัสดิการ

ปัญหา/อุปสรรค

การดำเนินงานของทีมวิจัยในช่วงแรกของการสำรวจและเก็บข้อมูล เมื่อนำมาสรุปร่วมกันทำ ให้ข้อมูลบางประเด็นขาดความสมบูรณ์ เพราะเก็บข้อมูลทั้ง 2 หมู่บ้าน ดังนั้นจึงมีข้อมูลสรุปร่วมกัน ทีมวิจัยจะต้องเก็บข้อมูลเพิ่มเติม

เดือนพฤศจิกายน 2555

วันที่ 26 พฤศจิกายน 2555 : เข้าร่วมโครงการวิจัย“การสร้างระบบสวัสดิการเพื่อการพัฒนาคุณภาพ ชีวิตคนขับ ครอบครัวและชุมชนแท้กซี่บ้านหนองพลับ”

เวลา : 09.00-16.00 น.

สถานที่ : ณ ศาลาเอนกประสงค์ หมู่ที่ 10 บ้านหนองพลับ ตำบลท่าหาดยาว อำเภอโพธาราม
จังหวัดร้อยเอ็ด

วัตถุประสงค์

- 1.สรุปกระบวนการทำงานของทีมวิจัย
- 2.สรุปการเงินโครงการ

กลุ่มเป้าหมาย

1.ทีมวิจัย	15 คน
2.เจ้าหน้าที่ Node	2 คน
รวม	17 คน

ขั้นตอน/วิธีการ

- 1.เจ้าหน้าที่ Node ติดต่อประสานงานทีมวิจัย
- 2.เจ้าหน้าที่ Node ทบทวนเป้าหมายโครงการวิจัย และสรุปกระบวนการทำงาน และผลการศึกษาที่ผ่านมา เพื่อปรับกระบวนการทำงานของทีมวิจัยให้มีความสมบูรณ์มากขึ้น
- 3.สรุปการใช้จ่ายงบประมาณในการจัดกิจกรรม พร้อมทั้งแนะนำสนับสนุนให้ทีมวิจัยจัดทำเอกสารการเงินให้ถูกต้องและเรียบร้อย

ผลการดำเนินงาน

- 1.ทีมวิจัยมีชุดบทเรียนประสบการณ์ในการทำงานเบื้องต้น เพื่อนำมาปรับใช้ในการทำงานให้เกิดประสิทธิภาพต่อไป
- 2.ทีมวิจัยเกิดประสบการณ์ในการจัดทำเอกสารการใช้งบประมาณของโครงการ ที่มีความถูกต้องและชัดเจนสามารถตรวจสอบได้

ปัญหา/อุปสรรค

ทีมวิจัยขาดการสรุปการใช้งบประมาณในแต่ละกิจกรรม เจ้าหน้าที่ Node จึงแนะนำให้มีการสรุปและจัดทำเอกสารการเงินให้เสร็จเรียบร้อย ภายหลังจากจัดกิจกรรมแล้วเสร็จทุกครั้ง

วันที่ 27 พฤศจิกายน 2555 : เข้าร่วมโครงการวิจัย “รูปแบบการบริหารจัดการปัจจัยการผลิต
ผลิตภัณฑ์และการตลาดหลักของกลุ่มคนตีเหล็ก บ้านกุดแคน

เวลา : 09.30 -14.30 น.

สถานที่ : ณ วัดบ้านกุดแคน บ้านกุดแคน ตำบลคงกลาง อำเภอดุสิต กรุงเทพมหานคร

วัตถุประสงค์ :

- 1.สรุปกระบวนการทำงานของทีมวิจัย
- 2.สรุปการเงินโครงการ

กลุ่มเป้าหมาย

1.ทีมวิจัย	16	คน
2.เจ้าหน้าที่ Node 2	2	คน
รวม	18	คน

ขั้นตอน/วิธีการ

1.เจ้าหน้าที่ Node ติดต่อประสานงานทีมวิจัย และแจ้งวัตถุประสงค์ พร้อมทั้งกำหนดนัดหมาย

2.ดำเนินการ

-เจ้าหน้าที่ Node ทบทวนเป้าหมายโครงการวิจัย และกรอบการศึกษา เพื่อทบทวนทำความเข้าใจร่วมกัน

-สรุปกระบวนการทำงาน ผลที่เกิดขึ้น และปัญหาอุปสรรคในระหว่างการทำงานที่ผ่านมา เพื่อเป็นบทเรียนที่จะต้องมีการปรับวิธีการ กระบวนการทำงานของทีมวิจัย

-สรุปการใช้จ่ายงบประมาณในการดำเนินกิจกรรมของโครงการ พร้อมทั้งการจัดทำเอกสารการเงินให้เป็นปัจจุบัน

3.สรุปผลการดำเนินงานและวางแผนการทำงานต่อเนื่อง

ผลการดำเนินงาน

1.ทีมวิจัยมีชุดบทเรียน ประสบการณ์ในการทำงานเบื้องต้นเพื่อนำมาปรับใช้ในการทำงานให้เกิดประสิทธิภาพต่อไป

2.ทีมวิจัยมีประสบการณ์ในการจัดทำเอกสารการใช้งบประมาณของโครงการที่มีความถูกต้องและชัดเจนสามารถตรวจสอบได้

ปัญหา/อุปสรรค -

วันที่ 29 พฤศจิกายน 2555 : เข้าร่วมโครงการวิจัย “ศึกษาสถานการณ์การทำนาปรังและทางเลือกอาชีพที่เหมาะสมสำหรับบ้านดาหยวก”

เวลา : 09.30 – 15.00 น.

สถานที่ : ณ บ้านพักหัวหน้าโครงการ บ้านดาหยวก ตำบลทุ่งหลวง อำเภอสวรรภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

วัตถุประสงค์

- 1.เพื่อสรุปกระบวนการทำงานของทีมวิจัย
- 2.เพื่อสรุปการใช้งบประมาณโครงการ

กลุ่มเป้าหมาย

- 1.ทีมวิจัย 12 คน
 - 2.เจ้าหน้าที่ Node 2 คน
- รวม 14 คน

ขั้นตอน/วิธีการ

1.เจ้าหน้าที่ Node ติดต่อประสานงานทีมวิจัย และชี้แจงวัตถุประสงค์ พร้อมทั้งกำหนดนัดหมาย

2.ดำเนินการ

-เจ้าหน้าที่ Node ทบทวนเป้าหมายโครงการวิจัย และกรอบการทำงาน ผลที่เกิดขึ้น ปัญหา/อุปสรรคในระหว่างการทำงานที่ผ่านมา

-เจ้าหน้าที่ Node และทีมวิจัย สรุปการใช้จ่ายงบประมาณในการดำเนินกิจกรรมของโครงการที่ผ่านมา

-เจ้าหน้าที่ Node ให้คำแนะนำ อธิบาย วิธีการจัดทำเอกสารการใช้งบประมาณ โดยให้ทีมวิจัยดำเนินการให้ถูกต้อง ชัดเจน และสามารถตรวจสอบได้

3.สรุปผลการดำเนินงานและวางแผนการทำงานต่อเนื่อง

ผลการดำเนินงาน

1.ทีมวิจัยมีข้อมูลบทเรียน ประสิทธิภาพการทำงานที่ชัดเจนมากขึ้น เพื่อนำมาปรับใช้ในการทำงานต่อไป

2.ทีมวิจัยมีประสิทธิภาพในการจัดทำเอกสารการใช้งบประมาณของโครงการที่มีความถูกต้องตามระเบียบของ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ปัญหา/อุปสรรค

การดำเนินการในวันนี้ทีมวิจัยเดินทางเข้าร่วมล่าช้ากว่าที่กำหนดนัดหมาย เพราะทีมวิจัยแต่ละคนมีภารกิจภายในชุมชนที่จะต้องดำเนินการในฐานะผู้นำชุมชน

วันที่ 30 พฤศจิกายน 2555 : เข้าร่วมโครงการวิจัย “การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมดื่มเกลือในเขตทุ่งกุลาร้องไห้” บ้านสองห้อง ตำบลโนนสว่าง อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด

เวลา : 09.30 -14.00 น.

สถานที่ : ณ บ้านพักหัวหน้าโครงการ บ้านสองห้อง ตำบลโนนสว่าง อำเภอเกษตรวิสัย

จังหวัดร้อยเอ็ด

วัตถุประสงค์

- 1.เพื่อสรุปกระบวนการทำงานของโครงการ
- 2.เพื่อสรุปการใช้งบประมาณโครงการ

กลุ่มเป้าหมาย

- 1.ทีมวิจัย 8 คน
 - 2.เจ้าหน้าที่ Node 2 คน
- รวม 10 คน

ขั้นตอน/วิธีการ

- 1.เจ้าหน้าที่ Node ติดต่อประสานงานทีมวิจัย และชี้แจงวัตถุประสงค์ พร้อมทั้งกำหนดนัดหมาย

- 2.ดำเนินการ

-เจ้าหน้าที่ Node ทบทวนเป้าหมายโครงการวิจัย และกรอบการศึกษาเพื่อเน้นการทำ
ความเข้าใจร่วมกัน

-ทีมวิจัย ช่วยกันสรุปกระบวนการทำงาน พร้อมทั้งผลที่เกิดขึ้น ตลอดจนปัญหา/
อุปสรรคในระหว่างการทำงานที่ผ่านมา และมีข้อเสนอแนะในการปรับกระบวนการทำงานให้
เหมาะสมกับทีมวิจัยที่เป็นชาวบ้านอย่างแท้จริง

-จากนั้นสรุปการใช้งบประมาณในการดำเนินงานของโครงการร่วมกับเจ้าหน้าที่
Node โดยที่ผ่านมามีทีมวิจัยได้ให้คำแนะนำให้ดำเนินการให้ถูกต้องตามระเบียบของ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อ
ท้องถิ่นที่สามารถตรวจสอบได้

- 3.สรุปผลการดำเนินงานและวางแผนการทำงานต่อเนื่อง

ผลการดำเนินงาน

1. ทีมวิจัยมีบทเรียนประสบการณ์การทำงาน พร้อมทั้งข้อเสนอและที่นำมาปรับแก้ไข
2. ทีมวิจัยมีความเข้าใจและมีประสบการณ์ในการจัดทำเอกสารการใช้งบประมาณของโครงการที่ถูกต้อง ตามระเบียบของ สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ปัญหา/อุปสรรค

การทำงานของทีมวิจัยที่เป็นชาวบ้านอย่างแท้จริง กระบวนการทำงานจำเป็นจะต้องมีการปรับวิธีการทำงานให้เหมาะสมกับความเป็นชาวบ้านที่มีการปฏิบัติอย่างง่าย ๆ และมีความเข้าใจ ไม่ต้องตีความหมายยากเย็น

เดือนธันวาคม 2555

วันที่ 10 ธันวาคม 2555 : เข้าร่วมโครงการวิจัย “การสร้างระบบสวัสดิการเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนขับ ครอบครัวยุคใหม่และชุมชนแออัดบ้านหนองพลับ

เวลา : 09.00 – 16.00 น

สถานที่ : ณ ศาลาเอนกประสงค์ หมู่ที่ 10 บ้านหนองพลับ ตำบลท่าหาดยาว อำเภอโพธาราม
จังหวัดร้อยเอ็ด

วัตถุประสงค์

-เพื่อร่วมตรวจสอบข้อมูลจากการศึกษาลำดับบริบทชุมชน

กลุ่มเป้าหมาย

1. ทีมวิจัย	15	คน
2. เจ้าหน้าที่ Node	2	คน
3. ผู้รู้	4	คน
รวม	21	คน

ขั้นตอน/วิธีการ

1. ทีมวิจัยติดต่อประสานงานเจ้าหน้าที่ Node พร้อมทั้งกำหนดนัดหมาย
2. ทีมวิจัยนำเสนอข้อมูลจากการศึกษาสำรวจบริบทชุมชนในมิติด้านต่างๆ

-ด้านทรัพยากร

-ด้านสังคม/เครือญาติ

-ผู้นำในชุมชน

-กลุ่มองค์กรในชุมชน

-วัฒนธรรม/ประเพณี/ความเชื่อ

ซึ่งเป็นข้อมูลจากการศึกษาเอกสารและจากการสัมภาษณ์ จากนั้นตรวจสอบความสมบูรณ์ของแผนวาดบริบทชุมชน โดยมีการระบายสี ระบุตำแหน่งที่สำคัญในชุมชน มีผู้รู้ช่วยให้คำปรึกษาและแนะนำ

- 3.สรุปผลการดำเนินงาน

ผลการดำเนินงาน

-ทีมวิจัยมีข้อมูลบริบทชุมชนและแผนวาดที่มีการตรวจสอบความถูกต้องอย่างสมบูรณ์และชัดเจน

ปัญหา/อุปสรรค

การดำเนินงานของทีมวิจัยยังขาดความพร้อมของทีม เพราะทีมวิจัยส่วนหนึ่งติดภารกิจที่เกี่ยวข้องกับผู้นำชุมชน ต้องเข้าร่วมประชุมกับกลุ่มองค์กรในพื้นที่แต่ทีมวิจัยก็สามารถดำเนินงานได้ตามวัตถุประสงค์

วันที่ 13-14 ธันวาคม 2555 : เข้าร่วมโครงการวิจัย “รูปแบบการบริหารจัดการปัจจัยการผลิต
ผลิตภัณฑ์และการตลาดหลักของกลุ่มคนตีเหล็ก บ้านกุดแคน

เวลา : 09.30 -16.00 น.

สถานที่ : ณ วัดบ้านกุดแคน บ้านกุดแคน ตำบลคงกลาง อำเภอดุสิต กรุงเทพมหานคร จังหวัดร้อยเอ็ด

วัตถุประสงค์ :

- 1.สำรวจโรงงานตีเหล็กในชุมชนบ้านกุดแคน
- 2.เพื่อสำรวจลักษณะทางกายภาพพื้นที่ ทรัพยากรและการใช้ประโยชน์ของชุมชน
- 3.เพื่อจัดทำแผนวาดทรัพยากร แสดงตำแหน่ง ขอบเขต ทิศทาง และแนวโน้มของทรัพยากรที่
เกี่ยวข้องกับการตีเหล็ก เป็นสื่อการเรียนรู้ของคนตีเหล็กและชุมชน

กลุ่มเป้าหมาย

1.ทีมวิจัย	16 คน
2.เจ้าหน้าที่ Node	2 คน
รวม	18 คน

ขั้นตอน/วิธีการ

การดำเนินงานของทีมวิจัย แบ่งออกเป็น 2 ช่วง

ช่วงที่ 1 -ทีมวิจัยเตรียมความพร้อมเพื่อสำรวจโรงงานตีเหล็กในชุมชนบ้านกุดแคน โดย
จัดเตรียมเอกสาร แบบเก็บข้อมูล กล้องถ่ายรูป น้ำดื่ม และแบ่งบทบาทหน้าที่ของทีมวิจัย แล้วกำหนด
แผนการเดินทาง

- ทีมวิจัยสำรวจโรงงานตีเหล็กในชุมชนบ้านกุดแคน จำนวน 12 แห่ง โดยการขับรถยนต์ไป
รอบแนวเขตชุมชนบ้านกุดแคน และสัมภาษณ์เจ้าของโรงงาน ลูกจ้าง/คนงานในโรงงาน

ช่วงที่ 2 - ทีมวิจัยและเจ้าหน้าที่ Node สรุปผลการสำรวจ และจัดทำแผนवादแหล่งทรัพยากร และที่ตั้งโรงงานดีเหล็ก ทั้ง 12 แห่ง พร้อมทั้งระบายสีแสดงสัญลักษณ์ของโรงงานขนาดใหญ่ กลาง เล็ก

-สรุปผลการดำเนินงานและตรวจสอบความถูกต้อง

ผลการดำเนินงาน

- ทีมวิจัยมีแผนवादแสดงแหล่งทรัพยากรของชุมชน และแสดงตำแหน่งของโรงงานดีเหล็ก ทั้ง 12 แห่ง

-ทีมวิจัยมีภาพตัดขวางแสดงการใช้ประโยชน์ทรัพยากรตามสภาพภูมิประเทศ

-ทีมวิจัยได้เรียนรู้การทำแผนवादชุมชนและภาพตัดขวางที่บ่งบอกลักษณะภูมิฐานของพื้นที่

ปัญหา/อุปสรรค

ในการสำรวจและทีมวิจัยมีการสัมภาษณ์ร่วมด้วย ซึ่งเจ้าของโรงงานบางแห่งไม่ค่อยมีเวลาจะคุยกับทีมวิจัย จะต้องมีการปรับกระบวนการสัมภาษณ์ต่อไป

วันที่ 16 ธันวาคม 2555 : เข้าร่วมโครงการวิจัย “กระบวนการใช้พลังความเชื่อความศรัทธาคุณเด่นเต่า บ้านหนองกก-หนองยาว เพื่อฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม ระยะที่ 2 ตำบลเมืองเสือ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

เวลา : 09.30 -14.00 น.

สถานที่ : ณ ศาลาประชาคม หมู่ 1 บ้านหนองกก ตำบลเมืองเสือ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

วัตถุประสงค์ :

1.เพื่อสรุปกระบวนการทำงาน

2.เพื่อสรุปการใช้งบประมาณของโครงการ

กลุ่มเป้าหมาย

1.ทีมวิจัย	15 คน
2.เจ้าหน้าที่ Node	2 คน
รวม	17 คน

ขั้นตอน/วิธีการ

- 1.เจ้าหน้าที่ Node ติดต่อประสานงานทีมวิจัย พร้อมทั้งแจ้งวัตถุประสงค์และกำหนดนัดหมาย
- 2.ดำเนินการ

-การดำเนินการของทีมวิจัย ซึ่งเป็นโครงการระยะที่ 2 เจ้าหน้าที่ Node มีข้อเสนอให้ทีมวิจัยทบทวนข้อค้นพบของโครงการระยะที่ 1 เพื่อเป็นการทำความเข้าใจร่วมกันของทีมวิจัยที่จะต้องทำงานในเป้าหมายเดียวกัน

-ทีมวิจัยช่วยกันนำเสนอกระบวนการทำงาน ผลการทำงานที่เกิดขึ้น ปัญหา/อุปสรรคในระหว่างการทำงานที่ผ่านมา เพื่อปรับกระบวนการทำงานให้สามารถขับเคลื่อนการทำงานของทีมงานให้มีประสิทธิภาพ

- จากนั้นสรุปการใช้งบประมาณให้ถูกต้องตามระเบียบของ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- 3.สรุปผลการดำเนินงานและวางแผนการทำงานต่อเนื่อง

ผลการดำเนินงาน

- 1.ทีมวิจัยได้มีการสรุปกระบวนการทำงาน
- 2.ทีมวิจัยได้มีการสรุปการใช้งบประมาณโครงการ พร้อมทั้งจัดทำเอกสารการใช้งบประมาณที่สามารถตรวจสอบได้

ปัญหา/อุปสรรค

การดำเนินงานของทีมวิจัยที่ผ่านมาขาดความพร้อมของทีมวิจัย ซึ่งทีมวิจัยส่วนใหญ่เป็นผู้นำของชุมชน รับภาระหลายบทบาทหน้าที่ บางครั้งมาร่วมกิจกรรมซ้ำไปบ้าง บางครั้งต้องกลับไปร่วมประชุมกับหน่วยงานอื่นบ้าง แต่ทุกคนก็พยายามและตั้งใจในการทำหน้าของทีมงาน

วันที่ 18 ธันวาคม 2555 : เข้าร่วมโครงการวิจัย “แนวทางการพัฒนาข้าวแม่อินทรีย์โดยความร่วมมือของกลุ่มผู้ปลูกข้าวอินทรีย์และกลุ่มแปรรูปข้าวแม่

เวลา : 09.30 – 14.00 น.

สถานที่ : ณ ศรช.เหล่าหลวง ตำบลเหล่าหลวง อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด

วัตถุประสงค์ :

- 1.เพื่อสรุปกระบวนการทำงานของทีมวิจัย
- 2.เพื่อสรุปการใช้งบประมาณของโครงการ

กลุ่มเป้าหมาย

1.ทีมวิจัย	17 คน
2.เจ้าหน้าที่ Node	2 คน
รวม	19 คน

ขั้นตอน/วิธีการ

- 1.เจ้าหน้าที่ Node ติดต่อประสานงานทีมวิจัย แจ้งวัตถุประสงค์ พร้อมทั้งกำหนดคณิศหมาย
- 2.เจ้าหน้าที่ Node ทบทวนเป้าหมายของโครงการ กรอบการศึกษาวิจัย วิธีการ กระบวนการทำงาน ผลที่เกิดขึ้น ปัญหา/อุปสรรคในระหว่างการทำงานที่ผ่านมาของทีมวิจัย เนื่องจากทีมวิจัยประกอบด้วย ชุมชน 2 หมู่บ้าน และทีมวิจัยในส่วนที่เป็นนักศึกษา มหาวิทยาลัยชีวิต และบางส่วนเป็นชาวบ้านสรุปกระบวนการร่วมมือของทีมวิจัย
- 3.ทีมวิจัยและเจ้าหน้าที่ Node สรุปการใช้งบประมาณของโครงการร่วมกันพร้อมทั้งแนะนำการจัดทำเอกสารประกอบการใช้งบประมาณให้ถูกต้องตามระเบียบของ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- 4.สรุปผลการดำเนินงานและวางแผนการทำงานต่อเนื่อง

ผลการดำเนินงาน

1. ทีมวิจัยมีการสรุปกระบวนการทำงาน และมีการปรับกระบวนการทำงานของทีมวิจัยให้สอดคล้องเหมาะสมกับทีมวิจัยหลายๆฝ่าย

2. ทีมวิจัยมีการสรุปการใช้งบประมาณและมีการจัดทำเอกสารการใช้งบประมาณที่ถูกต้องตามระเบียบของ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ปัญหา/อุปสรรค

ในการดำเนินงานทีมวิจัยเดินทางเข้าร่วมล่าช้ากว่ากำหนด เพราะทีมวิจัยอยู่ต่างพื้นที่กัน จึงจำเป็นต้องรอเพื่อสรุปกระบวนการทำงานร่วมกัน พร้อมทั้งมีข้อเสนอในการปรับกระบวนการทำงานของทีมวิจัย

วันที่ 19 ธันวาคม 2555 : เข้าร่วมโครงการวิจัย “การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมดื่มเกลือในเขตทุ่งกุลาร้องไห้” บ้านสองห้อง ตำบลโนนสว่าง อำเภอกะหรัง จังหวัดร้อยเอ็ด

เวลา 09.30 -14.00 น.

สถานที่ : ณ บ้านพักหัวหน้าโครงการ บ้านสองห้อง ตำบลโนนสว่าง อำเภอกะหรัง จังหวัดร้อยเอ็ด

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเตรียมการร่วมกับทีมวิจัยจัดประชุมร่วมกับผู้นำชุมชน ชาวบ้าน โรงเรียน เครือข่ายคนดื่มเกลือและภูมิปัญญา กำหนดกระบวนการอนุรักษ์ฟื้นฟูวิถีการดื่มเกลือและการสร้างคุณค่าเกลือดื่มทุ่งกุลาร้องไห้

กลุ่มเป้าหมาย

1. ทีมวิจัย 8 คน

2.เจ้าหน้าที่ Node 2 คน

รวม 10 คน

ขั้นตอน/วิธีการ

1.เจ้าหน้าที่ Node ติดต่อประสานงานทีมวิจัย

2.ดำเนินการ

-เจ้าหน้าที่ Node ชี้แจงวัตถุประสงค์และชี้แจงกระบวนการอนุรักษ์ฟื้นฟูวิถีการดั้นเกลือ และการสร้างคุณค่าเกลือดั้นทุ่งกุลาร้องไห้

-เตรียมประเด็น เนื้อหาร่วมกับทีมวิจัยในการจัดประชุม

-แบ่งบทบาทหน้าที่ทีมวิจัย ในการติดต่อประสานงานกับทางโรงเรียน ผู้นำชุมชน ชาวบ้าน เครือข่ายคนดั้นเกลือ ภูมิปัญญา เพื่อเข้าร่วมประชุม โดยมีมติร่วมกันให้ประสานทางโรงเรียนก่อน แล้วจึงกำหนดวันเวลาในการประชุม พร้อมทั้งติดต่อประสานงานขอใช้สถานที่

-กำหนดกลุ่มเป้าหมาย จัดเตรียมอาหาร เครื่องดื่ม

3.สรุปผลการดำเนินงานและแบ่งบทบาทหน้าที่ พร้อมทั้งแจ้งให้ทางเจ้าหน้าที่ Node ทราบ

ผลการดำเนินงาน

-ทีมวิจัยรับรู้และมีความเข้าใจในการเตรียมการจัดประชุม เพื่อกำหนดการอนุรักษ์ฟื้นฟูวิถีการดั้นเกลือ

ปัญหา/อุปสรรค

การกำหนดวันจัดประชุม ทางทีมวิจัยจะต้องมีการประสานงานกับทางโรงเรียนก่อนจึงจะสามารถกำหนดวันเวลาในการประชุมได้ เพราะการจัดกระบวนการเรียนรู้กลุ่มเป้าหมาย คือ เด็กและเยาวชน

วันที่ 22 ธันวาคม 2555 : เข้าร่วมโครงการวิจัย “การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมคัมเกลือในเขตทุ่งกุลาร้องไห้” บ้านสองห้อง ตำบลโนนสว่าง อำเภอกเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด

เวลา 09.30 -13.30 น.

สถานที่ : ณ โรงเรียนสุรราชณ์สามัคคี บ้านสองห้อง ตำบลโนนสว่าง อำเภอกเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด

วัตถุประสงค์

1.เพื่อกำหนดและวางแผนกระบวนการอนุรักษ์ฟื้นฟูวิถีการคัมเกลือและการสร้างคุณค่าเกลือคัมทุ่งกุลาร้องไห้

กลุ่มเป้าหมาย

1.ทีมวิจัย	8	คน
2.เจ้าหน้าที่ Node	2	คน
3.ผู้นำ/ชาวบ้าน	20	คน
4.เครือข่ายคนคัมเกลือ	20	คน
5.เด็ก เยาวชน/โรงเรียน	20	คน
รวม	70	คน

ขั้นตอน/วิธีการ

1.ทีมวิจัยติดต่อประสานงานเจ้าหน้าที่ Node พร้อมทั้งแจ้งวัตถุประสงค์และกำหนดวัน เวลา สถานที่เข้าร่วมประชุม

2.ทีมวิจัยแนะนำกลุ่มเป้าหมาย และเจ้าหน้าที่ Node และแจ้งวัตถุประสงค์ในการจัดประชุมให้ผู้เข้าร่วมได้รับรู้

3.เจ้าหน้าที่ Node อธิบายทำความเข้าใจเป้าหมายของโครงการวิจัยเพื่อเป็นการทบทวนกับทีมวิจัยและผู้เข้าร่วม

4.นายสวัสดิ์ สมภารและนายทองม้วน โนนอ่อน ทีมวิจัยนำเสนอการทำงานของทีมงานของทีมวิจัยในช่วงแรก ทั้งกระบวนการดำเนินงานและผลการดำเนินงานของโครงการในช่วงนี้ เป็นการดำเนินงานในช่วงที่ 2 เป็นช่วงการทดลองจัดกระบวนการเรียนรู้สืบทอดภูมิปัญญาเพื่อการอนุรักษ์ฟื้นฟูวิถีวัฒนธรรมดั้งเดิม โดยทีมวิจัยได้กำหนดเนื้อหาและกระบวนการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับเด็กและเยาวชน โดยขอความร่วมมือผู้นำ ช่างบ้าน เครือข่ายดั้งเดิม ภูมิปัญญา และ โรงเรียน

5.อภิปราย/แลกเปลี่ยน

6.สรุปผลการดำเนินงานและกำหนดแผนการจัดกระบวนการเรียนรู้

ผลการดำเนินงาน

ทีมวิจัยมีแผนและชุดความรู้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้สืบทอดภูมิปัญญาการดั้งเดิม เพื่อการอนุรักษ์ฟื้นฟูวิถีชีวิตวัฒนธรรมดั้งเดิม

ปัญหา/อุปสรรค

การดำเนินกิจกรรมของโครงการในครั้งนี้ กลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้นำชาวบ้านในพื้นที่เดินทางมาเข้าร่วมช้ากว่ากำหนด ทำให้ผู้เข้าร่วมในส่วนของเด็กนักเรียนต้องรอเวลาการดำเนินการประชุม ซึ่งทางโรงเรียนต้องมีการปรับเวลาการเรียนของนักเรียน

เดือนมกราคม 2556

วันที่ 7 มกราคม 2556 : นำเสนอข้อเสนอโครงการวิจัยใหม่ต่อผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อพิจารณา

เวลา : 10.30-16.00 น

สถานที่ : ณ ห้องประชุมชมรมพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้ มูลนิธิประสานความร่วมมือพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้
อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด

วัตถุประสงค์

-เพื่อนำเสนอข้อเสนอโครงการวิจัยใหม่ให้ทรงคุณวุฒิพิจารณา

กลุ่มเป้าหมาย

1. ผู้ทรงคุณวุฒิ สกว.	2	คน
2. Node อุบลราชธานี	2	คน
3. Node บุรีรัมย์-สระแก้ว	3	คน
4. Node เกษตรอินทรีย์โสธร	2	คน
5. Node พังงุถาวรก่อให้	1	คน
6. นักวิชาการมหาวิทยาลัยมหาสารคาม	2	คน
7. กลไกประสานงานวิจัยภาคอีสาน	1	คน
รวม	13	คน

ขั้นตอนวิธีการ

1.กลไกประสานงานวิจัยภาคอีสานชี้แจงวัตถุประสงค์การพิจารณาโครงการ รูปแบบการดำเนินการ และกำหนดการพิจารณาโครงการแก่กลุ่มเป้าหมาย

2.ดำเนินการพิจารณาตามกำหนดการ และในส่วนของ Node พังงุถาวรก่อให้นำเสนอเป็นกลุ่มสุดท้ายของเวทีโดยนำเสนอโครงการวิจัยใหม่จำนวน 2 โครงการ คือ 1. โครงการพื้นที่ป่าชุมชนปัดสอ และ 2.)โครงการปลูกแสมไม้ตลอดสายพิษฯ การนำเสนอในเสนอความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา จากนั้นนำเสนอโจทย์วัตถุประสงค์และผลที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

3.ผู้ทรงคุณวุฒิให้ความเห็นต่อโครงการ ทีละ โครงการ จากนั้นตั้งข้อเสนอแนะปรับปรุงร่างข้อเสนอ

4.โครงการและนำส่งกลไกภายใน 7 วัน

5.เจ้าหน้าที่ Node บันทึกข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพื่อนำไปปรับปรุงโครงการฯ

6.ปิดการพิจารณาโครงการ

ผลการดำเนินการ

โครงการวิจัยใหม่/เจ้าหน้าที่ Node มีข้อเสนอสำหรับการปรับปรุงแก้ไขข้อเสนอโครงการ เพื่อให้ผ่านการพิจารณาอนุมัติงบประมาณดำเนินการจำนวน 2 โครงการ

ปัญหา/อุปสรรค ไม่มี

วันที่ 17 มกราคม 2556 : จัดประชุมสรุปผลการศึกษาและยกร่างโครงการระยะที่ 2 โครงการฟื้นฟูระบบนิเวศเพื่อฟื้นฟูพันธุ์ปลาทุ่งกุลาร้องไห้ กรณีศึกษากำแพงโนนสวรรค์ฯ

เวลา : 10.00-14.00 น

สถานที่ : ณ บ้านพักหัวหน้าโครงการ หมู่ 16 บ้านโนนสวรรค์พัฒนา ตำบลโนนสวรรค์ อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด

วัตถุประสงค์

-เพื่อสรุปผลการศึกษาและยกร่างโครงการระยะที่ 2 โครงการฟื้นฟูระบบนิเวศเพื่อฟื้นฟูพันธุ์ปลาทุ่งกุลาร้องไห้ กรณีศึกษากำแพงโนนสวรรค์ฯ

กลุ่มเป้าหมาย

1. ทีมวิจัยฯ	9	คน
2. เจ้าหน้าที่ Node	1	คน
รวม	10	คน

ขั้นตอนวิธีการ

1.การดำเนินการทำโดยเจ้าหน้าที่ Node โดยทบทวนโจทย์ วัตถุประสงค์การวิจัย กรอบการศึกษาและกระบวนการวิจัยตลอดระยะเวลาโครงการแก่ทีมวิจัย

2.สรุปผลโดยใช้วัตถุประสงค์เป็นตัวตั้ง จากนั้นประเมินกระบวนการที่ใช้ เนื้อหาที่ได้ และ ผลกระทบที่เกิดขึ้นรายวัตถุประสงค์

3.ประเมินภาพรวมจากโจทย์โครงการวิจัยแล้ววิเคราะห์ผลพร้อมกำหนดข้อเสนอแนะทางการดำเนินการระยะที่ 2 ของโครงการ

4.ยกร่างประเด็นเสนอโครงการระยะที่ 2 กำหนดกรอบเนื้อหาและโจทย์วิจัย มอบหมายเก็บข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อประกอบโครงการ

5.ปิดการประชุม

ผลการดำเนินการ

- 1.ได้ข้อค้นพบการวิจัย ที่ตอบ โจทย์วิจัยโครงการฯ
- 2.ได้แนวทาง/โจทย์การยกร่างข้อเสนอโครงการต่อเนื่องระยะที่ 2

ปัญหา/อุปสรรค -

วันที่ 21 มกราคม 2556 : จัดประชุมสรุปผลการศึกษา โครงการพัฒนาความร่วมมือชุมชนและเทศบาลกำหนดนโยบายสาธารณะด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำมูลเขตอำเภอสตึกฯ

เวลา : 10.00-13.00 น.

สถานที่ : ณ บ้านพักหัวหน้าโครงการ บ้านโรงเลื่อย ตำบลนิคม อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์

วัตถุประสงค์

-เพื่อสรุปผลการศึกษาโครงการพัฒนาความร่วมมือชุมชนและเทศบาลกำหนดนโยบายสาธารณะด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำมูลเขตอำเภอสตึกฯ

กลุ่มเป้าหมาย

1. ทีมวิจัยฯ	11	คน

2. เจ้าหน้าที่ Node	1	คน
รวม	12	คน

ขั้นตอนวิธีการ

- 1.การดำเนินการทำโดยเจ้าหน้าที่ Node โดยทบทวนโจทย์ วัตถุประสงค์การวิจัย กรอบการศึกษาและกระบวนการวิจัยตลอดระยะเวลาโครงการแก้ที่มวิจัย
- 2.สรุปผลโดยใช้วัตถุประสงค์เป็นตัวตั้ง จากนั้นประเมินกระบวนการที่ใช้ เนื้อหาที่ได้ และผลรูปธรรมที่เกิดขึ้นรายวัตถุประสงค์
- 3.ประเมินภาพรวมจากโจทย์โครงการวิจัยแล้ววิเคราะห์ผลพร้อมกำหนดข้อเสนอแนะทางการดำเนินการระยะที่ 2 ของโครงการ
- 4.นัดหมายยกร่างโครงการระยะที่ 2
- 5.ปิดการประชุม

ผลการดำเนินการ

- 1.ได้ข้อค้นพบการวิจัย ที่ตอบโจทย์วิจัยโครงการฯ
- 2.ได้แนวทาง/โจทย์การยกร่างข้อเสนอโครงการต่อเนื่องระยะที่ 2

ปัญหา-อุปสรรค

-ทีมวิจัยติดประชุมกับอำเภอไม่สามารถอยู่ร่วมประชุมจนถึงขั้นการยกร่างข้อเสนอโครงการระยะที่ 2 ได้ จึงต้องปิดการประชุมก่อน ทำให้เกิดความล่าช้าออกไป

วันที่ 25 มกราคม 2556 : จัดประชุมยกร่าง โครงการพัฒนาความร่วมมือชุมชนและเทศบาลกำหนดนโยบายสาธารณะด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำมูลเขตอำเภอสตึกฯ

เวลา : 17.00-21.00 น.

สถานที่ : ณ บ้านพักหัวหน้าโครงการ บ้านโรงเลื่อย ตำบลนิคม อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์

วัตถุประสงค์

-เพื่อยกร่างโครงการพัฒนาความร่วมมือชุมชนและเทศบาลกำหนดนโยบายสาธารณะด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำมูลเขตอำเภอสตึกฯ

กลุ่มเป้าหมาย

1.ทีมวิจัยฯ	11	คน
2.เจ้าหน้าที่ Node	1	คน
รวม	12	คน

ขั้นตอนวิธีการ

- 1.ทบทวนผลจากการประชุมครั้งก่อน จากนั้นลงรายละเอียดข้อเสนอแนะที่วิเคราะห์ไว้เบื้องต้น กำหนดพื้นที่และกลุ่มเป้าหมายร่วมกระบวนการ
- 2.วิเคราะห์คำสำคัญของโจทย์ ระบุวัตถุประสงค์ให้ชัดเจนขึ้น
- 3.ออกแบบกระบวนการวิจัยตามวัตถุประสงค์และกำหนดตัวผู้ประสานงานรายพื้นที่
- 4.สรุปผล/ปิดการประชุม

ผลการดำเนินการ

-ได้ร่างข้อเสนอโครงการระยะที่ 2 สำหรับจัดเนื้อหาเพิ่มเติมได้และนำเสนอ สกว.พิจารณาได้

ปัญหาอุปสรรค ไม่มี

วันที่ 30-31 มกราคม 2556 : ร่วมงานกลไกลุ่มน้ำอีสาน จัดอบรมเชิงปฏิบัติการการประเมินสถานะทรัพยากรลุ่มน้ำห้วยเสนง จังหวัดสุรินทร์ จัดงานที่มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรินทร์ แก่ชาวบ้านเครือข่ายทรัพยากรลุ่มน้ำห้วยเสนง เนื้อหาจัดงานเป็นการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ วันที่ 1 เป็นการทำความเข้าใจบริบทลุ่มน้ำในสถานการณ์ทางนโยบาย สถานการณ์ห้วยเสนง และเครื่องมือศึกษาข้อมูลลุ่มน้ำ วันที่สองเป็นการทดลองปฏิบัติการใช้เครื่องมือเก็บข้อมูลลุ่มน้ำ และการวิเคราะห์ประเมินสถานะทรัพยากรและวางแผนการพัฒนาต่อเนื่องร่วมกัน

เดือนกุมภาพันธ์ 2556

วันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2556 : เก็บข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อพัฒนาโครงการโครงการฟื้นฟูระบบนิเวศน์เพื่อฟื้นฟูพันธุ์ปลาทุ่งกุลาร้องไห้ กรณีศึกษาบ้านโนนสวรรค์ฯ ระยะที่ 2

เวลา : 18.00-21.00 น.

สถานที่ : ณ บ้านพักหัวหน้าโครงการ หมู่ 16 บ้านโนนสวรรค์พัฒนา ตำบลโนนสวรรค์ อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด

วัตถุประสงค์

-เพื่อพัฒนาโครงการ โครงการฟื้นฟูระบบนิเวศน์เพื่อฟื้นฟูพันธุ์ปลาทุ่งกุลาร้องไห้ กรณีศึกษาบ้านโนนสวรรค์ฯ ระยะที่ 2

กลุ่มเป้าหมาย

1. ทีมวิจัยฯ	9	คน
2. เจ้าหน้าที่ Node	1	คน
รวม	10	คน

ขั้นตอนวิธีการ

- 1.เจ้าหน้าที่แจ้งผลการขักร่างโครงการระยะที่ 2 และแจ้งความคาดหวังข้อมูลที่ต้องระบุในโครงการ
- 2.ใช้การเสวนากลุ่มระดมข้อมูลเพิ่มเติมตามประเด็นคาดหวัง
- 3.ทบทวนเนื้อหาเพื่อตรวจสอบความถูกต้องข้อมูลร่วมกันอีกครั้ง
- 4.สรุป/ปิดการประชุม

ผลการดำเนินการ

-ได้ข้อเสนอโครงการที่มีเนื้อหาครบถ้วนและถูกต้องมากขึ้น ก่อนนำเสนอ สกว.

ปัญหาอุปสรรค -

วันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2556 : เข้าร่วมโครงการวิจัย “กระบวนการสร้างนโยบายสาธารณะระดับท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมเพื่อการอนุรักษ์ฟื้นฟูและจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำมูลตอนกลาง

เวลา : 09.30-17.00 น.

สถานที่ : ณ บ้านพักหัวหน้าโครงการ บ้านโรงเลื่อย ตำบลสตึก อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์

วัตถุประสงค์

-เพื่อร่วมสรุปข้อมูลและจัดทำรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

กลุ่มเป้าหมาย

1.ทีมวิจัย 10 คน

2.เจ้าหน้าที่ Node 2 คน

รวม 12 คน

ขั้นตอน/วิธีการ

1.ทีมวิจัยติดต่อประสานงานเจ้าหน้าที่ Node พร้อมทั้งแจ้งวัตถุประสงค์ และกำหนดนัดหมาย

2.ดำเนินการ

-ทีมวิจัยจัดเตรียมเอกสารข้อมูลจากการดำเนินกิจกรรมของโครงการ

-ทบทวนกระบวนการ ข้อมูลจากรายงานความก้าวหน้าครั้งที่ 1

-เจ้าหน้าที่ Node กำหนดรูปแบบการจัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์ พร้อมทั้งอธิบายทำ

ความเข้าใจกับทีมวิจัย

- ทบทวนกระบวนการทำงาน และผลที่เกิดจากการทำงานที่ผ่านมาตั้งแต่แรกจนกระทั่งจบโครงการ

- สรุปผลการทำงานตามกรอบการศึกษา และวัตถุประสงค์ในแต่ละประเด็น

- มอบหมายให้ทีมวิจัยแต่ละคนเรียบเรียงเขียนข้อมูลตามประเด็นที่กำหนดให้ พร้อมทั้งนัดหมายเพื่อตรวจสอบข้อมูลร่วมกัน

3. สรุปผลการดำเนินงาน พร้อมทั้งนัดหมายต่อเนื่อง

ผลการดำเนินงาน

- ทีมวิจัยได้มีการทบทวนกระบวนการทำงาน พร้อมทั้งมีการสรุปข้อมูลเบื้องต้นเพื่อจัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์ของโครงการวิจัย

ปัญหา/อุปสรรค

การดำเนินงานที่ผ่านมาทีมวิจัยยังไม่ได้มีการสรุปข้อมูลจากการดำเนินกิจกรรมในแต่ละครั้ง จึงทำให้เสียเวลาในการเรียบเรียงข้อมูลจากการจัดกิจกรรมเพื่อนำมาวิเคราะห์และเรียบเรียงจัดทำรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

วันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2556 : เข้าร่วมโครงการวิจัย “ศึกษาสถานการณ์และการแก้ไขปัญหาช้างเร่ร่อน”

เวลา : 09.30 – 14.30 น.

สถานที่ : ณ องค์การบริหารส่วนตำบลหนองเรือ อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์

วัตถุประสงค์

- เพื่อสรุปกระบวนการทำงานของโครงการวิจัย
- เพื่อสรุปการใช้งบประมาณโครงการ

กลุ่มเป้าหมาย

- 1. ทีมวิจัย 10 คน
- 2. เจ้าหน้าที่ Node 2 คน
- รวม 12 คน

ขั้นตอน/วิธีการ

1. เจ้าหน้าที่ Node ติดต่อประสานงานทีมวิจัย พร้อมทั้งแจ้งวัตถุประสงค์ และกำหนดนัดหมายวัน เวลา สถานที่

2. ดำเนินการ

- ทีมวิจัยร่วมกันทบทวนเป้าหมาย วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย
- ร่วมกันสรุปกระบวนการทำงาน ผลการดำเนินงานและปัญหา/อุปสรรคในระหว่างการทำงานช่วงที่ผ่านมา พร้อมทั้งเรียบเรียงข้อมูลเพื่อจัดทำรายงานความก้าวหน้า
- เจ้าหน้าที่ Node และทีมวิจัยสรุปการใช้งบประมาณของโครงการในช่วงแรกของการดำเนินงาน
- ร่วมกันจัดทำเอกสารการใช้งบประมาณของโครงการเป็นรายกิจกรรม

3. สรุปผลการดำเนินงาน

ผลการดำเนินงาน

- ทีมวิจัยได้มีการสรุปกระบวนการทำงานที่ผ่านมา พร้อมจัดเรียบเรียงข้อมูลเพื่อจัดทำรายงานความก้าวหน้า
- ทีมวิจัยมีการจัดทำรายงานการใช้งบประมาณ โดยจัดทำเอกสารการใช้งบประมาณอย่างถูกต้องตามระเบียบของ สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ปัญหา/อุปสรรค

ทีมวิจัยขาดการสรุปเรียบเรียงข้อมูลหลังจากการจัดกิจกรรม และไม่ได้มีการจัดทำเอกสารการใช้งบประมาณในแต่ละกิจกรรม ดังนั้นทางเจ้าหน้าที่ Node จึงช่วยแนะนำและชักชวนทีมวิจัยจัดทำให้เรียบร้อย

วันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2556 : เข้าร่วมโครงการวิจัย “กระบวนการใช้พลังความเชื่อความศรัทธาอยู่
แต่ ชุมชนบ้านหนองกก-หนองยาวเพื่อฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม”

เวลา : 09.30 น.-14.00 น.

สถานที่ : ณ ศาลาประชาคม หมู่ 1 บ้านหนองกก ตำบลเมืองเสือ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัด
มหาสารคาม

วัตถุประสงค์

-เพื่อสรุปผลการทดลองปฏิบัติการ

กลุ่มเป้าหมาย

1.ทีมวิจัย 15 คน

2.เจ้าหน้าที่ Node 2 คน

รวม 17 คน

ขั้นตอน/วิธีการ

1.ทีมวิจัยติดต่อประสานงานเจ้าหน้าที่ Node

2.ดำเนินการ

-ทีมวิจัยที่ทำหน้าที่รับผิดชอบการทดลองปฏิบัติการ นำเสนอผลปฏิบัติการ

-การทดลองจัดกระบวนการเรียนรู้วัฒนธรรมชุมชนแก่นักเรียน

-การพัฒนาพิธีกรรมเลี้ยงศาลเจ้าเต่าศรีคอนเตา การทำข้าวปุ้น และกาทำบั้งไฟ

-จากการทดลองปฏิบัติการเกิดผลที่จะนำไปดำเนินการต่อไป ดังนี้

-ทางโรงเรียนจะนำไปจัดทำเป็นหลักสูตรสถานศึกษา

-ชุมชนบ้านหนองกก-หนองยาวและชุมชนเครือข่ายจะสืบทอดและฟื้นฟู
การทำข้าวปุ้น-การทำบั้งไฟ

-การพัฒนาพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ โดยมีการปรับพื้นที่ สร้างห้องน้ำห้องส้วม เพื่อ

อำนาจความสะดวกผู้ร่วมงานพิธี

3.สรุปผลการดำเนินงาน

ผลการดำเนินงาน

จากการทดลองปฏิบัติการ ซึ่งชุมชนจะนำไปปฏิบัติการต่อเนื่องเพื่อให้เกิดรูปธรรม

ปัญหา/อุปสรรค

การจัดกิจกรรมในครั้งนี้ ทีมวิจัยไม่ได้จัดทำเอกสารเพื่อการนำเสนอ แต่เป็นการเล่าปากเปล่า จึงต้องมีการใช้ทีมวิจัยจัดทำบันทึกและเรียบเรียงจัดพิมพ์เผยแพร่ต่อสาธารณะต่อไป

วันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2556 : เข้าร่วมโครงการวิจัย “กระบวนการใช้พลังความเชื่อความศรัทธาภูตผี
เต่า ชุมชนบ้านหนองกก-หนองยาวเพื่อฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม”

เวลา : 09.30 น.-14.00 น.

สถานที่ : ณ ศาลาประชาคม หมู่ 1 บ้านหนองกก ตำบลเมืองเสือ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัด
มหาสารคาม

วัตถุประสงค์

-เพื่อร่วมเวทีนำเสนอผลการศึกษาคู่ชุมชน

กลุ่มเป้าหมาย

1.ทีมวิจัยหลัก	15 คน
2.ทีมวิจัยรอง	8 คน
3.ผู้นำท้องถิ่น	5 คน
4.ตัวแทนชุมชน	80 คน
5.ที่ปรึกษาโครงการ	1 คน

6.เจ้าหน้าที่ Node 2 คน

รวม 111 คน

ขั้นตอน/วิธีการ

1.ทีมวิจัยติดต่อประสานงานเจ้าหน้าที่ Node แจ้งวัตถุประสงค์ และกำหนดการวัน เวลา สถานที่

2.เจ้าหน้าที่ Node ลงพื้นที่เตรียมการร่วมกับทีมวิจัย ในวันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2556

- เตรียมประเด็น เนื้อหา กระบวนการในการนำเสนอ พร้อมทั้งจัดเตรียมเอกสาร
- แบ่งบทบาทหน้าที่ของทีมวิจัยในการนำเสนอ
- เตรียมสื่อประกอบการนำเสนอ

3.ดำเนินการ

-นายสำเภา โยธาจันทร์ หัวหน้าโครงการ แนะนำกลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมชี้แจง วัตถุประสงค์ พร้อมทั้งนำเสนอกระบวนการศึกษาวิจัย และผลการดำเนินงาน

-ทีมวิจัยนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

- แหล่งทรัพยากรที่ชุมชนใช้ประโยชน์
- ด้านโครงสร้างสังคม/เครือญาติและตระกูลหลักๆในชุมชน
- การจัดกระบวนการเรียนให้กับเด็กนักเรียน
- การพัฒนาพิธีกรรมให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน
- การอนุรักษ์ฟื้นฟูการทำข้าวปุ้น-การทำบั้งไฟ
- แผนการสร้างและพัฒนาพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์

-นายสำเภา โยธาจันทร์ หัวหน้าโครงการ พร้อมทั้งเจ้าหน้าที่ Node ร่วมกันสรุปผลการดำเนินงานของโครงการ

-เปิดเวทีให้กลุ่มเป้าหมายได้แลกเปลี่ยน พร้อมทั้งให้ข้อเสนอ

-ปิดการประชุม

4.สรุปผลการดำเนินงาน

ผลการดำเนินงาน

การจัดเวทีเสนอผลทำให้ผู้นำ ชุมชนเป้าหมาย และชุมชนเครือข่ายมีแนวทางในการพัฒนา
พิธีกรรมร่วมกัน

ปัญหา/อุปสรรค

ในการจัดกิจกรรมที่ประกอบด้วยกลุ่มเป้าหมายหลายพื้นที่ ต้องรอความพร้อมในการเดินทาง
ของผู้เข้าร่วมทุกพื้นที่ จึงทำให้การเสนอผลล่าช้าออกไปกว่าที่กำหนดไว้ แต่ทางทีมวิจัยก็สามารถ
ควบคุมกระบวนการเสนอผล เพราะการทำงานที่มีเป้าหมายเป็นจุดรวมเดียวกัน จึงสามารถดำเนินการ
ได้อย่างเรียบร้อย

วันที่ 21,22,23 กุมภาพันธ์ 2556 : เข้าร่วมโครงการวิจัย “การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมคัมภีร์ในเขต
ทุ่งกุลาร้องไห้” บ้านสองห้อง ตำบลโนนสว่าง อำเภอกะหรัง วิทย จังหวัดร้อยเอ็ด

เวลา 09.30 -14.30 น.

สถานที่ : ณ สวนหม่อน บ้านสองห้อง ตำบลโนนสว่าง อำเภอกะหรัง วิทย จังหวัดร้อยเอ็ด

วัตถุประสงค์ -เพื่อร่วมจัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับเด็กและเยาวชน จำนวน 3 ครั้ง

- 1.จัดกระบวนการเรียนรู้ “แหล่งทรัพยากรของชุมชนและคนคัมภีร์”
- 2.จัดกระบวนการเรียนรู้ “บริบทชุมชน วิถีชีวิต การทำมาหากิน” จากอดีตถึงปัจจุบัน
- 3.จัดกระบวนการเรียนรู้ “ความหมาย คุณค่า และกระบวนการคัมภีร์”

กลุ่มเป้าหมาย

1.ทีมวิจัย	8	คน
2.เจ้าหน้าที่ Node	2	คน
3.เครือข่ายคนคัมภีร์	20	คน
4.ผู้นำ ชาวบ้าน เด็ก เยาวชน/โรงเรียน	30	คน
รวม	60	คน

ขั้นตอน/วิธีการ

1. ทีมวิจัยติดต่อประสานงานเจ้าหน้าที่ Node พร้อมทั้งแจ้งวัตถุประสงค์และกำหนดวัน เวลา สถานที่เข้าร่วมประชุม

2. เจ้าหน้าที่ Node ลงพื้นที่เตรียมการกับทีมวิจัย พร้อมทั้งวางแผนการจัดกระบวนการเรียนรู้ในแต่ละเรื่อง จัดเตรียมข้อมูล สื่อประกอบการจัดกระบวนการเรียนรู้

3. ดำเนินการ

การจัดกระบวนการเรียนรู้ของทีมวิจัย จะจัด 3 ครั้ง โดยมีกลุ่มเป้าหมายเดียวกัน

-กลุ่มเป้าหมายทั้งหมด พร้อมกันที่สวนหม่อน อธิบายทำความเข้าใจร่วมกัน พร้อมทั้งมีการปฏิบัติการจริงในระหว่างการเรียนรู้

-การจัดกระบวนการเรียนรู้เรื่อง “แหล่งทรัพยากรของชุมชนและคนดัมเกลื้อ” ทีมวิจัยจะพาลงศึกษาในพื้นที่จริง ณ ป่าดงโสก จากนั้นพาศึกษาแหล่งซึบและวิธีเก็บซึบ และกลับมาสรุปร่วมกันที่สวนหม่อน

-การจัดกระบวนการเรียนรู้เรื่อง “บริบทชุมชนวิถีชีวิต การทำมาหากิน” จากอดีตถึงปัจจุบัน โดยทีมวิจัยพาลงศึกษาในพื้นที่ชุมชน ศึกษาแหล่งทรัพยากรของชุมชน ขอบเขตของชุมชน และพูดคุยกับผู้เฒ่าผู้แก่ของชุมชนในเรื่องการทำมาหากิน พร้อมทั้งฝึกการจัดทำแผนวาดชุมชน พร้อมทั้งกำหนดตำแหน่งสำคัญของชุมชนลงในแผนวาด จากนั้นกลับมาสรุปการเรียนรู้ร่วมกัน ณ สวนหม่อน

-การจัดกระบวนการเรียนรู้เรื่อง “ความหมาย คุณค่าและกระบวนการดัมเกลื้อ ในช่วงแรกทีมวิจัยอธิบายประกอบสื่อในเรื่องของความหมาย คุณค่าของเกลื้อดัม จากนั้นปฏิบัติการกระบวนการดัมเกลื้อ โดยฝึกปฏิบัติตามขั้นตอน และมีการสรุปการเรียนรู้ร่วมกัน

4. สรุปการเรียนรู้ทุกครั้งที่เสร็จกิจกรรม

ผลการดำเนินงาน

-เด็กเยาวชนสนใจเรียนรู้ พร้อมทั้งจะสืบทอดภูมิปัญญาดัมเกลื้อของชุมชนสืบต่อไป

ปัญหา/อุปสรรค

การจัดกระบวนการเรียนรู้ในช่วงนี้ เด็กนักเรียน โรงเรียน มีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาอย่างมากมาย ทางทีมวิจัยจึงต้องมีการจัดกระบวนการเรียนต่อเนื่องกันทั้ง 3 ครั้ง ซึ่งทางโรงเรียนยินดีให้ความร่วมมือกับทีมวิจัย

วันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2556 : เข้าร่วมโครงการวิจัย “การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมคัมเกลือในเขตทุ่งกุลาร้องไห้” บ้านสองห้อง ตำบลโนนสว่าง อำเภอกษัตริย์ จังหวัดร้อยเอ็ด

เวลา 09.30 -13.30 น.

สถานที่ : ณ สวนหม่อน บ้านสองห้อง ตำบลโนนสว่าง อำเภอกษัตริย์ จังหวัดร้อยเอ็ด

วัตถุประสงค์

- เพื่อสรุปผลการจัดกระบวนการเรียนรู้
- เพื่อร่วมวางแผนการสร้างและพัฒนาแหล่งเรียนรู้วิถีวัฒนธรรมการคัมเกลือ

กลุ่มเป้าหมาย

1.ทีมวิจัย	8	คน
2.เจ้าหน้าที่ Node	2	คน
3.เครือข่ายคนคัมเกลือ	10	คน
4.ผู้นำ ช่าวบ้าน เด็ก เยาวชน/โรงเรียน	20	คน
รวม	40	คน

ขั้นตอน/วิธีการ

- 1.ทีมวิจัยติดต่อประสานงานเจ้าหน้าที่ Node แจ้งวัตถุประสงค์และกำหนดนัดหมาย
- 2.ดำเนินการ

-นายมาศ พรหมสิงห์ หัวหน้าโครงการ นายสวัสดิ์ สมภาร และ นายทองม้วน โนนอ่อน ทีมวิจัย นำเสนอการจัดกระบวนการเรียนรู้ทั้ง 3 ครั้ง ร่วมกัน ผู้นำชุมชน ช่าวบ้านและเครือข่ายคนคัมเกลือให้กับเด็ก เยาวชน

-ตัวแทน เด็ก เยาวชน นำเสนอผลการเรียนรู้จากการร่วมกระบวนการเรียนรู้ ทำให้มีความรู้ความเข้าใจ ความหมาย คุณค่าของเกลือคัม ตลอดจนการใช้ประโยชน์จากเกลือคัมในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวกับวิถีชีวิต

-เปิดเวทีแลกเปลี่ยนร่วมกัน

-จากนั้นวางแผนการสร้างและพัฒนาแหล่งเรียนรู้วิถีวัฒนธรรมการต้มเกลือ โดยมีมติจากที่ประชุมมีความเห็นร่วมกันให้ดำเนินการในโรงเรียนคุรุราษฎร์สามัคคี

-ปิดประชุม

3.สรุปผลการดำเนินงาน

ผลการดำเนินงาน

การจัดกระบวนการเรียนรู้ทำให้เด็ก เยาวชนมีความรู้ความเข้าใจ ความหมาย คุณค่าของเกลือ ต้ม การใช้ประโยชน์จากเกลือต้มในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตและพร้อมที่จะสืบทอดภูมิปัญญาการต้มเกลือให้อยู่คู่กับบ้านสองห้องตลอดไป และมีแผนในการสร้างและพัฒนาแหล่งเรียนรู้วิถีวัฒนธรรมต้มเกลือ

ปัญหา/อุปสรรค

การจัดกิจกรรมต้องรอทีมเยาวชนจากโรงเรียน เพื่อกำหนดกระบวนการเรียนรู้ เพราะติดการเรียน จึงทำให้การดำเนินกิจกรรมล่าช้าไปบ้าง

วันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2556 : จัดประชุมสรุปผลการศึกษาและเก็บข้อมูลเพิ่มเติมโครงการวิจัยถึงความเชื่อความศรัทธาแต่่าศรีคอนเตต่อการพัฒนาท้องถิ่น

เวลา : 10.00-13.30 น.

สถานที่ : ณ ศาลาประชาคม บ้านหนองกก ตำบลเมืองเสือ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

กลุ่มเป้าหมาย

1. ทีมวิจัย	12	คน
2. เจ้าหน้าที่ Node	1	คน
รวม	13	คน

ขั้นตอนวิธีการ

1. การดำเนินการทำโดยเจ้าหน้าที่ Node โดยทบทวนโจทย์ วัตถุประสงค์การวิจัย กรอบการศึกษาและกระบวนการวิจัยตลอดระยะเวลาโครงการแก่ทีมวิจัย
2. สรุปผลโดยใช้วัตถุประสงค์เป็นตัวตั้ง จากนั้นประเมินกระบวนการที่ใช้ เนื้อหาที่ได้ และผลรูปธรรมที่เกิดขึ้นรายวัตถุประสงค์
3. ประเมินภาพรวมจากโจทย์โครงการวิจัยแล้ววิเคราะห์ผลการศึกษาโครงการว่าตอบโจทย์และปัญหาของชุมชนได้หรือไม่เพียงใด
4. ปิดการประชุม

ผลการดำเนินการ

-ได้ข้อค้นพบการวิจัยที่ตอบโจทย์วิจัยโครงการฯ

ปัญหา ไม่มี

วันที่ 27,28 กุมภาพันธ์ 2556 : เข้าร่วมโครงการวิจัย “การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมดื่มเกลือในเขตทุ่งกุลาร้องไห้” บ้านสองห้อง ตำบลโนนสว่าง อำเภอกะหรังวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด

เวลา 09.30 -15.00 น.

สถานที่ : ณ โรงเรียนคุรุราษฎร์สามัคคี บ้านสองห้อง ตำบลโนนสว่าง อำเภอกะหรังวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด

วัตถุประสงค์

-เพื่อร่วมสร้างและพัฒนาแหล่งเรียนรู้วิถีวัฒนธรรมดื่มเกลือ

กลุ่มเป้าหมาย

1.ทีมวิจัย

8 คน

2.เจ้าหน้าที่ Node	2	คน
3.เครือข่ายคนดัมเกลื้อ	10	คน
4.ผู้นำ ชาวบ้าน เด็ก เยาวชน/โรงเรียน	20	คน
รวม	40	คน

ขั้นตอน/วิธีการ

1.ทีมวิจัยติดต่อประสานงานเจ้าหน้าที่ Node พร้อมทั้งแจ้งวัตถุประสงค์และกำหนดวัน เวลา สถานที่เข้าร่วมประชุม

2.ทีมวิจัยและกลุ่มเป้าหมาย ทบทวนแผนการสร้างและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ พร้อมทั้งทบทวน ภูมิปัญญา การสร้างเตาต้มเกลือและขั้นตอนวิธีการดำเนินการ

3.ดำเนินการ

-ทีมวิจัยและกลุ่มเป้าหมายช่วยกันจัดหาอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการต้มเกลือและอุปกรณ์ ประกอบอื่นๆ ซึ่งส่วนหนึ่งทีมวิจัยได้มีการจัดเตรียมไว้บ้างแล้ว

-จากนั้นร่วมกันปรับพื้นที่ที่ทางโรงเรียนอนุญาตให้เหมาะสมกับการเป็นแหล่ง เรียนรู้

-ทีมวิจัยได้มีการดำเนินการ และในระหว่างดำเนินการแต่ละขั้นตอน มีการอธิบายทำ ความเข้าใจให้กับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นเด็ก เยาวชน โรงเรียน ได้เรียนรู้ร่วมกันในระหว่างปฏิบัติการ

-เมื่อดำเนินการเสร็จเรียบร้อยแล้ว ได้มีการสรุปผลการดำเนินการ พร้อมทั้งวาง แผนการจัดการเรียนรู้ต่อไป

4.สรุปผลการดำเนินการ

ผลการดำเนินงาน

-ชุมชนบ้านสองห้อง และเครือข่ายคนดัมเกลื้อมีแหล่งเรียนรู้วิถีวัฒนธรรมการต้มเกลือ และ เป็นแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียนที่จะจัดการเรียนรู้ให้กับเด็กและเยาวชน

ปัญหา/อุปสรรค

ในช่วงแรกทางผู้บริหาร โรงเรียนอนุญาตให้ทีมวิจัยใช้พื้นที่ในการสร้างแหล่งเรียนรู้ที่ดูแลแล้ว ไม่เหมาะสมกับการเป็นแหล่งเรียนรู้ โดยอยู่ใกล้กับห้องน้ำและอยู่ในที่ลับตาคน ทางทีมวิจัยจึงขอใช้

สถานที่แห่งใหม่ และอธิบายเหตุผลให้ผู้บริหารได้รับทราบ ด้วยเหตุผลดังกล่าว จึงยินยอมให้เปลี่ยนพื้นที่ใหม่

เดือนมีนาคม 2556

วันที่ 1 มีนาคม 2556 : เข้าร่วมโครงการวิจัย “การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมต้นเกลือในเขตทุ่งกุลาร้องไห้” บ้านสองห้อง ตำบลโนนสว่าง อำเภอกะหรัง จังหวัดร้อยเอ็ด

เวลา 09.30 -14.30 น.

สถานที่ : ณ โรงเรียนคุรุราษฎร์สามัคคี บ้านสองห้อง ตำบลโนนสว่าง อำเภอกะหรัง จังหวัดร้อยเอ็ด

วัตถุประสงค์

-เพื่อร่วมเวทีเสนอผลการศึกษาวิจัยโครงการ

กลุ่มเป้าหมาย

1.ทีมวิจัย	8	คน
2.เจ้าหน้าที่ Node	2	คน
3.เครือข่ายคนต้นเกลือ	30	คน
4. ผู้นำ ชาวบ้าน เด็ก เยาวชน/โรงเรียน	50	คน
รวม	90	คน

ขั้นตอน/วิธีการ

1.ทีมวิจัยติดต่อประสานงานเจ้าหน้าที่ Node พร้อมทั้งแจ้งวัตถุประสงค์และกำหนดวัน เวลา สถานที่เข้าร่วมประชุม

2.ดำเนินการ

-ช่วงก่อนวันจัดเวทีเสนอผล เจ้าหน้าที่ Node ลงพื้นที่เตรียมการร่วมกับทีมวิจัย วางแผนการดำเนินการ สรุปผลการศึกษา เรียบเรียงจัดทำเอกสาร และมอบหมายให้ นายสวัสดิ์ สมภาร และนายทองม้วน โนนอ่อน ทีมวิจัยทำหน้าที่ดำเนินรายการโดยการบรรยายประกอบสื่อ แผนวาดแหล่งทรัพยากร แผนผังชุมชน เส้นทางการค้าเกลือของบ้านสองห้อง กระบวนการวิธีการต้มเกลือ และกระบวนการจัดการเรียนรู้

-แบ่งบทบาทหน้าที่ทีมวิจัย ประสานกลุ่มเป้าหมายเข้าร่วม ประสานกับทางโรงเรียนขอใช้สถานที่ และเด็กนักเรียนเข้าร่วม พร้อมทั้งการบริหารจัดการในด้านอื่นๆ

-ช่วงดำเนินการ

-ทีมวิจัยนำเสนอภาพรวมของโครงการตามแผนการดำเนินงานและผลการศึกษา

-เจ้าหน้าที่ Node ทบทวนโครงการวิจัย พร้อมทั้งสรุปผลการดำเนินงานของโครงการ และข้อเสนอแนะ ภายหลังสิ้นสุดโครงการ

-เปิดเวทีอภิปราย/แลกเปลี่ยน

-สรุปและปิดเวทีเสนอผลการศึกษา

3.สรุปผลการดำเนินงานร่วมกับทีมวิจัย

ผลการดำเนินงาน

1.ชุมชนบ้านสองห้อง และเครือข่ายคนต้มเกลือ ได้รับรู้ข้อมูลจากการดำเนินงานของโครงการวิจัย

2.ทางโรงเรียนมีข้อมูลในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา

3.เกิดแหล่งเรียนรู้ของชุมชนบ้านสองห้องและเครือข่ายคนต้มเกลือ

4.วิถีวัฒนธรรมการต้มเกลือมีแนวทางในการสืบทอดและอนุรักษ์ฟื้นฟู

5.ชุมชนบ้านสองห้องและเครือข่ายคนต้มเกลือมีรูปแบบและแนวทางในการจัดตั้งกลุ่มคนต้มเกลือตำบลโนนสว่าง อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด

ปัญหา/อุปสรรค

การจัดเวทีเสนอผลมีการดำเนินการล่าช้ากว่ากำหนด เพราะทางโรงเรียนมีการจัดกิจกรรมของโรงเรียนในช่วงเช้า ทีมวิจัยและกลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมจึงต้องรอความพร้อม

วันที่ 9-10 มีนาคม 2556 : ร่วมเวทีพิจารณาโครงการรอบสุดท้ายของชุดโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน นายวิเชียร สอนจันทร์ เป็นผู้ดำเนินรายการร่วมกับกลไกวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน นายวิเชียร สอนจันทร์ ดำเนินรายการห้องพิจารณาที่ 2 มีศูนย์ประสานนำโครงการเข้าร่วมพิจารณา 3 แห่ง คือ เลข บุรีรัมย์-สระแก้ว และนักวิชาการมหาสารคามมีผู้ทรงคุณวุฒิ คือ ดร.เพิ่มศักดิ์ มกราภิรมย์

วันที่ 11 มีนาคม 2556 : เข้าร่วมโครงการวิจัย “การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมดื่มเกลือในเขตทุ่งกุลาร้องไห้” บ้านสองห้อง ตำบลโนนสว่าง อำเภอกะหรัง จังหวัดร้อยเอ็ด

เวลา 09.30 -14.00 น.

สถานที่ : ณ บ้านพักหัวหน้าโครงการ บ้านสองห้อง ตำบลโนนสว่าง อำเภอกะหรัง จังหวัดร้อยเอ็ด

วัตถุประสงค์

-เพื่อสรุปและจัดทำเอกสารการใช้งบประมาณภายหลังสิ้นสุดโครงการ

กลุ่มเป้าหมาย

1.ทีมวิจัย	8	คน
2.เจ้าหน้าที่ Node	2	คน
รวม	10	คน

ขั้นตอน/วิธีการ

1.เจ้าหน้าที่ Node ติดต่อประสานงานทีมวิจัย แจ้งวัตถุประสงค์ พร้อมทั้งกำหนดนัดหมายและเตรียมเอกสารการใช้งบประมาณของโครงการ

2.ดำเนินการ

-ทีมวิจัยสรุปการใช้จ่ายงบประมาณตามกิจกรรมของโครงการ

-เจ้าหน้าที่ Node ตรวจสอบและแนะนำการจัดทำเอกสารประกอบการใช้งบประมาณ
อย่างละเอียดและถูกต้อง พร้อมทั้งช่วยทีมวิจัยจัดดำเนินการจัดทำเอกสาร

-กำหนดนัดหมายส่งเอกสารการใช้งบประมาณให้เจ้าหน้าที่ช่วยสรุปและดำเนินการ
ส่งให้กับ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

3.สรุปผลการดำเนินงาน

ผลการดำเนินงาน

-ทีมวิจัยสรุปการใช้งบประมาณของโครงการภายหลังสิ้นสุดโครงการ

ปัญหา/อุปสรรค

ทีมวิจัยมีการดำเนินงานในการจัดทำเอกสารการใช้งบประมาณในเบื้องต้นได้อย่างเรียบร้อย
แต่ต้องมีการแก้ไขในเรื่องการลงรายละเอียดยังขาดความสมบูรณ์บ้างเล็กน้อย

วันที่ 18 มีนาคม 2556 : เข้าร่วมโครงการวิจัย “การสร้างระบบสวัสดิการเพื่อการพัฒนาคุณภาพ
ชีวิตคนขับ ครอบครัวและชุมชนแท็กซี่บ้านหนองพลับ

เวลา : 09.00 – 15.00 น

สถานที่ : ณ ศาลาเอนกประสงค์ หมู่ที่ 10 บ้านหนองพลับ ตำบลท่าหาดยาว อำเภอโพธาราม
จังหวัดร้อยเอ็ด

วัตถุประสงค์

-เพื่อร่วมระดมข้อมูลพัฒนาการการขับแท็กซี่จากอดีตถึงปัจจุบัน

กลุ่มเป้าหมาย

1.ทีมวิจัย	15 คน
2.เจ้าหน้าที่ Node	2 คน

3.แท็กซี่วัยเกษียณ	10 คน
4.แท็กซี่วัยทำงาน	10 คน
5.ผู้นำ ชาวบ้าน 2 หมู่บ้าน	20 คน
6.ที่ปรึกษาโครงการ	1 คน
รวม	58 คน

ขั้นตอน/วิธีการ

- 1.เจ้าหน้าที่ Node ติดต่อประสานงานทีมวิจัย แจงวัตถุประสงค์ พร้อมทั้งกำหนดนัดหมาย วัน เวลา สถานที่
- 2.ทีมวิจัยเตรียมประเด็น เนื้อหา กระบวนการร่วมกับเจ้าหน้าที่ Node
- 3.นายสมพงษ์ กมลเลิศ หัวหน้าโครงการ แนะนำกลุ่มเป้าหมายแต่ละส่วน พร้อมทั้งเจ้าหน้าที่ Node ชี้แจงวัตถุประสงค์ และดำเนินการ
- 4.ระดมข้อมูลการขับแท็กซี่ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยการตั้งประเด็นและให้กลุ่มเป้าหมาย เล่าเรื่องราว พร้อมทั้งทีมวิจัยทำหน้าที่บันทึกข้อมูล
- 5.เจ้าหน้าที่ Node ช่วยเก็บตกประเด็นที่มีความสำคัญ
- 6.เปิดเวทีอภิปรายแลกเปลี่ยน พร้อมทั้งเติมเต็มข้อมูล/ปิดประชุม
- 7.ทีมวิจัยและเจ้าหน้าที่ Node สรุปข้อมูล โดยแบ่งออกเป็นช่วงเวลา

ผลการดำเนินงาน

- ทีมวิจัยมีข้อมูลพัฒนาการการขับแท็กซี่จากอดีตจนถึงปัจจุบัน

ปัญหา/อุปสรรค

- สถานที่ในการจัดประชุมร้อนและอบอ้าว ผู้เข้าร่วม ไม่มีสมาธิในการให้ข้อมูล

วันที่ 21 มีนาคม 2556 : เข้าร่วมโครงการวิจัย “แนวทางการพัฒนาข้าวแม่อินทรีย์โดยความร่วมมือของกลุ่มผู้ปลูกข้าวอินทรีย์และกลุ่มแปรรูปข้าวแม่”

เวลา : 09.00-13.00 น.

สถานที่ : ณ ที่ทำการกลุ่มข้าวแม่ ตำบลน้ำอ้อม อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด

วัตถุประสงค์

-เพื่อร่วมระดมข้อมูลพัฒนาการแปรรูปข้าวแม่และพัฒนาการปลูกข้าวอินทรีย์

กลุ่มเป้าหมาย

1.ทีมวิจัย	17 คน
2.เจ้าหน้าที่ Node	2 คน
3.กลุ่มข้าวแม่แปรรูป	12 คน
4.กลุ่มผู้ปลูกข้าวอินทรีย์	10 คน
5.ผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้าน	4 คน
รวม	45 คน

ขั้นตอน/วิธีการ

1.ทีมวิจัยติดต่อประสานงานเจ้าหน้าที่ Node แจ้งวัตถุประสงค์ พร้อมทั้งกำหนดวัน เวลา สถานที่

2.ดำเนินการ

-นายไพฑูรย์ ทะวะลย์ หัวหน้าโครงการ ชี้แจงวัตถุประสงค์ ทำความเข้าใจกับ

กลุ่มเป้าหมาย

-ทีมวิจัยนำเสนอพัฒนาการในการแปรรูปข้าวแม่ พร้อมทั้งสรุปข้าวอินทรีย์

ตลอดจนปัญหาอุปสรรคในการปลูกข้าวอินทรีย์

-เปิดเวทีแลกเปลี่ยนและเพิ่มเติมข้อมูลร่วมกันทั้ง 2 พื้นที่

-ทีมวิจัยสรุปและเรียบเรียงข้อมูล

3.สรุปผลการดำเนินงานร่วมกับทีมวิจัย

ปัญหา/อุปสรรค

การดำเนินงานของโครงการ กลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมยังไม่เป็นไปตามแผนของโครงการ ขาดการติดต่อประสานงานในพื้นที่ที่ไม่สามารถดำเนินการประสานงานได้

วันที่ 22 มีนาคม 2556 : เข้าร่วมโครงการวิจัย “รูปแบบการบริหารจัดการปัจจัยการผลิตผลผลิต และ การตลาดหลักของกลุ่มคนตีเหล็ก บ้านกุดแคน”

เวลา : 09.00 – 17.00 น.

สถานที่ : ณ โรงงานตีเหล็ก และสรุปข้อมูลที่วัดบ้านกุดแคน หมู่ 2 ตำบลคงกลาง

อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด

วัตถุประสงค์

-เพื่อร่วมกับทีมวิจัยสัมภาษณ์เจ้าของโรงงานและลูกจ้างเกี่ยวกับวัตถุดิบที่ใช้ผลิต

กลุ่มเป้าหมาย

1. ทีมวิจัย 16 คน

2. เจ้าหน้าที่ Node 2 คน

รวม 18 คน

ขั้นตอน/วิธีการ

1. ทีมวิจัยติดต่อประสานงานเจ้าหน้าที่ Node พร้อมทั้งชี้แจงวัตถุประสงค์และกำหนดวัน เวลา สถานที่

2. เจ้าหน้าที่ Node พร้อมกับทีมวิจัยเตรียมความพร้อมในการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ โดย ทบทวนแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์เพื่อทำความเข้าใจร่วมกัน

3. ลงพื้นที่สอบถามและสัมภาษณ์เจ้าของโรงงานและลูกจ้างในประเด็นที่เกี่ยวกับวัตถุดิบที่ นำมาใช้ผลิต ผลผลิต สัมภาษณ์โรงงาน จำนวน 12 แห่ง

4. เจ้าหน้าที่ Node และทีมวิจัยสรุปผลการสำรวจ สัมภาษณ์และจัดรวบรวมเรียบเรียงข้อมูลที่ โรงงานแต่ละแห่ง มีการดำเนินการและรูปแบบผลผลิตในการผลิต

ผลการดำเนินงาน

-ทีมวิจัยมีข้อมูลเกี่ยวกับวัตถุดิบ แหล่งวัตถุดิบ การจัดหาวัตถุดิบที่นำมาใช้ในการผลิต ผลผลิตของกลุ่มคนตีเหล็กบ้านกุดแคน

ปัญหา/อุปสรรค

การเก็บข้อมูลจากการสำรวจและการสัมภาษณ์โรงงานทั้ง 12 แห่ง ส่วนมากจะเป็นเครือข่ายดี และเคยทำงานร่วมกันมาก่อน แล้วจึงแยกตัวออกมาตั้งโรงงานขนาดเล็กภายในชุมชน ทำให้ข้อมูลบางประเด็นจะสอดคล้องและมีรายละเอียดที่เหมือนกัน

วันที่ 23-24 มีนาคม 2556 : ร่วมกับกลไกวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสานจัดประชุมเชิงปฏิบัติการการสรุปวิเคราะห์ผลการศึกษาโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ศูนย์ประสานงานโครงการเด็กและเยาวชน จังหวัดยโสธร กลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมเป็นทีมวิจัยในชุดโครงการ จำนวน 5 โครงการ คณะวิทยากรได้แก่ คุณบุญเสริม เสียงสนั่น คุณเรืองเดช โพธิ์ศรี คุณนิรัตน์ ศรีขำนิ และนายวิเชียร สอนจันทร์ โครงการทั้งหมดได้ผ่านกระบวนการศึกษาข้อมูลมาแล้ว คงเหลือการวิเคราะห์สรุปผลการดำเนินการและเขียนรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ คณะวิทยากรได้ร่วมมือกับศูนย์ประสานงานเด็กยโสธรฯดำเนินการจนในที่สุดแต่ละโครงการมีผลสรุปการวิจัยและประเด็นสำหรับหรับเขียนรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

วันที่ 27 มีนาคม 2556 : สนับสนุนทีมวิจัยจัดกิจกรรมศึกษาบริบท กระติบข้าวจากต้นกล้า วัตถุประสงค์/อุปสรรค/ ขั้นตอนวิธีการสานกระติบข้าวจากต้นกล้าและระบบการจัดการกลุ่ม/ระบบตลาด โครงการวิจัยพลัง คุณค่ากระติบข้าวจากต้นกล้า ต่อการพัฒนาชุมชนบ้านส้มโอง

เวลา : 09.00-16.00 น.

สถานที่ : ณ บ้านพักหัวหน้าโครงการ บ้านส้มโอง ตำบลโนนสวรรค์ อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด

วัตถุประสงค์

-เพื่อสนับสนุนทีมวิจัยจัดกิจกรรมศึกษาบริบท กระติบข้าวจากต้นกล้า วัตถุประสงค์/อุปสรรค/ ขั้นตอนวิธีการสานกระติบข้าวจากต้นกล้าและระบบการจัดการกลุ่ม/ระบบตลาด

กลุ่มเป้าหมาย

1.ทีมวิจัย

12 คน

2.สมาชิกกลุ่มจักสานกระติบข้าวจากต้นคล้า	26	คน
3.คนสานกระติบข้าวที่ไม่ใช่สมาชิกกลุ่ม	7	คน
4.เจ้าหน้าที่ Node	1	คน
รวม	46	คน

ขั้นตอนวิธีการ

1. การจัดประชุมเริ่มจากเจ้าหน้าที่ Nodeชี้แจงวัตถุประสงค์การประชุม ทำความเข้าใจคำว่าบริบทกระติบข้าวว่าหมายถึงอะไรบ้าง และต้องมีข้อมูลเรื่องใดบ้างจึงจะสามารถอธิบายงานของกลุ่มได้ ส่วนบุคคลที่ไม่ใช่สมาชิกกลุ่มจะใช้การสัมภาษณ์รายได้-รายจ่ายจากการจักสานกระติบข้าวจากนั้นตั้งคำถามร่วมกันสำหรับเก็บข้อมูล

2. ช่วงเช้าแบ่งกลุ่มย่อยสามกลุ่มประกอบด้วย

2.1 กลุ่มที่ 1 ศึกษาบริบทกระติบข้าวจากต้นคล้า วัสดุคืบ/ อุปกรณ์ โดยอาศัยชุดความรู้ของทีมวิจัย 4 คน สมาชิกกลุ่ม 16 คน ช่วยกันระดมประสบการณ์ที่เคยทำงานมาทีมวิจัยส่วนหนึ่งเป็นผู้บันทึกข้อมูลจากเวที

2.2 กลุ่มที่ 2 ศึกษาการเพาะขยายพันธุ์การปลูกคล้าและขั้นตอนวิธีการสานกระติบข้าวจากต้นคล้า ใช้ทีมวิจัย 4 คน สมาชิกกลุ่ม 10 คน ช่วยกันระดมข้อมูล นักวิจัยเป็นผู้ระดมและบันทึกข้อมูล

2.3 กลุ่มที่ 3 สัมภาษณ์รายได้-รายจ่ายของคนที่ไม่ใช่สมาชิกกลุ่ม ใช้ทีมวิจัย 4 คนเป็นผู้ดำเนินการสัมภาษณ์

3. ช่วงบ่ายเน้นการศึกษาระบบการบริหารจัดการกลุ่มและระบบตลาดของกลุ่มจักสานกระติบข้าวจากต้นคล้าอาศัยบัญชีกลุ่ม สมุดบันทึก กลุ่มนำข้อมูลออกมาเสนอบนกระดานชาร์ดเพื่อเรียนรู้ร่วมกันศึกษาระบบการจัดการและการตลาดสามปีย้อนหลัง คือ จาก พ.ศ.2554-2556 ศึกษาการเพิ่ม/ลดของสมาชิก การเพิ่ม/ลดกลุ่มพ่อค้าและการเพิ่ม/ลดของจำนวนสินค้าและรายได้ของกลุ่ม

4. สรุปผล

ผลการดำเนินงาน

1. ได้ข้อมูลบริบทกระต๊อบข้าวจากต้นกล้า วัตถุประสงค์/ อุปกรณ์ในการจักสานกระต๊อบข้าวจากต้นกล้า
2. ได้ข้อมูลการเพาะขยายพันธุ์การปลูกกล้าและขั้นตอนวิธีการสานกระต๊อบข้าวจากต้นกล้า
3. ได้ข้อมูลระบบการบริหารจัดการกลุ่มและระบบตลาดของกลุ่มจักสานกระต๊อบข้าวจากต้นกล้า
ย้อนหลัง 3 ปี

บทเรียน

-การเก็บข้อมูลของบุคคลที่ไม่ใช่สมาชิกกลุ่มไม่สามารถสรุปได้ เนื่องจากกลุ่มเป้าหมายมีจำนวนน้อยกว่าจำนวนจริงที่จักสานอยู่

ข้อเสนอแนะ

-ทีมวิจัยต้องออกแบบสอบถามกลุ่มไม่ใช่สมาชิกและประเมินผลใหม่อีกครั้งหนึ่ง

วันที่ 28 มีนาคม 2556 : สนับสนุนทีมวิจัยจัดกิจกรรมศึกษาผลการดำเนินงานและผลกระทบกระต๊อบข้าวต่อชุมชน/สังคม

เวลา : 09.00-16.00 น.

สถานที่ : ณ บ้านพักหัวหน้าโครงการ บ้านส้มโฮง ตำบลโนนสวรรค์ อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด

วัตถุประสงค์

- 1.เพื่อศึกษาการดำเนินกิจกรรมทางสังคมของกลุ่มจักสานกระต๊อบข้าวจากต้นกล้าบ้านส้มโฮง
- 2.เพื่อศึกษาผลการดำเนินกิจกรรมและผลกระทบต่อชุมชนและภายนอกของกลุ่มจักสานกระต๊อบข้าวจากต้นกล้าบ้านส้มโฮง

กลุ่มเป้าหมาย

1. ทีมวิจัย	12	คน
2. ผู้นำ/ผู้อาวุโส	7	คน
3. เจ้าหน้าที่ Node	1	คน
รวม	20	คน

ขั้นตอนวิธีการ

1. หัวหน้าโครงการชี้แจงวัตถุประสงค์การประชุม จากนั้นจัดแบ่งทีมวิจัย ซึ่งทั้งหมดเป็นสมาชิกกลุ่มจักสานกระติบข้าวจากต้นกล้าแบ่งเป็น 2 กลุ่มให้ระดมกิจกรรมทางสังคมที่กลุ่มร่วมผู้นำหมู่บ้านเคยร่วมกันปฏิบัติการมาโดยแยกเป็นกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้และกิจกรรมทางวัฒนธรรม

2. กลุ่มย่อยระดมประสบการณ์ที่ผ่านมาโดยเน้นเรื่องที่ทำ กลุ่มเป้าหมาย กิจกรรมที่ทำและผลที่เกิดขึ้นทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

3. นำผลกลุ่มย่อยมานำเสนอร่วมกันตรวจสอบความครบถ้วนของเนื้อหาและประเมินผลที่เกิดขึ้นเป็นภาพรวมหมู่บ้าน

4. สรุปผล

ผลการดำเนินการ

1. ได้รูปแบบการดำเนินกิจกรรมทางสังคมของกลุ่มจักสานกระติบข้าวจากต้นกล้าบ้านส้มโอง ทั้งภายในชุมชนเอง ต่อชุมชนอื่นและหน่วยงานภายนอก

2. กลุ่มและผู้นำได้ประเมินผลการดำเนินการในผลข้อ 1 ทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพร่วมกัน

บทเรียน

บ้านส้มโองนำองค์ความรู้และผลผลิตกระติบข้าวไปเผยแพร่เรียนรู้ร่วมในชุมชน เช่น ร่วมกับโรงเรียนบ้านส้มโองจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการจักสานกระติบข้าว เป็นต้น เรียนรู้ข้ามกลุ่ม ข้าม

หน่วยงานและสามารถใช้กระติบข้าวเป็นชุดทางวัฒนธรรมแลกเปลี่ยนกับกลุ่มที่หลากหลายได้เป็นอย่างดี ตลอดช่วงที่ผ่านมาบุคคลทั่วไปหากกล่าวถึงบ้านส้มโฮงมักจะจินตนาการถึงกระติบข้าวเป็นอันดับแรกเสมอ จึงอาจถือได้ว่ากระติบข้าวจากต้นกล้าสัญลักษณ์ของหมู่บ้านก็ไม่ผิด

วันที่ 28 มีนาคม 2556 : เข้าร่วมโครงการวิจัย “แนวทางการพัฒนาข้าวแม่อินทรีย์โดยความร่วมมือของกลุ่มผู้ปลูกข้าวอินทรีย์และกลุ่มแปรรูปข้าวแม่”

เวลา : 09.00-13.00 น.

สถานที่ : ณ ศรีป.ร้อยเอ็ด ตำบลเหล่าหลวง อำเภอกเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด

วัตถุประสงค์

- 1.เพื่อร่วมศึกษาสำรวจความต้องการของผู้บริโภคข้าวแม่อินทรีย์
- 2.เพื่อร่วมศึกษาช่องทางการตลาดข้าวแม่อินทรีย์

กลุ่มเป้าหมาย

- 1.ทีมวิจัย 17 คน
- 2.เจ้าหน้าที่ Node 2 คน
- 3.คณะกรรมการกลุ่มแปรรูปข้าวแม่ 4 คน

รวม 23 คน

ขั้นตอน/วิธีการ

- 1.ทีมวิจัยติดต่อประสานงานเจ้าหน้าที่ Node พร้อมทั้งแจ้งวัตถุประสงค์และกำหนดนัดหมายวัน เวลา สถานที่
- 2.ดำเนินการ

-ในการศึกษาสำรวจความต้องการของผู้บริโภคข้าวแม่อินทรีย์ และช่องทางการตลาดข้าวแม่อินทรีย์ ทีมวิจัยได้จัดทำแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ นำไปดำเนินการในช่วงที่ทางกลุ่มได้เดินทางไปร่วมงานกับสถานศึกษา และหน่วยงานภาครัฐ เอกชนที่จัดขาย/จำหน่ายผลผลิตทางการเกษตร และดำเนินการเก็บข้อมูลตามแบบสอบถามและสัมภาษณ์

-เจ้าหน้าที่ Node และทีมวิจัยร่วมกันสรุปข้อมูล

-รวบรวมจัดทำเป็นฐานข้อมูลและเป็นแนวทางในการพัฒนาข้าวแม่อินทรีย์ของโครงการวิจัยต่อไป

3.สรุปผลการดำเนินงาน

ผลการดำเนินงาน

-ทีมวิจัยมีข้อมูลความต้องการของผู้บริโภคข้าวแม่อินทรีย์ และข้อมูลช่องทางการตลาดของกลุ่มแปรรูปข้าวแม่อินทรีย์

ปัญหา/อุปสรรค

ข้อมูลบางส่วนจากการสรุปจากแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ แล้วยังมีข้อมูลจากการเล่าของสมาชิกกลุ่มแปรรูป ซึ่งทีมวิจัยจะต้องทำการสรุปเพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการวิเคราะห์ร่วมกัน

วันที่ 30 มีนาคม 2556 : เข้าร่วมโครงการวิจัย “การสร้างระบบสวัสดิการเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต คนขับ ครอปครัวและชุมชนแออัดที่บ้านหนองพลับ

เวลา : 09.00 – 16.00 น

สถานที่ : ณ ศาลาเอนกประสงค์ หมู่ที่ 10 บ้านหนองพลับ ตำบลท่าหาดยาว อำเภอโพธาราม

จังหวัดร้อยเอ็ด

วัตถุประสงค์

-เพื่อร่วมสรุปข้อมูลจัดทำรายงานความก้าวหน้า ครั้งที่ 1

กลุ่มเป้าหมาย

1.ทีมวิจัย	15 คน
2.เจ้าหน้าที่ Node	2 คน
รวม	17 คน

ขั้นตอน/วิธีการ

1.เจ้าหน้าที่ Node ติดต่อประสานงานทีมวิจัย เพื่อสรุปข้อมูลจัดทำรายงานความก้าวหน้า

2.ดำเนินการ

-เจ้าหน้าที่ Node ทบทวนเป้าหมายและวัตถุประสงค์โครงการ

-ทีมวิจัยทบทวนกระบวนการทำงาน ปัญหา/อุปสรรคในระหว่างการทำงานที่ผ่านมา

-ทีมวิจัยและเจ้าหน้าที่ Node สรุปข้อมูลจากการดำเนินงานตามกรอบประเด็นการศึกษา พร้อมทั้งกำหนดรูปแบบการจัดทำรายงานความก้าวหน้า

-แบ่งบทบาทหน้าที่ทีมวิจัย รับผิดชอบเรียบเรียงข้อมูล ประเด็นที่เจ้าหน้าที่ Node กำหนดให้

-นัดหมายทีมวิจัยเพื่อดูความพร้อมของข้อมูลในการจัดทำรายงานความก้าวหน้า

-สรุปผลการดำเนินงาน

3.กำหนดนัดหมายและวางแผนการจัดทำรายงานความก้าวหน้า

ผลการดำเนินงาน

ทีมวิจัยมีข้อมูลจากการสรุปร่วมกัน เพื่อจัดทำรายงานความก้าวหน้า ทั้งข้อมูลกระบวนการทำงาน และข้อมูลจากการศึกษาวิจัย

ปัญหา/อุปสรรค

ทีมวิจัยเป็นชาวบ้านล้วนๆ ที่ยังไม่เคยมีประสบการณ์ในการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น การดำเนินการในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการศึกษาวิจัยต้องอาศัยการอธิบายที่เข้าใจง่าย ปฏิบัติง่าย ไม่ต้องเป็นวิชาการจนเกินไป การจัดทำรายงานความก้าวหน้าก็เหมือนกัน อธิบายให้นักวิจัยเกิดความภาคภูมิใจว่าตนเองเขียนรายงานด้วยมือตนเอง

เดือนเมษายน 2556

วันที่ 8 เมษายน 2556 : จัดประชุมทีมวิจัยโครงการวิจัยพลังคุณค่ากระติบข้าวจากคันค้ำ ต่อการพัฒนาชุมชนบ้านส้มโอง สรุปข้อมูลจัดทำรายงานความก้าวหน้าครั้งที่ 1

เวลา : 09.00-16.00 น.

สถานที่ : ณ บ้านพักหัวหน้าโครงการ บ้านส้มโอง ตำบลโนนสวรรค์ อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด

วัตถุประสงค์

-เพื่อจัดประชุมทีมวิจัยโครงการวิจัยพลังคุณค่ากระติบข้าวจากคันค้ำ ต่อการพัฒนาชุมชนบ้านส้มโอง สรุปข้อมูลจัดทำรายงานความก้าวหน้าครั้งที่ 1

กลุ่มเป้าหมาย

1. ทีมวิจัย	12	คน
2. เจ้าหน้าที่ Node	1	คน
รวม	13	คน

ขั้นตอนวิธีการ

1. ทบทวนโครงการ โจทย์วิจัย วัตถุประสงค์ กรอบการศึกษาและกระบวนการวิจัยระยะที่ 1 แก่ทีมวิจัย เพื่อทำความเข้าใจก่อนสรุปผลเชิงเนื้อหา
2. ใช้วัตถุประสงค์เป็นตัวตั้งแล้วจัดเรียงเนื้อหาที่เก็บมาได้ จากนั้นช่วยกันพิจารณาว่าเนื้อหาเพียงพอยังจะตอบวัตถุประสงค์ได้หรือไม่ หากไม่เพียงพอยังจะเก็บเพิ่มเติมอย่างไร ทำแบบนี้ทุกวัตถุประสงค์
3. สรุปเนื้อหาภาพรวม และจากนั้นศึกษาขั้นตอนการดำเนินการระยะต่อไปร่วมกัน
4. ปิดการประชุม

ผลการดำเนินการ

-ได้ข้อค้นพบจากการวิจัยระยะก้าวหน้าที 1 ตามวัตถุประสงค์ สามารถนำไปเขียนรายงานความก้าวหน้าครั้งที่ 1 ได้

ปัญหา -

วันที่ 24 เมษายน 2556

เวลา 13.00-15.30 น.

สถานที่: ณ เทศบาลตำบลนาฝื่อ อำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ

-ประสานกับรองนายกเทศมนตรี เทศบาลนาฝื่อ หรือเพื่อขอร่างโครงการจังหวัดปลอดภัยเป็นงานที่ สกว.ภาคอีสานเป็นเครือข่ายกับ สสส.ดำเนินการ โดยตั้งเป้าหมายทำงานกับ อปท. พื้นที่ตำบลนาฝื่อเป็นพื้นที่เป้าหมายหนึ่งในจังหวัดอำนาจเจริญจึงมีการประสานหรือเพื่อพัฒนาโครงการร่วมกัน ผลการหารือ เทศบาลรับปากจะพัฒนาข้อเสนอโครงการก่อนแล้วจากนั้นจึงส่งข้อเสนอมายัง นายวิเชียร สอนจันทร์ เพื่อปรับปรุงและนำส่ง สสส.ต่อไป โดยนัดหมายส่งร่างโครงการภายในวันที่ 26 เมษายน 2556 และส่ง สสส. วันสุดท้ายภายในวันที่ 30 เมษายน 2556

วันที่ 25-26 เมษายน 2556 :ร่วมเวทีพิจารณาโครงการวิจัยชุดประเด็นลุ่มน้ำภาคอีสานและโครงการวิจัยเพื่อการสื่อสารสาธารณะ(PUG) ณ ห้องประชุมชั้น 4 สถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยขอนแก่น วันที่ 25 เมษายน 2556 เป็นการพิจารณาโครงการชุดประเด็นลุ่มน้ำภาคอีสานของศูนย์ประสานงานจังหวัดอุดรธานี สุรินทร์และบุรีรัมย์-สระแก้ว และหารือการดำเนินการของชุดโครงการ นายวิเชียร สอนจันทร์ เป็นผู้สรุปประเด็นเสนอแนะและประเด็นหารือ ส่วนวันที่ 26 เมษายน 2556 เป็นการพิจารณาโครงการวิจัยเพื่อการสื่อสารสาธารณะ(PUG) นายวิเชียร ร่วมสังเกตการณ์เพื่อพัฒนาโครงการในอนาคต

เดือนพฤษภาคม 2556

วันที่ 7 พฤษภาคม 2556 : เข้าร่วมโครงการ“แนวทางการพัฒนาข้าวแม่อินทรีย์โดยความร่วมมือของกลุ่มผู้ปลูกข้าวอินทรีย์และกลุ่มแปรรูปข้าวแม่”

เวลา : 09.00-15.00 น.

สถานที่ : ณ ศรีป.ร้อยเอ็ด ตำบลเหล่าหลวง อำเภอกเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด

วัตถุประสงค์

- 1.เพื่อสรุปข้อมูลและจัดทำรายงานความก้าวหน้า ครั้งที่ 1

กลุ่มเป้าหมาย

- 1.ทีมวิจัย 17 คน
 - 2.เจ้าหน้าที่ Node 2 คน
- รวม 19 คน

ขั้นตอน/วิธีการ

1.เจ้าหน้าที่ Node ติดต่อประสานงานทีมวิจัย พร้อมทั้งชี้แจงวัตถุประสงค์และกำหนดนัดหมาย วัน เวลา สถานที่

2.ดำเนินการ

-เจ้าหน้าที่ Node ทบทวนเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และกรอบการศึกษาของโครงการ เพื่อทำความเข้าใจร่วมกัน

-ทีมวิจัยช่วยกันนำเสนอกระบวนการ วิธีการศึกษาวิจัย และผลการศึกษา พร้อมทั้งข้อมูลที่ทีมวิจัยได้ทำการบันทึกจากการดำเนินกิจกรรม

-สรุปข้อมูลตามประเด็น กรอบการศึกษา

-เจ้าหน้าที่ Node นำเสนอรูปแบบการจัดทำรายงานความก้าวหน้าทั้ง 5 บท พร้อมทั้งอธิบายทำความเข้าใจร่วมกันกับทีมวิจัย

-แบ่งหน้าที่ของทีมวิจัย เรียบเรียงข้อมูลตามประเด็นเจ้าหน้าที่ Node กำหนดให้ ตามความสามารถของทีมวิจัยแต่ละคน

-กำหนดนัดหมาย ดูความพร้อมของข้อมูลเพื่อที่จะจัดทำรายงานความก้าวหน้า พร้อมทั้งสรุปการใช้งบประมาณของโครงการ

3.สรุปผลการดำเนินงาน

ผลการดำเนินงาน

-ทีมวิจัยได้ทบทวนเป้าหมาย วัตถุประสงค์ ตามกรอบการศึกษาของโครงการ

-มีข้อมูลจากการสรุปกระบวนการดำเนินงานของโครงการและมีรูปแบบในการจัดทำรายงานความก้าวหน้า

ปัญหา/อุปสรรค

ทีมวิจัยขาดการประสานงาน การติดต่อของทีมวิจัยใน 2 พื้นที่ ซึ่งมีการแจ้งวัน เวลาที่กระชั้นชิด ทำให้ทีมวิจัยบางคนไม่สามารถเดินทางเข้าร่วมกิจกรรมได้

วันที่ 9 พฤษภาคม 2556

-ประสานงานโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล(รพ.สต.) ตำบลเมือง ตำบลกู่กาสิงห์ อำเภอเกษตรวิสัย และตำบลโนนสวรรค์ อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อขอความร่วมมือเป็นภาคีดำเนินการโครงการพัฒนากลไกระบบสุขภาพชุมชน นายวิเชียร สอนจันทร์ ประธานชี้แจงที่มา เป้าหมายและกระบวนการดำเนินโครงการ ลักษณะของภาคีความร่วมมือที่จะเกิดขึ้น จากนั้นขอความอนุเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน รพ.สต. เพื่อประกอบการยกร่างโครงการ แต่การประสานงานครั้งนี้พบว่า ผอ.รพ.สต.เมืองบัวและ กู่กาสิงห์อยู่ระหว่างการศึกษาดูงานต่างประเทศ จึงได้ฝากเอกสารและเบอร์โทรศัพท์ติดต่อกลับ มีเพียง รพ.สต.โนนสวรรค์เท่านั้นที่ประสานงานได้ในวันนี้

วันที่ 13 พฤษภาคม 2556: เข้าร่วมโครงการ“แนวทางการพัฒนาข้าวแม่อินทรีย์โดยความร่วมมือของกลุ่มผู้ปลูกข้าวอินทรีย์และกลุ่มแปรรูปข้าวแม่”

เวลา : 09.30 – 15.00 น.

สถานที่ :: ณ ศรีป.ร้อยเอ็ด ตำบลเหล่าหลวง อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด

วัตถุประสงค์

- 1.เพื่อติดตามการจัดทำรายงานความก้าวหน้า

กลุ่มเป้าหมาย

- 2.ทีมวิจัย 17 คน

- 3.เจ้าหน้าที่ Node 2 คน

รวม 19 คน

ขั้นตอน/วิธีการ

1.เจ้าหน้าที่ Node ติดต่อประสานงานทีมวิจัย ตามที่ได้กำหนดนัดหมายเอาไว้

2.ดำเนินการ

-เจ้าหน้าที่ Node และทีมวิจัยนำข้อมูลจากการสรุปเรียบเรียง จัดทำรายงานความก้าวหน้าตามกรอบการศึกษา ในรูปแบบของรายงานความก้าวหน้า

-ทีมวิจัยช่วยกันตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

-เจ้าหน้าที่ Node และทีมวิจัยร่วมกันสรุปการใช้งบประมาณเป็นรายการกิจกรรม พร้อมทั้งตรวจสอบการจัดทำเอกสารประกอบการใช้งบประมาณ

-เมื่อดำเนินการจัดทำรายงานความก้าวหน้าแล้ว สรุปการใช้งบประมาณดำเนินการส่งให้ศูนย์ประสานงานฯตรวจสอบ และส่งให้ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

3.สรุปผลการดำเนินงาน

ผลการดำเนินงาน

-ทีมวิจัยมีรายงานความก้าวหน้าครั้งที่ 1 และรายงานการใช้งบประมาณส่งให้ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นพิจารณาอนุมัติงบประมาณในช่วงต่อไป

ปัญหา/อุปสรรค

ในการสรุปเรียบเรียงข้อมูลทีมวิจัยสามารถจัดทำได้ระดับหนึ่ง แต่ยังขาดความมั่นใจและรอให้เจ้าหน้าที่ Node ให้คำปรึกษาแนะนำ

วันที่ 15 พฤษภาคม 2556

เวลา : 09.00-17.00 น.

สถานที่ : ณ สโมสรบุคลากร มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

-ร่วมกับกลไกประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสานจัดประชุมเชิงปฏิบัติการการแตกกรอบการศึกษาในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นการร่วมพิจารณาและให้ข้อเสนอแนะปรับปรุงแก้ไขกรอบการศึกษาชุดโครงการวิจัยนักวิชาการมหาสารคาม หลังจากทีมวิจัยลงพื้นที่พบชุมชนและออกแบบกรอบการศึกษามาแล้วระดับหนึ่ง เวทีนี้ช่วยตั้งมุมมองกรอบการศึกษาให้คมชัดมากขึ้นก่อนนักวิจัยและนักวิชาการจะนำไปเก็บข้อมูลในพื้นที่ต่อไป

รายงานเวทีสรุปบทเรียนโครงการวิจัย ปี 2555
ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้

วันที่ 1 สิงหาคม 2556

ณ ศูนย์ฝึกอบรม มูลนิธิประสานความร่วมมือพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้ อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด

เริ่มประชุมเวลา 10.15 น.

คุณปกป้อง ปุโรทกานนท์ ทักทายผู้เข้าร่วมและแนะนำ/คณะวิทยากรที่เข้าร่วมในเวทีวันนี้
ประกอบด้วย

1.โครงการวิจัย : พลังคุณค่ากระต๊อบข้าวจากค้ำต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตครอบครัวและ
ชุมชน กรณีศึกษา : บ้านส้มโฮง หมู่ 5 ตำบลโนนสวรรค์ อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด

2.โครงการวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาข้าวแม่อินทรีย์โดยความร่วมมือของกลุ่มผู้ปลูกข้าว
อินทรีย์
และกลุ่มแปรรูปข้าวแม่”

3.โครงการวิจัย ทางเลือกทางออกเพื่อแก้ปัญหาการอพยพแรงงานไปคัดอ้อยโดยคนคัดอ้อย
กรณีศึกษา : บ้านเขวโคกและบ้านเขวพัฒนา ตำบลสระบัว อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด

4.โครงการวิจัยรูปแบบการบริหารจัดการปัจจัยการผลิต ผลิตภัณฑ์และการตลาดหลักของ
กลุ่มคนดีหลักบ้านกุศแคน

5.โครงการวิจัย : การสร้างระบบสวัสดิการเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนขับ ครอบครัวและ
ชุมชนแท็กซี่บ้านหนองพลับ” กรณีศึกษา : บ้านหนองพลับ บ้านหนองพลับใหม่ ตำบลท่าหาดยาว
อำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด

6.คณะวิทยากร ประกอบด้วย

6.1 คุณบุญเสริม เสียงสนั่น

6.2 คุณเรืองเดช โพธิ์ศรี

6.4.คุณทานตะวัน สิงห์แก้ว

7.เจ้าหน้าที่ Node

7.1.คุณวิเชียร สอนจันทร์

7.2 คุณปกป้อง ปุโรทกานนท์

7.3 คุณพิสมัย เปลื้องพัฒนกุล

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสรุปบทเรียนการดำเนินกิจกรรม โครงการของชุดโครงการวิจัยการศึกษาระบบเศรษฐกิจชุมชนทุ่งกุลาร้องไห้ ปี 2555
 2. เพื่อวางแผนการดำเนินกิจกรรมของโครงการ ช่วงที่ 2
 3. เพื่อวางแผนการเขียนรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์
- หลังจากนั้น คุณวิเชียร สอนจันทร์ ได้เล่าถึงยุทธศาสตร์การทำงานของ Node โดยใช้สื่อในการนำเสนอให้ผู้เข้าร่วมได้รับทราบ

แบ่งกลุ่มย่อย 5 กลุ่ม (11.30-12.30 น.)

ช่วงบ่าย คุณเรืองเดช โพธิ์ศรี เป็นผู้ดำเนินรายการ โดยมีเนื้อหางานที่ผู้เข้าร่วมจะต้องเตรียมนำเสนอตามประเด็นดังกล่าว คือ

บทเรียนจากการทำงาน

- ทบทวนจากการทำงาน
- การเลือกคน/จัดทีม
- การทำความเข้าใจกับชุมชน
- การเก็บข้อมูล(เครื่องมือ/วิธีการ)
- การวิเคราะห์ข้อมูล
- การสรุปข้อมูล/การเขียนรายงานความก้าวหน้า

เนื้อหาที่ได้จากการดำเนินโครงการ

- วัตถุประสงค์
- กรอบการศึกษา
- ข้อมูลที่ได้แล้ว(เพียงพอหรือไม่)
- ข้อมูลที่ต้องเก็บเพิ่ม

ปัญหา

- ปัญหาของนักวิจัย/ทีม
- ปัญหาของนักวิจัยกับชุมชน
- อื่นๆ
- ข้อเสนอแนะ

แผนการดำเนินงานโครงการช่วงที่ 2

- ทำอะไร
- ทำเมื่อไร
- ทำอย่างไร

แผนการเขียนรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

- คนเขียน
- วิธีเขียน
- ช่วงเวลาที่จะเขียน

กลุ่มที่ 1 โครงการวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาข้าวแม่อินทรีย์โดยความร่วมมือของกลุ่มผู้ปลูกข้าวอินทรีย์ และกลุ่มแปรรูปข้าวแม่” นำเสนอโดย นายเรืองศักดิ์ แปวประเสริฐได้นำเสนอถึงบทเรียนจากการทำงานในช่วงที่ 1 ดังนี้

บทเรียนจากการทำงาน

บททวนจากการทำงาน

1. จัดประชุมทีมวิจัย

ผลสำเร็จ - ทีมวิจัยมีความเข้าใจบทบาทหน้าที่และแผนงานวิจัย

2. จัดประชุมชี้แจง

ผลสำเร็จ - ชุมชนมีความเข้าใจงานวิจัยท้องถิ่นและให้ความร่วมมือในการทำงาน

3-อบรมนักวิจัยท้องถิ่น

ผลสำเร็จ - นักวิจัยมีความเข้าใจกระบวนการ/ทักษะ/การใช้เครื่องมือเป็นอย่างดี

4 ศึกษาสถานการณ์ปัญหา

ผลสำเร็จ - ข้าวไม่เพียง/ข้าวแม่ต้นทุนสูง

- ข้าวปลอมปน

- ตลาดมีความต้องการข้าวแม่อินทรีย์

- มูลค่าข้าวอินทรีย์ต่ำ

- สามารถแปรรูปได้หลากหลาย ได้รับมาตรฐาน GMP

- ข้าวแม่อินทรีย์ผลิตได้เกินตามความต้องการ แต่ราคาถูก

แนวทางที่จะทำต่อ

- ยกระดับจากข้าวเม่าเป็นข้าวเม่าอินทรีย์
- สรุปผลทั้ง 2 กลุ่มที่ตามมาและศึกษาดูงานเพิ่มเติม
- ข้อตกลงร่วม (MOU)
- คืนข้อมูลให้ชุมชน
- สรุปโครงการ

5.เพื่อศึกษาความต้องการของผู้บริโภคและช่องทางการตลาด

ผลที่สำเร็จ

- ได้ข้อมูลในการวางแผนในการผลิต

ผลที่ไม่สำเร็จ

- ขาดเวทีในการพูดคุย/แลกเปลี่ยน

เหตุผลสำเร็จ/ไม่สำเร็จ

- เรื่องเวลา/ความรับผิดชอบในงาน

แนวทางจะทำต่อ

- จัดให้มีเวทีในการพูดคุย/แลกเปลี่ยนในพื้นที่

การเลือกคน/จัดทีม

- 1.ทีมวิจัยเยอะเกินไป ทำให้การประสานงานยุ่งยาก
- 2.ทีมงานที่เข้าร่วมมาจากหลายภาคส่วน ทำให้ขาดความตระหนัก เช่น ไม่ให้ความสำคัญ ไม่มีเวลา

การทำความเข้าใจกับชุมชน

-การทำความเข้าใจกับชุมชน โครงการจะคัดเลือกบุคคลที่เป็นแกนนำ แต่ก็ยังไม่เข้าใจในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น/ขาดความร่วมมือ

การเก็บข้อมูล(เครื่องมือ/วิธีการ)

- การทำงาน โครงการจะใช้เวทีการประชุมกลุ่มย่อย
- ขาดข้อมูลเชิงลึกทำให้ขาดน้ำหนัก

การวิเคราะห์ข้อมูล

- ขาดข้อมูลเชิงปริมาณ/เพราะมีแต่การเล่า

การสรุปข้อมูล/การเขียนรายงานความก้าวหน้า

- จัดประชุม/แบ่งหน้าที่ และมีเจ้าหน้าที่ Node เข้ามาช่วย
- ข้อมูลมีเฉพาะผู้ที่มาร่วมประชุม/ข้อมูลยังขาดความสมบูรณ์ ยังไม่ 100%

เนื้อหาที่ได้จากการดำเนินโครงการ

- วัตถุประสงค์ ตอบโจทย์ได้ 3 ระดับ คือ 1.สถานการณ์ 2. ศักยภาพ 3. ความต้องการของ ผู้บริโภค ช่องทางการตลาด
- กรอบการศึกษา : มี 2 ตำบล ไม่มีความสะดวกในพื้นที่/การประสาน/เวลา
- ขอบเขตของเนื้อหา : ระยะเวลาสั้น/เนื้อหาเยอะ
- ข้อมูลที่ได้แล้ว(เพียงพอหรือไม่) : ข้อมูลด้านการเพาะปลูกยังไม่มีข้อมูล 100%
- ข้อมูล

ปัญหา

- ทีมขาดความพร้อมในด้านเวลา การเดินทาง ฯลฯ ทำให้ขาดความต่อเนื่อง
- ขาดความเข้าใจในเรื่องงานวิจัย
- ขาดความร่วมมือของกลุ่มเป้าหมาย/ไม่ให้ความร่วมมือ/ขาดความมั่นใจในทีมวิจัย/
- ขาดความเข้าใจในการทำงานวิจัย
- ชาวบ้านขาดความเชื่อมั่นในงานวิจัย

ข้อเสนอแนะ

- สร้างข้อตกลงในการทำงานวิจัยให้ชัดเจน/คัดทีมวิจัยที่มีทีมจิตอาสา
- สร้างทีมที่มีความรับผิดชอบ/ความพร้อมมาทำงานกับทีมวิจัย
- ขั้นตอนในการค้นหาโจทย์วิจัย
- พื้นที่ที่จะทำการวิจัยต้องสอดคล้องกับงานวิจัย
- ระยะเวลาในการทำงานวิจัย
- งบประมาณในการทำงานวิจัยต้องให้เหมาะสมกับประเด็น/ความเป็นไปได้กับงานวิจัย

แผนการดำเนินงานช่วงที่ 2

1. จัดเวทีสรุปบทเรียนทั้ง 2 กลุ่ม(กลุ่มแปรรูปข้าวเม่า/กลุ่มปลูกข้าวอินทรีย์)เพื่อจัดทำเป็นชุดความรู้
2. ศึกษาฐานจากกลุ่มที่มีประสบการณ์การปลูกข้าวอินทรีย์เพื่อสร้างเครือข่ายการเรียนรู้
3. จัดเวทีสร้างข้อตกลงร่วมระหว่างกลุ่มแปรรูปข้าวเม่า กลุ่มปลูกข้าวอินทรีย์และกลุ่มผู้บริโภคสรุปวิเคราะห์ข้อมูลในการปฏิบัติการ
4. ทีมวิจัยสรุปวิเคราะห์ข้อมูลกับเจ้าหน้าที่ผู้ประสานงาน/ที่ปรึกษา และจัดทำเอกสารเสนอต่อชุมชน
5. เสนอผลการศึกษาต่อชุมชน
6. จัดทำรายงานผลการศึกษา

วิทยากรชนแลกเปลี่ยน

สิ่งที่โครงการจะต้องนำไปกลับไปปรับและเพิ่มเติมในส่วนที่ยังขาดอยู่ ประกอบด้วย

คุณเรืองเดช - ทีมจะต้องมีการวิเคราะห์เพื่อนำไปสู่การทดลองทั้งการแปรรูปข้าวเม่าและปลูกข้าวอินทรีย์

- ปัญหาที่พบ คือ ระหว่างราคาข้าวอินทรีย์ กับราคาข้าวทั่วไป ต้องมีการตกลงราคากับกลุ่มผู้แปรรูปข้าวเม่าให้ชัดเจน

คุณทานตะวัน - วัตถุประสงค์โครงการ มี 3 ข้อ ซึ่งทั้ง ข้อ 1 และ ข้อ 2 ทำได้แล้ว คงเหลือวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 อยู่ในช่วงที่ยังขาดข้อมูลและยังไม่ได้สรุปบทเรียน

คุณจำปี - ชุมชนยังไม่สามารถเข้าร่วมได้เต็มที่

คุณปกป้อง - การทำงานจะต้องร่วมกันระหว่างทีมวิจัย ตำบลน้ำอ้อมและเหล่าหลวง

คุณบุญเสริม 1. ต้องศึกษาสถานการณ์ปัญหาซึ่งยังไม่เพียงพอต่อการวิเคราะห์ได้ หรือบางอย่างผลผลิตมีเท่าไรซึ่งทีมจะต้องมีการวิเคราะห์ให้ชัดเจนมากกว่านี้

2. ปัญหาข้าวไม่พอเป็นเพราะอะไร(ข้อมูลไม่มี)

3. ข้อมูลกลุ่มข้าวอินทรีย์ ทดลองบนฐานศักยภาพของพื้นที่ที่มี

- 4.วิเคราะห์สถานการณ์ปัญหา/กระบวนการ มานั่งคุยร่วมกัน
5. ทำข้อมูลให้ชัดทั้ง 2 กลุ่ม วิเคราะห์ให้ชัด
- 6.จัดเวทีวิเคราะห์ร่วมกัน

เรื่องเดช -ข้อมูลเชิงปริมาณทางโครงการจะต้องเพิ่มลงไปด้วย
 -การปฏิบัติการทดลองต้องมีการสร้างความเข้าใจกับผู้ที่เป็กลุ่มแปรรูปข้าวเม่า/
 กลุ่มปลูกข้าวอินทรีย์ที่จะต้องมานั่งคุยกัน

กลุ่มที่ 2 : โครงการวิจัย : พลังคุณค่ากระติบข้าวจากกล้าต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตครอบครัวและ
 ชุมชน กรณีศึกษา : บ้านส้มโอง หมู่ 5 ตำบลโนนสวรรค์ อำเภอบัวมรดก จังหวัดร้อยเอ็ด นำเสนอ
 โดย นางกุหลาบ สีสำราญ

บทเรียนจากการทำงาน

บททวนจากการทำงาน

1.จัดประชุมทีมวิจัย

ผลที่ได้รับ - ทีมวิจัยมีความเข้าใจบทบาทหน้าที่และแผนงานวิจัย / ออกแบบดำเนินโครงการ

2.จัดประชุมชี้แจง

ผลที่ได้รับ -ชุมชนมีความเข้าใจงานวิจัยท้องถิ่นและให้ความร่วมมือในการทำงาน

3-อบรมนักวิจัยท้องถิ่น

ผลที่ได้รับ -นักวิจัยมีความเข้าใจกระบวนการ/กรอบการศึกษา/การวางแผน

4 ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง

ผลที่ได้รับ - แนวคิดทฤษฎี/เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

5.ศึกษาริบทชุมชน

ผลที่ได้รับ -มีข้อมูลด้านทรัพยากร, สังคม,เศรษฐกิจ,พัฒนาการ

6.ศึกษาพัฒนาการ “การพัฒนาหมู่บ้าน” มี 4 ยุค

- ก่อน ปี 2500

-ปี 2500-2520

-ปี 2520 – 2545

-ปี 2545-ปัจจุบัน

ผลที่ได้รับ สรุปบทเรียนการพัฒนาพร้อมกับผู้นำ

7.ศึกษาบริบทกระต๊อบข้าว ดำเนินการ โดย จัดระดมข้อมูลจากสมาชิก(กลุ่มเป้าหมาย

ผลที่ได้รับ -วัตถุประสงค์

-อุปกรณ์

-วิธีสานกระต๊อบข้าว

-ระบบตลาด

-การจัดการกลุ่ม

-กลุ่มคนสานกระต๊อบข้าว เครื่องมือที่ใช้ – แบบสอบถาม

8.วิธีการทำมหากิน “บ้านส้มโอง” ระดมข้อมูลจากกลุ่ม

9.ศึกษาผลการดำเนินงานและผลกระทบต่อชุมชน

- การดำเนินกิจกรรมทางสังคม

-ผลกระทบต่อชุมชน/สังคม โดยวิธีการระดมข้อมูลจากสมาชิก

ปัญหา

- วัตถุประสงค์ไม่เพียงพอ

- ปัญหาด้านการตลาด

- สุขภาพ -ด้านร่างกาย

-ด้านจิตใจ

- สิ่งแวดล้อม

แผนการดำเนินงานโครงการช่วงที่ 2

- สัมภาษณ์การพัฒนาชุมชนบ้านส้มโองจากองค์กร/หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- จัดเวทีสังเคราะห์คุณค่า/พลังกระต๊อบข้าวต่อการพัฒนาชุมชน

- จัดประชุมทีมวิจัยสรุปวิเคราะห์ข้อมูล

- ประชุมนำเสนอข้อมูลเบื้องต้นและวิเคราะห์คุณค่าของกระต๊อบข้าวจากต้นกล้าต่อวิถีชีวิตชุมชน

- จัดทำรายงานผลการศึกษาระยะที่ 1

วิทยากรชนแลกเปลี่ยน

สิ่งที่โครงการจะต้องนำไปกลับไปปรับและเพิ่มเติมในส่วนที่ยังขาดอยู่ ประกอบด้วย

คุณบุญเสริม

- โครงการจะต้องเพิ่มเติมงานพัฒนาที่ผ่านความสำเร็จที่ผ่านมามาออกมาให้เห็น
- จะต้องสังเคราะห์พลังคุณค่าในเรื่องต่างๆในชุมชน เช่น ด้านสังคม ,เศรษฐกิจ,การเมือง วัฒนธรรมเพื่อต่อยอดงานวิจัยให้เกิดคุณค่าต่อโครงการ
- กระบวนการพัฒนาจะต้องฝึกตัวเอง ฝึกทักษะ ฝึกความคิด
- การสร้างเครือข่าย

กลุ่มที่ 3 : โครงการวิจัย : การสร้างระบบสวัสดิการเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนขับ ครอบครัว และชุมชนแท็กซี่บ้านหนองพลับ” กรณีศึกษา : บ้านหนองพลับ บ้านหนองพลับใหม่ ตำบลท่าหาดยาว อำเภอโพธาราม จังหวัดร้อยเอ็ด นำเสนอโดย นายสมพงษ์ กมลเลิศ

บทเรียนจากการทำงาน

คำถามวิจัย

- รูปแบบระบบสวัสดิการเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนขับ ครอบครัวและชุมชนแท็กซี่บ้านหนองพลับควรเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์

- 1.เพื่อศึกษาพัฒนาการ สถานการณ์ปัญหาและผลกระทบคนขับแท็กซี่บ้านหนองพลับจากอดีต-ปัจจุบัน
- 2.เพื่อศึกษาการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของคนขับและครอบครัวแท็กซี่บนสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

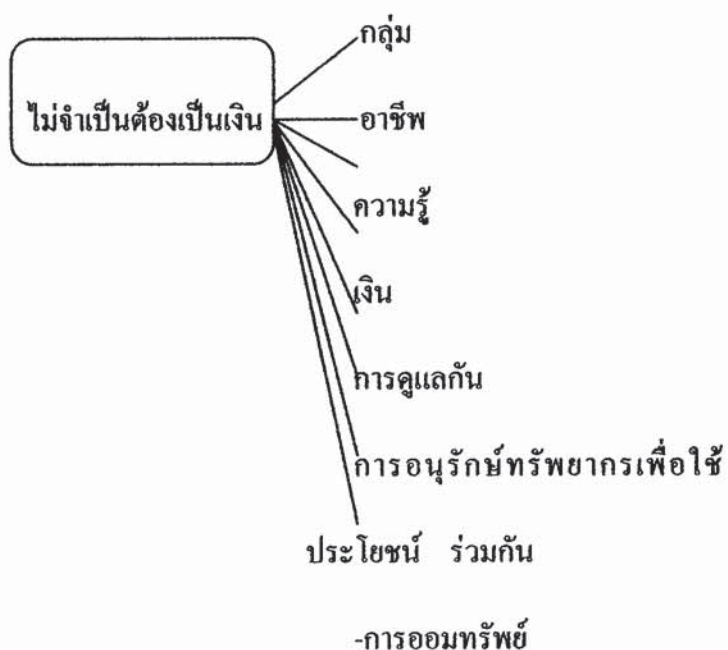
1. กลุ่มคนที่มีความสัมพันธ์กับคนขับแท็กซี่รู้และเข้าใจพัฒนาการ สถานการณ์ปัญหาและผลกระทบคนขับแท็กซี่บ้านหนองพลับจากอดีต-ปัจจุบัน
2. ชุดข้อมูลการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของคนขับและครอบครัวแท็กซี่บ้านหนองพลับบนสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง ได้นำเสนอให้กลุ่มคนที่มีความสัมพันธ์กับคนขับแท็กซี่และชุมชนได้รับรู้

และเป็นแนวทางการสร้างระบบสวัสดิการการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนขับ ครอบครัวและชุมชนแท็กซี่
บ้านหนองพลับ

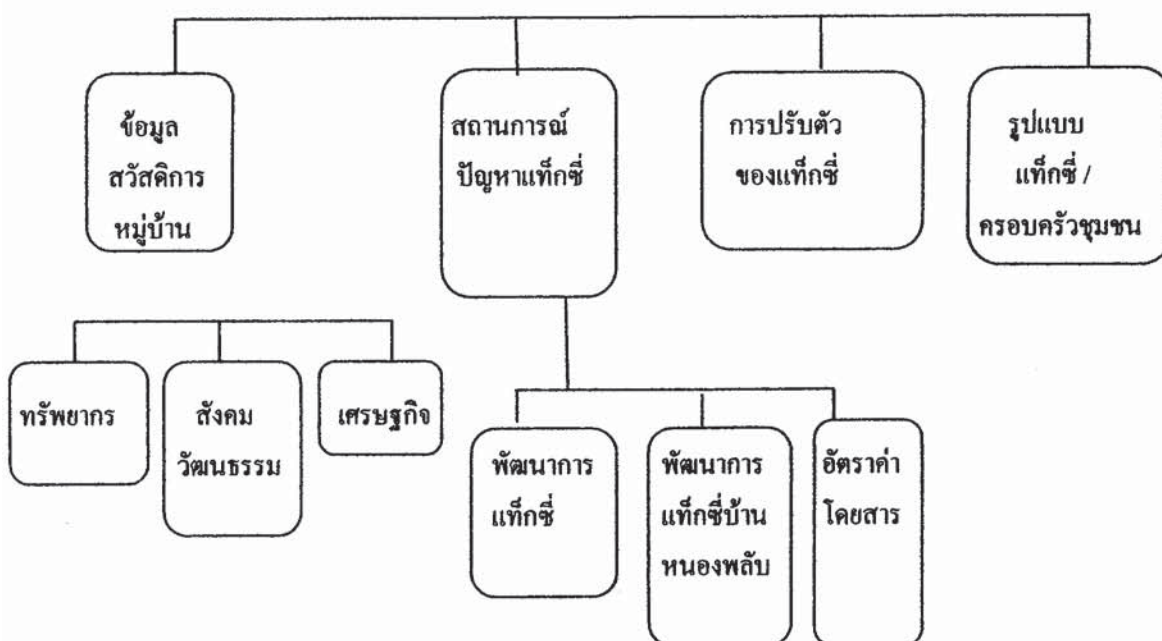
สวัสดิการ

- การให้

- การปัน แลกเปลี่ยน

○ กรอบการศึกษา

-สถานการณ์แท็กซี่/ครอบครัวในปัจจุบัน

- 1.จำนวนคนขับแท็กซี่
- 2.จำนวนคนที่เคยขับแท็กซี่แต่ปัจจุบันเลิกแล้ว
- 3.แหล่งที่ไปขับ
- 4.วิถีชีวิตในช่วงขับแท็กซี่
- 5.วิถีชีวิตครอบครัวที่อยู่บ้าน
- 6.การบริหารจัดการการขับแท็กซี่/การดูแลกันของคนขับแท็กซี่บ้านหนองพลับ

-การปรับตัวของแท็กซี่

- การจัดการชีวิตครอบครัว
- การแก้ไขปัญหา
- ผลที่เกิดขึ้น

-รูปแบบสวัสดิการชุมชนแท็กซี่บ้านหนองพลับ

- สวัสดิการในชุมชนในปัจจุบัน
- สวัสดิการแท็กซี่

-รูปแบบ	-แหล่งทุน
-วิธีการ	-ทุน
-คนร่วม	-การบริหารจัดการ

กระบวนการทำงาน

- 1.ตัวทีมวิจัย
 - เป็นผู้นำอยู่แล้ว(ผู้ใหญ่บ้าน, อบต., ผู้นำแม่บ้าน, หมอคืน)
 - เป็นผู้นำทำระบบสวัสดิการอยู่ก่อนแล้ว (อยู่ที่กรุงเทพ, ฌาปนกิจหมู่บ้าน)

2.วิธีการทำงาน

- ทำแบบ “กลุ่มอุ้ม” – มานั่งทำงานด้วยกัน
- มานั่งเขียนเนื้อหาอยู่ที่เดียวกัน
- พี่เลี้ยงแท้ดี (ช่วยให้คิดออก)
- นักวิจัยเป็นเจ้าของข้อมูลด้วยกัน

วิธีการ คือ

- 1.ประชุมกลุ่ม/ระดม/แลกเปลี่ยนกับนักวิจัยโดยตรง
- 2.ใช้ภูมิลานสืบค้นข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต
- 3.ใช้เจ้าหน้าที่ไหนคช่วยสนับสนุนเรื่องแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องงานวิจัย

- ข้อดี
- 1.ทีมวิจัยทำงานแบบเป็นทีม ช่วยกันทำงานได้
 - 2.ผู้นำ-ผู้อาวุโสในหมู่บ้านเข้าใจงานที่ทีมวิจัยทำอยู่/เอาด้วย

ปัญหา

- ชุมชนคาดหวังเรื่องการสนับสนุนแต่ทีมวิจัยยังให้คำตอบไม่ได้
- ลำบากใจในการจัดระบบสวัสดิการแท็กซี่ในหมู่บ้าน
 - ระดมทุนอย่างไร
 - บริหารจัดการอย่างไร

แลกเปลี่ยนจากเวที

คุณวิเชียร -รูปแบบที่จะสร้างควรเป็นรูปแบบใด

- จะลงหุ้นร่วมกัน “กองทุนแท็กซี่ เมื่อยามเจ็บไข้ได้ป่วย
- ใครจะมาทำ/จะทำอย่างไร ต้องค้นหา
- จำนวนคนขับ
- ช่วงที่อยู่กรุงเทพมีวิธีการดูแลส่งเสริมอย่างไร

คุณบุญเสริม

- 1.โครงการฯ คาดหวังอยากเห็นกระบวนการถ่ายทอด เราควรเผยแพร่งานให้ชุมชนทราบ
- 2.คนขับแท็กซี่จะต้องช่วยกันกำหนดในการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการว่าจะเอาแบบไหน/

อย่างไร

- 3.ทีมวิจัยจะต้องเป็นผู้สร้างกระบวนการ ไม่ใช่ทีมวิจัยเป็นผู้กำหนด
- 4.ให้กลุ่มเป้าหมายมาช่วยกันวิเคราะห์ร่วมกัน
- 5.ปัญหา ไม่มีเงิน ไม่มีงาน

คุณเรืองเดช ข้อมูลที่ยังขาดอยู่

- จำนวนคนขับมีกี่คน

- การปรับตัวคนขับแท็กซี่
- รูปแบบสวัสดิการที่มีอยู่ต้องทำให้ชัดเจน ถ้าตั้งใหม่ชาวบ้านก็จะเข้าร่วมเพิ่ม

กลุ่มที่ 4. โครงการวิจัยรูปแบบการบริหารจัดการปัจจัยการผลิต ผลผลิต และการตลาดหลักของกลุ่มคนตีเหล็กบ้านกุดแคน นำเสนอโดย คุณอภิษฎา คีผาย
บทเรียนจากการทำงาน

-การคัดเลือกคน/จัดทีม

1.จัดเวทีชาวบ้านชี้แจงประเด็นงานวิจัย

- สมัครใจเป็นสมาชิกทีมวิจัยตามเป้าหมาย
- จัดทีมวิจัยตามกรอบประเด็นงานวิจัย

-การทำความเข้าใจกับชุมชน

- จัดเวทีชี้แจงเกี่ยวกับการวิจัยต่อชุมชน
- ชี้แจงในระหว่างการจัดกิจกรรมในชุมชน (คุยบ่อยๆ...พูดคุยบ่อยๆ)

-การเก็บข้อมูล

- 1.สัมภาษณ์/สังเกต
- 2.สำรวจ
- 3.จัดเวที
- 4.ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง

-เครื่องมือ/วิธีการ

- ใช้แบบสอบถาม
- แผนผังวาด/ภาพตัดขวาง

-การวิเคราะห์ข้อมูล

- 1.ทีมวิจัย/ที่ปรึกษา/Node สรุปร่วมกัน พร้อมทั้งตรวจสอบเพิ่มเติมข้อมูลให้สมบูรณ์
- 2.การสรุปข้อมูลเขียนรายงานความก้าวหน้า : สรุปตามกรอบการศึกษา และเรียบเรียงจัดทำตามรูปแบบของ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

เนื้อหาที่ได้จากการดำเนินโครงการ

1. จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง
2. การศึกษาวิจัยในชุมชน
 - 2.1. ข้อมูลการศึกษาบริบทชุมชนอย่างลุ่มลึก
 - 2.2. ข้อมูลทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับการตีเหล็ก
 - 2.3. ข้อมูลประวัติศาสตร์เชิงพัฒนาการที่เกี่ยวข้องกับเหล็ก
 - 2.4. ข้อมูลวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิต

ข้อมูลที่ได้เพียงพอในการตอบวัตถุประสงค์ของโครงการ

ปัญหา -

ข้อเสนอแนะ

- 1.อยากให้ Node ลงไปร่วมทำงานกับทีมวิจัยทุกครั้งที่จะจัดกิจกรรม
- 2.อยากให้ Node อบรมการวิเคราะห์ข้อมูล

แผนการดำเนินงานช่วงที่ 2

- 1.ทีมวิจัยจัดประชุมระดมข้อมูลตลาดจากกลุ่มพ่อค้าส่ง : 20 สค.56
- 2.จัดประชุมทีมวิจัยสรุปข้อมูลเบื้องต้น : 22 สค.56
- 3.จัดเวทีนำเสนอและตรวจสอบข้อมูลร่วมกับชุมชน : 27 สค.56
- 4.จัดประชุมสรุปวิเคราะห์ข้อมูลและวางแผนปฏิบัติการทดลอง : 29 สค.56
- 5.จัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์ : 30 สค.56

สรุปจากเวทีการแลกเปลี่ยน

- ปัญหา/คนทำไม่ได้เป็นเจ้าของ คนสั่งเอาไปตีตราเป็นเจ้าของ
- ปรับกระบวนการทำงานของทีมวิจัย กศน.+ทีมชาวบ้าน
- ข้อมูลเชิงปริมาณในการผลิตของ 12 โรงงาน
- การเพิ่มคุณค่า-ความสามารถทางการผลิตผลิตภัณฑ์
- การแยกแยะข้อมูลแต่ละเรื่อง / ความเชี่ยวชาญ
- ข้อมูลกระบวนการผลิต-มีกี่รูปแบบ

-ข้อมูลการตลาด

กลุ่มที่ 5 โครงการวิจัย ทางเลือกทางออกเพื่อแก้ปัญหาการอพยพแรงงานไปตัดอ้อยโดยคนตัดอ้อย
กรณีศึกษา : บ้านเขวาโคกและบ้านเขวาพัฒนา ตำบลสระบัว อำเภอบึงสามพัน จังหวัดร้อยเอ็ด
นำเสนอโดย นายคุณ สงค์มา

บทเรียนการทำงาน

สภาพปัญหา

- ไร่บ้านอพยพไปตัดอ้อย/ พ่อ-แม่ไม่ได้ดูแลลูก
 - แรงงานในชุมชนไม่มี
 - ลูกหลานขาดการดูแลอย่างเต็มที่ฝากไว้กับปู่ตาชาย
 - รายได้ไม่เพียงพอ ไม่มีคนจ้างตลอดปี
 - ไม่มีความรู้ในการทำมาหากิน – ไม่มีที่นาทำกิน
 - ไม่มีสวัสดิการแรงงานจากนายจ้าง (เจ็บไข้, บาดเจ็บ, ช่วยเหลือตัวเอง)
 - ถูกเอาเปรียบ -ขายสินค้าราคาแพง
 - ปัจจุบันไปตัดอ้อยน้อยลง – มีอาชีพอื่นแทน เช่น ขายข้าวเม่า ทำกรอบรูป
- เริ่มมีที่ทำกิน/ทำการเกษตร

วัตถุประสงค์

-1.ศึกษาสถานการณ์ปัญหา - กลุ่มตัดอ้อย

-บริบทชุมชน

-ปัญหากลุ่มอพยพแรงงาน

-ปัญหาชุมชน

-สถานการณ์ทั่วไปของชุมชน

-อาชีพ การทำมาหากิน

-แหล่งทรัพยากร

-รายได้+รายจ่าย

2.ศึกษาศักยภาพต้นทุนที่มีอยู่ในชุมชน

- การเกษตร : เกษตรผสมผสาน
- : ปลูกผักเป็นรายได้เสริม
- กลุ่มอาชีพ : ไม้กวาด
- : เลี้ยงสัตว์
- : กลุ่มออมทรัพย์

กระบวนการศึกษา

1.การหาทีมวิจัย - จัดประชุมในหมู่บ้าน / คัดเลือกทีมมาจากการเสนอชื่อของคนในชุมชน

ใช้รูปแบบคณะกรรมการ

- 2.จัดเวทีชี้แจงโครงการกับชุมชน - แนวทางการทำงาน โครงการวิจัย/เก็บข้อมูลในชุมชน
- 3.การเก็บข้อมูล - ได้จากการจัดเวทีประชุมระดมความคิดเห็น/สัมภาษณ์กลุ่ม
- สํารวจบริบทชุมชน/ใช้แผนผังชุมชนแล้วมานั่งคุยกัน
- 4.ประชุมทีม 4-5 ครั้ง -วางแผนการทำงาน/มอบหมายหน้าที่

ปัญหา

- ทีมวิจัยยังไม่เข้าใจกระบวนการ - การเก็บข้อมูล
- การแก้ปัญหา ขอให้ทาง Node ออกแบบสอบถามให้
- ทีมวิจัยแบ่งงานแล้วแต่ยังไม่เข้าใจว่าจะทำอย่างไร

แนวทางแก้ปัญหา

- วางแผนการเก็บข้อมูลใหม่/ออกแบบสอบถามให้ชัดเจน
- ข้อมูลที่ยังขาดอยู่ - เรื่องรายได้-รายจ่ายของกลุ่มแรงงาน
- ทางเลือกยังไม่ได้สรุป – งานเกษตร, เลี้ยงสัตว์

ข้อแลกเปลี่ยนจากเวที

- เรื่องปัญหาของคนคัดค้านน่าจะมีมากกว่านี้ ให้ทีมแยกแยะออกมา
- ข้อมูลด้านประวัติคนคัดค้าน เริ่มไปตั้งแต่เมื่อไหร่-ใครชวนไป
- ข้อมูล ถ้าไม่ไปทำไมจึงไม่ไป แล้วทำอะไรอยู่

-เน้นเรื่องการวิเคราะห์ ทีมจะต้องมานั่งร่วมกันพูดคุยซึ่งจะส่งผลการคิดการแก้ปัญหาไปข้างหน้าได้มากกว่านี้

ปฏิทินในการติดตามสนับสนุนโครงการวิจัย เดือน สิงหาคม 2556

- 1 สิงหาคม 2556 - ประชุมสรุปบทเรียน โครงการวิจัย ปี 55 5 โครงการ
- 5 สิงหาคม 2556 - ประชุม Node อีสานกลาง ที่จังหวัดมหาสารคาม
- 14 สิงหาคม 2556 - ศึกษาวิถีชีวิตคนขับแท็กซี่ (เวทีเสวนา) โครงการคนขับแท็กซี่
- 20 สิงหาคม 2556 - จัดประชุมระดมข้อมูลการตลาด โครงการคนตีเหล็ก
- 22 สิงหาคม 2556 - ทีมวิจัยสรุปข้อมูลเบื้องต้น โครงการคนตีเหล็ก
- 25 สิงหาคม 2556 - ทีมวิจัยสัมภาษณ์หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง/สังเคราะห์ โครงการคนตีเหล็ก
- 26 สิงหาคม 2556 - จัดเวทีระดมข้อมูลคนตัดอ้อยและข้อมูลทุนทางสังคม โครงการตัดอ้อย
- 27 สิงหาคม 2556 - จัดเวทีนำเสนอและตรวจสอบข้อมูล โครงการคนตีเหล็ก
- 28 สิงหาคม 2556 - ทีมวิจัยสรุปข้อมูล โครงการคนตีเหล็ก
- 29 สิงหาคม 2556 - สรุปวิเคราะห์ข้อมูลวางแผนปฏิบัติการทดลอง
- 30 สิงหาคม 2556 - จัดทำรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ ระยะที่ 1 โครงการคนตีเหล็ก
- 31 สิงหาคม 2556 - สรุปข้อมูล โครงการตัดอ้อย

รายงานการอบรมเชิงปฏิบัติการสรุปผลการวิจัยในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

และการเขียนรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

วันที่ 2-3 กันยายน 2556

ณ ศูนย์ฝึกอบรมมูลนิธิประสานความร่วมมือพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้

เริ่มประชุมเวลา 10.15 น.

คุณปกป้อง ปุโรทกานนท์ กล่าวทักทายผู้เข้าร่วมและแนะนำ/คณะวิทยากรที่เข้าร่วมในวันนี้ ประกอบด้วย

1.โครงการวิจัย : พลังคุณค่ากระติบข้าวจากกล้าต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตครอบครัวและชุมชน

กรณีศึกษา : บ้านส้มโอง หมู่ 5 ตำบลโนนสวรรค์ อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด

2.โครงการวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาข้าวแม่อินทรีย์โดยความร่วมมือของกลุ่มผู้ปลูกข้าวอินทรีย์

และกลุ่มแปรรูปข้าวแม่”

3.โครงการวิจัย ทางเลือกทางออกเพื่อแก้ปัญหาการอพยพแรงงานไปคัดอ้อยโดยคนคัดอ้อย

กรณีศึกษา : บ้านเขวโคกและบ้านเขวพัฒนา ตำบลสระบัว อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด

4.โครงการวิจัยรูปแบบการบริหารจัดการปัจจัยการผลิต ผลิตภัณฑ์และการตลาดหลักของกลุ่มคนดีเหล็กบ้านกุดแคน

5.โครงการวิจัย : การสร้างระบบสวัสดิการเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนขับ ครบครัวและชุมชนแท็กซี่บ้านหนองพลับ” กรณีศึกษา : บ้านหนองพลับ บ้านหนองพลับใหม่ ตำบลท่าหาดขาว อำเภอโพธิ์ทราย จังหวัดร้อยเอ็ด

6.คณะวิทยากร ประกอบด้วย

6.1 คุณบุญเสริม เสียงสนั่น

6.2 คุณนิษฐา ตรงศูนย์

6.4.คุณทานตะวัน สิงห์แก้ว

6.5 คุณวิมลศิริ สอรัญ

7.เจ้าหน้าที่ Node

7.1.คุณวิเชียร สอนจันทร์

7.2 คุณปกป้อง ปุโรทกานนท์

7.3 คุณพิสมัย เปลื้องพัฒนกุล

จากนั้นคุณวิเชียร สอนจันทร์ ก็ได้ชวนคุย และให้ผู้เข้าร่วมดูภาพ แล้วถามผู้เข้าร่วมเห็นอะไร จากภาพที่เห็นต่อจากนั้น ให้แบ่งกลุ่มย่อย เพื่อให้

1. รายโครงการ แล้วแต่ละกลุ่มร่วมกันทบทวนโครงการวิจัยของตนเอง โดยทบทวน

- ปัญหานำการวิจัย คืออะไร
- โจทย์วิจัย คืออะไร
- วัตถุประสงค์ มีอะไรบ้าง
- ผลที่คาดว่าจะได้รับเป็นอย่างไร

2.1 ให้แต่ละโครงการสรุปผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดในโครงการโดย

- เอาวัตถุประสงค์ตั้ง
- ทบทวนกรอบการศึกษาตามวัตถุประสงค์ ต้องเก็บข้อมูลอะไรบ้าง
- ระบุผลเชิงเนื้อหาในแต่ละวัตถุประสงค์ ได้ข้อมูลอะไรมาบ้าง ขาดข้อมูลอะไรบ้าง

2.2 เมื่อสรุปข้อมูลแต่ละวัตถุประสงค์แล้วให้ร่วมกันวิเคราะห์และสร้างข้อสรุปแนวทางการพัฒนา

ต่อเนื่อง

- เป็นแบบนี้เพราะปัจจัย เงื่อนไขอะไร
- แก้อย่างไรได้บ้าง
- ควรแก้เรื่องใดก่อน/หลัง
- หากจะแก้จะทำอะไรบ้าง/อย่างไร

ช่วงบ่าย นำเสนอโครงการละ 20 นาที

กลุ่มที่ 1 โครงการวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาข้าวแม่อินทรีย์โดยความร่วมมือของกลุ่มผู้ปลูกข้าวอินทรีย์และกลุ่มแปรรูปข้าวแม่” โดย นายไพฑูรย์ ทะวะลัย “แนวทางการพัฒนาข้าวแม่อินทรีย์โดยความร่วมมือของกลุ่มผู้ปลูกข้าวอินทรีย์และกลุ่มแปรรูปข้าวแม่”

เป้าหมายความร่วมมือของกลุ่มผู้ปลูกข้าวอินทรีย์ และกลุ่มแปรรูปข้าวแม่

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาศักยภาพการปลูกข้าวอินทรีย์และข้าวแม่

- ศึกษาสภาพปัญหา เรื่องข้าวแม่
 - บริบทพื้นที่
 - พัฒนาการการแปรรูปข้าวแม่
 - การจัดการด้านการตลาด
- ศึกษาสภาพปัญหา เรื่องการปลูกข้าวอินทรีย์
 - บริบทพื้นที่การปลูกข้าวอินทรีย์
 - กระบวนการผลิตข้าวอินทรีย์
 - การจัดการด้านการตลาด
- ศึกษาศักยภาพ
 - ข้าวแม่ -พื้นที่การผลิต
 - การบริหารจัดการ
 - การผลิตและการแปรรูป/การตลาด

2.ศึกษาความต้องการของผู้บริโภคและช่องทางการตลาดข้าวแม่อินทรีย์

- ความต้องการของผู้บริโภคทั้งภายใน และภายนอก
- ประเภท/จำนวน
- รูปแบบการจำหน่ายส่ง/ปลีก/การส่งเสริมการตลาด
- ประเภทผลิตภัณฑ์(แห้ง, แปรรูป)
- ปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการของตลาดค้าปลีกและย่อย

3.ศึกษาแนวทาง/รูปแบบการส่งเสริมการควบคุมการแปรรูปและการผลิต

- รูปแบบการส่งเสริมการผลิตและแปรรูปข้าวอินทรีย์
 - การผลิตปุ๋ยอินทรีย์/การใช้
 - กำลังการผลิต คน/พื้นที่
 - ศึกษาดูงาน
 - การผลิตในแต่ละสภาพนิเวศน์
 - รูปแบบการผลิตนาคำ/นาหว่าน
- การควบคุม

-ข้อตกลงระหว่างกลุ่มแปรรูป การผลิต การกำหนดราคา

-คณะกรรมการตรวจสอบการผลิต/แปรรูป

ผลการวิจัยระยะที่ 1	เหตุปัจจัยข้อมูลสนับสนุน	ข้อมูลเพิ่มเติมแนวทางพัฒนาต่อเนื่อง
1.ข้อมูลสถานการณ์ สภาพปัญหาและความ ต้องการการผลิตและแปรรูป ข้าวอินทรีย์	<u>ปัญหา</u> – การผลิต - จำนวนผู้ผลิต -จำนวนพื้นที่ผลิต -วิธีการขั้นตอนการผลิต -การแปรรูป -การตลาด <u>ศักยภาพ</u> -การผลิต -การแปรรูป -การตลาด	-กลุ่มผลิตข้าวอินทรีย์ - ปัญหาด้านการผลิต/ศักยภาพ -ปัญหาด้านการแปรรูป/ศักยภาพ -ปัญหาด้านการตลาด/ศักยภาพ กลุ่มข้าวเม่า
2.ตลาดข้าวเม่าอินทรีย์	-ความต้องการของผู้บริโภคทั้งภายใน และนอก -ประเภทผลิตภัณฑ์ -รูปแบบการค้า – ปลีก,ส่ง -จำนวนปริมาณการจำหน่าย	
3.แนวทางการส่งเสริม- ควบคุมข้าวเม่าอินทรีย์	-การส่งเสริม – ให้ความรู้ - ศึกษาดูงาน -การควบคุม -แต่งตั้งคณะกรรมการ -จัดทำข้อตกลงร่วมกัน	

แลกเปลี่ยนจากเวทีที่ประชุม

แนวทางการพัฒนาข้าวแม่อินทรีย์โดยความร่วมมือของกลุ่มผู้ปลูกข้าวอินทรีย์และกลุ่มแปรรูปข้าวแม่

1. หุ่นส่วน ต้องมีการออกแบบ – ในการสร้างความเชื่อมั่น

- สร้างความร่วมมือ

- เทคนิค

- ตลาด

- สร้างการเรียนรู้ข้ามกลุ่ม

- เทคนิค

- วิธีการ

2. ข้าวอินทรีย์/ข้าวแม่อินทรีย์

- ขยายเครือข่าย เช่น เขวาโคก

- สร้างมาตรฐานข้าวอินทรีย์

- สร้างเพิ่มปริมาณการผลิตที่เพียงพอ

- พื้นที่ผลิต คนที่ผลิต

แผนที่แหล่งเพาะปลูก เป็นใครอยู่ที่ไหน

3. ความต้องการของตลาด

- แหล่งขาย

- วิธีโฆษณา/สื่อ

- วิธีขาย

4. ความต้องการวัตถุดิบ

ข้อเสนอ

1. การสร้างการเรียนรู้เพิ่มให้กับคนปลูก+คนแปรรูป+คนซื้อ และสื่อสารแนวคิดให้ตรงกัน
คุณค่า ความมั่นคง คุณภาพ ราคา

2. การสร้างข้อเสนองานวิจัยต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้เห็นการส่งเสริมแบบเห็นคุณค่า
ขององค์ประกอบเกี่ยวข้องทุกส่วน

กลุ่มที่ 2 โครงการทางเลือกทางออกเพื่อแก้ปัญหาการอพยพแรงงานไปตัดอ้อยโดยคนตัดอ้อย

กรณีศึกษา : บ้านเขวาคอกและบ้านเขวาพัฒนา ตำบลสระบัว อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด

นำเสนอโดย.นายทองจันทร์ ทองมา

คำถามวิจัย

สถานการณ์ปัญหาและทางเลือกทางออกจากมุมมองความต้องการของคนตัดอ้อยบ้านเขวาคอกเป็นอย่างไร ชุมชนบ้านเขวาคอกจะร่วมสร้างทางเลือกทางออกกับคนตัดอ้อยอย่างไร

คำถามวิจัยรอง

- 1.สถานการณ์ปัญหาของคนตัดอ้อยจากประสบการณ์ของคนตัดอ้อยมีอะไร อย่างไรบ้าง
- 2.หมู่บ้านเขวาคอกมีทุนทางสังคมอะไรบ้างที่เป็นฐานสำหรับทางเลือกทางออกและแก้ปัญหาแก่คนตัดอ้อยบ้านเขวาคอก

วัตถุประสงค์

- 1.เพื่อค้นหาสถานการณ์ ปัญหาของคนตัดอ้อยจากประสบการณ์ของคนตัดอ้อยบ้านเขวาคอก
- 2.เพื่อค้นหาทุนทางสังคมที่เป็นฐานสำหรับการสร้างทางเลือกทางออกและแก้ปัญหาแก่คนตัดอ้อยบ้านเขวาคอก

กระบวนการวิจัย

การศึกษาวิจัยของโครงการมีกระบวนการศึกษาแบ่งออกเป็น 4 ช่วงหลักๆดังนี้

ช่วงเตรียมทีม/ชุมชน

- 1.ประชุมทีมแบ่งบทบาทหน้าที่
- 2.ร่วมฝึกอบรมทักษะเทคนิคการวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- 3.ประชุมชี้แจงกับชุมชน
- 4.ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง

ช่วงศึกษารวบรวมเอกสารข้อมูล

- สำรวจศึกษาบริบทชุมชน
- ประชุมผู้อาวุโสและผู้เฒ่าปราชญ์ ทบทวนพัฒนาการและสรุปบทเรียนจากอดีต-ปัจจุบัน
- สำรวจเชิงปริมาณจำนวนตัดอ้อยและครอบครัวผู้ตัดอ้อย

ช่วงสรุปข้อมูล

- ทบทวนวิจัยสรุปข้อมูล
- จัดเวทีนำเสนอและตรวจสอบข้อมูล
- ศึกษาวิถีชีวิตคนตัดอ้อย

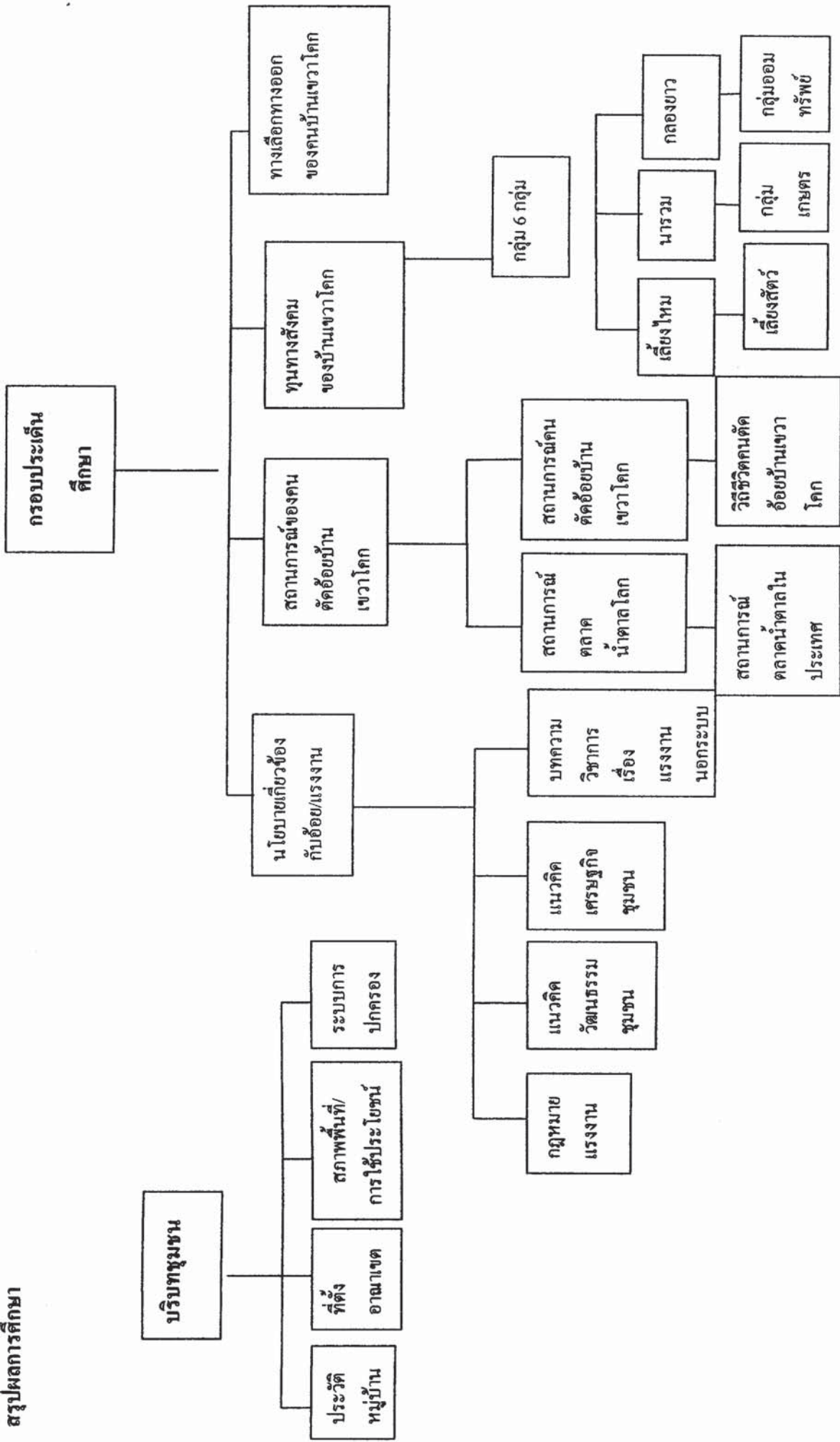
ช่วงสรุปวิเคราะห์ข้อมูลและวางแผนปฏิบัติการ

- จัดประชุมผู้นำชุมชนและคนตัดอ้อยสรุปวิเคราะห์ข้อมูลวางแผนปฏิบัติการ
- จัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้รู้ความรู้อาการณปัญหาของคณค้ดอ้อยจากประสบการณ้ของคณค้ดอ้อยบ้านเขวาคอก
2. ได้ฐานทุนทางสังคมเป็นฐานที่สนับสนุนการสร้างทางเลือกทางออกแก่คณค้ดอ้อยบ้านเขวาคอก

สรุปผลการศึกษา

ศึกษาวิถีชีวิตคนตัดอ้อย

การเตรียมตัวก่อนเดินทาง ช่วงเดือนธันวาคม – เมษายน

- ใส่ข้าวให้ได้ข้าวสาร 4 กระสอบเต็มๆ
- เครื่องครัว/ถ้วยจานชาม/ห่อปลาร้า/หินอน
- เงินสด 1,000-2,000 บาท

ส่วนที่อยู่บ้าน

การฝากลูก -ฝากลูกกับตา-ยาย โดยฝากค่าเลี้ยงดู 5,000 บาท (ต้องจ่าย) ใช้ได้ประมาณ 2 เดือน หลังจากนั้นเบิกใหม่

วัว-ควาย -ฝากไว้กับญาติ อาจเป็น 1-5 ตัว โดยจ่ายค่ารับฝากประมาณเดือนละ 500บาท/เดือน

เมื่อไปถึงครั้งแรก

- 1.จัดห้องพัก โดยที่พักจัดไว้เป็นห้องแถว ความสะอาดและจัดการ

คนตัดอ้อยบ้านเขวโคก หมู่ 7,17

มี 42 ครัวเรือน มีจำนวน 77 คน มีคนตัดอ้อย 60 คน

เบิกเงินล่วงหน้า 755,000 บาท

ยอดรายได้ 1,754,000 บาท

รายจ่าย 652,500 บาท

รายได้สุทธิ 1,057,900 บาท

หรือเฉลี่ยครัวเรือนละ 31,114 บาท

การหาอาหารธรรมชาติ เช่น ปลา หนู นก จะเกี่ยววันหยุด ซึ่งพอเก็บหาได้

ค่าแรง

-อ้อยวา วาละ 5 ร่อง ค่าแรง 6 บาท/วา

-แรงงาน อ้อยยืน สูงสุด 100 วา ต่ำสุด 60-70 วา

อ้อยล้ม สูงสุด 70-80 วา ต่ำสุด 50-60 วา

อ้อยยืนหรืออ้อยล้ม คนตัดจะเลือกพื้นที่เองไม่ได้ต้องมีการจับสลาก

หน้าที่ของหัวหน้า - เป็นผู้ประสานงานกับเจ้าของไร่อ้อยในเรื่อง

- ควบคุมการเบิกจ่ายให้สมดุล
- ควบคุมการตัดอ้อยของกลุ่ม/ควบคุมการเผาไร่
- จัดการเรื่องการไป-กลับของทีม
- ดูแลความสงบเรียบร้อยของทีม

ช่วงเวลาทำงาน

- 03-04 น. ตื่นนอน เตรียมอาหาร
- 06.00 น. เริ่มลงมือตัดอ้อย
- 12.00 น. พักเที่ยง(ตัดอ้อยได้ 30 วา)
- 13.00-15.00 น. เลิกงาน
- 15.00-18.00 น. หาปลา/พิน/ผัก
- 21.00 น. นอน

กรณีคนขึ้นอ้อย -ช่วงปกติ ขึ้นเวลากลางคืน รถพ่วง 1 พ่วงใช้คนขึ้น 3 คน ค่าแรงคันละ 15 บาท รถพ่วง 1 คัน บรรทุก 45-50 คัน หรือ 1 ตี ตั้งแต่ 19.00-06.00 น. ขึ้นอ้อยได้ 2 คันพ่วง ได้น้ำหนัก 90-100 ตัน หรือ 1,350-1,500 หรือ 400-500บาท/คน/คัน

-ช่วงเร่งงาน ต้องขึ้นทั้งวันทั้งคืน ได้ 800-1,000 ตัน ได้ค่าแรงงาน 800-1,000 บาท/คน/วัน

-เวลาทำงาน 1 เดือน ทำงานประมาณ 20 วัน

-กรณีคนขับรถพ่วง เวลาทำงานต่อเดือน 20 วัน ได้ค่าแรงคันละ 30 บาท รถพ่วงน้ำหนัก 40-45 ตัน/พ่วง หรือรายได้ 1,350-1,500 บาท/เที่ยว โดยรวมคันละ 2 เที่ยว

กรณีคนขับสิบล้อ -ค่าแรงคันละ 150 บาท

$$\begin{aligned} & \text{-การทำงานต่อวัน } 4-6 \text{ พ่วง}/40\text{ตัน} \times 15\text{บาท} = 600 \text{ บาท/พ่วง หรือ } 600 \text{ บาท} \times 4 \\ & = 2,400-3,600\text{บาท/วัน} \end{aligned}$$

สรุปปฏิทินอาชีพ

1.อาชีพที่มีคนทำมากที่สุด

- ทำนาปี
- รับจ้างตัดอ้อย
- ขายมะพร้าวเขียว

2.อาชีพที่สร้างรายได้ดีเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย

- รับจ้างหารูปภาพ
- ขายข้าวเม่า
- ช่างรับเหมาก่อสร้าง
- ทำนาปีและเกษตรผสมผสาน

3.อาชีพที่ได้ตลอดปี ได้กา

- ทำเกษตรผสมผสาน
- เลี้ยงวัว-ควาย
- ขายบะหมี่เกี๊ยว
- ขายข้าวเม่า

4.อาชีพเสริมเวลาว่างในหมู่บ้าน

- ทำไม้กวาดทางมะพร้าว
- ทอเสื่อกก
- รับจ้างตัดไม้ยูคา
- รับเหมาส่งบ้าน

-เคยไปแล้วเลิก

- เคยไปแล้ว พอมีพินบ้างแล้ว มีวัว-ควายแล้ว
- อายุมากขึ้น แรงงานไม่พอทำงาน
- มีอาชีพใหม่น่าสนใจกว่า เช่น เลี้ยงสัตว์ ขายข้าวเม่า กลุ่มนี้มี 20 คน

-เคยเลิกแล้วไปใหม่

- เคยไปทำอาชีพส่วนตัวแล้วล้มเหลว จึงอยากหาเงินที่ไม่ได้ลงทุน และเป็นเงินไม่มีดอกเบี้ย
- ต้องการเงินลงทุนอีก

-ยัง ใจก็ไม่เลิก

- มีที่ดินน้อย ทำนาไม่พอกิน
- ไม่มีที่ดินทำกิน มี 6 ไร่
- ไม่มีอาชีพหลัก
- เป็นหนี้ผูกพันกับป่าฮ้อย/หนี้ไม่ออก

-ยังงี้ก็ไม่ไปอีก

-อายุมากขึ้น ต้องเลี้ยงหลานให้ลูกเป็นผู้ไปแทน

-เลี้ยงหลาน

-เลี้ยงวัว

-ดูแลบ้าน

กิจกรรม	กลุ่มเป้าหมาย	ระยะเวลา	ผลที่คาดว่าจะได้รับ
1. ทำความเข้าใจ กลุ่มเป้าหมายหากคน/ รวมกลุ่ม/ร่างระเบียบ เพื่อปฏิบัติร่วมกัน	34 ครอบครัว	1วัน	-ผู้เข้าร่วมเข้าใจในการทำงาน -เกิดกลุ่มเพื่อทดลองปฏิบัติ -มีกฎระเบียบปฏิบัติร่วมกัน
2.วางแผน/กำหนด ปฏิทินดำเนินการ	34 ครอบครัว	1วัน	-ได้แผนปฏิทินในการ ดำเนินงานร่วมกัน
2.1 ศึกษาฐาน	34 ครอบครัว	2วัน	-เกิดแนวคิดมีทางเลือกในการ ทำเกษตรที่หลากหลายขึ้น
2.2อบรมเปลี่ยน แนวคิด/สร้างทางเลือก		4 คืน 5 วัน	-มีทักษะจากการเรียนรู้ สามารถนำมาปรับใช้ในพื้นที่
2.3 เรียนรู้จากต้นแบบ			-เกิดภาคีเครือข่าย/แลกเปลี่ยน เรียนรู้ร่วมกัน
3.ทดลองปฏิบัติการ -ปลูกอ้อย -พืชสวนครัว	34 ครอบครัว	ตามฤดูกาล ผลิต	-จำนวนคนไปตัดอ้อยค่าจ้าง ลดลง -ความสัมพันธ์ของคนใน ชุมชนและครอบครัวดีขึ้น -ชุมชนมีรายได้หมุนเวียน ตลอดปี -เกิดแหล่งเรียนรู้ชุมชนจัดการ ตนเอง

4.สรุปผลการทดลอง เป็นระยะๆ	34 ครอบครัว	1 วัน	-รู้ปัญหา เห็นแนวทางแก้ไข มีทางออก -เกิดการปรับเปลี่ยนให้เกิด ความเหมาะสม
5.ขยายผล - หมู่บ้าน - ตำบล	10 หมู่บ้าน / 100 ครอบครัวของตำบล สระบัว		-คนในหมู่บ้าน,ตำบลมีงานทำ รายได้จากการทำเกษตรใน พื้นที่ ลดการอพยพไปทำงาน ต่างถิ่น
6.เขียนรายงานฉบับ สมบูรณ์	ทีมวิจัย		-ได้รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ ส่งแหล่งทุน

แลกเปลี่ยนจากเวทีที่ประชุม

1.งานวิจัยต้องการสะท้อนมุมมองเชิงบวกของอาชีพตัดอ้อย

-มีความหมาย

-มีคุณค่า

-ด้านเศรษฐกิจ

-ด้านสังคม ระดับหมู่บ้าน ระดับประเทศ ระดับโลก

-อื่นๆ

-สื่อสาร

-เสนอต่อรอง

-พัฒนา

-แผนพัฒนาลูกหลาน เสนอ อปท.

-หลักสูตรคนตัดอ้อยในโรงเรียน

-เกษตรยั่งยืน

-สวัสดิการคนตัดอ้อย

2.ปัญหาของคนตัดอ้อย

-ด้านสุขภาพ

-ด้านสวัสดิการ

-รายได้

-ด้านสังคม

กลุ่มที่ 3 โครงการวิจัยรูปแบบการบริหารจัดการปัจจัยการผลิต ผลผลิต และการตลาดหลักของกลุ่มคนตีเหล็กบ้านกุดแคน โดย นางอภิญญา ดีผาย

คำถามวิจัยหลัก

- ปัจจัยการผลิต ผลผลิต และการตลาดของผลิตภัณฑ์เหล็กบ้านกุดแคนเป็นอย่างไร
- รูปแบบการบริหารจัดการปัจจัยการผลิต ผลผลิต และการตลาดของกลุ่มคนตีเหล็กบ้านกุดแคนควรเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาปัจจัยการผลิต ผลผลิต และการตลาดของผลิตภัณฑ์เหล็กบ้านกุดแคน
2. เพื่อสร้างรูปแบบการบริหารจัดการปัจจัยการผลิต ผลผลิต และการตลาดร่วมกันของกลุ่มคนตีเหล็กบ้านกุดแคน
3. เพื่อสร้างคุณค่าแก่ผลิตภัณฑ์เหล็กบ้านกุดแคนจากประวัติศาสตร์ของเหล็กบ้านกุดแคนในรูปแบบตราสัญลักษณ์และทะเบียนการค้า

กระบวนการวิจัย

1. ช่วงเตรียมทีม/ชุมชน

- จัดประชุมทีมวิจัยทบทวนโครงการและแบ่งบทบาทหน้าที่
- ร่วมฝึกอบรมทักษะเทคนิคการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ทีมวิจัยเข้าร่วมการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเทคนิคทักษะการทำงานวิจัยเพื่อ
- จัดประชุมชี้แจงโครงการต่อชุมชนและเจ้าของโรงงานตีเหล็กบ้านกุดแคน
- จัดประชุมทีมวิจัยศึกษาเอกสารที่

2. ช่วงศึกษารวบรวมข้อมูล

- ศึกษาบริบทชุมชนและประวัติศาสตร์ชุมชนเกี่ยวข้องกับเหล็ก
- ทีมวิจัยสำรวจโรงงานตี
- ทีมวิจัยสอบถามและสัมภาษณ์เจ้าของโรงงานและลูกจ้างโรงงานเกี่ยวกับวัตถุดิบใช้ผลิตกระบวนการผลิต การลงทุนและระบบการตลาด
- ทีมวิจัยศึกษาระบบตลาดผลิตภัณฑ์เหล็กบ้านกุดแคนโดยจัดประชุมระดมข้อมูลตลาดจากกลุ่มพ่อค้าส่งและพ่อค้าเร่บ้านกุดแคน

3.ช่วงสรุปวิเคราะห์ข้อมูล

- จัดประชุมทีมวิจัยสรุปข้อมูลเบื้องต้น
- จัดเวทีนำเสนอและตรวจสอบข้อมูลร่วมกับชุมชน
- จัดประชุมทีมวิจัยสรุปวิเคราะห์ข้อมูลและวางแผนปฏิบัติการทดลอง
- จัดทำรายงานผลการศึกษาของโครงการระยะที่ 1

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ชุดความรู้ปัจจัยการผลิต ผลผลิตและตลาดของผลิตภัณฑ์เห็ดบ้านกุดแคน
2. เกิดรูปแบบการบริหารจัดการปัจจัยการผลิต ผลผลิตและตลาดร่วมกันของกลุ่มคนดีเห็ดบ้านกุดแคน

สรุปผลการศึกษาโครงการรูปแบบการบริหารจัดการปัจจัยการผลิต ผลผลิตและตลาดหลัก พื้นฐานการผลิตผลิตภัณฑ์

- วัตถุดิบ
- คน/แรงงาน
- รูปแบบผลิตภัณฑ์
- วิธีการขั้นตอนพื้นฐาน
- แหล่งผลิต/สถานที่
- แหล่งที่วางของวัตถุดิบ
- บริบทชุมชน

ผลิตภัณฑ์บ้านกุดแคน

- รูปแบบ/รูปทรง
- ราคา/ต้นทุน
- ตราสินค้า/ยี่ห้อ
- คุณภาพสินค้าผลิตภัณฑ์

รูปแบบการบริหารจัดการ

- วิธีการรวมกลุ่มคนดีเห็ด
- สร้างข้อตกลงร่วมกัน

-สถานการณ์ปัจจัยการผลิต

-สถานการณ์การตลาด

ระบบการตลาด

-ด้านการขาย

-เส้นทางการขาย

-รูปแบบการขนส่ง

-พ่อค้าคนกลาง

-แรงงาน

-ฝีมือ

-การตลาด

-การผลิต

-สินเชื่อ

-เหล็ก

ปัญหาของคนตีเหล็ก

-วัตถุดิบราคาแพง

-การซื้อขาย/เก็บเงินไม่ได้

-การตีตราผลิตภัณฑ์

-สิทธิความเป็นเจ้าของ

-วัตถุดิบ ไม่เพียงพอ

-ทุนการผลิต

-สุขภาพคนตีเหล็ก

-สิ่งแวดล้อมของชุมชนกับ โรงงานตีเหล็ก

สุดท้าย คุณวิเชียร สอนจันทร์ นำเสนอเรื่อง กรอบการเขียนรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ในงานวิจัย เพื่อท้องถิ่น

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นการนำเสนอปัญหาที่ชุมชนต้องการแก้ไข มีการออกแบบกระบวนการศึกษาข้อมูล โดยนักวิจัยท้องถิ่นประกอบกับการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัญหาที่ต้องการแก้ไ้นั้น นักวิจัยเมื่อได้ดำเนินการวิจัยตาม

กระบวนการที่ออกแบบเอาไว้แล้วและมีข้อมูล มีเนื้อหาที่ได้จากการศึกษาจะต้องนำกระบวนการทำงาน นำผลการดำเนินการที่ได้มาสรุปวิเคราะห์ร่วมกันเรียกว่ากระบวนการสรุปวิเคราะห์ผลการศึกษาและสร้างข้อเสนอจากการวิจัยแล้วสุดท้ายทำการเขียนรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

วัตถุประสงค์ของการเขียนรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ คือ 1.) เพื่อนำเสนอปัญหาการวิจัย แนวคิดนำการวิจัย บริบทชุมชนที่ทำการวิจัย กระบวนการดำเนินงาน ผลการดำเนินงานตั้งแต่ต้นจนสิ้นสุดโครงการ 2.) เพื่อสรุปผลการดำเนินงานตั้งแต่ต้นจนสิ้นสุดโครงการพร้อมกับข้อเสนอจากข้อค้นพบของโครงการ และ 3.) เพื่อนำเสนอรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ต่อสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.)ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ซึ่งการเขียนรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์เสนอต่อสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.)ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ควรมีองค์ประกอบโครงสร้างของรายงาน ดังต่อไปนี้

หน้าปก

- กระดาษหน้าปกใช้กระดาษสีเหลือง
- ที่มุมบนขวาของปกระบุเลขที่สัญญาโครงการ
- กึ่งกลางหน้าปกแสดงตราสัญลักษณ์ สกว.
- ด้านล่างตราสัญลักษณ์ ระบุ ว่า รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์
- บรรทัดถัดมาระบุชื่อโครงการวิจัย
- ได้ชื่อโครงการวิจัย ระบุว่า จัดทำโดย ต่อด้วยชื่อ-สกุล หัวหน้าโครงการวิจัย หลังชื่อ-สกุลหัวหน้าโครงการ ระบุว่า และคณะ
- ด้านล่างสุด ระบุว่า สนับสนุนโดย : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.)ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ปกใน

ใช้รายละเอียดและรูปแบบเดียวกันกับปกหน้าทุกประการ

รองปกใน

- ระบุชื่อโครงการ
- ระบุรายชื่อคณะวิจัย หัวหน้าโครงการ-คณะวิจัย-ที่ปรึกษา

คำนำ

แสดงเจตนารมณ์ในการวิจัย มีเป้าหมายอะไร ต้องการแก้ไขปัญหอะไร การเขียนใช้วิธีพรรณนา และควรมีความยาวไม่เกิน 1 หน้ากระดาษ

บทคัดย่อ

บทคัดย่อ คือการสรุปรวมทั้งโครงการเป็นอย่างไร ชื่อโครงการ คำถามวิจัย วัตถุประสงค์ กระบวนการดำเนินการวิจัย ผลการวิจัย ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการวิจัย ทั้งหมดนี้สรุปให้เข้าใจทั้งใน 1 หน้ากระดาษ หรือ ไม่เกิน 1 หน้าครึ่ง

สารบัญ

แสดงรายละเอียดเนื้อหาในรายงานวิจัยว่าประกอบด้วยส่วนใดบ้างตั้งแต่คำนำ บทคัดย่อ บทที่ 1-2-3-4-5 บรรณานุกรม และ ภาคผนวก การเขียนสารบัญควรระบุ บทที่ หัวเรื่องหลัก เรื่องรองให้สามารถค้นหารายละเอียดในรายงานได้ง่าย เช่น

บทที่.....

1. เรื่องหลัก.....

1.1 เรื่องรอง

1.1.1 รายละเอียดของเรื่อง

บทที่ 1 บทนำ

มีองค์ประกอบ ดังนี้

1. หลักการเหตุผลของโครงการ
2. คำถามวิจัย
3. วัตถุประสงค์
4. พื้นที่เป้าหมาย
5. กลุ่มเป้าหมาย
6. ขั้นตอนวิธีการดำเนินโครงการ
7. ระยะเวลาโครงการ
8. ผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการดำเนินโครงการ

บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้จะเป็นการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับประเด็นศึกษาของโครงการ ดังที่ปรากฏในข้อบท จะมีทั้งการศึกษาแนวคิดของนักคิดท่านต่างๆที่เป็นที่ยอมรับในเรื่องนั้น เป็นทฤษฎีที่ได้รับการพิสูจน์แล้วว่าเป็นจริง ส่วนหนึ่งอาจเป็นบทความทางวิชาการ เป็นเอกสารซึ่งตีพิมพ์อย่างมีลิขสิทธิ์และ/หรือ เป็นงานวิจัยที่ถูกศึกษามาก่อนหน้านี้แล้วและมีประเด็นเกี่ยวข้องกับประเด็นการศึกษาของโครงการของเรา

การนำแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาใช้ในโครงการนั้นเพื่อใช้เป็นแนวทางการทำงานให้เหมาะสมสอดคล้องอ้างอิงได้และใช้อภิปรายผลการศึกษาของโครงการ แต่ทั้งนี้ไม่ใช่เป็นสิ่งที่ขาดคุณภาพของงานอย่างสิ้นเชิง การนำมาใช้ควรมีตั้งแต่ 2 แนวคิด/ทฤษฎี ขึ้นไปเพื่อตรวจสอบระหว่างกันแต่ก็ไม่ควรให้มีมากเกินไปเพราะจะตรวจสอบข้อเท็จจริงลำบาก การนำเสนอในบทนี้ควรเป็นดังนี้

1. มีการเกริ่นนำก่อนเสนอแนวคิดทฤษฎีให้เห็นความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับโครงการอย่างไร การเกริ่นนำที่เหมาะสม คือ 1 ย่อหน้า(ไม่น้อยกว่า 7 บรรทัด ไม่มากกว่า 15 บรรทัด)
2. เสนอแนวคิดทฤษฎีที่นำมาใช้ ในส่วนท้ายของแต่ละแนวคิดนักวิจัยควรอธิบายว่านำแนวคิดนั้นมาใช้ทำอะไร เพื่ออะไร โดยเขียนเชิงพรรณนาประมาณ 1 ย่อหน้า และในท้ายบทควรสรุปว่าแนวคิดทฤษฎีที่นำมาใช้นั้น เหมือนกัน ต่างกัน ใช้ได้หรือไม่ได้กับโครงวิจัยของเราอะไร อย่างไรบ้าง การสรุปควรมีความยาว 1-2 ย่อหน้า

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

เป็นการนำเสนอกระบวนการดำเนินงาน โครงการตั้งแต่เริ่มต้นจนสิ้นสุดระยะเวลาโครงการ การเขียนบทนี้มีหลักการเขียนดังนี้

1. ขอบเขตการวิจัย เป็นการระบุให้เห็นว่าทำอะไร ทำเมื่อใด ทำกับใคร ทำที่ใด ขอบเขตประกอบด้วย
 - ขอบเขตเนื้อหา คือ ทำกิจกรรมนั้นต้องการเนื้อหาหรือข้อมูลอะไร
 - ขอบเขตพื้นที่ คือ การทำกิจกรรมความถึง/ครอบคลุมพื้นที่แห่งใดบ้าง
 - ขอบเขตกลุ่มเป้าหมาย คือ ทำกิจกรรมกับคนกลุ่มใดบ้าง เช่น ผู้นำ ปราชญ์ชาวบ้าน ครู พระสงฆ์ เป็นต้น และควรระบุด้วยว่าแต่ละกลุ่มมีจำนวนเท่าใด
 - ขอบเขตระยะเวลา คือ ระบุว่าจัดกิจกรรมนั้นเมื่อใด วัน/เดือน/ปี

2. กระบวนการดำเนินงาน ควรเขียนเชิงพรรณนาให้เข้าใจว่า เริ่มต้นอย่างไร โดยใคร สร้างความต่อเนื่องหรือการมีส่วนร่วมอย่างไรตลอดจนมีการสรุปกิจกรรมอย่างไรบ้าง ที่สำคัญคือ ใช้วิธีการอะไร ใช้เครื่องมือใด เช่น ใช้วิธีการสัมภาษณ์ โดยแบบสัมภาษณ์ เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม ใช้การประชุมกลุ่ม หรือใช้การสังเกต เป็นต้น
3. การวิเคราะห์ข้อมูล ควรนำเสนอว่าวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการอย่างไร และใช้เครื่องมืออะไรในการวิเคราะห์

บทที่ 4 ผลการศึกษา

เป็นการนำเสนอข้อมูล ข้อค้นพบจากการดำเนินการวิจัย ผลการศึกษาประกอบด้วยเนื้อ 2 ส่วนหลัก คือ บริบทชุมชนและเนื้อหาประเด็นศึกษาโครงการ(ที่ได้จากกรอบเนื้อหาโครงการ) บริบทชุมชน คือ สภาพองค์กรรวมของพื้นที่ศึกษาที่กำหนดใน โครงการวิจัย การนำเสนอบริบทชุมชน หรือคือ การนำเสนอข้อมูลชุมชนทุกมิติ ได้แก่

4.1 บริบทชุมชน ควรประกอบด้วยเนื้อหาดังต่อไปนี้

ทรัพยากรชุมชน

ที่ดิน

- ที่ดินทำกิน
 - นา
 - สวน
 - ไร่
- ที่อยู่อาศัย
- ที่สาธารณะประโยชน์

แหล่งน้ำ/ระบบน้ำ

- แหล่งน้ำธรรมชาติ
 - ห้วย
 - หนอง
 - คลอง
 - บึง
- แหล่งน้ำที่คนสร้างขึ้น

- หนองน้ำคนขุด
- บ่อบาดาล
- ประปา

ป่าไม้

- ป่าสาธารณะ
 - อุทยาน
 - วนอุทยาน
 - ป่าชุมชน
- ป่าส่วนบุคคล
 - สวนป่า
 - ป่าหัวไร่ปลายนา

มิติทางสังคม

- ที่ตั้ง/อาณาเขต
- ประชากร
 - จำนวน
 - เพศ
 - ช่วงอายุ
- ประวัติชุมชน
- เครือญาติ
 - ตระกูลหลักในชุมชน
 - ความสัมพันธ์ระหว่างตระกูลหลักในชุมชน
 - อำนาจของกลุ่มตระกูลหลักต่อชุมชน(การเมือง การปกครอง การถือครองที่ดิน เป็นต้น)
- ผู้นำชุมชน
 - ผู้นำทางการ
 - ผู้นำธรรมชาติ
 - ปราชญ์

- ภูมิปัญญา
- ผู้นำทางวัฒนธรรม
- กลุ่ม/องค์กรชุมชน
 - กลุ่มที่รัฐจัดตั้ง
 - กลุ่มที่ชุมชนตั้งเอง
- การศึกษา
 - การศึกษาในระบบ
 - การศึกษานอกระบบ
- สาธารณูปโภค
 - ไฟฟ้า
 - ประปา
 - ถนน
 - การสื่อสาร
- สุขภาพ
 - โรค
 - การรักษา
 - แผนปัจจุบัน
 - ภูมิปัญญา

ระบบเศรษฐกิจชุมชน

- รายได้
 - อาชีพ
 - อาชีพหลัก
 - ภาคเกษตรกรรม
 - ทำนา
 - ทำสวน
 - ทำไร่
 - เลี้ยงสัตว์

- ประมง
- นอกภาคเกษตรกรรม
 - ข้าราชการ
 - รัฐวิสาหกิจ
 - เอกชน
- อาชีพเสริม
 - รับจ้าง
 - งานฝีมือ
 - อื่นๆ
- รายจ่าย
 - จากภาคเกษตรกรรม
 - ลงทุนการผลิต
 - ภาษี
 - สิ่งอื่นๆ
 - จากการอุปโภคบริโภค
 - จากการศึกษา
 - ภาษีสังคม
- หนี้สิน
 - ในระบบ
 - จากธนาคารพาณิชย์
 - จากสหกรณ์
 - จากกลุ่มในชุมชน
 - นอก ระบบ
 - จากนายทุน
 - จากญาติ
 - จากคนรู้จัก
 -

มิติทางวัฒนธรรม

- ความเชื่อ
 - เกี่ยวกับสุขภาพ
 - เกี่ยวกับการผลิต
 - เกี่ยวกับการดำรงชีวิต
 - เกี่ยวกับการคงอยู่ของสังคม
- ประเพณี
 - ประเพณีนิยม
 - ประเพณีเฉพาะถิ่น
- ภูมิปัญญา
 - ด้านอาชีพ
 - ด้านสุขภาพ
 - ด้านศิลปะพื้นถิ่น
 - ด้านการปกครองชุมชน

4.2 เนื้อหาประเด็นศึกษาโครงการ

ได้มาจากการสรุปผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์โครงการ รายละเอียดขึ้นอยู่กับแต่ละโครงการว่ากำหนดอะไรไว้บ้าง

บทที่ 5 สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

มี 3 องค์ประกอบ คือ การสรุปผลการวิจัย การอภิปรายผลที่เกิดขึ้น และข้อเสนอแนะจากการวิจัย แต่ละส่วนควรมีรายละเอียด ดังนี้

5.1 การสรุปผลการวิจัย

5.1.1 ผลเชิงกระบวนการ เป็นการสรุปให้เข้าใจว่าตลอดระยะเวลาโครงการมีการดำเนินการกี่ช่วง แต่ละช่วงทำอะไร ทำอย่างไร ทำโดยใคร หรือคือการนำเอาบทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัยมาสรุปอีกครั้งหนึ่งนั่นเอง การสรุปส่วนนี้ควรแจกแจงให้เห็นเป็นช่วงๆ เช่น

- ช่วงพัฒนาโจทย์ ทำกิจกรรมอะไร/อย่างไรบ้าง/ใครร่วมบ้าง

-ช่วงเตรียมพื้นที่เป้าหมาย เตรียมความพร้อมของทีมวิจัย ทำกิจกรรมอะไร/อย่างไรบ้าง/
ใครร่วมบ้าง

-ช่วงเก็บข้อมูล ทำกิจกรรมอะไร/อย่างไรบ้าง ใช้เครื่องมืออะไร/ใครร่วมบ้าง

-ช่วงสรุปวิเคราะห์ข้อมูล ทำอย่างไรบ้าง/ใครร่วมบ้าง ใช้เครื่องมือใดในการวิเคราะห์

-ช่วงปฏิบัติการทดลอง(ถ้ามี) ทำอะไรบ้าง ทำกับใคร ช่วงใดบ้างมีการติดตามประเมินผล
อย่างไร

-ช่วงสรุปผลการศึกษา สรุปอย่างไร วิเคราะห์อย่างไร ใช้เครื่องมืออะไร

5.1.2 การสรุปผลเชิงเนื้อหา ทำการสรุปโดยใช้วัตถุประสงค์เป็นตัวตั้งแล้วแจกแจง
ว่าแต่ละวัตถุประสงค์นั้นได้เนื้อหาอะไรบ้าง ครอบคลุมตามกรอบการศึกษาที่ตั้งไว้หรือไม่ การเขียน
เนื้อหาที่ได้ควรทำโดยสรุปเป็นประเด็น

5.2 การอภิปรายผล

เป็นการนำเอาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาอภิปรายผลการศึกษาของโครงการ
ว่า เป็นผลจริงตามทฤษฎีหรือไม่ อย่างไร มากน้อยเพียงใด หากผลที่เกิดขึ้นเป็นผลที่มากกว่าหรื
น้อยกว่าที่ทฤษฎีกล่าวไว้ นักวิจัยควรอภิปรายว่าเป็นเพราะปัจจัย เงื่อนไขอะไรและหากจะเหมาะสม
กับชุมชนเป้าหมายน่าจะเป็นอย่างไร

5.3 การสร้างข้อเสนอแนะจากการวิจัย

เป็นการนำเอาผลการวิจัยมาสังเคราะห์ให้เกิดข้อเสนอที่นำไปสู่การปฏิบัติการได้จริง การ
พัฒนาที่สมควรจะเกี่ยวข้องกับประเด็นศึกษาในอนาคต หรือเป็นสำหรับการสร้างหรือขับเคลื่อนเชิง
นโยบายบางอย่างในพื้นที่เป้าหมาย หากแต่ความสำคัญอยู่ที่ข้อเสนอที่ควรมาจากข้อมูล ข้อค้นพบ
จากการวิจัยที่ผ่านการตรวจสอบร่วมกับชุมชนแล้วว่าเป็นแนวทางที่ถูกต้อง ข้อเสนอต้องไม่มาจาก
ความคิดหรือความต้องการของนักวิจัยเอง หรือความต้องการบุคคลเพียงบางกลุ่ม เพราะนอกจาก
รายงานวิจัยจะไม่น่าเชื่อถือแล้วการนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาชุมชนอาจไม่เป็นจริงได้
ข้อเสนอจากการวิจัยควรต้องต่อไปนี้

5.3.1 ข้อเสนอต่อชุมชนเป้าหมาย ควรต้องทำอะไรบ้าง อย่างไรจึงจะแก้ปัญหาได้

5.3.2 ข้อเสนอต่อองค์กรปกครองท้องถิ่นควรต้องรับรอง ส่งเสริมหรือสนับสนุน
อะไรบ้าง อย่างไร เท่าใด เป็นต้น

5.3.3 ข้อเสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จะมีส่วนส่งเสริมสนับสนุนอะไรบ้าง อย่างไร

บรรณานุกรม

เป็นการอ้างอิงว่า แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้มาอย่างไร จากแหล่งใด หากเป็นหนังสือควรอ้างอิง ชื่อผู้แต่ง ชื่อหนังสือ หน้าที่โครงการเลือกมาใช้ ครั้งที่พิมพ์ สำนักพิมพ์ และปีที่พิมพ์ เช่น

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. เศรษฐกิจหมู่บ้านไทยในอดีต. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : สร้างสรรค์จำกัด, 2540.

ธวัช ปุณโณทก “ความเชื่อพื้นบ้านอันสัมพันธ์กับวิถีชีวิตในอีสาน” ใน วัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อ , หน้า 350-92. พิมพ์ครั้งที่ 3. เพ็ชรศรี คู่รักและคณะ, บรรณาธิการ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534 เป็นต้น

หากเป็นการค้นคว้าจากอินเทอร์เน็ต ให้ระบุ ชื่อเรื่อง ผู้แต่ง ปีที่เผยแพร่และชื่อเว็บไซต์ที่เผยแพร่

ภาคผนวก

เป็นการนำเสนอภาพการดำเนินกิจกรรมโครงการตั้งแต่ต้นจนจบ หรือบันทึกการประชุม หรือเครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูล เช่น แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ หรืออื่นๆที่เกี่ยวข้องและเกิดขึ้นระหว่างการดำเนินโครงการวิจัย

ชุดความรู้ลำน้ำสาขาลำน้ำมูล ลำเตา

ลำเตา

สภาพทั่วไปของพื้นที่

ที่ตั้งและอาณาเขต

ที่ตั้ง

ลุ่มน้ำสาขาลำเตา (0518) มีเนื้อที่ 884.67 ตารางกิโลเมตร หรือ 521,669 ไร่ ตั้งอยู่ระหว่าง ละติจูด 15 องศา 29 ลิปดา 40 ฟลิปดา ถึง 15 องศา 47 ลิปดา 50 ฟลิปดา เหนือ และลองจิจูด 103 องศา 7 ลิปดา 56 ฟลิปดา ถึง 103 องศา 37 ลิปดา 54 ฟลิปดา ตะวันออก ลุ่มน้ำสาขาลำเตามีพื้นที่ ครอบคลุม 2 จังหวัด ได้แก่ พื้นที่บางส่วนของอำเภอนาเชือก อำเภอนาคู อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย และอำเภอยางสีสุราช จังหวัดมหาสารคาม นอกจากนี้ยังครอบคลุมบางส่วนของอำเภอเกษตรวิสัย และอำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด มีอาณาเขตติดต่อกับนี้

อาณาเขต

ทิศเหนือ ติดต่อกับ ลุ่มน้ำสาขาลำเสียวใหญ่

ทิศใต้ ติดต่อกับ ลุ่มน้ำสาขาลำพลับปลา

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ลุ่มน้ำสาขาลำเสียวใหญ่

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ลุ่มน้ำสาขาลำพังซุ และลุ่มน้ำสาขาลำพลับปลา

สภาพภูมิประเทศ

สภาพภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นที่ราบ และเป็นลูกคลื่นลอนลาดเล็กน้อย มีเนื้อที่ประมาณ ร้อยละ 93.21 ของพื้นที่ลุ่มน้ำสาขา พืชพรรณส่วนใหญ่เป็นนาข้าวและพืชไร่ พื้นที่ส่วนที่เหลือจากที่ กล่าวแล้วได้แก่ ที่ดินคัดแปลง พื้นที่ชุมชนและสิ่งปลูกสร้าง และแหล่งน้ำ ประมาณร้อยละ 6.79 ของพื้นที่ลุ่มน้ำสาขาพื้นที่ทั้งหมดมีความสูงจากระดับทะเลปานกลางประมาณ 125-200 เมตร โดยมีลำน้ำลำเตาไหลผ่านพื้นที่จากทิศเหนือลงไปทางทิศใต้ไหลลงสู่ลำเสียวใหญ่บ้านเมืองบัว ตำบล เมืองบัว อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด

สภาพภูมิอากาศ

ลุ่มน้ำสาขาลำเตา มีสภาพภูมิอากาศแบบมรสุมเขตร้อน มี 3 ฤดูกาล คือ ฤดูร้อนเริ่มตั้งแต่เดือนมีนาคมถึงเดือนเมษายน ฤดูฝนเริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม ฤดูแล้งเริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายนถึงเดือนกุมภาพันธ์จากสถิติภูมิอากาศของสถานีตรวจอากาศอำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ (ปี พ.ศ. 2513-2548) ได้นำมาใช้พิจารณาเป็นตัวแทนลักษณะภูมิอากาศในพื้นที่ลุ่มน้ำสาขาลำเตา สรุปได้ดังนี้

- อุณหภูมิ มีอุณหภูมิเฉลี่ยตลอดปี 27.3 องศาเซลเซียส โดยมีอุณหภูมิสูงสุดในเดือนเมษายน เท่ากับ 36.6 องศาเซลเซียส และต่ำสุดในเดือนธันวาคม เท่ากับ 17.5 องศาเซลเซียส

- ปริมาณน้ำฝน มีปริมาณน้ำฝนรวมตลอดปี 1,394 มิลลิเมตร โดยมีปริมาณน้ำฝนสูงสุดในเดือนกันยายน เท่ากับ 273.9 มิลลิเมตร ต่ำสุดในเดือนธันวาคม เท่ากับ 1 มิลลิเมตร

- ความชื้นสัมพัทธ์ มีความชื้นสัมพัทธ์ตลอดปี 74 เปอร์เซ็นต์ สูงสุดในเดือนกันยายน เท่ากับ 84 เปอร์เซ็นต์ และต่ำสุดในเดือนมีนาคม เท่ากับ 63 เปอร์เซ็นต์

- การวิเคราะห์ช่วงฤดูเพาะปลูกพืชในการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาช่วงเวลาที่เหมาะสมในการปลูกพืช โดยใช้ข้อมูลเกี่ยวกับปริมาณน้ำฝนรายเดือนเฉลี่ย และค่าศักยภาพการคายระเหยน้ำของพืชรายเดือนเฉลี่ย ช่วงระยะเวลาที่เหมาะสมในการปลูกพืชของลุ่มน้ำสาขาลำเตาสามารถสรุปได้ดังนี้

- 1) ช่วงระยะเวลาที่เหมาะสมในการเพาะปลูก จะอยู่ในช่วงตั้งแต่กลางเดือนเมษายนถึงต้นเดือนพฤศจิกายน ซึ่งในช่วงต้นเดือนพฤศจิกายนนั้น เป็นช่วงที่มีปริมาณน้ำฝนเพียงเล็กน้อยแต่เนื่องจากมีปริมาณน้ำสำรองไว้ในดิน จึงมีความชื้นในดินเพียงพอสำหรับปลูกพืชอายุสั้นได้ แต่ควรมีการวางแผนจัดการระบบการเพาะปลูกให้เหมาะสมสำหรับพื้นที่เพาะปลูกแต่ละแห่ง เนื่องจากอาจต้องอาศัยน้ำจากแหล่งน้ำในไร่นาหรือน้ำชลประทานช่วยในการเพาะปลูกบ้าง

- 2) ช่วงเวลาที่ไม่เหมาะสมต่อการเพาะปลูก อยู่ในช่วงกลางเดือนพฤศจิกายนถึงต้นเดือนเมษายนของทุกปี เนื่องจากมีปริมาณน้ำฝนและการกระจายของฝนน้อยหรือไม่เพียงพอต่อการเจริญเติบโตของพืช ซึ่งในช่วงเวลาดังกล่าวถ้าพื้นที่เพาะปลูกแห่งใดมีการจัดการระบบชลประทานที่ดีก็สามารถปลูกพืชฤดูแล้งได้

การคมนาคม

การคมนาคมในลุ่มน้ำสาขาลำเตา เนื่องจากลักษณะภูมิประเทศของลุ่มน้ำนี้ส่วนใหญ่ คือ พื้นที่ราบหรือเป็นที่ตั้งของกลุ่มชุมชนนั้นๆ โดยใช้พาหนะรถยนต์เป็นหลัก การพัฒนาเส้นทาง

คมนาคมในพื้นที่ ได้แก่ ทางหลวงประเภทต่างๆ ที่เชื่อมต่อระหว่างชุมชนภายในลุ่มน้ำ กล่าวคือการเข้าถึงชุมชนเมืองอำเภอปทุมรัตน์จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งเป็นชุมชนที่มีขนาดใหญ่ในลุ่มน้ำสาขาสามารถเข้าถึงได้ 3 เส้นทาง คือ

1) จากอำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด ใช้ทางหลวงหมายเลข 2392 มุ่งเข้าสู่ อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด

2) จากอำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด ใช้ทางหลวงหมายเลข 214 ซึ่งเชื่อมต่อกับทางหลวงหมายเลข 2269 มุ่งเข้าสู่อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด

3) จากอำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ใช้ทางหลวงหมายเลข 2045 ซึ่งเชื่อมต่อกับทางหลวงหมายเลข 2269 มุ่งเข้าสู่อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด

การเข้าถึงชุมชนหมู่บ้านต่างๆ ภายในลุ่มน้ำมีเส้นทางหลวงชนบทประเภทต่างๆ สามารถเข้าถึงได้โดยสะดวกเพราะบริเวณเป็นที่ค่อนข้างราบ

สถานภาพทรัพยากร

ทรัพยากรที่ดินและการใช้ที่ดิน

สถานภาพทรัพยากรที่ดินของลุ่มน้ำสาขาลำเตา มีเนื้อที่ทั้งหมด 521,699 ไร่ เป็นที่ลุ่มมีศักยภาพในการทำนา 267,236 ไร่ หรือร้อยละ 51.224 ของพื้นที่ลุ่มน้ำสาขา เป็นที่ดอนมีศักยภาพในการปลูกพืชไร่ ไม้ผล ไม้ยืนต้น หรือทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ 219,050 ไร่ หรือร้อยละ 41.988 ของพื้นที่ลุ่มน้ำสาขา เป็นพื้นที่อื่นๆ นอกการเพาะปลูก เช่น แหล่งน้ำ และชุมชน ฯลฯ รวมกันอีกประมาณ 35,413 ไร่ หรือร้อยละ 6.788 ของพื้นที่ลุ่มน้ำสาขา ในสภาพปัจจุบัน (ปี พ.ศ.2550) พื้นที่ถูกใช้ในการทำนา 441,830 ไร่ หรือร้อยละ 84.695 ของพื้นที่ลุ่มน้ำสาขา ปลูกพืชอื่นๆ เช่น พืชไร่ ไม้ผล ไม้ยืนต้น ทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ และสถานที่เพาะเลี้ยงสัตว์ มีเนื้อที่ 19,091 ไร่ หรือร้อยละ 3.660 ของพื้นที่ลุ่มน้ำสาขาเป็นไม้ละเมาะ 5,684 ไร่ หรือร้อยละ 1.090 ของพื้นที่ลุ่มน้ำสาขา เป็นพื้นที่ป่าไม้ 19,650 ไร่ หรือร้อยละ 3.767 ของพื้นที่ลุ่มน้ำสาขา เป็นพื้นที่ใช้ประโยชน์ด้านอื่นๆ นอกการเพาะปลูก ได้แก่ ชุมชน สิ่งปลูกสร้างและแหล่งน้ำ มีเนื้อที่ 35,413 ไร่ หรือร้อยละ 6.788 ของพื้นที่ลุ่มน้ำสาขา เมื่อนำพื้นที่ลุ่มที่มีศักยภาพเหมาะสมในการทำนาเปรียบเทียบกับพื้นที่ทำนาจริงพบว่า พื้นที่ทำนาจริงมีมากกว่าพื้นที่มีศักยภาพทำนา 174,594 ไร่ แสดงว่ามีการทำนาบนพื้นที่ดอนประมาณ 174,594 ไร่ หรือร้อยละ 33.741 ของพื้นที่ลุ่มน้ำสาขา จากสภาพการใช้ที่ดินที่เป็นอยู่ ก่อให้เกิดการชะล้างพังทลายของดินในระดับน้อยและปานกลาง มีเนื้อที่ร้อยละ 98.887 1.108 ของพื้นที่ลุ่มน้ำสาขาตามลำดับ

สภาพการใช้ที่ดินในปัจจุบัน

สภาพการใช้ที่ดินลุ่มน้ำสาขาลำตาประกอบด้วย ประเภทการใช้ที่ดินต่างๆ ดังต่อไปนี้ คือ

1) พื้นที่ชุมชนและสิ่งปลูกสร้าง มีเนื้อที่ 22,855 ไร่ หรือร้อยละ 4.381 ของพื้นที่ลุ่มน้ำสาขารวม ประกอบด้วย หมู่บ้าน สถานที่ราชการและสถาบันต่างๆ ตัวเมืองและย่านการค้า โรงงานอุตสาหกรรม สุสาน ป่าช้า และลานตากและแหล่งรับซื้อทางการเกษตร

2) พื้นที่เกษตรกรรม มีเนื้อที่ 460,922 ไร่ หรือร้อยละ 88.355 ของพื้นที่ลุ่มน้ำสาขารวม ประกอบด้วย การใช้ประโยชน์ที่ดินด้านเกษตรกรรมต่างๆ ดังต่อไปนี้ คือ

(2.1) นาข้าว มีเนื้อที่ 441,830 ไร่ หรือร้อยละ 84.695 ของพื้นที่ลุ่มน้ำสาขารวม

(2.2) พืชไร่ มีเนื้อที่ 13,241 ไร่ หรือร้อยละ 2.538 ของพื้นที่ลุ่มน้ำสาขารวม พืชไร่ที่พบ ได้แก่ พืชไร่ผสม มันสำปะหลังและอ้อย โดยพืชไร่ผสมจะเป็นพืชไร่ตั้งแต่สองชนิดขึ้นไปมีพื้นที่ปลูกขนาดเล็กกว่า 10 ไร่ สลับกันไม่สามารถแยกขอบเขตได้

(2.3) ไม้ยืนต้น มีเนื้อที่ 5,282 ไร่ หรือร้อยละ 1.013 ของพื้นที่ลุ่มน้ำสาขารวม ไม้ยืนต้นที่พบ ได้แก่ ยูคาลิปตัส ยางพาราและหม่อน

(2.4) ไม้ผล มีเนื้อที่ 284 ไร่ หรือร้อยละ 0.055 ของพื้นที่ลุ่มน้ำสาขารวม ไม้ผลที่พบ ได้แก่ มะม่วงและไม้ผลผสม

(2.5) พืชไร่เลี้ยงสัตว์ และโรงเรือนเลี้ยงสัตว์ มีเนื้อที่ 104 ไร่ หรือร้อยละ 0.020 ของพื้นที่ลุ่มน้ำสาขารวม ได้แก่ พืชไร่เลี้ยงสัตว์ โรงเรือนร้างและโรงเรือนเลี้ยงโค กระบือ

(2.6) สถานที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ มีเนื้อที่ 180 ไร่ หรือร้อยละ 0.034 ของพื้นที่ลุ่มน้ำสาขารวม ได้แก่ สถานที่เพาะเลี้ยงปลา

3) พื้นที่ป่าไม้ มีเนื้อที่ 19,650 ไร่ หรือร้อยละ 3.767 ของพื้นที่ลุ่มน้ำสาขารวม ประกอบด้วย ป่าผลัดใบรกรากพื้นที่ป่าผลัดใบสมบูรณ์และสวนป่าสมบูรณ์

4) พื้นที่แหล่งน้ำ มีเนื้อที่ 12,558 ไร่ หรือร้อยละ 2.407 ของพื้นที่ลุ่มน้ำสาขารวม ได้แก่ แม่น้ำลำคลอง อ่างเก็บน้ำ ทะเลสาบบึง คลองชลประทานและบ่อน้ำในไร่นา

5) พื้นที่เบ็ดเตล็ด มีเนื้อที่ 5,684 ไร่ หรือร้อยละ 1.090 ของพื้นที่ลุ่มน้ำสาขารวม ได้แก่ ไม้ตะเภา พืชไร่ พื้นที่ลุ่มและพื้นที่ทิ้งร้าง

ทรัพยากรน้ำ

ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ลุ่มน้ำสาขา

ลุ่มน้ำสาขาลำเตามีค่า Form Factor (FF) เท่ากับ 0.15 และมีค่า Compactness coefficient (Kc) เท่ากับ 2.13 โดยที่จุดสูงสุดของพื้นที่ลุ่มน้ำสาขาลำเตาอยู่ที่ตำบลหนองโพธิ์ อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม สูง 200 เมตรจากระดับทะเลปานกลาง จุดต่ำสุดของพื้นที่อยู่ที่ตำบลคงครั่งน้อย อำเภอกะทิงวิทย จังหวัดร้อยเอ็ด สูง 125 เมตรจากระดับทะเลปานกลาง

ปริมาณน้ำท่าและคุณภาพน้ำผิวดิน

จากรายงานโครงการจัดทำแผนการรวมการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำมูล ด้านอุทกวิทยาลุ่มน้ำสาขาลำเตาของกรมทรัพยากรน้ำ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสรุปลักษณะทางอุทกวิทยาได้ว่า ปริมาณน้ำท่าในพื้นที่ลุ่มน้ำสาขามีปริมาณน้ำท่าเฉลี่ยรวมตลอดปีเท่ากับ 123.20 ล้านลูกบาศก์เมตร ลักษณะการกระจายของน้ำท่าสอดคล้องกับลักษณะการกระจายน้ำฝน กล่าวคือ ปริมาณน้ำท่ามีมากในช่วงเดือนกันยายนถึงเดือนพฤศจิกายน

ผลจากการร่วมกระบวนการกับกลไกลุ่มน้ำ สกว.อีสาน เกิดแนวทางในการสังเคราะห์องค์ความรู้การจัดการทรัพยากรน้ำ นิเวศน์แบบกุดของชุมชนลุ่มน้ำภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภูมิศึกษาลุ่มน้ำโขงอีสาน ชี และมูล ศูนย์ประสานงานได้ร่วมขร่างข้อเสนอโครงการกับทีมกลไก ได้ร่างเอกสารเชิงหลักการดังต่อไปนี้

ร่างเอกสารเชิงหลักการโครงการวิจัย

การสังเคราะห์องค์ความรู้การจัดการทรัพยากรน้ำ นิเวศน์แบบกุดของชุมชนลุ่มน้ำ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภูมิศึกษา ลุ่มน้ำโขงอีสาน ชี และมูล

ที่ปรึกษาโครงการ

รศ.ดร.สุจินต์ สีมารักษ์

รศ.ดร.ประสิทธิ์ ประทองศรี

ผศ.ดร.อนุชา เพียรเวช

ดร.แมน ปุโรทกานนท์

คณะผู้วิจัย

ชื่อ	หน่วยงาน	E-mail address
ศุภรัตน์ คำปสิว	คณะวิศวกรรมศาสตร์, มหาวิทยาลัย มหาสารคาม	scomplew_4@yahoo.com
บุญเสริม เสียงสนั่น	ศูนย์ประสานงานโครงการส่งเสริม การวิจัยเพื่อท้องถิ่นทุ่งกุลาร้องไห้	http://facebook.com/trftung
วิเชียร สอนจันทร์	ศูนย์ประสานงานโครงการส่งเสริม การวิจัยเพื่อท้องถิ่นทุ่งกุลาร้องไห้	s.wichian@hotmail.com
มัทยา คำแหง	โครงการศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อ ท้องถิ่นจังหวัดอุบลราชธานี	yookyoka@thaimail.com
รุ่งวิชิต คำงาม	โครงการชุดวัฒนธรรมกับการพัฒนา กลุ่มชาติพันธุ์เขมร กูย ลาว เขอ จ. ศรีสะเกษ	rungwichit@yahoo.com
นิรัตน์ ศรีขำนิ	โครงการติดตามสนับสนุนและ เสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการ พัฒนาศักยภาพของทีมนักวิจัยชุดเกษตร จ.ยโสธร	wimolsiriso@gmail.com
สมเจตน์ ไชยลาภ	โครงการศึกษาและพัฒนาเศรษฐกิจ ชุมชนลุ่มน้ำป่าว	jetchaiya@hotmail.com
ยุทธนา วงศ์โสภ	โครงการพัฒนา หนุนเสริม และถอด บทเรียนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อการ จัดการลุ่มน้ำเลยอย่างมีส่วนร่วม	vijai-Loei.org
อภิรักษ์ บุญทอง	ชุดโครงการการจัดการลุ่มน้ำขนาด เล็ก (ห้วยเสนง) เจริญบูรณาการของ ท้องถิ่นสุรินทร์	pheeboon@yahoo.com, trf_su@yahoo.com
พัชรินทร์ ไชยรบ	ชุดโครงการศึกษาทางเลือกการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติลุ่มน้ำห้วยหลวง จากฐานชุมชนสู่ข้อเสนอเชิงนโยบาย	ms.phatcharin@yahoo.com

บทนำ

ข้อเสนอโครงการวิจัยนี้เป็นการสังเคราะห์ให้เห็นบริบทของกุด สถานะภาพของกุด บทบาทของกุดในการจัดการทรัพยากรน้ำ จุดแข็งและจุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคของการจัดการน้ำแบบกุด แนวทางการเสริมสร้างและการพัฒนาการจัดการทรัพยากรน้ำแบบกุดของชาวอีสาน โดยอาศัยข้อมูลข้อค้นพบจากงานวิจัยท้องถิ่น ในประเด็นการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่น (Node) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทั้งหมด 8 ศูนย์ ซึ่งเป็นการศึกษารายกรณี (Case Study) โดยอาศัยการวิจัยทั้งเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลจากเอกสาร การลงพื้นที่เพื่อการสำรวจเพิ่มเติม การสัมภาษณ์เจาะลึก ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพื้นที่เพื่อให้ได้มาซึ่งฐานข้อมูลกุดในระดับลุ่มน้ำ และภาคด้วยฐานระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ (GIS) ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีอยู่และการสำรวจเพิ่มเติมในระดับพื้นที่ โดยข้อมูลที่ได้นำมาจำแนกแจกแจงเป็นหมวดหมู่ (Category) ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ หลังจากนั้นนำมาวิเคราะห์ตามหลักตรรกะ (Logic) เทียบเคียงแนวคิด ทฤษฎี ควบคู่กับบริบท (Context) และการวิเคราะห์ SWAT

ความสำคัญ

น้ำเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญยิ่งต่อการดำรงชีวิตของทุกสรรพสิ่งในทุกพื้นที่ แม้ว่าปัจจุบันตามภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศไทยได้มีการขยายตัวของชุมชนอย่างรวดเร็ว กอปรกับภาครัฐมีนโยบายและส่งเสริมการพัฒนาทั้งภาคการเกษตรและอุตสาหกรรมในระดับพื้นที่ ส่งผลให้ปริมาณความต้องการใช้น้ำในกิจกรรมต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้นตามลำดับ นอกจากนี้มีปัจจัยของความไม่แน่นอน (Uncertainty) ของปริมาณน้ำฝน-น้ำท่า และการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ (Climate change) เข้ามาเป็นเงื่อนไขเสริม จึงมักทำให้เกิดความเสี่ยงต่อภัยพิบัติด้านปัญหาภัยแล้งและอุทกภัย บ่อยขึ้น ซึ่งในปัจจุบันการสร้างแหล่งน้ำขนาดกลางและใหญ่เพื่อรองรับน้ำตามภูมิภาคต่างๆ ของประเทศไทย มีข้อจำกัดด้านภูมิศาสตร์ งบประมาณ สังคมและสิ่งแวดล้อมเป็นเงื่อนไขของการพัฒนา ดังนั้น ภูมิภาคใดมีร่องน้ำหรือแหล่งน้ำธรรมชาติในท้องถิ่นอยู่แล้ว ถือว่าเป็นชุมทรัพย์ที่มีค่า ยิ่ง จำเป็นต้องมีการจัดการทรัพยากรแหล่งน้ำที่มีอยู่ในพื้นที่ให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่าและมีประสิทธิภาพมากที่สุดทั้งในด้านการกักเก็บน้ำและการระบายน้ำ กุด เป็นร่องน้ำธรรมชาติที่มีขนาดเล็ก กลาง และใหญ่ ทอดตัวเรียงรายตามฝั่งซ้ายและฝั่งขวาของลำน้ำขนาดใหญ่ พบจำนวนมากใน

ลุ่มน้ำของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งหลายร้อยกุดที่ชุมชนมีการจัดการและยังไม่ได้จัดการ และยังไม่ได้มีการศึกษาเพื่อไปสู่การจัดการอย่างจริงจัง ถ้าหากมีการส่งเสริมให้มีการจัดการน้ำแบบกุด โดยชุมชนท้องถิ่นอย่างทั่วถึง ให้เป็นระบบและผลักดันสู่ นโยบายการจัดการน้ำลุ่มน้ำให้เป็น นโยบายสาธารณะที่มีแผนงานและกลไกการจัดการร่วมกันของชุมชน เครือข่าย ภาควิชาความร่วมมือ บนฐานความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและองค์ความรู้ใหม่ จะสามารถเป็นทางออกในการแก้ไขปัญหา เรื่องน้ำแล้ง น้ำท่วม คุณภาพน้ำ และแก้ปัญหาคความขัดแย้งของสังคมที่กำลังเผชิญอยู่และนับวันจะทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งคาดว่า การจัดการน้ำแบบกุดจะสามารถตอบโจทย์ดังกล่าวได้ โดย ชุมชน สังคม หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องจะต้องให้ความสำคัญ จริ่งจัง สร้าง กระบวนการมีส่วนร่วมในการศึกษาและพัฒนา โดยมีแนวทางในการดำเนินงานร่วมกันนำไปสู่ การจัดการน้ำที่สมดุล ยั่งยืนและเป็นธรรม

คำถามวิจัย

- 1) ลักษณะภูมินิเวศแบบกุด บุ่ง และทาม ในลำนํ้าโขงอีสาน ชี และมูล มีความเหมือนและแตกต่างกันอย่างไร
- 2) การจัดการทรัพยากรน้ำแบบกุดของชุมชนลุ่มน้ำโขง ชี มูล มีความเหมือนและแตกต่างกันอย่างไร
- 3) การเสริมสร้าง และพัฒนาการจัดการทรัพยากรน้ำแบบกุดแบบองค์รวมในลุ่มน้ำภาคอีสาน มีรูปแบบและกลไกอย่างไร

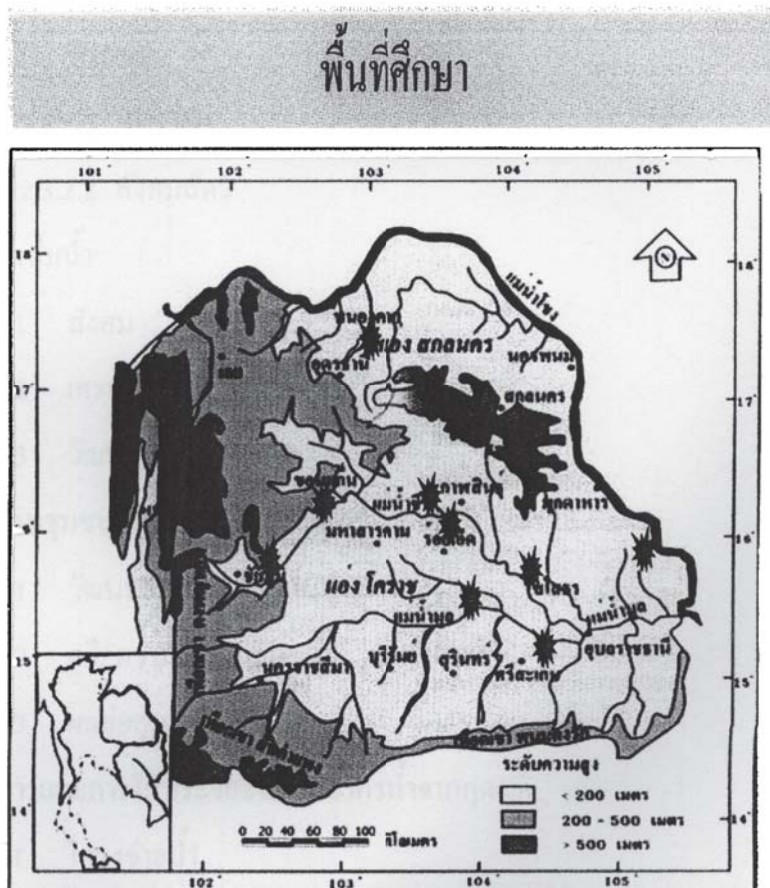
วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อเปรียบเทียบลักษณะภูมินิเวศแบบกุด บุ่ง และทาม ในลำนํ้าโขงอีสาน ชี และมูล
- 2) เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้การจัดการทรัพยากรน้ำแบบกุดของชุมชนลุ่มน้ำโขงอีสาน ชี และมูล
- 3) เพื่อนำเสนอรูปแบบและกลไกการเสริมสร้าง และพัฒนาการจัดการทรัพยากรน้ำแบบกุดในลุ่มน้ำภาคอีสาน

ขอบเขตการศึกษา

1. พื้นที่ศึกษา
 - 1.1 พื้นที่เป้าหมายหลัก ประกอบด้วย

1.1.1	อ่างน้ำนาหนังและอ่างน้ำพาน	พื้นที่ตัวแทนลุ่มน้ำโขง
1.1.2	แก่งนกโง่	พื้นที่ตัวแทนลุ่มน้ำชี
1.1.3	อ่างละว้า	”
1.1.4	กุดฮ้อยและกุดเคียบไก่	”
1.1.5	กุดทึบโสธร	”
1.1.6	กุดชุม	พื้นที่ตัวแทนลุ่มน้ำมูล
1.1.6	กุดขาคิม	”
1.1.7	ห้วยเสนง	”
- 1.2 พื้นที่เป้าหมายรอง ประกอบด้วย
1.2.1	ลุ่มน้ำเลย
1.2.2	ลำห้วยหลวง
1.2.3	ผาชัน

2. เนื้อหาการสังเคราะห์ แสดงแนวคิดและกรอบการสังเคราะห์ดังแสดงในแผนภาพที่ 1 และ 2 โดยประกอบด้วย ผลของวิจัย การสำรวจและรวบรวมข้อมูลภาคสนาม การขับเคลื่อนงานสังเคราะห์การจัดการน้ำแบบกุด การจัดการน้ำแบบระบบลุ่มน้ำย่อยสู่หน่วยงาน และเผยแพร่สู่สาธารณะ ซึ่งประกอบด้วยเนื้อหา ดังนี้

2.1 นโยบายการจัดการน้ำประเทศไทย

2.2 ลุ่มน้ำภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2.3 นิเวศน์กุด บุ่ง และทาม

2.3.1 กายภาพ

2.3.1.1 แหล่ง

2.3.1.2 ขนาด

2.3.1.3 ปริมาณ

2.3.1.4 ความสัมพันธ์กับแหล่งน้ำหลัก

2.3.2 ชีวภาพ

2.3.2.1 สังคมพืช

2.3.2.2 สังคมสัตว์

2.4 วิถีชุมชนลุ่มน้ำ

2.4.1 สังคม

2.4.2 เศรษฐกิจ

2.4.3 วัฒนธรรม

2.5 วัฒนธรรมชุมชนเกี่ยวข้องกับการจัดการน้ำ

2.5.1 วัฒนธรรมชาติพันธุ์ในลุ่มน้ำ

2.5.2 คติ/ ความเชื่อ/ พิธีกรรม

2.5.3 ผลต่อลุ่มน้ำ/ กุด

2.6 การจัดการและการใช้ประโยชน์ทรัพยากรน้ำจากกุด

2.6.1 โครงข่ายน้ำ

2.6.1.1 น้ำเข้า

2.6.1.2 น้ำออก

2.6.1.3 น้ำเข้า – น้ำออก

2.6.2 การกักเก็บน้ำ

2.6.2.1 ฤดูฝน

2.6.2.2 ฤดูแล้ง

2.6.3 การกระจายน้ำ

2.6.3.1 แบบธรรมชาติ

2.6.3.2 แบบใช้แรงดันน้ำ

2.6.3.3 แบบภูมิปัญญา

2.6.4 การระบายน้ำ

2.6.4.1 ฤดูฝน

2.6.4.2 ฤดูแล้ง

2.6.5 การป้องกันและบรรเทาสถานการณ์น้ำ

2.6.5.1 ภาวะน้ำท่วม

2.6.5.2 ภาวะน้ำแล้ง

2.7 พัฒนาการจัดการน้ำแบบกุลด (ศึกษาเชิงเปรียบเทียบตามเวลา เหตุการณ์ และระดับของผลกระทบ)

2.7.1 โครงข่ายน้ำ

2.7.1.1 น้ำเข้า

2.7.1.2 น้ำออก

2.7.1.3 น้ำเข้า – น้ำออก

2.7.2 การกักเก็บน้ำ

2.7.2.1 ฤดูฝน

2.7.2.2 ฤดูแล้ง

2.7.3 การกระจายน้ำ

2.7.3.1 แบบธรรมชาติ

2.7.3.2 แบบใช้แรงดันน้ำ

2.7.3.3 แบบภูมิปัญญา

2.7.4 การระบายน้ำ

2.7.4.1 ฤดูฝน

2.7.4.2 ฤดูแล้ง

2.7.5 การป้องกันและบรรเทาสถานการณ์น้ำ

2.7.5.1 ภาวน้ำท่วม

2.7.5.2 ภาวน้ำแล้ง

2.8 กลไก/ องค์การจัดการน้ำภาค

2.8.1 โครงสร้าง

2.8.2 ระเบียบ

2.8.3 รูปแบบการจัดการ

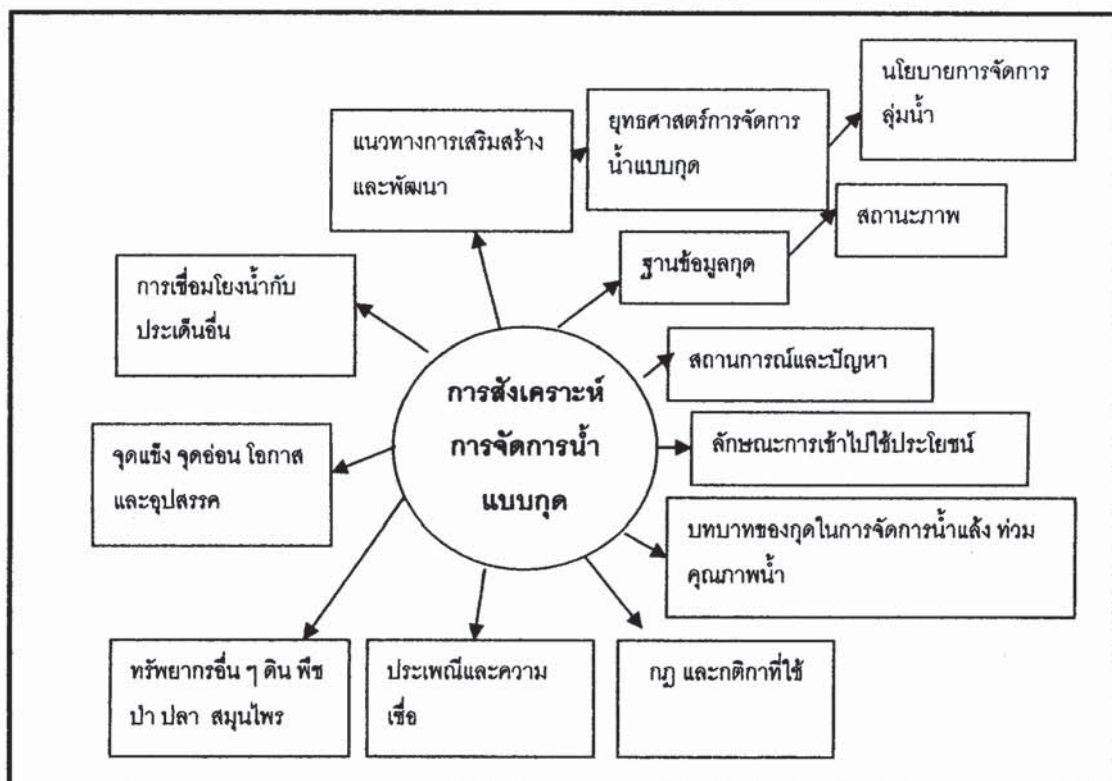
2.8.4 ผลการจัดการ

2.8.5 บทเรียน

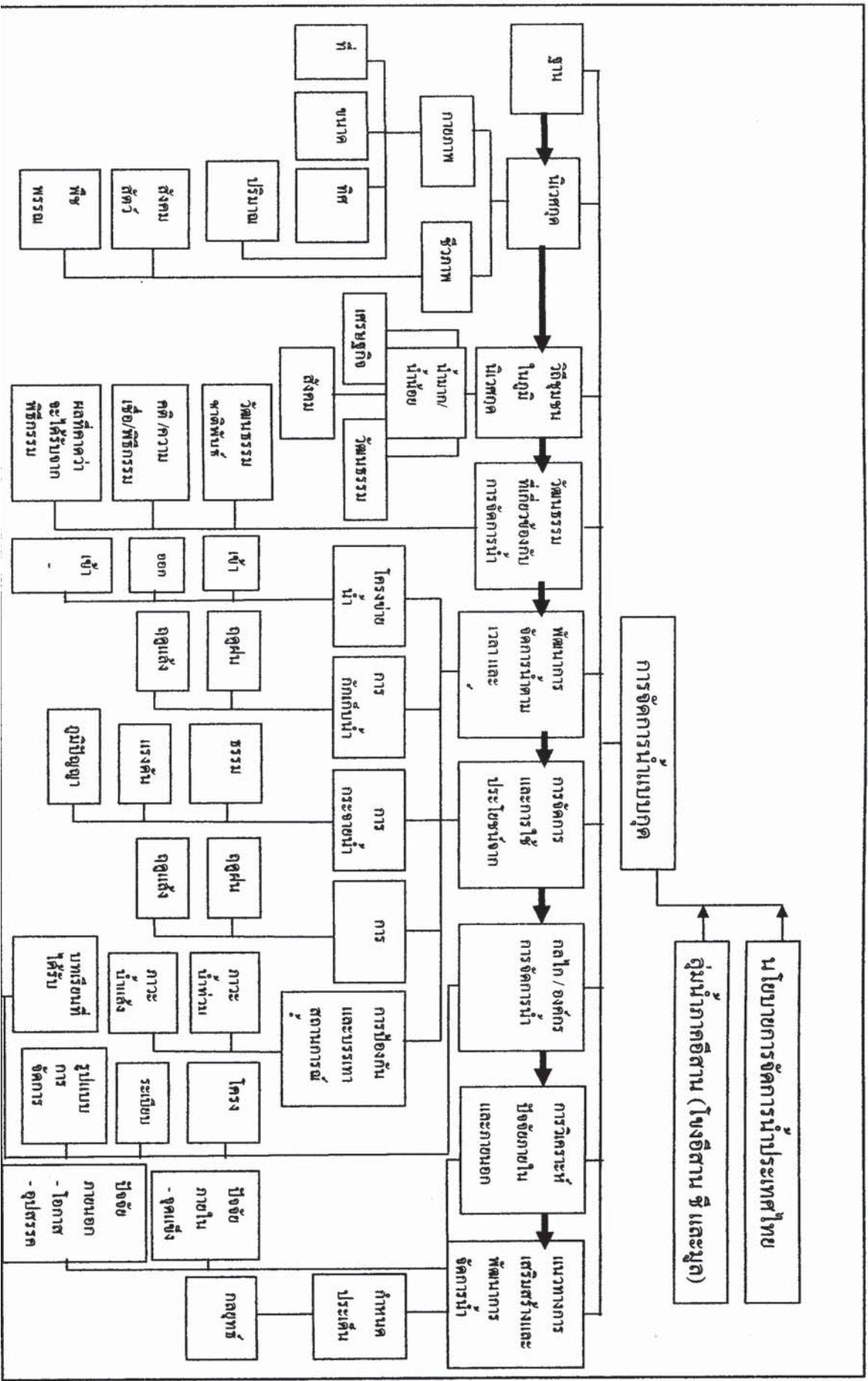
2.9 แนวทางและการเสริมสร้าง

2.9.1 การวิเคราะห์ SWAT

2.9.2 ข้อเสนอแนะทางการจัดการน้ำแบบภาค และลุ่มน้ำภาคอีสาน

แผนภาพที่ 1 เนื้อหาหลักในการสังเคราะห์การจัดการน้ำแบบภาค

กรอบแนวคิด-วิธีการศึกษา

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยทั้งเชิงปริมาณด้านการสำรวจและวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งประกอบด้วย การใช้วิทยาการด้านการสำรวจภาคสนาม (Field Surveying) ร่วมกับเทคนิคอื่น ได้แก่ เทคนิคทางระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (Geographic Information System-GIS) เทคนิคการได้มาซึ่งตำแหน่งข้อมูลด้วยเครื่องมือจีพีเอสดาวเทียม (Global Position System-GPS) เพื่อจัดทำฐานข้อมูลจุดในพื้นที่เป้าหมาย และค้นคว้าเอกสารจากงานวิจัยของสกว.ท้องถิ่น ในประเด็นการจัดการน้ำแบบจุดและระบบลุ่มน้ำย่อย ของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่น (Node) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทั้งหมด 8 ศูนย์ โดยการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพื้นที่เพื่อให้ได้มาซึ่งฐานข้อมูลจุดในระดับลุ่มน้ำและภาค ร่วมกับการลงสำรวจในพื้นที่ โดยมีแนวคิดทฤษฎีและกรอบแนวคิดการวิจัยทฤษฎีที่เกี่ยวข้องหลายส่วนผนวกเข้าด้วยกัน คือ

(ก) แนวคิดเกี่ยวกับแผนกลยุทธ์และนโยบายน้ำแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติและกรมชลประทาน และสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ ได้ร่วมกันจัดประชุมสัมมนาระดมความคิดเห็น เพื่อจัดทำวิสัยทัศน์เรื่องน้ำของชาติ ซึ่งผลการประชุมได้กำหนด “วิสัยทัศน์เรื่องน้ำของชาติ” ไว้ว่า “ภายในปี พ.ศ. 2568 ประเทศไทยจะมีน้ำใช้อย่างเพียงพอและมีคุณภาพ โดยมีระบบการบริหารจัดการองค์กร ระบบกฎหมายในการใช้ทรัพยากรน้ำที่เป็นธรรม ยั่งยืน โดยคำนึงถึงคุณภาพชีวิตและการมีส่วนร่วมในทุกระดับ” รวมถึง ยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการน้ำ ในประเด็น “การอนุรักษ์ พื้นฟูแหล่งน้ำพัฒนา และแก้ไขปัญหาระบบน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ”

(ข) แนวคิดเรื่องการจัดการทรัพยากรน้ำ (Water Resources Management) ตามแนวพระราชดำริของในหลวง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชทานแนวพระราชดำริการแก้ไขปัญหาน้ำท่วมโดยเริ่มตั้งแต่ด้านต้นน้ำด้วยการฟื้นฟูป่าต้นน้ำลำธาร เพื่อให้สามารถซึมซับน้ำฝนที่ตกบริเวณต้นน้ำไว้แล้วค่อยปล่อยออกมาสู่ลำน้ำธรรมชาติได้อย่างต่อเนื่อง ตลอดจนป้องกันการชะล้างพังทลายของดินซึ่งเป็นสาเหตุของแม่น้ำลำคลองตื้นเขิน หากปริมาณน้ำท่ามีมากก็ทรงให้สร้างแหล่งน้ำชนิดต่างๆ ตามความเหมาะสม เพื่องรับน้ำนั้นไว้ ตลอดจนผันน้ำเข้าสู่ที่ลุ่มอื่น เพื่อให้น้ำไหลลงสู่ทะเลในปริมาณที่ไม่เข้าท่วมจนสร้างความเสียหายแก่ราษฎร ซึ่งแนวพระราชดำรินี้ดังกล่าว คือ การระบายน้ำออกจากพื้นที่ลุ่ม พื้นที่ที่มีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มคล้ายแอ่งรับน้ำที่ไหลออกจากที่สูง หรือรับน้ำจากลำน้ำ เข้าไปเก็บขังไว้และไม่สามารถระบายออกไปได้หมดตามธรรมชาติ ทรงให้ขุดหรือปรับปรุงคลองระบายน้ำภายในบริเวณพื้นที่ลุ่ม ให้สามารถระบายน้ำออกจากพื้นที่ลุ่มหรือพื้นที่ที่มีน้ำ

ท่วมขังอยู่เป็นประจำเพื่อแก้ไขปัญหาน้ำท่วมภัยและสามารถเพาะปลูกได้ ทั้งนี้ที่ปลายคลองระบายน้ำแต่ละสายควรก่อสร้างประตูระบายน้ำ สำหรับทำหน้าที่ควบคุมการกักเก็บน้ำในคลองและป้องกันน้ำจากบริเวณด้านนอกไม่ให้ไหลย้อนเข้าไปในพื้นที่

(ค) แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำ ของปราโมทย์ ไม้กลัด (2525) ได้กล่าวถึงการจัดการ (Management) ว่า หมายถึง การดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างรวมกันอย่างเป็นระบบสัมพันธ์กัน เพื่อให้มีประสิทธิภาพและประโยชน์สูงสุด ส่วนคำว่า “การจัดการน้ำ” จะมีความหมายครอบคลุมกว้างมาก ทุกกิจกรรม หลาย ๆ กิจกรรมรวมอยู่ด้วยกัน ไม่ใช่เฉพาะการส่งน้ำหรือเอาน้ำไปแจก แต่เป็นการดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างรวมกันอย่างเป็นระบบสัมพันธ์กัน เพื่อแก้ไขปัญหาน้ำท่วม ปัญหาน้ำแล้ง ปัญหาน้ำท่วม และปัญหาน้ำเสีย แดสแมน (อ้างถึงใน เกษม จันทรแก้ว 2537) บรรยายการอนุรักษ์ตรงกับคำภาษาอังกฤษ “Conservation” หมายถึง “การใช้ทรัพยากรอย่างฉลาด” หรือ “การใช้ทรัพยากรอย่างสมเหตุผลผล (Rational Use) ” กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ใช้ทรัพยากรวันนี้ต้องคิดถึงวันข้างหน้าต้องมีใช้ด้วย ซึ่งการอนุรักษ์นั้นเป็นแนวทางการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เป็นไปตามหลักวิชาการ เพื่อการมีไว้ใช้ในอนาคต

(ง) แนวคิดเกี่ยวกับการเกิดกุดของ Thornbury (1969) ซึ่งได้อธิบายการเกิดทางน้ำรูปแอกว่าเกิดในวัฏจักรการทำลาย ซึ่งลักษณะลุ่มน้ำถูกกระทำโดยการกัดเซาะด้านข้าง (Lateral Erosion) ของตลิ่งฝั่งด้านชัน (Spur) ทำให้ลุ่มน้ำขยายกว้างออกจนเกือบแบนราบ ในขณะที่กระแสน้ำไหลปะทะริมฝั่งด้านชันของคูกน้ำตอนบนและด้านชันของคูกน้ำตอนล่างรอบหัวโค้งคูกน้ำ ทำให้ลดความกว้างพื้นที่ระหว่างด้านชันของคูกน้ำแคบลงเป็นคอคอดคูกน้ำ (Meander Neck) เมื่อกัดเซาะด้านข้างทั้งสองของคอคอดดำเนินต่อไปลำน้ำจะไหลตัดทะลุคอคอดคูกน้ำ (Meander cut off) ซากของคูกน้ำเก่าส่วนนี้จะค่อย ๆ ห่างจากแกนกลางร่องน้ำ จวบจนกระทั่งปัจจุบันด้วยการทับถมของตะกอนน้ำพัดพา จึงกลายเป็นร่องน้ำรูปแอกว (Oxbow Lake) หรือ กุด

(จ) ทฤษฎีงานสำรวจลักษณะภูมิประเทศ (Topographic Survey) เป็นการสำรวจเพื่อหาตำแหน่งของสาธารณูปโภคต่าง ๆ ทั้งที่เกิดตามธรรมชาติและสิ่งที่เกิดจากมนุษย์สร้างขึ้น อาทิเช่น แม่น้ำ กุด ตำแหน่งชุมชน ระบบสาธารณูปโภคพื้นฐาน ถนน คลองชลประทาน จุดที่น้ำไหลเข้า-ออก และประตูระบายน้ำ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อนำสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เขียนลงในแผนที่ตามมาตราส่วนที่ต้องการ โดยมีข้อมูลความสูงต่ำของพื้นที่ปรากฏอยู่ อาจจะอยู่ในรูปของจุดแสดงความสูง (Spot Height) เมื่อเทียบกับระดับน้ำทะเลปานกลาง หรือแสดงในรูปของเส้นชั้นความสูง (Contour Line) เทคนิคของการสำรวจ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูล ประกอบด้วย การใช้กล้องทำวงรอบปิดและสำรวจระดับ รวมถึง

หลักการทำงานของอุปกรณ์บ่งบอกตำแหน่งพิกัดจากดาวเทียม (GPS) ร่วมกับภาพถ่ายทางอากาศ ภาพถ่ายดาวเทียม ด้วยระเบียบวิธีวิจัยระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ของ สมพร สง่าวงศ์ (2548) และการเดินสำรวจรายละเอียดร่วมกันเพื่อจัดทำแผนที่เดินดิน

(ข) ทฤษฎีหลักการชลศาสตร์ของการไหล กล่าวคือ น้ำจะไหลจากจุดที่มีพลังงาน (Total Head) สูง (บริเวณโคกเนิน) ไปยังจุดที่มีพลังงานต่ำ (บริเวณที่ลุ่มต่ำ) เสมอ ภายใต้อิทธิพลของแรงโน้มถ่วง อัตราการไหล (Flow Rate หรือ Discharge : Q หน่วยเป็น ลูกบาศก์เมตรต่อวินาที) ของน้ำที่ไหลผ่านพื้นที่หน้าตัดการไหล (Cross-section Area: A หน่วยเป็น ตารางเมตร) ด้วยความเร็ว v หน่วยเป็น เมตรต่อวินาที จะสามารถคำนวณอัตราการไหลของน้ำซึ่งก็คือ ปริมาณน้ำที่ไหลต่อหนึ่งหน่วยเวลาได้ตามสมการ $Q = Av$ ซึ่งเรียกสมการนี้ว่า สมการต่อเนื่อง (Continuity Equation) และปัจจัยที่มีผลต่อความเร็วของน้ำ ได้แก่ 1) ความลาดชันชันของลำน้ำ 2) รูปร่าง ขนาด ความขรุขระของทางน้ำ และ 3) อัตราการไหลของน้ำ

(ข)แนวคิดเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรส่วนรวม (Commons-Pool Resources) ของ Chopra (1989) และ Dasgupta (2005) ได้กล่าวว่า ทรัพยากรส่วนรวม อาทิ หนองน้ำ ป่า และทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ของชุมชน เป็นระบบกรรมสิทธิ์ร่วมของชุมชน ซึ่งการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จะถูกจำกัดเฉพาะกลุ่มคนที่เป็นสมาชิกของชุมชน และชุมชนจะมีกฎระเบียบ จารีต ประเพณี เพื่อควบคุมการใช้ และของ Ostrom (2000) กล่าวว่า ชุมชนมีสิทธิในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรนั้น ๆ ร่วมกัน ซึ่งเป็นสิทธิ (right) ซ้อนทับอยู่ในหลายระดับ มีสิทธิในการหาประโยชน์จากหน่วยของทรัพยากรหรือผลผลิตจากระบบของทรัพยากรนั้น ๆ ได้ อีกทั้งมีสิทธิในการจัดการ ออกกฎระเบียบควบคุมการใช้เพื่อทำให้ระบบทรัพยากรนั้นดีขึ้น ซึ่งกฎระเบียบในการจัดการและการใช้ประโยชน์นี้จะถูกตั้งขึ้นโดยชุมชน และชุมชนมีสิทธิที่จะกำหนดว่าใครมีสิทธิเข้าถึงและเข้าไปใช้ประโยชน์จากทรัพยากรนั้น และอาจรวมถึงการถ่ายโอนสิทธิให้กับคนอื่น ๆ ได้ ทั้งนี้ภายใต้ข้อตกลงร่วมกันของคนในชุมชน

(ฅ) แนวคิดเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ภูมินิเวศกุล และป่าบุ่งป่าทามของ ณรงค์ฤทธิ์ สุมาลี (2548) ได้กล่าวถึงป่าบุ่งป่าทาม-ชีหลง จังหวัดมหาสารคามไว้ดังนี้ ป่าบุ่งป่าทามเป็นทรัพยากรที่สำคัญของชุมชนลุ่มน้ำชีตอนกลาง เนื่องจากลักษณะการไหลของแม่น้ำชีช่วงบริเวณนี้มีความคดเคี้ยวอย่างมาก จนเมื่อเวลาผ่านไปนานเข้าจึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเส้นทางไหลเดิมของน้ำ บริเวณที่เคยเป็นเส้นทางไหลเดิมของน้ำบางแห่งแปรสภาพเป็นกุดต่าง ๆ บางแห่งอาจสามารถเชื่อมต่อกับแม่น้ำสายหลัก ทำให้เกิดสภาพเป็นบริเวณเกาะที่มีน้ำล้อมรอบซึ่งชาวบ้านเรียกว่า “ชีหลง” ขึ้นมา โดยในบริเวณชีหลงนั้นจะมีลักษณะนิเวศน์ที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ทั้ง

สัณฐานพืชพันธุ์ต่างๆ และเป็นแหล่งทรัพยากรที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งของผู้คนใกล้เคียงในการแสวง
ปัจจัยที่จำเป็นในการดำรงชีวิตสืบมาจากอดีต อดีตศักดิ์ (2519) นำเสนอคุณค่ามหาสารคามไว้ดังนี้ คุณ
เป็นแหล่งน้ำท้องถิ่นแบบอนกประสงค์ที่เป็นกระปุกเกลือหรือน้ำเกลือที่พุงชีวิตของชาวบ้านไว้ใน
ยามขาดแคลนน้ำ และประสิทธิ์ (2523) กล่าวว่า คุณมีเนื้อที่กว้างและยาว และข้อมูลที่สำคัญคือ คุณมีน้ำ
ตลอดปี

(ญ) แนวคิดเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมอีสานรวมถึงความเชื่อที่เกี่ยวกับน้ำของ ชลิต ชัย
ครรชิต (2549) ที่กล่าวไว้ว่า ชาวอีสานทั่วไปมีประเพณีพิธีกรรมที่ทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมี
ความสุขกาย สุขใจ และรักษาสันติภาพ มีทุนทางสังคมที่เกิดจากการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ บน
ฐานของความไว้วางใจ เชื่อใจ สายใยความผูกพันและวัฒนธรรมที่ดีงามของสังคมไทยผ่านระบบ
ความสัมพันธ์ในองค์ประกอบหลัก ได้แก่ คน สถาบัน วัฒนธรรม และองค์ความรู้ ซึ่งจะเกิดเป็นพลัง
ในชุมชนและสังคม และของ ก่อ สวัสดิพาณิชย์ (2546) ได้กล่าวถึงว่า น้ำมีความสำคัญต่อการดำเนิน
ชีวิตของผู้คนในหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นการอุปโภค บริโภคหรือในด้านเกษตรกรรม นอกจากนี้ น้ำยัง
มีอิทธิพลต่อแนวความคิดของผู้คน สำหรับคนอีสานแล้วน้ำถือเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญของชีวิตเพราะ
ชีวิตของคนอีสานมีความผูกพันกับน้ำมาตั้งแต่ไหนแต่ไร หรืออาจกล่าวได้ว่า น้ำมีความสำคัญกับคน
ตั้งแต่เกิดจนตาย ความผูกพันนี้มองในแง่ประโยชน์ของการใช้สอย เป็นต้นว่า การอุปโภคบริโภคซึ่ง
ถือเป็นประโยชน์โดยตรงที่ได้รับจากน้ำ นอกจากนี้แล้วแหล่งน้ำลำธารยังเป็นแหล่งรวมอาหารนานา
ชนิดของผู้คน มีทั้ง กุ้ง หอย ปู ปลา และอื่นๆ อีกมาก ให้ผู้คนได้นำมาบริโภคกัน อีกทั้งยังเป็นแหล่ง
พักผ่อนหย่อนใจในยามว่างของผู้คน

(ฎ) การมีส่วนร่วม และการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน นเรศ สงเคราะห์สุข (2541)
และยุวัฒน์ วุฒิเมธี (2526) ได้อธิบายการมีส่วนร่วมของประชาชนในลักษณะกระบวนการพัฒนา
ตั้งแต่ต้นจนจบ ได้แก่ การวิจัย การวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินการ การบริหารการติดตาม และ
การประเมินผล และ Earwin (1976) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนคือ กระบวนการให้
ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนา กำหนดทิศทางการบริหารจัดการ ร่วมคิด
ร่วมตัดสินใจ แก้ปัญหาด้วยตนเอง ร่วมใช้ความคิดสร้างสรรค์ ความรู้ ความชำนาญ รวมไปถึงจนถึงการ
ดูแลรักษา ร่วมกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสม และสนับสนุนการติดตามผลการปฏิบัติงานขององค์กร
และเจ้าหน้าที่เกี่ยวข้อง ดังนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรน้ำของประชาชน
(A People Empowerment in Water Resources Management) หมายถึง ผลที่เกิดขึ้นจากการที่
ประชาชนมีความตระหนักถึงความสำคัญในการจัดการทรัพยากรน้ำ ก่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจ

ของประชาชน (People Involvement) ในการเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชน สามารถได้จากองค์ประกอบ 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการร่วมกระทำ (Physically involved) 2) ด้านการร่วมคิด (Intellectually involved) 3) ด้านการร่วมรู้สึก (Emotionally involved) 4) ด้านความเป็นเจ้าของชุมชน (Sense of belonging) : แนวคิดเกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชน (Community Empowerment) เพื่อให้การพัฒนาเป็นไปอย่างยั่งยืน ต้องเริ่มจากการใช้จุดแข็งในสังคมและทุนทางสังคมที่มีอยู่ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน อาศัยอยู่บนพื้นฐานของกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ (ผลผลิต (output) ผลลัพธ์ (outcome) และผลกระทบ (impacts))

- 1) องค์ความรู้การจัดการทรัพยากรน้ำแบบกุดของชุมชนลุ่มน้ำโขงอีสาน ชี และมูล ที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตและบริบทของชุมชน
- 2) รูปแบบและกลไกการเสริมสร้าง และพัฒนาการจัดการทรัพยากรน้ำแบบกุดในลุ่มน้ำภาคอีสาน
- 3) ฐานข้อมูลกุด บุ่ง และทาม ของพื้นที่ศึกษาที่กระจายตัวตามลุ่มน้ำโขงอีสาน ชี และมูล
- 4) องค์ความรู้ด้านรูปแบบและลักษณะการเกิดกุด บุ่ง ทาม ในลุ่มน้ำโขงอีสาน ชี และมูล
- 5) ลักษณะภูมินิเวศแบบกุด บุ่ง ทาม ในลุ่มน้ำโขงอีสาน ชี และมูล
- 6) การสร้างเครือข่ายการจัดการน้ำในระดับพื้นที่
- 7) การขับเคลื่อน ขยายผล และเผยแพร่การจัดการน้ำแบบระบบย่อยสู่หน่วยงานและสาธารณะ

ระยะเวลาวิจัย

-6-8 เดือน หลังจากโครงการได้รับการอนุมัติ

บทสังเคราะห์การจัดการลุ่มน้ำชุมชนท้องถิ่นอีสานวิจัยเพื่อท้องถิ่น : กระบวนการเรียนรู้
เพื่อการตัดสินใจ การจัดการลุ่มน้ำชุมชนท้องถิ่นอีสาน

ทีมสังเคราะห์ประเด็นลุ่มน้ำภาคอีสาน

บทนำ

พื้นที่ภาคอีสานตั้งอยู่ในพื้นที่ 3 ลุ่มน้ำหลัก (3 ใน 25 ลุ่มน้ำของประเทศไทย) คือ ลุ่มน้ำมูล บริเวณอีสานใต้ ลุ่มน้ำชี บริเวณพื้นที่อีสานกลาง และลุ่มน้ำโขงอีสาน บริเวณอีสานเหนือและ ตะวันออก ด้วยลักษณะภูมิประเทศและทิศทางการไหลของลำน้ำ ทำให้พื้นที่บริเวณริมฝั่งลำน้ำและ ใกล้เคียงเกิดภาวะน้ำท่วมในฤดูน้ำหลาก แต่บริเวณห่างจากลำน้ำออกไปจะเกิดภาวะภัยแล้งในฤดูแล้ง และฝนทิ้งช่วง โดยที่ผู้คน/ ชุมชนแต่ละพื้นที่มีการปรับตัวไปกับสถานการณ์ดังกล่าวจนกลายเป็นวิถี ชีวิตของผู้คน ชุมชนตลอดมา

ภาวะภัยแล้งหรือพื้นที่แล้งซ้ำซาก ถูกยกเป็นวาทะกรรมการพัฒนาจนเป็นอัตลักษณ์การ พัฒนาภาคอีสาน มีโครงการที่พยายามดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ เรื่อยมา เช่น โครงการ “อีสาน เขียว” เป็นการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อแก้ไขปัญหาอีสานแล้ง ในช่วงปี 2520 – 2530 โครงการ โขง ชี มูล พัฒนาระบบการจัดการชลประทานภาคอีสานในช่วงปี 2532 – 2544 และปัจจุบันโครงการพัฒนา โครงข่ายน้ำ (ปี 2546 – ปัจจุบัน) เป็นโครงการขนาดใหญ่ที่พัฒนาโครงข่ายน้ำบนฐานของลุ่มน้ำทั้ง 25 ลุ่มน้ำ มีการศึกษาและพัฒนาการบริหารจัดการน้ำใน 19 พื้นที่วิกฤติของภาคอีสาน เป็นต้น

กระบวนการพัฒนาที่ผ่านมานั้น นอกจากเกิดภาวะอุทกภัยและภัยแล้งรุนแรงมากขึ้นแล้ว ยัง ก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งในการแย่งชิงทรัพยากรรุนแรงมากขึ้น ทั้งเป็นความขัดแย้งระหว่าง ภาครัฐกับชุมชนที่ใช้ทรัพยากรเดิม เช่น กรณีการสร้างเขื่อนต่างๆ ความขัดแย้งระหว่าง ภาคอุตสาหกรรมกับภาคเกษตรและเมือง และความขัดแย้งในการแย่งชิงน้ำในชุมชน หรือภาค การเกษตรด้วยกันเอง และความขัดแย้งจากการแย่งชิงทรัพยากรดังกล่าวมีแนวโน้มจะเพิ่มความ รุนแรงมากขึ้นเรื่อยๆ และชุมชนท้องถิ่น เป็นพื้นที่และกลุ่มที่เคยใช้/ จัดการทรัพยากร จนเป็นวิถีชีวิต จึงถูกคุกคามจากกระแสการพัฒนาจนกลายเป็นผู้ได้รับผลกระทบและผู้เสียเปรียบของการแย่งชิง ทรัพยากรดังกล่าว

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสานได้เริ่มอย่างจริงจังตั้งแต่ปี 2544 เป็นต้นมา โดยเริ่มจากพื้นที่/ ประเด็นของพื้นที่สนใจเป็นสำคัญ เน้นกระบวนการเรียนรู้ การพัฒนางานร่วมกัน ช่วงปี 2546 เป็นต้น

มาได้เริ่มพัฒนางานเชิงประจักษ์ เช่น ประเด็นประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ประเด็นการจัดการลุ่มน้ำ ประเด็นเกษตรกรรมยั่งยืน จนกระทั่งปี 2552 เป็นต้นมา มีการพัฒนาเชิงประเด็นชัดเจนบนฐานบริบทพื้นที่ชัดเจนมากขึ้น และปี 2554 เป็นต้นมาได้มีเครือข่ายชุดประเด็นที่มีเวทีการเรียนรู้และหนุนช่วยกันต่อมา

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นชุดประเด็นลุ่มน้ำภาคอีสาน มี Node ดำเนินการประเด็นดังกล่าว 5 พื้นที่หลัก คือ 1) พื้นที่ลุ่มน้ำมูลตอนกลาง (Node ท่งกุลาร่องไห้) 2) พื้นที่ลุ่มน้ำห้วยเสนง (Node สุรินทร์) 3) พื้นที่ลุ่มน้ำเลย (Node จังหวัดเลย) 4) พื้นที่ลุ่มน้ำห้วยหลวง (Node อุดรธานี) 5) พื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งเป็นทั้งลุ่มน้ำชี/มูล/โขง (Node อุบลราชธานี) นอกจากนี้ยังมีโครงการที่เกี่ยวกับการจัดการลุ่มน้ำกระจายตาม Node ต่างๆ อีกจำนวนหนึ่งตามปัญหาความต้องการของพื้นที่ ปัจจุบันมีโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในประเด็นการจัดการลุ่มน้ำมากกว่า 68 โครงการ ที่กระจายตามพื้นที่ลุ่มน้ำทั้งลุ่มน้ำหลัก ลุ่มน้ำสาขา ลุ่มน้ำย่อย ในหลากหลายมิติทั้งมิติทางนิเวศน์ เศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และการศึกษา ซึ่ง 5 พื้นที่หลักมีกระบวนการขับเคลื่อนงานดังนี้

1. พื้นที่ลุ่มน้ำมูลตอนกลาง (Node ท่งกุลาร่องไห้) เป็นบริเวณที่ลำนํ้าไหลผ่านท่งกุลาร่องไห้ เกิดพื้นที่ “ป่าบุ่งป่าทาม” ตลอด 2 ฝั่งลำนํ้าบริเวณกว้าง มีความหลากหลายทางนิเวศน์ และเป็นนิเวศน์ที่สำคัญของลำนํ้าที่ชุมชนได้ใช้ในการดำรงชีพตลอดมา เมื่อรัฐบาลได้สร้างเขื่อนกั้นลำนํ้า (เขื่อนราศีไศล) ภายได้โครงการโขง ชี มูล จึงทำให้เกิดน้ำท่วมป่าบุ่งป่าทาม ส่งผลกระทบต่อชุมชนที่ใช้ประโยชน์ในพื้นที่บุ่งทาม กลายเป็นความขัดแย้งระหว่างหน่วยงานรัฐบาลกับชุมชน ตั้งแต่ปี 2536 จนกระทั่งปัจจุบัน งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ในพื้นที่ลุ่มน้ำมูลตอนกลาง มีจำนวนทั้งสิ้น 18 โครงการ ที่เป็นกระบวนการส่งเสริมสนับสนุนชุมชน ได้ศึกษาองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชุมชนกับพื้นที่ป่าบุ่งป่าทามในมิติต่างๆ เช่น ลักษณะทางนิเวศน์ของพื้นที่ (ดิน/ น้ำป่า ไม้/ ปลา) วิธีการใช้ประโยชน์ของชุมชน การจัดการพื้นที่/ ทรัพยากร การค้นหาทางเลือกที่เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งผลการศึกษาดังกล่าวชุมชนท้องถิ่น ได้เสนอผลักดันเข้าสู่แผนการฟื้นฟูระบบนิเวศน์ป่าบุ่งป่าทามที่เสนอต่อรัฐบาล

2. พื้นที่ลุ่มน้ำห้วยเสนง (Node สุรินทร์) เป็นลำนํ้าย่อยของลำนํ้ามูลตอนกลาง ในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ต้นน้ำไหลจากเทือกเขาพนมดงรัก ชายแดนประเทศกัมพูชา เป็นลำนํ้าที่หล่อเลี้ยงคนจังหวัดสุรินทร์ตั้งแต่พื้นที่ต้นน้ำ (ชายแดน) บริเวณกลางน้ำที่มีการทำการเกษตรและใช้ประโยชน์อื่นๆ และบริเวณปลายน้ำที่มีอ่างเก็บน้ำเป็นแหล่งน้ำหลักของตัวเมืองสุรินทร์และพื้นที่เกษตรรอบๆ ตัวเมือง จนกระทั่งไหลลงลำนํ้าชี (สาขาของลำนํ้ามูล) ลำนํ้าห้วยเสนงจึงมีโครงการพัฒนาอย่าง

ต่อเนื่อง ทำให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศน์และวิถีชีวิตของชุมชนตลอดริมฝั่งห้วยเสนง ซึ่งเป็นชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์เขมร โครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นมีจำนวน 9 โครงการ ที่มุ่งเน้นค้นหาการฟื้นฟู/จัดการลำน้ำห้วยเสนงบนฐานภูมิปัญญา/ วัฒนธรรมชุมชนชาติพันธุ์เขมร มีการสร้างกระบวนการสร้างข้อเสนอโยบายสาธารณะในระดับองค์กรปกครองท้องถิ่น (อปท.)

3. **พื้นที่ลุ่มน้ำเลย (Node จังหวัดเลย)** เป็นลำน้ำสาขาของกลุ่มน้ำโขงที่ต้นน้ำไหลจากเทือกเขาเพชรบูรณ์ที่เป็นเทือกเขาช่วงกลางน้ำเป็นพื้นที่ราบ ในเขตอำเภอสว่างซาว อำเภอเมือง และช่วงปลายน้ำเป็นภูเขาหิน มีเกาะแก่งไหลไปบรรจบลำน้ำโขงที่อำเภอเชียงคาน ลำน้ำเลยจึงเป็นเสมือนสายเลือดที่หล่อเลี้ยงจังหวัดเลยมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินเพิ่มมากขึ้น มีการทำเหมืองแร่ก่อให้เกิดปัญหาผลกระทบต่อระบบนิเวศน์ลำน้ำ ต่อคุณภาพน้ำที่เสื่อมโทรม และเกิดภาวะอุทกภัยเป็นประจำทุกปี งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นมีจำนวน 12 โครงการ ที่มุ่งการค้นหาคำตอบภูมิปัญญาการจัดการฟื้นฟูคุณภาพน้ำของตลอดลำน้ำตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ

4. **พื้นที่ลุ่มน้ำห้วยหลวง (Node อุดรธานี)** เป็นลำน้ำสาขาลำน้ำโขงที่มีต้นน้ำจากเทือกเขาภูพานเขตรอยต่อระหว่างจังหวัดอุดรธานีและผ่านพื้นที่หลายอำเภอของจังหวัดอุดรธานีและจังหวัดหนองคาย บรรจบลำน้ำโขงที่อำเภอโพนพิสัย สถานการณ์มีการเปลี่ยนแปลงระบบการใช้ที่ดินและการผลิตในช่วงต้นน้ำส่งผลต่อคุณภาพในบริเวณตอนกลางมีอ่างเก็บน้ำ มีปัญหาการแย่งชิงน้ำ ปัญหาอุทกภัยและคุณภาพน้ำเสียจากเมือง ส่วนตอนปลายเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำ มีการบุกเบิกพื้นที่ทำนาและการเกษตร ระบบนิเวศน์เสื่อมโทรมและเกิดอุทกภัยทุกปี มีโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นจำนวน 3 โครงการ ที่ค้นหาทางเลือกการใช้ประโยชน์การจัดการและการฟื้นฟูลำน้ำห้วยหลวงโดยชุมชนท้องถิ่น

5. **พื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี (Node อุบลราชธานี)** ใช้พื้นที่ขอบเขตจังหวัดในการศึกษา ซึ่งเป็นพื้นที่ทั้งกลุ่มน้ำโขง น้ำชี และน้ำมูล กระบวนการจึงยึดประเด็นปัญหาบนฐานของชุมชน/ บริบทพื้นที่เป็นตัวตั้ง ค้นหากระบวนการจัดการน้ำที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ การผลักดันงานสู่ความร่วมมือระหว่างชุมชน อบจ. และสถาบันการศึกษาในการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาการจัดการน้ำโดยชุมชนมีจำนวน โครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น จำนวน 27 โครงการ

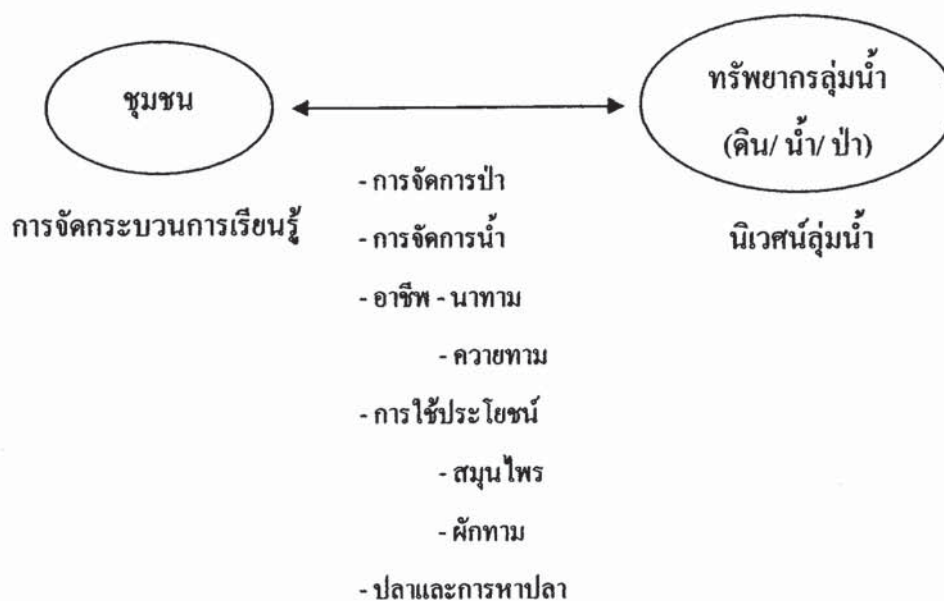
วิจัยเพื่อท้องถิ่น (CBR) : กระบวนการเรียนรู้เพื่อการตัดสินใจของชุมชนท้องถิ่น

กระบวนการ/ เครื่องมือในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อการตัดสินใจร่วมกันของชุมชนท้องถิ่นและองค์กรภาคีที่เกี่ยวข้อง ในหุ้ดประเด็นการจัดการลุ่มน้ำภาคอีสาน มีกระบวนการดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์ภาพรวมเพื่อกำหนดประเด็นและพื้นที่ มี 3 รูปแบบ ดังนี้

1.1 การวิเคราะห์ภาพรวมลุ่มน้ำ วิเคราะห์กลุ่มคนที่มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งเป็นเครือข่ายชุมชนและองค์กรหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จัดเวทีประชุมวิเคราะห์โดยการนำเสนอข้อมูล/ แผนที่ลุ่มน้ำทั้งระบบ (ต้นน้ำ, กลางน้ำ, ปลายน้ำ) จัดกลุ่มย่อยระดมข้อมูล สภาพกายภาพ, ระบบนิเวศน์, การใช้ประโยชน์ และสถานการณ์ปัญหา กำหนดประเด็นสำคัญและพื้นที่วิจัยในแต่ละช่วง ดังกระบวนการของลุ่มน้ำห้วยเสนง, ลุ่มน้ำเลย และลุ่มน้ำห้วยหลวง

1.2 การวิเคราะห์ภาพรวมโดยการใช้ประเด็นความสัมพันธ์ของชุมชนกับทรัพยากรลุ่มน้ำบนบริบทพื้นที่ดังพื้นที่ลุ่มน้ำมูลตอนกลาง โดยการระดมเครือข่ายชุมชนที่เกี่ยวข้องร่วมเวทีการวิเคราะห์กำหนดประเด็นและพื้นที่วิจัยดังภาพนี้

1.3 การสังเคราะห์องค์ความรู้ เสนอขับเคลื่อนนโยบายองค์กรหน่วยงาน เป็นกระบวนการทำงานในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี โดยการสังเคราะห์องค์ความรู้การจัดการน้ำจากงานวิจัยเริ่มต้นจากประเด็นพื้นที่เป็นตัวตั้ง มีการวิเคราะห์นโยบายองค์กรหน่วยงานที่มีศักยภาพเงื่อนไขที่เอื้อต่อการขับเคลื่อนประเด็นการจัดการน้ำ มีการประสานงานหารือเพื่อจัดเวทีเสนองานสังเคราะห์การกำหนด

แนวทางการทำงานจนกระทั่งมีการบันทึกข้อตกลงร่วมระหว่างหน่วยงานในการขับเคลื่อนร่วมกัน มีการกำหนดประเด็นและพื้นที่ดำเนินการวิจัยร่วมกัน

การวิเคราะห์ภาพรวมกลุ่มน้ำมีเงื่อนไขสำคัญที่ส่งผลต่อการทำงาน 3 ประการ คือ 1) การวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งเป็นทั้งกระบวนการวิเคราะห์เชิงประเด็น/ คน/ พื้นที่ และเป็นกระบวนการกลั่นกรอง เชื่อมโยงเครือข่ายการทำงานอย่างต่อเนื่อง 2) การวิเคราะห์สถานการณ์กลุ่มน้ำภาพรวมโดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายโดยใช้แผนที่ ข้อมูล การจัดเวทีวิเคราะห์ร่วมกำหนดประเด็นพื้นที่เป้าหมาย 3) กระบวนการทำงานต้องมีพื้นฐานเครือข่ายเป็นฐานการขับเคลื่อนทั้งในรูปแบบเครือข่ายชุมชน/ ประชาชน หรือเครือข่ายภาคประชาสังคมแล้วค่อยขยายวงไปสู่ภาคอื่นๆ

ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์ชุมชน ค้นหาโจทย์วิจัย

การวิเคราะห์ชุมชนค้นหาโจทย์วิจัยเป็นกระบวนการที่สำคัญของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพราะหลักการวิจัยท้องถิ่นถือว่า ปัญหาวิจัยและโจทย์วิจัยต้องเป็นของและมาจากชุมชนท้องถิ่น กระบวนการวิเคราะห์ชุมชนค้นหาโจทย์มีรูปแบบ คือ

1. การมีประเด็นปัญหาชัดเจนและตรงกับปัญหาพื้นที่และมีกลุ่มเป้าหมายแกนในชุมชน จะใช้เวทีการวิเคราะห์ร่วมกับกลุ่มแกนและกลุ่มเป้าหมายเพื่อวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาร่วม กำหนดโจทย์ให้ชัดเจน และจัดทีมวิจัยร่วมกัน

2. บางชุมชนประเด็นอาจยังไม่ชัดเจน/ กลุ่มแกนที่จะเป็นทีมยังไม่ชัดเจนจะใช้วิธีการเปิดเวทีชุมชน เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์ชุมชน กำหนดประเด็นปัญหาร่วมกัน การวิเคราะห์ปัญหา กำหนดโจทย์วิจัย จัดทีมวิจัยร่วมกัน

กระบวนการวิเคราะห์ชุมชนค้นหาโจทย์วิจัยมีขั้นตอนย่อยๆ ดังนี้

1. การวิเคราะห์สถานการณ์ชุมชนให้เห็นปัญหา/ ศักยภาพ โดยการใช้เครื่องมือทำแผนผังชุมชนเบื้องต้นให้เห็นทรัพยากรชุมชน สะท้อนให้เห็นศักยภาพและปัญหาของทรัพยากร สะท้อนศักยภาพด้านอื่นๆ/ ปัญหาด้านอื่นๆ ในชุมชน

2. การลำดับความสำคัญปัญหาที่มีความสำคัญเร่งด่วนโดยคนในชุมชนร่วมกันที่สำคัญคัดเลือกปัญหาสำคัญ/ ชุมชนสามารถดำเนินการแก้ไขด้วยตนเอง (ไม่มีเงื่อนไขภายนอกมากเกินไป)

3. การวิเคราะห์ปัญหา ค้นหาโจทย์วิจัย โดยการตั้งประเด็นพูดคุย ดังนี้

- สถานการณ์ปัญหาเป็นอย่างไร มีความรุนแรงมากน้อยแค่ไหน อย่างไร เกิดผลกระทบอย่างไร

- ชุมชนเคยมีการแก้ไขปัญหาอย่างไรบ้าง ผลเป็นอย่างไร
- ปัญหาดังกล่าวนี้อื่นๆ แก้ไขได้หรือไม่/ อย่างไร และถ้าหากนำมาปรับใช้กับชุมชนเราได้หรือไม่
- หากปัญหาดังกล่าวยังไม่มียุทธศาสตร์อื่นๆ แก้ไขปัญหา หรือบ้านอื่นทำได้แต่ชุมชนเราไม่สามารถทำได้เพราะเงื่อนไขอะไร
- ภายใต้ประเด็นปัญหาดังกล่าวพบปัญหาที่เรายังไม่รู้ทำให้ติดขัดต่อการแก้ไขปัญหาคืออะไร และหากมีการค้นพบและดำเนินการดังกล่าวจะทำให้การแก้ไขปัญหานั้นได้ และนั่น ประเด็นโจทย์วิจัย
- วิเคราะห์กลุ่ม/ องค์การที่เกี่ยวข้องกับปัญหาดังกล่าวว่ามีใครบ้าง ควรจะเข้าร่วมเป็นทีมวิจัย โดยจัดบทบาทตามความเหมาะสมเงื่อนไขแต่ละส่วน และจัดเป็นทีมวิจัยพัฒนาเอกสารต่อไป

4. การพิจารณากลับกรองโครงการ เป็นกระบวนการพัฒนางานที่มีประเด็นจากพื้นที่ โดยมีองค์ประกอบช่วยพิจารณาโครงการจากผู้เชี่ยวชาญในเชิงประเด็น/ ผู้เชี่ยวชาญเชิงกระบวนการวิจัย ทำให้เกิดกระบวนการยกระดับงานประเด็นพื้นที่เป็นประเด็นวิชาการที่มีฐานจากปัญหาพื้นที่พร้อมทั้งสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้ทีมวิจัยด้วย

ขั้นตอนที่ 3 การเตรียมทีมวิจัย/ เตรียมชุมชน

ทีมวิจัยเพื่อท้องถิ่นมีองค์ประกอบของกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องทั้งกลุ่มคนในชุมชน กลุ่มของตัวแทนจากองค์กรภาคี มีความหลากหลายทั้งด้านความรู้ทักษะการทำงานและแนวคิดการทำงาน รวมทั้งต้องชี้แจงทำความเข้าใจกับชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งการเตรียมการมี 3 ส่วน คือ

- 1) การเตรียมการนักวิจัย โดยการพัฒนาความรู้ทักษะดังนี้
 - แนวคิด/ หลักการกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น
 - กรอบการศึกษา/ การแตกกรอบการศึกษา
 - วิธีการ/ เครื่องมือการเก็บข้อมูลในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- 2) การออกแบบ/ เครื่องมือการเก็บข้อมูล
 - กรอบการศึกษา/ ประเด็นคำถาม
 - เครื่องมือเก็บข้อมูล – แบบสอบถาม เป็นต้น
 - การวางแผนการทำงานร่วมกัน

3) การชี้แจงทำความเข้าใจชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- การชี้แจงความเข้าใจในโครงการ
- การวางแผนการทำงาน/ การกำหนดกลุ่มเป้าหมาย

ข้อที่ 1 – 2 ใช้กระบวนการอบรมเชิงปฏิบัติการของทีมวิจัย ส่วนข้อที่ 3 เป็นการจัดเวทีประชุมในชุมชน/ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 4 การศึกษาข้อมูล/ องค์ความรู้/ ภูมิปัญญาท้องถิ่น

กระบวนการศึกษาข้อมูลในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นชุดประเด็นลุ่มน้ำมีดังนี้

1) การศึกษาประเมินทรัพยากรลุ่มน้ำ โดยมีประเด็นสำคัญในการรวบรวมข้อมูล ดังนี้

- ข้อมูลทางกายภาพ (ขอบเขต, ที่ตั้ง, ขนาด)
- ทิศทางการไหลของน้ำ (โครงข่ายน้ำ)
- ความเชื่อมโยงของทรัพยากร (ดิน, น้ำ, ป่า) หรือระบบนิเวศน์
- การใช้ทรัพยากร
- การเปลี่ยนแปลงทรัพยากร
- แบบแผนการใช้ทรัพยากร
- สภาพปัญหา/ แนวโน้ม/ ผลกระทบ

เครื่องมือช่วยในการเก็บรวบรวมการประเมินทรัพยากรลุ่มน้ำ มีดังนี้

- แผนวาดทรัพยากรลุ่มน้ำ เป็นเครื่องมือหลักในการศึกษา โดยทีมวิจัยร่วมกับแกนนำ/ ผู้รู้ในชุมชนร่วมกัน โดยการเดินสำรวจสภาพพื้นที่พร้อมกับวางแผนที่ (แผนวาดพื้นที่) มีการตั้งประเด็นข้อมูล รายละเอียดแต่ละพื้นที่ที่จะทำให้ได้ข้อมูลทางกายภาพ, ขนาดที่ตั้ง, ทิศทางการไหลของน้ำ, การใช้ประโยชน์ในแต่ละแห่ง เครื่องมือนี้เป็นเครื่องมือที่สร้างการเรียนรู้ของกลุ่มในชุมชนได้ดี ชุมชนมีความรู้ลึก เป็นเจ้าของ เข้าถึงง่าย
- ภาพตัดขวางของพื้นที่ เป็นเครื่องมือช่วยให้ชุมชนได้เข้าใจเห็นความแตกต่างของพื้นที่และระบบนิเวศน์และการใช้ประโยชน์ของชุมชนในแต่ละพื้นที่ของนิเวศน์ลุ่มน้ำ
- ปฏิทินการใช้ประโยชน์/ ปฏิทินการผลิตทรัพยากรลุ่มน้ำ เป็นเครื่องมือช่วยระดมข้อมูลและวิเคราะห์ การใช้ประโยชน์และการผลิตในรอบปีของชุมชนในพื้นที่

ทรัพยากรกลุ่มน้ำ ทำให้เห็นถึงประเภททรัพยากรที่ใช้, ช่วงเวลาที่ใช้, กลุ่มคนที่ใช้, วิธีการใช้, ปริมาณการใช้ (ประเมินภาพรวม) รวมทั้งการประเมินสถานการณ์ในอนาคต เครื่องมือนี้ดำเนินการ โดย การสัมภาษณ์กลุ่มผู้รู้/ สัมภาษณ์เชิงลึก

- เส้นประวัติศาสตร์ พัฒนาการการใช้ประโยชน์และการเปลี่ยนแปลงทรัพยากรกลุ่มน้ำ ทำให้ชุมชนได้รู้ (ข้อมูล) เข้าใจ (วิเคราะห์ได้) ถึงการเปลี่ยนแปลงพัฒนาการของทรัพยากร โดยการสัมภาษณ์กลุ่มผู้รู้/ สัมภาษณ์เชิงลึก ใช้ปรากฏการณ์ที่สำคัญที่เกิดขึ้นกับทรัพยากรกลุ่มน้ำที่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรและชุมชน พร้อมกับแบ่งยุคการเปลี่ยนแปลงที่มีผลกระทบต่อชุมชน/ ทรัพยากรที่มีความแตกต่างกัน

2) การสืบค้นศักยภาพชุมชน/ ความรู้ภูมิปัญญาชุมชนในการจัดการทรัพยากรกลุ่มน้ำ ซึ่งประเด็นสำคัญในการศึกษาค้างนี้

- ความรู้ภูมิปัญญาเกี่ยวกับระบบนิเวศน์ทรัพยากรกลุ่มน้ำ เช่น ทางน้ำ/ ป่า การฟื้นป่า/ วงจรชีวิตปลา เป็นต้น
- ความรู้ภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์ที่เอื้อต่อการจัดการทรัพยากรกลุ่มน้ำที่ยั่งยืน เช่น การเก็บทรัพยากรที่ไม่ทำลาย การผลิตผสมผสาน
- วัฒนธรรมประเพณี/ ความเชื่อของชุมชนต่อการใช้/ ดูแลทรัพยากร
- กิจกรรมการจัดการทรัพยากรกลุ่มน้ำของชุมชน การทำป่าชุมชน วังปลา เป็นต้น

เครื่องมือ/ กระบวนการศึกษา มีดังนี้

- 1) กรอบประเด็นศึกษา/ แบบสัมภาษณ์
- 2) การศึกษาโดยสัมภาษณ์กลุ่ม/ สัมภาษณ์เชิงลึก
- 3) การสังเกตแบบมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ

3) การเติมความรู้ภายนอกที่สำคัญเชื่อมโยงประเด็นปัญหา มีประเด็นสำคัญดังนี้

- ข้อมูลสถานการณ์ แนวโน้ม ผลกระทบภาพรวม
- นโยบายที่เกี่ยวข้อง
- ระบบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง
- เทคนิควิธีการทางวิชาการ เช่น
 - ระบบ GIS
 - การประเมินทรัพยากรน้ำ (บริบททางน้ำ)

- ข้อมูลลุ่มน้ำจากหน่วยงานต่างๆ

วิธีการ/ เครื่องมือในการเติมความรู้ภายนอก มีดังนี้

- จัดศึกษาดูงานในพื้นที่รูปธรรม
- จัดกาวิทยากรให้ข้อมูล/ แลกเปลี่ยน
- จัดกลุ่ม/ ทีมศึกษาและมาวิเคราะห์ร่วม
- การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ เช่น การทำข้อมูลสารสนเทศ (GIS)

ขั้นตอนที่ 5 การสรุปวิเคราะห์ทางเลือกและการวางแผนปฏิบัติการ มีขั้นตอนดังนี้

1) การสรุปวิเคราะห์ข้อมูล และการวิเคราะห์ทางเลือก

- กระบวนการศึกษารวบรวมข้อมูลในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น วิธีการเครื่องมือในการเก็บข้อมูลส่วนใหญ่เป็นวิธีการสัมภาษณ์กลุ่ม การสำรวจร่วมกับชุมชน ซึ่งกระบวนการดังกล่าวนี้เป็นทั้งการศึกษาข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน พร้อมกับบางส่วนมีข้อเสนอทางเลือกเบื้องต้น

- ทีม/ ที่ปรึกษา ประมวลสรุปข้อมูล โดยวิเคราะห์เชิงเหตุเชิงผลเป็นสำคัญ ประมวลข้อเสนอทางเลือกเบื้องต้น

- จัดเวทีเสนอข้อมูล (คืนข้อมูล) พร้อมกับบทวิเคราะห์ร่วมกับข้อเสนอทางเลือกจากการศึกษาในชุมชนร่วมกัน

- วิเคราะห์ทางเลือกและจัดทำแผนร่วมภายใต้เงื่อนไขเรื่องงบประมาณ/ เวลา/ และทุนทางสังคมของชุมชน

กระบวนการสรุปวิเคราะห์ข้อมูล ค้นทางเลือก และวางแผน เป็นกระบวนการต่อเนื่องของกระบวนการศึกษาข้อมูล บางครั้งมีกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล/ ทางเลือกท่ามกลางเก็บข้อมูล ที่สำคัญ บทวิเคราะห์/ ทางเลือกและแผนงานที่เกิดขึ้นเป็นกระบวนการของกลุ่มเป้าหมายและชุมชน

ขั้นตอนที่ 6 การปฏิบัติการเพื่อแก้ไขปัญหาหรือพัฒนา

การปฏิบัติการเพื่อแก้ไขปัญหาในระบบวิจัยเพื่อท้องถิ่น มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคน และวิถีทางสังคม และเชื่อมโยงกับนโยบายด้วย จึงมีการปฏิบัติการแก้ไขปัญหา 3 ลักษณะ คือ

1) การปฏิบัติแก้ไขปัญหาระหว่างทาง

ในการดำเนินการของวิจัยเพื่อท้องถิ่น มีกระบวนการสืบค้น เรียนรู้ของชุมชนต่อเนื่องทำให้มีการค้นพบองค์ความรู้ภูมิปัญญาเดิมที่ควรจะฟื้นฟู หรือองค์ความรู้ใหม่ๆ ที่ต้องการปรับใช้ ซึ่งความรู้

บางเรื่องมีกรอบระยะเวลา ฤดูกาล จึงทำให้ชุมชนมีการดำเนินการในระหว่างโครงการเป็นลักษณะของการทดลองทำไป/ ปรับไป ซึ่งเป็นวิถีของชุมชนดั้งเดิม

2) การปฏิบัติการแก้ไขปัญหาดตามผลการศึกษาที่มีเงื่อนไข กรอบเวลา/ งบประมาณตอบ โจทย์งานโครงการ เป็นทางเลือกที่เกิดผลในระยะเวลาโครงการประเมินได้ หรือบางกิจกรรมเป็นการทำกิจกรรมเฉพาะหน้าที่ตอบ โจทย์ในขณะนั้น อย่างไรก็ตามเกณฑ์ในการพิจารณาของปฏิบัติการของโครงการ นอกจากนี้ กิจกรรมแผนงานและผลที่เกิดขึ้นต้องเป็นฐานสำคัญในการขับเคลื่อนงานระยะยาวได้

3) การปฏิบัติการตอบ โจทย์ยุทธศาสตร์ภาคีความร่วมมือ และสังคมวงกว้าง การปฏิบัติการในลักษณะนี้จะมีเป้าหมายในระยะยาวที่ต้องมีการสร้างความร่วมมือกับภาคีภาคส่วนต่างๆ มากขึ้น การปฏิบัติการจึงมีลักษณะดังนี้

- การสรุปสังเคราะห์ความรู้ให้ชัดเจน
- การสื่อสารสังคมในรูปแบบต่างๆ
- การสร้าง/ ขยายเครือข่ายการทำงาน
- การจัดเวทีวิชาการ/ การรณรงค์
- การเสนอแผน/ เชื่อมโยงนโยบาย

ในการวางแผนทางการปฏิบัติเชิงยุทธศาสตร์นั้นต้องมีการทำประเด็นให้ชัดเจน ดังนี้

1. เป้าหมายยุทธศาสตร์ คืออะไร
2. ประเด็นยุทธศาสตร์ คืออะไร
3. กลุ่มเป้าหมาย/ พื้นที่ยุทธศาสตร์ คืออะไร
4. ภาติ + เครือข่ายยุทธศาสตร์ คืออะไร
5. แผนระยะสั้น – กลาง – ยาว คืออะไร

องค์ความรู้การจัดการลุ่มน้ำ : จากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นชุดประเด็นลุ่มน้ำภาคอีสานได้สร้างและฟื้นฟูความรู้ภูมิปัญญาการจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำที่เกิดผลต่อการปฏิบัติการในหลายมิติ ซึ่งแยกเป็นประเภท ดังนี้

1. องค์ความรู้แยกตามประเภท

- องค์ความรู้ทางนิเวศลุ่มน้ำ เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่สามารถพัฒนาระดับทางวิชาการได้
- องค์ความรู้การจัดการลุ่มน้ำในมิติทางวัฒนธรรม เช่น การจัดการป่าต้นน้ำโดยใช้ความเชื่อ, การทำวังปลา (เขตอบถัน) การใช้ภูมิปัญญาเดิมในการจัดการน้ำของวัฒนธรรมเขมร
- การจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำบนวิถีชีวิตของชุมชนและนิเวศน์ เช่น การเลี้ยงวัว – ควาย, การหาปลา, การหาของป่า
- การจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำบนฐานทางเศรษฐกิจชุมชน การจัดการแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร

2. องค์ความรู้การจัดการลุ่มน้ำแยกตามนิเวศลุ่มน้ำ ดังนี้

- นิเวศน์ต้นน้ำ โดยมีสถานการณ์ป่าต้นน้ำถูกทำลายเสื่อมโทรม มีการทำเกษตรมีสารพิษ การพังทลายหน้าดิน

องค์ความรู้ที่เกิดจากการทำงานของ CBR คือ การจัดการป่าต้นน้ำบนฐานวัฒนธรรม/ การฟื้นฟูนิเวศน์ต้นน้ำ การทำการเกษตรที่เหมาะสม เป็นต้น (ที่ลุ่มน้ำเลข, ห้วยหลวง)

- นิเวศน์กลางน้ำ มีการใช้น้ำทำการเกษตร, น้ำอุปโภคบริโภค, การแข่งขันน้ำ, ปัญหาคุณภาพน้ำ ปัญหากักขังน้ำท่วม

องค์ความรู้การจัดการลุ่มน้ำกลางน้ำ มีดังนี้

- การจัดการน้ำแบบกุด (มูลตอนกลาง, ห้วยหลวง)
- การจัดการน้ำเพื่อการเกษตร การจัดเก็บ, กระจายน้ำ
- ระบบเกษตรที่เหมาะสม
- ระบบการจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำ

- ป่าชุมชน
- การหาของป่า/ หาปลา/ เลี้ยงวัว – ควาย
- การเฝ้าระวังคุณภาพน้ำ
- **นิเวศน์ปลายน้ำ** สถานการณ์เกิดภัยพิบัติน้ำท่วม, ผลกระทบจากนโยบายของรัฐ
องค์ความรู้ มีดังนี้
 - นิเวศน์ปากลำน้ำ (มูล/ เลข)
 - การเฝ้าระวังคุณภาพน้ำ

3. องค์ความรู้รูปแบบการจัดการลุ่มน้ำ มีดังนี้

- การจัดการลุ่มน้ำภาพรวมทั้งลุ่มน้ำ โดยมุ่งหาความรู้ในลุ่มน้ำ สร้างกระบวนการจัดการลุ่มน้ำบนฐานนิเวศน์และวิถีชีวิตชุมชนเป็นสำคัญ รูปแบบการจัดการจึงเป็นการมุ่งการอนุรักษ์ฟื้นฟูลุ่มน้ำ การใช้ประโยชน์อย่างสมดุล และการเฝ้าระวังคุณภาพน้ำและความเป็นธรรมในการใช้น้ำ (ลุ่มน้ำเลข และห้วยเสนง)
- การจัดการน้ำระบบย่อย (กุด) ซึ่งเป็นนิเวศน์สำคัญของลุ่มน้ำภาคอีสานและลุ่มน้ำโขงตอนใต้ โดยการจัดการระบบน้ำเพื่อการเกษตรที่อยู่ในภาวะความสมดุล (กุดขาคีม) การค้นหารูปแบบการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรแบบมีส่วนร่วมของชุมชนและท้องถิ่น การจัดการน้ำข้ามเขตปกครอง (อุบลราชธานี และห้วยหลวง)

เครือข่าย/ กลไก : การปฏิบัติการจัดการลุ่มน้ำ

เครือข่าย/ กลไก การจัดการลุ่มน้ำที่ชุมชนและภาคีมี 3 ลักษณะ คือ

1. กลไก/ เครือข่ายผู้ใช้ทรัพยากรลุ่มน้ำ (น้ำ/ ที่ดิน/ ป่าไม้) ซึ่งมีหลากหลายตามประเภททรัพยากร และวิธีการใช้ประโยชน์ เช่น

- การจัดการน้ำในกลุ่มเครือญาติที่มีที่นาใกล้เคียงกัน มีระบบข้อตกลงการใช้น้ำร่วมกัน
- กลุ่มผู้ใช้น้ำในพื้นที่/ แหล่งเดียวกัน/ ใช้ร่วมกัน จะมีการจัดการระบบ/ ข้อตกลงร่วมกัน

- กลุ่มผู้ใช้น้ำที่มีหน่วยงานรัฐสนับสนุนมีการบริหารจัดการภายใต้ระเบียบข้อตกลงที่หน่วยงานกำหนด
- กลุ่มอาชีพผู้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรลุ่มน้ำ เช่น กลุ่มเลี้ยงวัว – ควาย, กลุ่มทอเสื่อนัก, กลุ่มประมง, กลุ่มเกษตรนิเวศน์ตาม เป็นต้น

กลไก/ เครือข่ายประเภทนี้จะเป็นเครือข่ายในแนวระบบใช้พื้นฐานความสัมพันธ์ของกลุ่มคนและกายภาพพื้นที่เป็นตัวกำหนด มุ่งเพียงการใช้ประโยชน์ทรัพยากรเป็นสำคัญ

2. กลไก/ เครือข่าย ปฏิบัติการ การจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำ เป็นกลไกที่ดูแลรับผิดชอบการใช้ น้ำทั้งระบบตั้งแต่การประเมินปริมาณน้ำ การจัดสรรน้ำ การดูแลทรัพยากรสิ่งแวดล้อม มีทั้งกลไก ระดับพื้นที่ เช่น กรณีศึกษาทีมและเครือข่ายลุ่มน้ำ เช่น ลุ่มน้ำห้วยเสนง ที่เสนอการจัดการระดับพื้นที่ และเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย กลไกในลักษณะนี้ใช้ฐานความสัมพันธ์ทางสังคมและสร้างข้อตกลงของกลุ่มผู้ใช้น้ำร่วมกัน/ ใช้ฐานความเป็นชุมชนท้องถิ่นเป็นกลไกรองรับเครือข่ายกรรมการลุ่มน้ำเลขภาค ประชาชนใช้งานรณรงค์เครื่องมือสื่อสารต่อรองกับภาครัฐ/ ธุรกิจ

3. กลไกการเชื่อมโยงกับโครงสร้าง ทั้งโครงสร้างระดับท้องถิ่น จังหวัด และลุ่มน้ำ เช่น

- กลไกการพัฒนาระบบการจัดการอ่างน้ำพานของ 3 องค์การส่วนท้องถิ่น โดยมี MOU ร่วมกัน
- กลไกการขับเคลื่อนกับหน่วยงานระดับจังหวัดของ อบจ.อุบลราชธานี อบจ.ยโสธร และ อบต. 2 อบต. โดยใช้ MOU พัฒนาระบบจัดการน้ำในพื้นที่ข้ามเขต ต.ค้อทอง
- การขับเคลื่อนประเด็นลุ่มน้ำห้วยเสนงในเวทีสมัชชาสุขภาพของจังหวัดสุรินทร์ เพื่อขับเคลื่อนเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด
- กลไกการรณรงค์/ ดูแลเฝ้าระวังเครือข่ายลุ่มน้ำเลข ทั้งในรูปแบบเครือข่ายเยาวชน และกรรมการลุ่มน้ำเลข ภาคประชาชน
- กลไกการทำแผนฟื้นฟูฟูลาศีไศลต่อรัฐบาล

กลไก/ เครือข่ายที่เชื่อมโยง โครงสร้างทั้งโครงสร้างระดับท้องถิ่น ระดับจังหวัด และระดับชาติ เป็นกลไกที่มุ่งเชื่อมประสานทรัพยากร การต่อรองอำนาจการจัดการทั้งภายใต้หน่วยงานและงานรณรงค์สาธารณะ

ตารางสรุป

องค์ความรู้	การจัดการน้ำตามพื้นที่ตัวแทนตามสภาพภูมิประเทศที่แตกต่างกัน						
	ฤดูกาล	ห้วยเสนา	เลข	ห้วยหลวง		ดุด (คือทอง)	
				จัดหา	จัดเก็บ	จัดหา	จัดเก็บ
1. การประเมินทรัพยากรดินน้ำ	/	/	/	/		/	-
2. การจัดหา/ จัดเก็บน้ำ	/	/	-	/	-	/	-
3. การจัดสรรน้ำ	/ เบื้องต้น	/ หອງใหญ่	-	-	-	-	-
4. การกระจายน้ำ	/	/ หອງใหญ่	-	/	/	/ ยังไม่ ทั่วถึง	-
5. การผันน้ำ	/ ยังน้อย	/ โคนะตัง	-	กำลังจะทำ		-	-
6. การเพิ่มประสิทธิภาพการใช้น้ำ	-	/ มีเล็กน้อย	-	-	-	-	-
7. การอนุรักษ์พื้นที่ทรัพยากรน้ำ	/	/ คอมน้ำตัง	/	-	-	-	-
8. การจัดการคุณภาพน้ำ	/ การกำจัดสนม/ วัชพืช	/	/	-	-	-	-
9. การระบายน้ำ	/	/ มีเล็กน้อย	-	-	-	-	-
10. การประเมินผลกระทบจากการจัดการน้ำ	-	/ คุณภาพน้ำ	-	-	-	-	-

การใช้ประโยชน์องค์ความรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

องค์ความรู้เชิงกระบวนการและองค์ความรู้การจัดการลุ่มน้ำภาคอีสานจากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้ก่อประโยชน์ต่อการพัฒนา/ การแก้ไขปัญหาในมิติต่างๆ ดังนี้

1. กระบวนการ/ องค์ความรู้วิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้พัฒนากระบวนการเรียนรู้ของคนท้องถิ่น ทั้งนักวิจัยและผู้ร่วมวิจัยเรียนรู้คุณค่าทรัพยากรของตนเอง สร้างสำนึกร่วมของชุมชน และพัฒนาทักษะการทำงานของทีม
2. องค์ความรู้จากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้ถูกจัดกระบวนการเรียนรู้ให้เด็กเยาวชนทั้งในรูปแบบหลักสูตรท้องถิ่นในสถาบันการศึกษาและการเรียนรู้นอกระบบ เช่น กรณี โรงเรียนเตรียมนายฮ้อย
3. การใช้องค์ความรู้ทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นและองค์ความรู้จากภายนอกดำเนินการแก้ไขปัญหาและพัฒนาการจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำของชุมชนท้องถิ่น
4. การใช้องค์ความรู้เพื่อผลักดันการขับเคลื่อนนโยบายองค์กรหน่วยงาน เช่น กรณี อบจ. อุบลราชธานี
5. การใช้องค์ความรู้ท้องถิ่น เพื่อการสร้างนโยบายสาธารณะในเรื่องการจัดการลุ่มน้ำ กรณี ห้วยเสนา ที่ผลักดันข้อบัญญัติ อบต. เป็นต้น

6. การใช้ข้อมูล/ องค์ความรู้ วรรณคดีสาธารณะและข้อเสนอแนะนโยบายระดับชาติ ในรูปแบบการจัดเวทีวิชาการร่วมกับภาคีสื่อ/ สถาบันการศึกษา นอกจากนี้ผลักดันองค์ความรู้ท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหาหยาบไสลผ่านกระบวนการศึกษา EIA

บทที่ 5

สรุปผลการดำเนินงาน

การดำเนินงานของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้(Nodeทุ่งกุลาร้องไห้) ตามแผนการดำเนินงานเกิดผลโดยสรุปดังนี้

1.การสร้างเครือข่ายชุมชนจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำมูลตอนกลาง

ทางศูนย์ประสานงานฯ ได้มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง โดยสร้างและพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการจัดการพื้นที่ตามโดยองค์กรชุมชน โดยพื้นที่ต้นแบบ 4 แห่ง มีดังนี้

- พื้นที่ตามตำบลลูกชาคิม อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ : การจัดการน้ำนำไปสู่การจัดการระบบนิเวศลุ่มน้ำลูกชาคิม

- พื้นที่ตามตำบลหนองแคว อำเภอรายไสล จังหวัดศรีสะเกษ: องค์กรชุมชนกับการจัดการพื้นที่ตาม

- พื้นที่ตามตำบลคอนแวน อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ : การสร้างกระบวนการเรียนรู้คุณค่าความสำคัญนำไปสู่การจัดการพื้นที่ตามแบบมีส่วนร่วม

- พื้นที่ตามตำบลยางคำ อำเภอโพธิ์ทราย จังหวัดร้อยเอ็ด : การนำชุดความรู้การจัดการพื้นที่ตามนำไปสู่การสร้างนโยบายระดับท้องถิ่นและสาธารณะ

เพื่อเป็นต้นแบบในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การฟื้นฟูทรัพยากรป่าตาม/วิถีชีวิตชุมชน โดยมีเป้าหมายดังนี้

- แผนการฟื้นฟูทรัพยากรตาม
- แผนการสร้างเสริมเข้มแข็งองค์กรชุมชน
- แผนการสร้างกระบวนการเรียนรู้ทรัพยากรตาม
- แผนการจัดตั้งกลไกองค์กรในการบริหารจัดการทรัพยากร/วิถีชีวิตชุมชน

โดยมีกระบวนการสร้างตำบลนำร่อง 4 ตำบล ดังนี้

- 1.สรุปชุดประสบการณ์รายพื้นที่
- 2.จัดทำฐานข้อมูลให้เป็นปัจจุบัน
- 3.จัดเวทีระดมข้อมูลเพิ่มเติม/วิเคราะห์ข้อมูลสร้างข้อเสนอแผนระดับตำบล 4 ตำบล

4.ประชุมปฏิบัติการวิเคราะห์ข้อมูล/ข้อเสนอสร้างแผนยุทธศาสตร์ฟื้นฟูทรัพยากรป่าบุ่ง-ป่าทาม/วิถีชีวิตชุมชนระดับตำบลและระดับลุ่มน้ำมูลตอนกลาง

จากกระบวนการดังกล่าวทางศูนย์ประสานงานฯ ได้ดำเนินการร่วมกับองค์กรภาคีความร่วมมือประกอบด้วย

- มูลนิธิประสานความร่วมมือพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้
- โครงการตามมูล
- มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
- สมาคมคนทาม
- ตัวแทน อปท.ในพื้นที่ 4 ตำบล
- ผู้นำ พื้นที่ 4 ตำบล
- ตัวแทนกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์
- พระสงฆ์

จากนั้นแผนยุทธศาสตร์จะถูกนำเสนอคณะรัฐมนตรี ภายในเดือนมีนาคม 2557 และขยายผลให้ครอบคลุมลุ่มน้ำมูลตอนกลางต่อไป

2. ชุดความรู้การจัดการการใช้ประโยชน์ลุ่มน้ำสาขาลุ่มน้ำมูลตอนกลางโดยเฉพาะลำเตาและลำเสียวมีอะไรบ้าง ชุดความรู้นี้จะนำไปใช้ประโยชน์ร่วมกับเครือข่ายชุมชนจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำมูลตอนกลางได้อย่างไร

ลำเสียว

จากกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น โครงการวิจัย “คุณค่าและอัตลักษณ์การตีหม้อบ้านจานทุ่งที่เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันเพื่อการส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจครอบครัว/ชุมชน ตำบลสิงห์โคกอำเภอกะรุวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด” จากการศึกษาเกิดชุดความรู้ ชุดประสบการณ์ในการสร้างแหล่งเรียนรู้วิถีการตีหม้อ โดยสร้างโรงปั้นหม้อ พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น แผนการฟื้นฟูทรัพยากรลุ่มน้ำเสียว และแผนการฟื้นฟูกลุ่มตีหม้อ โดยการจัดตั้งกลุ่มคนตีหม้อบ้านจานทุ่ง และมีกิจกรรมการอบรมทรัพยากร ตลอดจนการฟื้นฟูระบบตลาด ภายใต้การร่วมมือขององค์กรภาคีจาก มูลนิธิประสานความร่วมมือพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้ ศูนย์

ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้ (Nodeทุ่งกุลาร้องไห้) สำนักงานพัฒนาชุมชน และองค์การบริหารส่วนตำบลสิงห์โลก อำเภอกะหรังวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด

ลำเตา

จากกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น โครงการวิจัย “ฟื้นฟูระบบนิเวศน์เพื่อเพิ่มปริมาณปลา ธรรมชาติในเขตบ้านโนนสวรรค์และทุ่งกุลาร้องไห้ ตำบลโนนสวรรค์ อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดร้อยเอ็ด”

การศึกษาวิจัยระยะที่ 1 เกิดข้อค้นพบเพื่อนำมาปฏิบัติการร่วมกับกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่บ้านโนนสวรรค์ หมู่ที่ 1 หมู่ที่ 14 และ หมู่ที่ 16 จัดประชุมร่วมกับทีมวิจัย และศูนย์ประสานงานฯ (Nodeทุ่งกุลาร้องไห้) สร้างข้อตกลงแหล่งอนุรักษ์พันธุ์ปลาในร่องเขียม และในลำเตา พื้นที่ประมาณ 20 ไร่ จากนั้นนำชุดความรู้ ประสพการณ์ขยายผลกับชุมชนใกล้เคียงตลอดลำเตาคือไป

3. การติดตามสนับสนุนโครงการ

การดำเนินงานของศูนย์ประสานงานฯ (Nodeทุ่งกุลาร้องไห้) ได้มีการกำหนดแผนการติดตามสนับสนุนโครงการ โดยสรุปดังนี้

1. จัดอบรมแนวคิด ทักษะการวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยมีกลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นนักวิจัยใหม่ และนักวิจัยเก่า เพื่อเป็นการทบทวนแนวคิด ทักษะการวิจัยเพื่อท้องถิ่น
2. ติดตามสนับสนุนการดำเนินโครงการวิจัยระดับพื้นที่ โดยมีการดำเนินการกับโครงการวิจัย 2 ลักษณะ คือ ชุดโครงการวิจัยปี 2554/2555 จำนวน 5 โครงการ และโครงการวิจัยใหม่ ปี 2556 จำนวน 4 โครงการ โดยการติดตามสนับสนุนเข้าร่วมกิจกรรมของโครงการวิจัยทุกโครงการ
3. จัดเวทีสรุปผลการดำเนินการเบื้องต้น และจัดทำรายงานความก้าวหน้า ครั้งที่ 1 ซึ่งเป็นแผนการดำเนินงานของศูนย์ประสานงานฯ (Nodeทุ่งกุลาร้องไห้) ร่วมกับโครงการวิจัยใหม่ จำนวน 4 โครงการ
4. อบรมเชิงปฏิบัติการการเขียนรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ เป็นการดำเนินการกับโครงการวิจัยชุด ปี 2554/2555 จำนวน 5 โครงการ พร้อมทั้งวางแผนในการจัดทำรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ภายหลังจากการอบรมเชิงปฏิบัติ